

SUMAR

▶ Mihai Eminescu, Nichita Stănescu, <i>Poetica Magna</i>	3	▶ Laura-Cătălina DRAGOMIR, <i>Dincolo de chat, dialog de izolare cu Dorin Popa</i>	99
▶ Adrian RACARU, <i>Îngerul s-a strămutat</i>	4	▶ Lucian IONIȚĂ, <i>Interferențe lingvistice româno-ucrainene</i>	103
▶ Livia CIUPERCĂ, <i>Călător printre cuvinte</i>	6	▶ Angela BACIU, <i>Interviu cu Theodor Codreanu</i>	107
▶ Vladimir RADU, <i>Nichita Stănescu, luptătorul din Quadrigă</i>	8	▶ <i>La mulți ani, Angela Baci</i>	114
▶ Liliana SCĂRLĂTESCU, <i>Măști stănesciene: poetul-de-mâncare</i>	13	▶ Pr. Ionel RUSU, <i>Constantin Galeriu</i>	117
▶ Ștefan MUNTEANU, <i>Mihai Cimpoi despre narcisismul și hyperionismul eminescian (I)</i>	15	▶ Daniel MAZILU, <i>Traduceri din Julián Marías</i>	118
▶ Petre ISACHI, <i>Scurt timp paralel în Grădina potecilor borgesiene sau scriitorul care „a trăit citind și a citit trăind”</i>	20	▶ Iancu AIZIC, <i>Interviu cu prof. Gheorghe Vasilache</i>	120
▶ Ion FERCU, <i>Măștile, oglinzile și exilurile lui Petre Isachi</i>	23	▶ Nona NISTOR, <i>Lumina</i>	125
▶ Narcisa BOLDEANU, <i>Grigore Vieru, simbol al unei zodii tragice</i>	28	▶ Violeta IONESCU, <i>Furtună la Nicomedia</i>	128
▶ Violeta Daniela MÎNDRU, <i>Radu Gyr, poetul pătimirii</i>	35	▶ Marin NĂSTASE, <i>Allegro, ma non troppo</i>	131
▶ Corneliu STOICA, <i>Doina Moss – Respectul pentru forme și culoare</i>	40	▶ Roxana RACARU, <i>Fotografii de familie</i>	136
▶ Lucian IONIȚĂ, <i>Tabuul ca formă de normare socio-culturală</i>	44	▶ Elena NETCU, <i>Fata din Trivale</i>	139
▶ Mircea POPA, <i>Ion Petrovici. Călătorul și... însemnările sale (1)</i>	48	▶ Petre ISACHI, <i>Pulvis et umbra sumus sau noaptea cioranian-interogative „de culoarea femeii”</i>	142
▶ Ionel NECULA, <i>Ion Petrovici - autorul unui curs particular de istorie a filosofiei universale</i>	51	▶ Ionel NECULA, <i>C. Noica în facsimile către Lucian Blaga</i>	145
▶ Corneliu STOICA, <i>Bustul parașutistei-pilot Smaranda Brăescu</i>	53	▶ Katia NANU, <i>Când primești în dar poezie (II)</i>	148
▶ Grigore RACARIU, <i>Amintirea Doinei (4)</i>	55	▶ Petruș ANDREI, <i>Părintele-poet Ionel Rusu – un imperativ afectiv ultimativ</i>	152
▶ Ștefan ANDRONACHE, <i>Alexandru Papadopol-Calimah și Vasile Alecsandri</i>	60	▶ Ghiță NAZARE, <i>Făcute de răs</i>	154
▶ Adrian Dinu RACHIERU, <i>Panaît Istrati sau exilul planetar (2)</i>	66	▶ Ionel NECULA, <i>Constantin Stroe despre dimensiunea morală a filosofiei lui Vasile Băncilă</i>	156
▶ Theodor PARAPIRU, <i>„Răspunsurile Pythiei”; „Razele lui Humbaba/Huwawa”</i>	71	▶ Doru SCĂRLĂTESCU, <i>Evenimente celeste: concertul muzelor</i>	158
▶ Cristina LUCA-PARAPIRU, <i>Lecție cu Apolodor</i>	73	▶ Sorin LANGU, <i>Mihail Kogălniceanu</i>	168
▶ Ștefan ANDRONACHE, <i>Douai, orașul surprizelor din nordul Franței</i>	74	▶ Ionel SAVITESCU, <i>Memoriile unui trădător</i>	170
▶ Daniela ȘONTICĂ, <i>Cartea monahului Ignatie Grecu, premiată de „Ziarul Lumina”</i>	79	▶ Viorel BURLACU, <i>Vila Mouka</i>	173
▶ Viorel COMAN, <i>Chira c'est moi!</i>	81	▶ Daniel BRADEA, <i>Donații pentru luminarea minții și cultivarea sufletească</i>	175
▶ <i>In memoriam Irinel GIURGEA KORNBAUM</i>	86	▶ Cristian Gabriel CĂLUGĂRU, <i>Salonul de carte „Libris”, ediția a II-a, Tecuci, 2023</i>	180
▶ Viorel BURLACU, <i>Ioan Purdelea</i>	90		
POESIS:		LAUDATIO:	
▶ Mariana CODREAN	93	▶ Prof. univ. dr. Doru Scărlătescu	182
▶ Gabriel GHERBĂLUȚĂ	94	▶ Prof. Eleonora Stamate	183
▶ Nona Nistor	95	▶ Prof. Ionel Necula	184
		▶ Alesia Munteanu	185
		▶ Doru SCĂRLĂTESCU, <i>Correspondență cu Ionel Necula</i>	186
		▶ <i>Concursul de literatură „Amintiri dintr-o călătorie”</i>	187
		▶ Adrian RACARU, <i>Revista revistelor</i>	190
		▶ Adrian RACARU, <i>Cronograf</i>	194

Redacția

Director onorific: **Dr. Constantin TEODORESCU**

Director executiv: **Dr. Petru BLAJ**

Redactor-șef: **Eleonora STAMATE**

Redactor-șef adjunct: **ADRIAN RACARU**

Tehnoredactori: Eleonora STAMATE,
Oana Gabriela ATOMII
Bogdan ARTENE

Membrii redacției

Paul Blaj
Vasile Sevastre Ghican
Vladimir Radu
Constantin Oancă
Tănase Dănăilă
A.G. Secară
Adrian Racaru
Mircea Cojocar
Livia Ciupercă
Petruș Andrei

Colegiul editorial

Acad. Mihai Cimpoi
Acad. Nicolae Dabija
Prof. dr. Theodor Codreanu
Acad. Vasile Tărățeanu
Prof. univ. dr. C. D. Zeletin
Prof. dr. Lucia Olaru Nenati
Prof. dr. Narcisa Florentina Boldeanu
Prof. univ. Ștefan Munteanu
Liviu Ioan Stoiciu

**Prezentul număr al revistei
este ilustrat cu tablouri ale artistului plastic
Constantin ILAȘ.**

REVISTA SE DISTRIBUIE GRATUIT

Potrivit art.2016 CP, responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor aparține exclusiv autorilor.

Adresa redactor-șef Eleonora STAMATE:

Str. Cpt. Gh. Decuseară nr.7, bl. H3, sc.2, ap.30
Tel.0742.402.999
e-mail: stamate.eleonora@yahoo.com

Adresa redacției:

Biblioteca Municipală „Ștefan Petică”
Str. Republicii nr. 11, Tecuci
ISSN 1843-0198

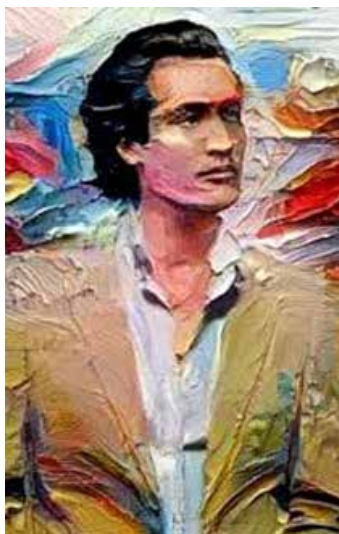
Nu primim decât materiale corectate și în format electronic

Revista noastră publică textele colaboratorilor pe teme culturale cât mai diverse.

Polemicile și confruntările de idei le considerăm necesare și dinamizatoare, dar numai în manifestări cordiale.

Materialele care vor avea în conținutul lor injurii, atacuri la persoană sau expresii obscene nu vor fi publicate.

POETICA MAGNA

MIHAI EMINESCU

O călărire în zori

A nopții gigantică umbră ușoară,
Purtată de vânt,
Se-ncovoie tainic, se leagănă, zboară
Din aripi bătând.[...]

Pe câmp se văd două ființe ușoare
Săltânde pe-un cal,
Pe care le-ncinge de flutură-n boare
Subțire voal;

Ca Eol, ce zboară prin valuri și țipă,
Fugarul ușor
Nechează, s-aruncă de spintecă-n pripă
Al negurei flor,

O dalbă fecioară adoarme pe sânul
De-un june frumos,
Astfel cum dormită oftarea, suspinul
În cântul duos; [...]

Iar aeru-n munte, în vale vibrează
De tainici oftări;
Căci junele astfel din pieptu-i oftează
În dalbe cântări:

„Ah! ascultă, mîndruliță,
Drăguliță,
Șoapta-mi blîndă de amor,
Să-ți cânt dulce, dulce tainic,
Cântul jalnic
Ce-ți cântam adeseori.

De-ai fi, dragă, zefir dulce,
Care duce
Cu-al său murmur frunze, flori,
Aș fi frunză, aș fi floare,
Aș zburare
Pe-al tău sân gemând de dor;

De-ai fi noapte, -aș fi lumină,
Blîndă, lină,
Te-aș cuprinde c-un suspin;
Și în nunta de iubire,
În unire,
Naște-am zorii de rubin;

De-aș fi, mândră, râșorul,
Care dorul
Și-l confie câmpului,
Ți-aș spăla c-o sărutare,
Murmurare,
Crinii albi ai sînului!“ [...]

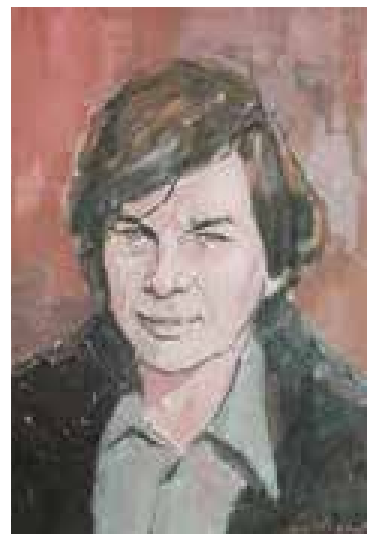
EMINESCU și NICHITA

Una dintre ipostazele poetice ale întâlnirii Nichita Stănescu – Mihai Eminescu este aceea a dialogului intertextual.

*Nichita intră temerar, la aproape un secol depărtare ca timp, într-un curajos dialog cu opera eminesciană încă de la primul său volum, **Sensul iubirii (1960)**.*

*Poezia **O călărire în zori**, purtînd dedicația, absolut incitantă „Lui Eminescu tânăr”, recheamă la rampa lirică, poezia cu același titlu trimisă de Eminescu revistei „Familia”, și publicată în luna mai, 1866.*

*În desăvârșită armonie și idolatrizare, **O călărire în zori**, se pătrunde ingenios și benefic de ecouri ale ritmicii și ale imaginarului poetic eminescian.*

NICHITA STĂNESCU

O călărire în zori

Lui Eminescu tânăr

Tăcerea se izbește de trunchiuri,
se-nrucise,
se face depărtare, se face nisip.
Mi-am întors către soare unicul chip,
umerii mei smulg din goană frunzișe.
Câmpul tăindu-l, pe două potcoave
calul meu saltă din lut, fumegând.
Ave, mă-ntorc către tine, eu. Ave!
Soarele a izbucnit peste lume
strigând.

Tobe de piatră bat, soarele crește,
tăria cu acvile din fața lui
se prăbușește în trepte de aer,
sticlește.
Tăcerea se face vînt albăstrui,
pintenul umbrei mi-l crește
în coastele câmpului.

Soarele rupe orizontul în două.
Tăria își năruie sfârșitele-i carcere.
Sulițe-albastre, fără întoarcere,
privirile mi le-azvâr, pe-amîndouă,
să-l întâmpine fericite și grave.
Calul meu saltă pe două picioare.
Ave, marea-a luminilor, ave!

Soarele saltă din lucruri, strigând
clatină muchiile surde și grave.
Sufletul meu îl întâmpină, ave!
Calul meu saltă pe două potcoave.
Coama mea blondă arde în vînt.

EDITORIAL

ÎNGERUL S-A STRĂMUTAT

► Adrian RACARU

„Timp ești, timp lent gândit/cu aură plutind lividă.../ Eu mi-am oprit deasupra ta, azi mi-am oprit/ inima mută, piramidă.” (Sublimul static)

Să acceptăm himericul plăsmuit de generosul prezicător: Nichita Stănescu - static! Acum static în fața cortinei care s-a lăsat, acum aproape (!) opt luștri – la mai bine (!) de opt luni după ce întreaga țară i-a sărbătorit împlinirea a jumătate de secol de viață. Opt luștri, iluștrii ceruind depărtările, de aici și din alte lumi nenumite.

Cifra opt, bătrâne, e simbolul infinitului trezit prăpăstios, din nedumerire; îmi argălesc eu insidios auzul - că va să zică... „Va să zică 21 de grame” atât se îndepărta, când a căzut cortina; când îngerul s-a strămutat. Cele „21 grame de suflet” din „Amintiri din prezent”.

„Eu nu sunt altceva decât/o pată de sânge/ care vorbește.” (Autoportret)

E aici, o urzeala meșterită a identității fluide, care se întinde să-l despartă de sine și să-l împartă lumii și fără ezitare, să-l ofere eternității. Cortina, retina-membrană a timpului, pe care vibrează acum, proiectată de reflectoare și de reflexii, aura îngerului „muncit de poezie”, pentru a înnobila inviolabil coperta unui volum, coperta unei reviste.

Judecăți din inima topită de frumusețea femeii, inundă vederea, până se albește jăratice:

„Pe nervul acestei priviri/ o Doamne ce multe orbiri/ o sfinte ce multă vedere/ avui pentru muiere” (Cântec). Se deplânge, sau se desprinde, homeric?

În spațiul orfan de timp de răspuns, înviorez amintirile... trecând de consemnarea profetic apostrofată în revelații: „Amintiri nu are decât clipa de-acum./ Ce-a fost într-adevăr nu se știe.” (Cântec)

Noi, cei care am traversat, trecerea veacului învechit, înfrățiți în așteptările cărnii, a laptelui și a mecanicului de locomotivă, noi cei care ne-am școlit pe la cozi, cu noaptea în straja dimineții și cu stelele-n sticla din traistă, încăpăținați cu frecvența la zi și la seară, și la academia cozilor din librării, avem pulsația zvonului: „a sosit Cartea!”. În vremea

aceea librăriile aveau cultul cozii la cărți. Era un noroc de împănare, să-l prinzi pe Nichita Stănescu. Oho! 1976 – premiul Herder. 1979 – candidat la Premiul Nobel pentru literatură, „nominalizat alături de Max Frisch, Jorge Luis Borges, Leopold Sedar Senghorn și Odysseas Elytis, poetul grec fiind cel care va fi laureat”. A fost preferat un geamăn, întru „inteligentă lucidă”: „Toate frunțile libere/ Iar ca sentiment un cristal” (Elytis).

Cu neastâmpărul lui, de David rătăcit, nu putea fi ploconitor. S-a păstrat distant - să nu fie supusă amputării politice, înariparea lui cerească. Prin vocație Nichita Stănescu se înzestrăse Nobil.

Seducător spre absolut, a stării de veghe, în aerul înnobilit de păsări, ne împărtășea ineditele puncte de vedere: „Din punct de vedere-al aerului,/ soarele-i un aer plin de păsări,/ aripă în aripă zbatând./ Oamenii sunt păsări nemaiîntâlnite,/ cu aripile crescute înăuntru,/ care bat, plutind, planând,/ într-un aer mai curat- care e gândul!”.

Predestinată i-a fost *Lección despre cub*: „Ce cub perfect ar fi fost acesta/ de n-ar fi avut un colț sfărâmat!”

Ca un zeu al fenomenelor și-a arendat îmbogățirile mitologice în risipiri și sporiri: de viziuni de esență dar și de înțețoșare, de neliniști multiple dar și de individualizare, de interviuri de mare audiență dar și pe un colț de masă, de afecțiuni fulgerătoare, dar și de iubiri urieșești - până la

culminația geloziei; și vai, a fost adesea, amfritron ceremonios în ineluctabile petreceri abisale. În ogorul limbii materne, din singularitate divină „intra-n muncile de primăvară” și: însămânța elegii, răsădea necuvinte, repica respirații și dărăcea dictări din fuioare de gând.

„Piramida ni se relevă ca un soclu solemn pentru statuia punctului.” (Soclu pentru punct) Punctul pus de Nichita, este punctul maxim - este Opera. Punctul de pe soclu este statuia Poeziei.

Poezia „de limbă română” e un masiv muntos cu multe și semețe vârfuri. Cum muntele are și cărți, și poezia are hărți cronologice. Astăzi am ales traseul marcat cu pecetea, marelui histrion infailibil.

Am urcat în lectură prin hornul poemelor, spre nebuloasa îngerului atotvăzător de poezie, asigurat fiind, de strunile corzi ale cuvântului.

Acum din culisele admirației, ca după o teleportare arcuită, prin curcubeul caleidoscopic, a lui Nini, rog mașiniștii imaginației să-mi coboare antologic, un orizont de contemplație colectivă.

Regia aducerilor aminte, rulează:

Nichita Stănescu în biserica ortodoxă Sf. Sofia din Ohrid, elegant încheștat în durere, închis în costum, ca un cavaler în armură, în fața microfoanelor rânduite ca niște lănci bandajate. Pe sub arcade, sfinți în odăjdii, în fresca bătrână, tânjind adorarea. În lumina reflectoarelor un prinț blond, un patetic frumos, îngerul lăcrimat și răvășit de emoții - este laureatul Premiului Cunună de Aur al Festivalului Internațional Struga Poetry Evenings (SPE). Suntem în 1982, anul în care „festivalul SPE a reunit 93 de participanți din 33 de țări din întreaga lume, fără a număra cei 130 de poeți din Macedonia și din celelalte republici iugoslave.” În fața distinșilor participanți, Nichita Stănescu, genial și în modestie, rostuiește angelic vorbirea:

„Astăzi, aici în catedrala Sfânta Sofia, unde suntem fericiți până la nefericire de faptul că putem să spunem în mod adevărat și nebâlbâit credo-ul nostru poetic, ne întoarcem și zicem: de această dată spre faima „Coroanei de aur” care se va vesti a fi fiind cel mai mare premiu nu decernat unui om ci unui purtător al sentimentelor lumii, ne înclinăm și spunem: e fără precedent în istorie când o coroană laurează tâmpilele unui iubitor de poezie iar nu ale unui poet.

Ca și maestrul nostru, marele desenator Hokusai, cel care semna desenele: Hokusai cel nebun după desen, aidoma lui, celui care are urechi să vadă și ochi să audă, și noi înșine

semnăm poemele: Nichita Stănescu cel nebun după poezie.”

„Noi credem că nu există poeți ci moașe ale poeziei și că este o tristă confuzie aceea care s-ar putea face sperând în meritul poetului iar nu în miracolul poeziei.”

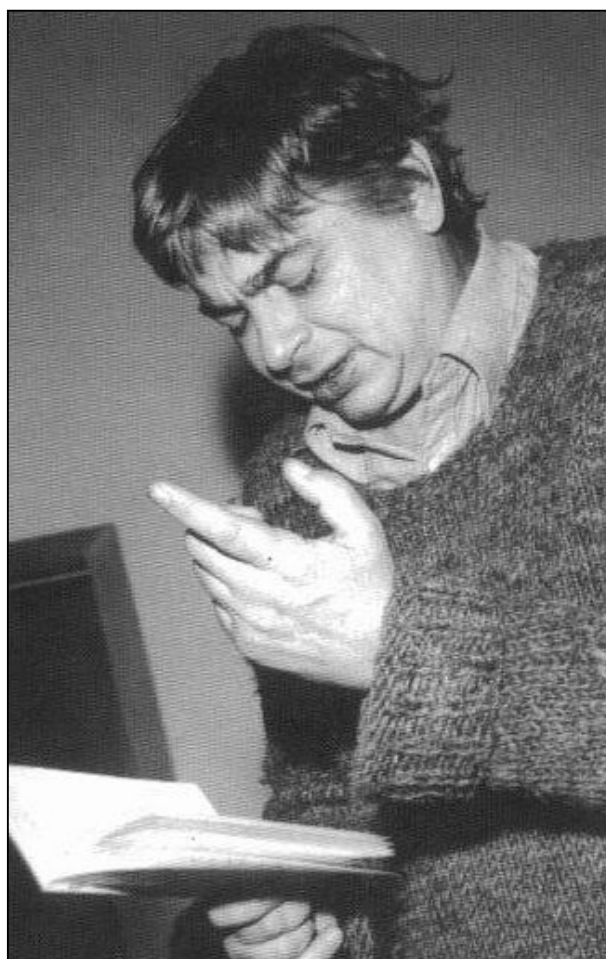
„De aici din această catedrală a poeziei știind că verbul, cuvântul este materialul poeziei, că verbul, cuvântul are originea unei țări, iar poezia originea Omului, din nou ne repetăm spunându-vă că frumusețea sufletului uman este noua lui frontieră.!

(Fragmente din Ars Poetica/Amintiri din prezent)

Dezlegându-mă din captura discursului, ca un scrib ascultător, păcătos înfruptat de poezie, spun cu împuternicire de adevăr, că Nichita Stănescu, nu ne va lăsa să-l lăsăm uitat.

Testamentar și rezonabil, Nichita, nouă ni se adresează când îi spune cititorului tânăr:

„Fiule, sufletul meu este bucuros că știi să citești. Dacă și înțelesul celor citite te va dori, te va fi, fiindu-te. Dacă nu, nu! Adio.” Adio, Îngerul s-a strămutat.

NICHITA STĂNESCU - 90

CĂLĂTOR PRINTRE CUVINTE

► Livia CIUPERCĂ

Recunoaștem că aparținem unui timp care tresaltă-n unduiri călătoare.

Aceasta ne este menirea... să ne topim, să ne dispim și să ne risipim în magma-i fluidă și-n nobila familie a marelui-cosmos, consemnând prezența unui „străin de unu/ un străin al unului”.

În inima noastră, tu ești un „călător” printre cuvintele care-și „vremuiesc” trecerea și-și „arcuiesc” amintirea.

Pentru noi, tu, Nichita, rămâi „nervura frunzelor” triumfând în eternul saltului în timp, pentru a-ți îmbrățișa șoapta: „Mi se nălucește câteodată/ întregul cerului ocean./ Corăbiile stelelor/ sunt scufundate./ Lumina-mi pare câteodată/ catarg/ cerând un ajutor/ acelui vechi înec/ și-ncet încet orbesc” (*Haiku*).

Mă-ntreb, timpul se țintește sau se țintuiește? „Cu cât e mai aproape pare că se mișcă mai repede/ Cu cât e mai departe dă impresia că stă pe loc./ Timpul văzut este invers proporțional/ cu distanța vederii” (*Ținta*). Iar, într-o-cuvântare, „să nu cerem mai mult cerului/ decât neputința stelelor”, pentru că „frumosul este surâsul purității”, iar rodul ei, creația (poezia) – devine „stare de spirit”.

Și-n acest vârtej încheșat, nostalgic, „doarme între nori ochiul tău deschis” (*Noaptea unei frunze*), iubite Poet!

Dacă la o răsărire, vocea străpunge prin timp, străluminat, predacic („te-aș alunga și te-aș disprețui/ de n-ai fi eu, de n-ai fi însumi./ Te-aș plânge argintiu și gri/ cu plânsu-mi”), întru trecerea măiastră, traiectul pietrei murind este unul la fel de singular („Când moare o piatră/ sufletul ei/ aidoma unui fluture/ fără zigzaguri/ intră în gura căscată/ a copiilor mirați”), pentru că tu cunoști secretul „suspînului de piatră”; meșter întru definire („Durerea/ are demagogia/ lacrimii”), meșter întru *descuiere*.

Pentru tine, secret nu este – și nu va fi. Ai intuit fiecare pulsație evolutivă: „Eu am văzut o piatră ce dormea/ și m-am înspăimântat de visul ei,/ materia se zvârcolea,/ se zvârcolea, se zvârcolea,/ de visul ei,/ și spaima mă recucerea/ cum cercul tot în rotunjimea sa/ pe al său punct, pe al său punct” (*Secundețea*). Și-ntr-această și din această „zvârcolire” s-a născut opera de artă: „Ce frumoasă poate să fie piatra/ când mâna omului fluidă o face/ aidoma unui cub./ Ce frumos

Ție, Nichita, „nervură” a bobocului înmiresmat,
la cea de a nouăzecea ta aniversare – în eternitate!

poate să fie gândul/ când fulgerătorul de verb îl face cub” (*Acasă*).

Invocația e sublimă, sacrală: „Stea streină de lumină./ vindecată de cuvânt,/ de mai poți să poți, revină/ cu un murmur, murmurând,/ cu o piatră pietruind,/ cu un verde înverzind”.

De la tine aflat-am ce înseamnă puritatea. În iubire, firește! Confesiunea către Titus este cheia: „ultima mea dragoste a fost cu o femeie din secolul al XVI-lea. O băgasem în seamă cu privilegiul unei lecturi scrisă în literă gotică. Am tras-o din manuscris și am sărutat-o, după care, spre mirarea mea, cartea cea veche a luat foc din senin”.

În adevăr, iubirea este un sentiment unic. „Ea se va naște peste trei sute de ani din nou. Mă va scoate din cartea cu litere aldine, mă va săruta și cartea va lua foc”. Credem. „Chiar și singurătatea/ am să mi-o las pe pământ/ atunci când voi muri” (*Spirit de haiku*)!

Slăvitul Timp ampretează totul: „Lucrurile și lucrarea lumii/ sunt amintiri” – se conservă-n noi, în minele nostru și dacă ai fericirea – și-n inima celor ce te mai iubesc. Și după.

Pentru tine, ludicul este hrană spirituală, un mod de-a ne juca de-a viața, cu propriul tău eu: „Îmi las capul pe spate/ pernă mi-e pasărea zburând migratoare,/ îmi las fruntea în față/ umăr mi-e râul în revărsare”.

Imaginarul se metamorfozează în vultur zglobiu: „pasărea nu are mână/ și nici pomul lungi picioare”, iar cuvântul – uneori „plâns”, „piramidă fără sine/ vorbă fără de vechime/ țară cu străinămine” (*Constantine, Constantine*).

Dorințele și voințele se cer în caldă-mbrățișare: „Ce mult, ce mult aș vrea ca să-ți dedic.../ ... un cântec nisipului pe care-l ai” (*Lui Constantin Crișan*), pentru a conștientiza menirea-ntr- acest areal: „M-am legat

de cuvânt/ Ca și cum aș fi viu/ ca și cum s-ar naște din mine ființa/ M-am legat de cuvânt ca să depun mărturie/ că nu eu exist, ci el există/ În lanțuri mă trage cuvântul de el/ niciodată de foc n-o să pier/ copilul din creier l-am pierdut pe zăpadă,/ numai gheața o să mă ardă” (*Legarea de cuvânt*).

Merită să ne însușim a ta lecție: – Puterea de a te lăsa mușcat de prieteni sau de neprieteni: „Puterea de a te lăsa mușcat/ de te miri ce știe ce gură/ de te miri cine știe ce câine/ prieten omului” (*Singurătatea de a avea prieteni*); – Voința de a te lăsa mușcat de suferința mării treceri: „Să nu ne ferim de moarte;/ ea este aceea care ne face/ mai nenăscuți decât nenăscuții.../ un nenăscut de om, un nenăscut de fir/ de iarbă verde/ un nenăscut al legii nenăscute/ ce-și pregătește domnia, – răsândă, plângândă” (*Să nu ne ferim de suferință*).

Fiecare dintre noi trăim suferința într-un mod special și unic. Important este a conștientiza sinuozitățile ei (întortocheatele striții). Și doar intrând pe fereastra gândului însângerat al creatorului și tot lecție se cheamă: „Originile morții... nu se trag din trecut./ Cuiul de fier al luntrei lui Caron/ în închegare/ dus doarme în respirația mea” (*Despre originile morții*).

Dar dacă e vorba de propria-ți suferință? Și-n acest context, merită a te lăsa mușcat: „Simt cum se răcește în mine inima,/ simt cum creierul îmi îngheață...”// „Simt cum se face fuior/ de abur mâna mea scriitoare.”// „Simt cum mi se dizolvă cuvintele”(*Vietate IX*). Ajuns într-acest (im)pas, se impune o șoaptă-n *Rugăciune*: „Doamne, facă-se voia Ta/ ființându-mă sau neființându-mă!...” (*Opere*, II, 2002, p. 1166). Numai atunci liniștea se va așterne peste sufletul răvășit, în suferință și-ncătușare. Doar atunci împăcarea cu sinele rosti-se-va așa: „Ah! Am atâta dragoste în mine,/ încât mi-ar trebui/ un miliard de ani, –/ ca să vă spun/ o fărâma de ea!” Te credem, Nichita! Și-ți mulțumim pentru toate darurile tale!

Pentru tine, prietenia are haină-nstelată și învăluiri siderale: „De câte ori mă gândesc nu am dreptate;/ numai când înverzesc am floare./ De câte ori răsar stelele/ nu mi-e noapte;/ numai când înnoptez nasc întuneric./ O, tu, de care îmi este atât de somn/ o, voi, de care îmi este atâta dor” (*Scrisoare*).

Pentru tine, prietenia înseamnă dăruire totală. Și numindu-l doar pe Aurel Covaci, într-un timp care „se prăbușește-n fum”, amintirea ne-nfioară: „Se cobor la vale/ ochii dumitale/ ce ai gânduri multe/ multe și strivite/ de cai în copite/ și de infinite...” (*O, tu, prietene savant...*).

*

Ați simțit vreodată cum sapă durerea-n voi, pentru prietenul de lângă tine? Ei bine, Nichita a simțit-o. Pentru prietenul Aurel: „Am văzut cu ochii mei/ pământul cum se sapă/ cum se dă gaură în el pentru coșciug/ când morții nimănuia fi-vor laolaltă/

din milă putrezind, nearși pe rug” (Detalii, în *Nichita Stănescu-Aurel Covaci, destinul unei prietenii*).

Și avem a reține că *seraficul Nini*, ne oferă o mare lecție de viață. Orice prietenie își are destinul ei, dar... pentru Aurel, Stela și Laura (familia Covaci) a fost cuvânt șuierat printre tâmple: „Băgase cineva cuțitul în o stea/ De tot cu raze sângera/ De-mi sparse osul de sub frunte”!

Pentru Nichita, „Istoria este un mormânt”, în sensul că-n ea (în marea carte a lumilor) se conservă Totul. În ea „se-nmulțesc singurătățile”, iar fiecare trecere se va „risipi” sub câte o „silabă”. Dacă-o spune Nichita – putem a-l și crede: „Secunda vieții mele/ mi-a luat-o un vultur în plisc.../ Secunda vieții mele/ vulturul a dus-o sus în stele”. Și-acolo, „secunda” vieții sale a devenit rază. Rețineți: Raza Nichita!

Pentru Nichita iubirea pentru neamul său înseamnă sfântă respirație. A dovedit-o: „Doamne, apără poporul român./ Ai grijă de el/ apără-l!/ El este al tău/ cu blândețea lui de miel/ și cu răbdarea lui de taur./ cu omenia lui/ de floare de zăpadă/ ce se vede pe geam, Doamne,/ pe fereastră și pe libertate!”

Ce poate fi mai sfânt cuvânt în Rugăciune – decât acesta: „Dăruiește-ți, Doamne,/ pe maica Ta, care Te-a născut pe Tine,/ poporului român!... Halleluyah!” (*Opere*, II, 2002, p. 1176).

În marea sa noblețe, Nichita și-a recunoscut doi maeștri:

– pe EMINESCU („Să ne împrietenim cu *Eminescu* sărutându-i versul/ iar nu slăvindul de neînțeleș/ căci ce-a fost el, n-a fost eres/ și sărutare de pământ îi fuse mersul”) și

– pe ARGHEZI („El este o arcă/ a cuvintelor desperecheate,/ a substantivelor cu gât de girafă/ și a verbului/ înșurubat pe ghinturile/ gâtului de copil nou născut/ urlând și cerând lapte”).

Dacă pentru Nichita, poeticul unduiește-n revărsări de tremolo: „Străvulturul/ vulturelui/ Străiarba/ ierbii/ Ochiul deschis/ în pântecul/ Verbului” (*Teremia*), pentru noi, cititorii săi, El, Raza Nichita, rămâne un nobil, „un cascador/ al cuvintelor”, străluminând universul poetic românesc, și-ntr-acest an (la trei decenii de la plecarea sa în universul care l-a transformat într-o stea) și-ntotdeauna.

La ceas de mare taină, când Soarele și Luna se-nfrățesc, când Saturn își îmbrățișează suratele, când Dunărea-și botează apele în Marea cea Neagră, când ochiul drept îl strunește pe cel stâng (pentru a-l lecui de strămbătate), să ne rugăm, prieteni cititori, versuind (în stilu-i caracteristic) împreună El, la a 90-a aniversare stelară: „și mă nasc și mă și mor/ pe pământul de pământ/ peste care nu-s și sunt/ nici născut și nici murit/ nici măreț, nici infinit” (*Mi se mișcă ingerul...*).

Ție, Nichita, „nervură” a bobocului înmiresmat, de Ziua Ta, astăzi, 31 martie 2023 – întru slăvirea unui binecuvântat 31 martie 1933!

STAREA POEZIEI

NICHITA STĂNESCU, LUPTĂTORUL DIN QUADRIGĂ

► Vladimir RADU

„Șuieră o quadrigă pe câmpia secundelor mele.”

Poetul Nichita Stănescu (1933-1983) este prin întreaga sa creație poetică un reprezentant de seamă al neomodernismului românesc. Universul liric stănescian este romantic în esență dar neomodernist în formă și expresie. Astfel, unor mari teme din lirica universală (*viața, moartea, iubirea, natura, istoria*) li se adaugă *jocul, logosul, viziunea cosmogonică, adolescența, creația, cunoașterea* etc.

Creațiile poetice ale lui Nichita Stănescu pot fi asemuite cu o orgă de lumini, un glob care prin rotire recompune din imagini fragmentate o lume fermecată. „Poezia nu este numai arta, ea este însăși viața, însuși sufletul vieții”, declara poetul. Principala trăsătură a poeziei sale este **proteismul** (mobilitatea viziunilor artistice asupra lumii, ea însăși mereu schimbătoare). Pentru autor poezia reprezintă un miracol, „o continuă uimire și o bucurie a sufletului, un spațiu al jocului inteligent, al unei aventuri unice de cunoaștere, al unei fantezii debordante”

Originalitatea limbajului poetic derivă din numeroasele invenții lexicale, cuvinte și sintagme ingenioase, asocieri îndrăznețe de termeni precum: *roșu vertical, râsu' plânsu', trambulînzi, orele pluteau printre noi, basorelieu cu eroi, rîzînda și plîngînda, foaie verde de albastru, dulce cupa mea de piele, pasul de domnișoară, curcubeu tăiat în două, colțul inimii, tribunalul fructelor* ș.a. În contextul acestui nou modernism (neomodernism) Nichita Stănescu aduce în poezia românească ecouri dinspre poezia europeană și universală a timpului său dar trimite simultan lumii un model inconfundabil în artele poetice din cea de a doua jumătate a secolului XX, fapt ce-i va aduce o nominalizare la Premiul Nobel pentru literatură și un european Premiul Herder.

Creația literară a lui Nichita Stănescu ar putea fi (cu destule riscuri din partea oricui se apleacă mai insistent asupra creației sale!) receptată la modul temporal, în trei mari etape: **o primă etapă**

a vârstei adolescente exprimată într-o **lirică a sentimentelor**, **o etapă a tinereții creatoare** când inventează **o lirică a necuvintelor** și **o etapă a maturității depline** marcată de **o lirică a frugului**.

Poetul debutează cu volumul

Sensul iubirii (1960) și publică în 1964 un al doilea volum intitulat **O viziune a sentimentelor**, carte premiată de juriul Uniunii Scriitorilor. Sunt fermecătoare primele mărturii ale poetului visând cavalcade teribile: *Ah, din fugă săream sub arțar,/smulgându-i o frunză cu dinții!/(Pieile Roșii, pe sub arțar,/ goneau, arătându-și toți dinții!)/Iată, lassoul, mâna, atentă,/ochește bizonul de aer.../Ah, din fugă săream sub arțar,/ smulgându-i o frunză cu dinții!/Timp suspendat, ție, copilărie,/ văzduhu-ți lîngea talpa și gleznele. / Cum săreai sub arțar, copilărie, [...] - Mister de băieți.*

Depășind evocarea vârstei naivității copilăriei și adolescenței, poetul încearcă să își afirme o notă proprie fundamentală și oarecum constantă de autocontemplare și scrutare lucidă a propriului eu liric, mod de a conferi concretețe materială abstracțiunilor, gândurilor, emoțiilor. În acest al doilea volum sesizăm noul statut acordat cuvintelor care dobândesc materialitate. Poetul abordează la modul absolut original tema timpului și a spațiului, refugiul în amintiri din propria copilărie (*Poveste sentimentală, Ora fericită, Sfârșit de anotimp*). Cântă virtuțile omului în viziuni absolut inedite (*Lauda omului*). Dar tema predilectă a acestui volum este iubirea și manifestările ei de la primii fiori. Descoperirea dragostei este uluitoare: surpriza, mirarea, așteptarea, izbucnirea vijelioasă a sentimentului de fericire, fiorii primei îmbrățișări (*Vârsta de aur a dragostei, Îmbrățișare, Poem*) sau un profund sentiment melancolic al tristeții, alinat de natură (*Emoție de toamnă*). Maniera, cadrul, lirismul, emoția autentică sunt de sorginte eminesciană; ceea ce implică originalitatea sunt: vizualizarea sentimentelor și spontaneitatea limbajului.

NICHITA STĂNESCU

QUADRIGA

Lui Mihai Eminescu

Șuieră o quadrigă pe câmpia
secundelor mele.
Are patru cai, are doi luptători.
Unul e cu ochii-n frunze, altul
cu ochii în lacrimi.
Unul își ține inima înainte, în cai,
altul și-o târăște peste pietre, în urmă.
Unul strânge frâiele cu mâna dreaptă,
altul tristețea în brațe.
Unul e neclintit, cu armele,
celălalt cu amintirile.

Șuieră o quadrigă pe câmpia
secundelor mele.
Are patru cai negri, are doi luptători.
Unul își ține viața în vulturi,
altul își ține viața în roțile rostogolite,
și caii aleargă, până când sparg cu boturile
secunda,
aleargă-n afară, aleargă-n afară
și nu se mai văd.

DIONISIE DUMA

PRIMA PLECARÉ*Lui Nichita*

Iată-mă și tăietor de lemne
Într-o pădure plină de arțari
Și tu alergi alături; semn e
Că n-avem caii – martori oculari.

Nu-i iarba foșnetul de ciută
Să-mi strice din durerile securii
Când cade un arțar, pădurea-i mută
Și mor cuvinte reci în colțul gurii.

Curg sevele pe fruntea mea din frunze
Pădurea e un zid fără lumină
Aș vrea să ies din orele confuze
Dar ochiu-i sterp și gândul plin de vină.

Trezește-mă, hai, vino, de departe
Arțarii dorm în iarbă ca-n sicriu
E prima mea plecare înspre moarte
Doar mâna ta e-un semn că mai sunt viu!

NICHITA STĂNESCU

QUADRIGA

To Mihai Eminescu

A quadriga is whizzing over the the plain
of my seconds.
It has four steeds, is has two fighters.
One has his eyes in the leaves, the other
his eyes in tears.
One is bearing his heart forward, in the steeds,
the other is dragging it over the rocks, behind.
One is clasping the reins in his right hand,
the other sadness in his arms.
One is standing firm, in arms,
the other in memories.

A quadriga is whizzing over the plain
of my seconds.
It has four black steeds, it has two fighters.
One sustains his life in the eagles,
the other sustains his life in the tumbling wheels,
and the steeds run on until with their mouths they
break
the second,
they keep running outside, running outside
and are seen no more.

DIONISIE DUMA

FIRST DEPARTURE*To Nichita*

Look, I'm working as a lumberjack
Inside a forest full of maple-trees
And you run alongside on the trak
No horses here to watch our cutting sprees.
No rustling doe in grass down under
To spoil the impact of the axe's blade
When maples fall the wood's in silent wonder
And words are dying cold before they're made.

The saps are dripping on my leafy brows
This wood's a wall without a gleam behind
I'd like to leave for good these baffling hours
But barren is the eye and guiltridden the mind.

Come, wake me up, please hurry in a breath
The maples-trees are sleeping in their grassy coffin
This is my first departure towards death
Your hand's a token I'm still among the livin'

Într-o a doua etapă a creației, marcată de îndrăznețe inovații în poezia românească, **poetul Nichita Stănescu** își începe aventura de cunoaștere a eului poetic prin mijlocirea „necuvintelor”. Acum descoperă efectul timpului asupra cuvântului (vol. **Dreptul la timp**, 1965) în care adolescența este privită cu ochii experimentați ai bărbatului matur (poezia *Adolescenți pe mare*). Celelalte poezii ale volumului incită atât prin titlu, cât mai ales prin diversitatea imaginilor poetice: *Basorelief cu eroi*, *Enghidu*, *Ars poetica*, *Geneza poemului*, *Quadriga*, *Savonarola*, *Turnare de soare pe pământ*, *Cântece* (*Despărțire de o vârstă/Totul ar fi trebuit să fie sfere*, *O, voi ficțiuni*, *Amintiri nu are decât clipa de-acum*), *Artemis*, *Marele ochi al iernii*, *Adolescenți pe mare*, *Spirală albastră sfâșietoare*, *Euridice*, *Eu te-am rupt pe tine din aer*, *Trist cântec de dragoste*, *Vechi cântec soldătesc*, *Înnoirea luminii I,II,III*, *După-amiaza unui cântec*. Vor urma alte volume/plachete de versuri în care mereu surprinzătorul Nichita dă glas unor meditații profunde în cele **11 Elegii** (1966), **Alfa** (1967), **Roșu vertical** (1967), **Oul și sfera** (1967)- viziuni ale filosofiei sale lirice în definirea unor concepte fundamentale, despre istorie, geneza, viață și contopirea cu lucrurile. Mai apoi filosofează alături de marele gânditor al Antichității (**Laus Ptolemaei**-1968). Prin poezia și volumul **Necuvintele** (1969) se definește starea de grație a simțirii poetice manifestată într-o lume a creației artistice; Tot în acest an încredințează tiparului volumul **Un pământ numit România**. Această a doua etapă a creației stănesciene s-a rotunjit prin volumul, '**În dulcele stil clasic**' (1970) în care poetul propunea o întoarcere la vârstele poeziei până la maniera clasicilor pe care îi va parodia dulce-ironic.

Despre semnificațiile și valențele poetice ale acestui volum am formulat unele opinii în materialul din nr.59 al revistei Tecuciul literar-artistic.

*

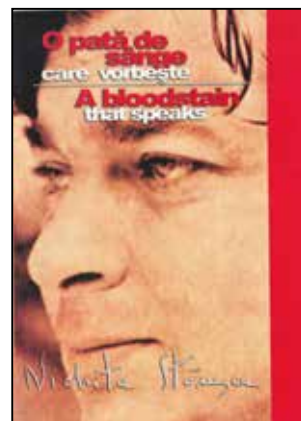

Dacă în pagina de început a acestui număr de revistă, dedicată la modul absolut creației eminesciene, i-am alăturat într-un demers

publicistic-literar-artistic una dintre creațiile stănesciene de tinerețe, ne oprim în rândurile care urmează la **poezia Quadriga**, mai puțin aflată în circuitul de texte cunoscute publicului larg, iubitorilor de versuri. [**quadriga*(lat)/ *cvadrigă*(rom) = Car antic pe două roți, tras de patru cai înhămați unul lângă altul, folosit de romani la cursele de circ și la triumfuri. - DEX, pag.266]

Dincolo de locuirea poetică în sferele născute din **Cântece** precum se delecta miticul Amfion, anticul arhitect îndrăgostit de muzică, dincolo de puritatea unui liric propriu **vârstei de aur a adolescenților pășind pe valuri**, ne oprim o clipă urmărind zgomotul asurzitor al cailor fantastici înhămați la carul triumfal de luptă. Trimiterea imaginarului poetic se face către vestitele lupte de care din Antichitatea romană sau greacă.

Quadriga, acel car ușor și suplu pe care îl mână eroul în vijelioasa-i înaintare, învârte secunde nemilos în acest poem-cavalcadă pe care Nichita Stănescu i-l dedică lui Eminescu. Intuim aici, în cele 20 de versuri ordonate într-un discurs lirico-narativ continuu, un dublu portret/autoportret al creatorului cutezător în luptă cu sine, cu propriile limite ale condiției umane efemere, dar și imaginea dublului personalității marcate de aripa genialității. Viziunea sentimentelor și materialitatea unor noțiuni din sfera abstractului ne oferă, iată, o dilatare a timpului într-o **câmpie a secundelor mele** pe care aleargă precum în marile producții cinematografice inspirate din viața tumultuoasă a luptelor de care imperiale de la Roma, un luptător abia strunindu-i pe cei patru cai din goana lor nebună spre victorie. Atenția lectorului este direcționată către personajul central – Luptătorul. Acesta este cutremurat în existența sa de stări și sentimente total distonante: meditativ și sentimental, năvalnic și crud, avântat și întristat, violent și resemnat în același timp. Tehnica poetică nu dă greș: alternarea pronumelor nehotărâte Unul/Altul/Celălalt trimite în mod alert dar evident, la două fațete ale personalității unui creator obsedat de atingerea Absolutului în cunoaștere, în iubire, în viață. Metaforele aparent ușor de descifrat oferă cititorului bucuria unei lecturi încântătoare. Prima ipostază este sugerată de unele definiții aparent simpliste: *unul e cu ochii-n frunze* (însuflețit

de zeul Pann), *altul cu ochii în lacrimi* (trimitere la dulceața pesimistă a lui Orfeu), *unul își ține inima înaintea, în cai*, (este năvalnicul aspirând spre ideal, spre absolutul în existența sa), altul rămâne în realitatea pietrelor, a terestrului. De la motivul privirii (*ochii*), la cel al *inimii*, se trece la cel al *frâielor* (al propriilor aspirații și conduita în condiția de creator). Ce îi deosebește pe cei doi? Unul rămâne hotărât de partea armelor (acesta este Luptătorul) altul preferă să rămână copleșit de frumusețea și dulceața amintirilor.

În fapt cele două atitudini definesc Omul cu toate contradicțiile existenței sale. Cei patru cai sunt negri, focoși, imbatabili în goana lor nebună și în aplauzele mulțimii dornice de sânge. Conturând mai plastic această natură duală a creatorului, ne înălțăm cu unul spre viața de vulturi, iar cu celălalt coborâm în osiile quadrigăi, cele care se rostogolesc amețitor devorând spațiul și spărgând timpul (*secunda*) până ies din contingent, intrând în eternitate (*aleargă-n*

afară și nu se mai văd). Așa se autodefinește Nichita pe sine în alergarea sa către nelimitatele poeziei, așa l-a văzut cu ochii minții și cu colțul inimii și pe marele său înaintaș întru ale poeziei, Mihai Eminescu. O analiză detaliată pe text ar avea rolul de a descifra mijloacele artistice care vin să susțină ideea poetică generică a acestui text liric: libertatea deplină a creatorului de a cunoaște, a percepe și a reda lumea în perfecțiunea ei de *cub perfect*, de trăi și lupta avântat în Cetate, în pofida tuturor frământărilor care îi tulbură sufletul sau îi macină existența.

Rezumând demersul nostru de a ne apropia de creația „*Îngerului cu cartea în mâini*” remarcăm faptul că Nichita Stănescu este un înnoitor al creației poetice din literatura noastră reprezentând cu cinste o generație tânără care a preluat cu un cuvenit respect tradiția poezilor moderniști din perioada interbelică. Originalitatea poeziilor sale constă în noutatea limbajului poetic dar și în concepția despre poezie. El este îndrăznețul creator al unei adevărate revoluții în limbajul poetic românesc: „*Lăsați-mă-n patria de cuvinte/ Limba română e patria mea*”,

mărturisește poetul. Pentru poet cuvântul înseamnă enorm, constituie o altă stare a materiei; poetul transformă funcția de comunicare în funcție cognitivă (de cunoaștere) prin metamorfozarea cuvântului. Limbajul este bazat pe metaforă și parabolă, poetul operează schimbări în ordinea cuvintelor, mutații de sens, efecte muzicale și asociații surprinzătoare. Elementele de prozodie tipic moderniste sunt dezvoltate într-o manieră proprie, inovatoare, prin prezența versului liber, a tehnicii ingambamentului, scrierea cu literă mică la începutul versurilor etc. Sensul convențional al cuvântului este semnul iar nucleul semantic al acestuia este nodul. Întreaga lirică a lui Nichita Stănescu este o țesătură ingenioasă de „noduri și semne” care, și astăzi la 40 de ani de când ne-a oferit *Lección de zbor* spre înălțarea în Timp, oferă satisfacții estetice și intelectuale rafinate.

*

Șirul rotunjirilor de ani se triplează în acest anotimp omagial: de la nașterea lui Nichita au trecut 90 de ani. L-am fi putut cunoaște viu, pentru că rămâne viu. De la plecarea lui călare către astre s-au scurs în mod nedrept 40 de ani.

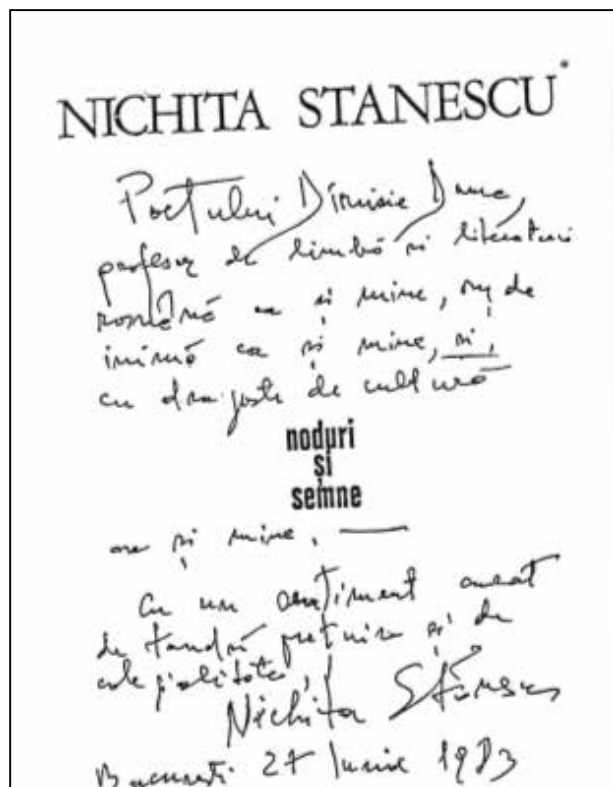
Printre prietenii și adoratorii lui Nichita s-a numărat, spre bucuria noastră, a tecucenilor și concetățeanul nostru, poetul Dionisie Duma. Acum un deceniu participam împreună la o emoționantă lansare în mijlocul adolescenților iubitori de poezie a miniantologiei reeditate „**O pată de sânge care vorbește**”, întreprindere poetică și tipografică de mare acuratețe dedicată cu pioșenie „*Îngerului cu o carte în mâini*”....

Dionisie al nostru primea consternat, în noaptea de mare ghinion, 13 decembrie 1983, ca o lovitură de trăsnet, vestea trecerii confratelui său Nichita în *neviață*. Cu doar șase luni înainte, într-o dedicație pe volumul **Noduri și semne**, marele Nichita Stănescu notase: „*Poetului Dionisie Duma, profesor de limbă și literatură ca și mine, om de inimă ca și mine, și cu dragoste de cultură ca și mine*”. (București, 27 iunie 1983).

În orele acelea care alergau printre noi, cuvintele trebuiau să se alăture necuvintelor, iar șirul gândurilor s-a așternut într-o curgere de versuri care evocă în metafore chipul liric al celui *plecat* dintre zburători. Denumită **Prima plecare** și dedicată pios lui Nichita, poezia, cu cele patru catrene ale sale, oferă imaginea unei dureri sufletești

nedisimulate. Arșarii din care sărea nevârstnicul copil blond ajuseseră pădure, iar mânjii Pieilor

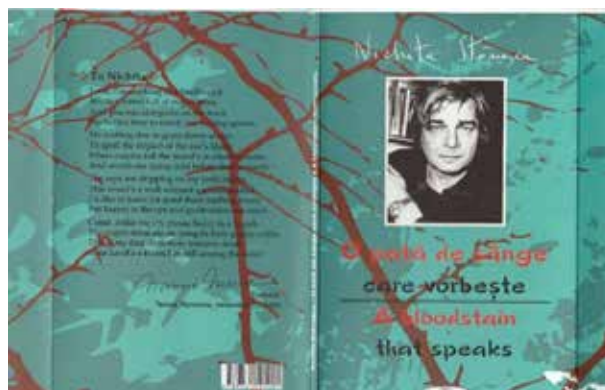

Roșii crescuseră odată cu puștaniile călări și mânau quadriga triumfală. Totul s-a frânt: timpul, avântul, alergarea de cai din dimineața marină. Secura blestemată face să cadă unul dintre arșarii. Să fi fost stejar, ne-am fi dus cu gândul la vreun Viteaz domnitor român. Dar „arșarul-copac, deloc parfumat, cu arome de oțetar, lasă pădurea „mută” de uimire și de durere:”Și mor cuvinte reci în colțul gurii.” Nici colțul inimii nu se poate opri din zbaterea neputincioasă. Precum copilul Nicolae, cel pornit la vânătoria de capre în Munții Carpați, Dionisie simte tactil curgerea de seve pe fruntea-i rămasă în întunericul pădurii, a copacilor fără pădure. Orele devin confuze (ieșirea din timp), ochiul pierde limpezimea și „devine sterp”, iar gândul se încarcă de vina unei neputințe umane în fața unui zbor către astre prea repede petrecut. Un strigăt-bocet masculin, cu dinții strânși de spaima morții se înalță spre duhul celui care se va înalța în Raiul primitiv al poezilor. Dincolo de imaginea vizuală teribilă a somnului arșarilor doborâți care acum „dorm în iarbă ca-n sicriu”, imprecizia-chemare deznădăjduită „trezește-mă, hai, vino, de departe” face loc mărturisirii că dispariția aceasta fulgerătoare a unui „înger blond” se prefigurează propria „plecare” (prima!) dintr-un șir de încercări pe care Viața i le-a hărăzit lui Dionisie însuși. Este o poezie manifest și mai puțin odă în niciun fel de metru, este un strigăt mocnit în adâncurile pieptului, un imn închinat „numai poetului” și Poeziei care

rămân ca semne ale eternității gândirii și simțirii, dincolo de oricare legături pământești. Din punctul de vedere al lui Dionisie, Nichita și creația sa rămân semne ale vieții, ale veșniciei: „Doar mâna ta e-un semn că mai sunt viu!”

* * *

Notă. Așezarea în oglindă a poeziilor acestora, precum și alăturarea traducerilor în limba engleză au rolul de a oferi și cititorilor aparținând altor spații culturale, o mostră din creația lui Nichita Stănescu, cel care, la un moment astral, s-a numărat printre puținii poeți planetari nominalizați la un Premiu Nobel pentru literatură.

Translated from Romanian Mike Frolich

O pată de sânge care vorbește / A bloodstain that speaks - Antologie alcătuită de Dionisie Duma, Prefață/Foreword: Liliana Ursu, Ediție jubiliară, 2013, Editura PAX AURA MUNDI

Referințe bibliografice:

1. Ștefănescu, Alex, *Nichita Stănescu: Îngerul cu o carte în mână*, Editura Mașina de scris, Buc., 1999
2. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, Editura Litera, București Chișinău, 1998, pag. 208
3. Boldea, Iulian, *Poezia neomodernistă*, Editura Aula Brașov, 2005
4. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
5. Stănescu Nichita, *Poezii*, Editura Aula, Colecția Clasiци, Brașov, 2007
6. Stănescu Nichita, *Noduri și semne*, Editura Jurnalul Național, Colecția BPT, București, 2010

NODURI ȘI SEMNE

MĂȘTI STĂNESCIENE: POETUL-DE-MÂNCARE

► Liliana SCĂRLĂTESCU

„Totul nu este decât o nesfârșită cină...”

Nichita Stănescu

„Destinului meu îi e foame./ destinul meu se hrănește cu alte destine./ El se hrănește ca să fie hrană la rândul-i./ ca să fie hrană altui destin/ cu mult mai mare.” (**Axios! Axios! III. Expunere**) – o definiție stănesciană a intertextului (nu numai literar, ci și trofic), privit ca mecanism cinic, unde, pentru a scrie, poetul, chinuit de o foame „de mai sus de infinit”, e supus necesității asimilării textelor altora, lăsându-și opera, la rândul lei, să fie asimilată și digerată (sau nul!) de cea a altor scriitori. Am putea spune, parafrazând o binecunoscută butadă, că, în viziunea lui Nichita Stănescu, cunoașterea trece prin stomac.

Parcă preluând concluzia la care ajunge Gaston Bachelard în **La formation de l'esprit scientifique** – „realul este înainte de toate un aliment” (op. cit., VRIN, Paris, 1947, p. 163) – poetul invită cititorul la o „cină de taină” în care toate înfățișările realului, indiferent de regn, sunt expuse spre mâncare, nu numai ca substanță (aliment), ci și ca sens (destin/ poveste/ text): „Ha, mâncăm destine/ mereu alte destine./ destinul de lobodă./ destinul de taur./ destinul de porc./ Dinții mei – prietenii cartofilor/ depun mărturie despre gustul lor/ și numai spinarea limbii mele –/ o, câtă vreme ar putea să vorbească, povestind/ despre greutatea vinului, despre limpezimea apei./ depre focul alb al laptelui...” (**Axios! Axios!, III. Expunere**). Iar „cireșa de pe tort” la acest festin este chiar poetul, fie în starea lui sublimată, ideală, de *nenăscut*: „nenăscutul de mine/ întins pe dulceața de bronz a glonțului./ încoronat cu zarzavat./ gătit./ și fiert./ și de mâncare.” (**Vedere**), fie în chinuitoarea postură de „gură a lui Dumnezeu” (trimitere la David, regele psalmist, dar și la jertfitul „Christ al cuvintelor”): „El era făcut să fie pradă./ pradă a cuvintelor alese, –/ cu un șoim pe ultima silabă// El se bucura la simțul/ că este hrană./ că este de mâncare...// De aceea el/ stătea întins pe timp/ ca pe-o frigare/ și cu cât ardea mai puternic/ în afară./ cu-atât se cocea mai neasemuit/ înăuntru.// Se ridicau din el/ în sus, ca un fum de jertfă/ cuvinte de neînțeles/

cum sunt aceste:// Doamne Dumnezeu/ coif al înțelepciunii/ sabie a puterii...” (**EI, adică eu**).

Asemenea chermeze, dezmațuri de forme, culori și arome, vizează nu numai un intertext literar, ilustrat, la noi, de versurile unui Leonid Dimov ori Emil Brumaru, ci și unul plastic, prezent în pânzele pictorilor olandezi de secol XVI, precum **Nuntă țărănească** a lui Bruegel cel Bătrân ori scenele din piețele de alimente ale lui Pieter Aertsen.

Pieter Bruegel cel Bătrân, *Nuntă țărănească*, 1568

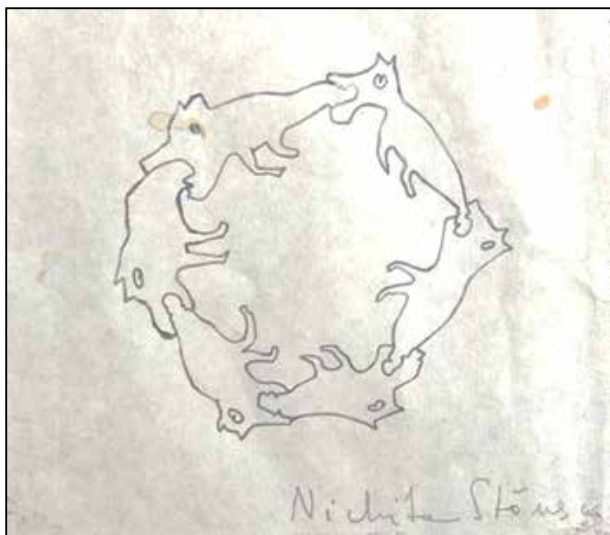
În versurile stănesciene, însă, nu se dorește o activare a papilelor gustative sau a simțului olfactiv ori vizual al cititorului; trezit se vrea instinctul său de prădător/vânător de cuvinte. Aici, foamea nu poate fi astâmpărată cu mâncăruri apetisante ci cu povestea acestor mâncăruri, spusă nu la modul gurmandului Pantagruel ori, păstrând proporțiile, al

Pieter Aertsen, *Scenă din piață*, 1569

lui Păstori Teodoreanu, ci la cel al unui receptor atins de ageuzie, axat doar pe asimilare/diseminare și nu pe receptare hedonistă.

Astfel, obiectele realului, în-trupate, în primele trei volumele stănesciene, într-un elan solipsist, jubilat, de privire („*Mi-am întins privirea și ea a întâlnit un copac,/ și el a fost!*”, **Enghidu**; „*Fiecare privire zvârlită-nainte,/ lovește un umăr de copac născut odată cu ea*”, **Cântarea României**), ajung, odată cu volumul celor **11 elegii**, unde cadrul solar e înlocuit cu cel visceral, să fie efectiv înghițite, anabolizate organic, materie primă indispensabilă scrierii poeziei.

Teza acestei din urmă etape este stipulată în **Omul-fantă**, unde asistăm la marșul triumfal al personajului titular, urmărit de către poet cu un ochi didactic, neparticipativ, parcă din culise. Omul-fantă este receptat ca un *străin* venit „din afară”, „de dincolo/ și încă de mai departe de dincolo”, care ia ființă printr-un demers răsturnat celui prezentat în **Enghidu** – lăsând obiectele realului să-l înființeze. Vectorul creației nu mai este privirea demiurgică, ci simplul act al *venirii* (omul-fantă „ia ființă venind”), urmat de îngurgitarea și asimilarea realității înconjurătoare: „*el se umple/ cu imaginile diforme/ atârând lăptoase de marginile/ existenței,/ sau, pur și simplu,/ el adulmecă existența/ și ia naștere lăsându-se/ devorat de ea*”. Poetul-spectator, această geneză, fiindu-i străină, îi pare inițial haotică: „*Nu se știe cine îl mănâncă pe cine [...] Nu se știe cine îl respiră pe cine [...] Nu se știe cine îl vede pe cine*”. Însă, în noua realitate, lupta nu se mai dă în regimul lui „care pe care”; pe măsură ce omul-fantă asimilează realitatea din jur, o anihilează dar o și înființează, la modul superior al demersului diadic taoist: „... *el adulmecă existența/ și ia naștere lăsându-se/ devorat de ea [...]*”

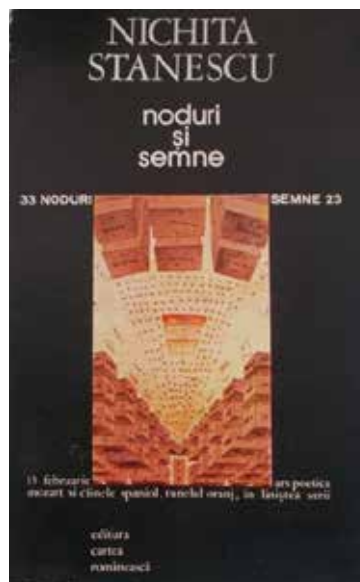

Nichita Stănescu, *Cercul lupilor*, desen, nedatat

Omul-fantă moare/ ca să ia cunoștință de moarte./ El se lasă respirat/ și la rândul lui/ respiră/ obiectele însuflețite și neînsuflețite/ ca și cum ar fi aer [...] Odată venit,/ nu se mai știe cine-a venit/ și cine intra-devăr e de dincolo...”. În urma lui, realitatea este schimbată pentru totdeauna: „Totul e lipit de tot;/ pântecul de pântec,/ respirația de respirație,/ retina de retină”.

În consecință, în acest real upgradat, cu toții ajungem să fim dedați autofagiei. Imaginea este cea a lupului înghițit de lup, înghițit de lup, înghițit de lup... (ori, schimbând perspectiva, a lupului care înghite un alt lup) din grafica stănesciană, simbol al cercului vicios, care apără, dar și îngrădește. Oricum, ne aflăm într-un stadiu de rescriere a realității net superior devorării haotice prezentate în versurile anterioare **Omului-fantă**, unde limbajul foamei și al măcelului era singurul capabil să ne ostoiască frica de neant: „*De frică toți aveam un orizont,/ de frig ne făceam cu toții cercuri,/ toți ne mâncam pe toți,/ rânjind cu coarne și cu colți...*”, **De o vină pe care nu o știm**).

Tendința de autofagie va fi „dezlegată” complet abia în **Noduri și semne**, unde lupul va ajunge să simbolizeze nu numai cercul vicios al reîncarnărilor dar și „punctul de trecere”. Atingerea acestui punct are loc accidental și aparent gratuit, identic cu modul accidental al atingerii nirvanei, care singură poate pune capăt capcanei recurente a reîntrupărilor. Este o fantă între ordinarul supus ciclicității înființării solipsiste (reprezentat de *iepure, leu/leoaică, vulpea argintie*, ori *vultur/vulturoaică*) și extra-ordinarul declanșat de accidente („călărețul căzut de pe cal”, cel respins de transcendent, dar care reușește să atingă, fie și pentru o clipă, cu vârful degetelor, acel *altcineva, altceva, altunde*).

ESEU

MIHAI CIMPOI DESPRE NARCISISMUL ȘI HYPERIONISMUL EMINESCIAN (I)

► Ștefan MUNTEANU

Criticul și istoricul literar Mihai Cimpoi, consacrat ca eminescolog de profunzime, s-a născut la 3 septembrie 1942, în comuna Larga, județul Hotin. A parcurs ciclurile școlare preuniversitare în localitatea natală, după care a frecventat cursurile Facultății de Filologie, la Universitatea din Chișinău (1960-1965). Și-a început cariera profesională ca redactor la revista „Nistru” (1965-1972), a continuat ca redactor la Editurile „Cartea Moldovenească” și „Literatura Artistică” (1974-1982). În anii 1982-1983 va fi secretar literar al Teatrului Național din Chișinău, iar în anii 1986-1987 va fi tot secretar literar la Teatrul liric „Al. Mateevici”, din aceeași localitate. Din 1991, pentru mai multe legislaturi, va ocupa funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. În anul 1991 primește titlul de membru de onoare al Academiei Române, în 1992 devine membru titular al Academiei de Științe din Republica Moldova și membru al Uniunii Scriitorilor din România. Debutază editorial în 1968 cu volumul „Mirajul copilăriei”. Dintre volumele închinare vieții și operei lui Mihai Eminescu amintesc: „Narcis și Hyperion (1979); „Căderea în sus a Lucefărului” (1993); „Spre un nou Eminescu” (1995); „Plânsul Demiurgului” (1999); „Esența ființei” (2003) și „Mihai Eminescu. Dicționarul enciclopedic” (2013), o lucrare care nu este atât de „enciclopedică”, pe cât își dorește autorul.

Pe data de 27 octombrie 1994 eminescologul Mihai Cimpoi a fost prezent la Bacău, la Librăria „Vasile Alecsandri”, pentru a-și lansa, o nouă ediție a lucrării „Narcis și Hyperion”, apărută în acel an la Editura Junimea, Iași, 1994. Atunci, cu prețul unei mari emoții, am primit un autograf din partea autorului, după un scurt dialog privind relația dintre Eminescu și India.

Narcis și Hyperion, lucrare editată mai întâi în anul 1979, apoi în 1985, este, indiscutabil, o carte lipsită de prejudecăți, venită împotriva tuturor dogmelor eminescologice. Cele optsprezece capitole, redactate într-un stil eseistic foarte plăcut, sunt organizate pentru a sluji câteva idei majore. Ne putem gândi, mai întâi, la preocuparea pentru surprinderea unei direcții de evoluție poetică de la narcisism la hyperionism. Ne putem gândi, apoi, la o frumoasă îndârjire în direcția întregirii personalității lui Eminescu. Dar cea mai importantă pare a fi strădania pentru schițarea unei ontologii eminesciene, drumul către *Ființă*, în contextul frământatei filosofii moderne.

Primul capitol, intitulat *Ființa romantică*, urmărește condiția omului romantic, pornit pe drumul cunoașterii. Știut fiind că ispita necuprinsului angajează gândirea romanticului pe drumul depășirii oricărei situații îngrijorătoare. Împotriva îndoielilor, chiar a cunoașterii irealizabilului, romanticul speră, este mânat de pasiunea creatoare, trăiește în mit și se raportează la absolut. În acest context, cu privire la Eminescu, Mihai Cimpoi scrie: „Romantismul lui Eminescu e înainte de toate, un romantism eminescian, care se cuvine receptat prin «sintagmele eterne» romantice, ca și prin simbolismul cu accentul stăruitor pus pe muzicalitatea pură și impersonală și prin existențialism, cu situarea omului în cadrul existențelor-limită” (Mihai Cimpoi, *Narcis și Hyperion*, Editura Junimea, Iași, 1994, p. 18).

Despre caracteristicile de început ale creației eminesciene aflăm în capitolul următor, ce poartă titlul *Lumea arhetipurilor*. Baza demonstrației o constituie ideea că în ultimă instanță romantismul lui Eminescu se reduce la umanism și că umanismul înseamnă, sub aspect esențial, valorificarea

spirituală a realității. Înaintarea pe calea valorii obligă însă la conceperea unui sistem de criterii. De aceea, Eminescu se raportează în permanență la lumea arhetipurilor. Astfel că, scrie Mihai Cimpoi, „Începuturile lui Eminescu ne oferă un model ontologic al începuturilor lumii” (*Idem*, p. 24). Iar „Ontologia eminesciană se identifică perfect cu ontologia omului «arhaic»: orice obiect și acțiune sunt reale numai în măsura în care imită sau repetă un arhetip” (*Idem*, p. 21). Și, în acest sens, „Iată modul cel mai explicit, drumul filosofic al lui Eminescu spre *Luceafărul*: de la omul pururea tânăr din legenda populară, la omul cel veșnic din *Sărmanul Dionis*, și de la umbra acestuia, permanentizată lângă omul romantic râvnitor de Absolut, la Archaeusul din nuvela cu același titlu, ca, în cele din urmă, să se oprească la imaginea arheală a lui Hyperion, geniu și «cuvânt» al Demiurgului” (*Idem*, p. 23). Coborârea în lumea arhetipurilor îl înobilează pe Eminescu cu înțelepciunea istoriei, chiar dacă uneori aceasta vine ca o povară. Asumarea este totală și indubitabilă. De aceea, sugestiile arhetipale ale gândirii mitofilosofice „se topesc în magna viziunii eminesciene remodelatoare și, de la un timp, nu mai sunt identificabile” (*Idem*, p. 25). Cert este că, în cazul lui Eminescu, ideea de cosmos aparține în totalitate geniului său. „Cosmosul eminescian profund este o realitate fără spațiu, un «sâmbure de lume» asemenea atomului și punctului matematic din considerațiile sale filosofice manuscrite” (*Idem*, p. 27).

În cel de-al treilea capitol, denumit *Câmpul transcendent*, Mihai Cimpoi abordează specificul privirii narcisice eminesciene asupra Ființei. Și aflăm că, fiind vorba de un poet tragic, reprezentarea lui nu putea fi decât una dialectică, în care moartea și viața potențează/actualizează în permanență, pe fondul unei diversiuni axiologice în care moartea pare un spațiu paradiziac iar viața un tărâm infern. Mai departe, pentru că logica clasică, nici măcar în varianta hegeliană, nu îngăduie o asemenea dialectică, este căutată o salvare prin trimiterea la ceea ce Ștefan Lupașcu a numit principiul logic al contradictoriului. Potrivit acestui principiu, moartea și viața pot coexista în miezul Ființei, cum pare că se întâmplă și în înțelegerea lui Eminescu. Sunt aduse în sprijin

și observațiile formulate de Svetlana Paleologu-Matta (*Eminescu și abisul ontologic*) și de Rosa Del Conte (*Eminescu sau despre Absolut*), pentru a sluji ideea că „Eminescu apare ca un *homo folkloricus*, reîntorcerea într-o lume ce gândea basme și vorbea în poezii fiind o *forma mentis*, nu un program estetic oarecare” (*Idem*, p. 31). Este vorba de o gândire filosofico-poetică, care se întemeiază pe mit și se îndreaptă către Absolut. Libertatea unei asemenea gândiri este mai mare, dar nu înseamnă că este lipsită total de determinații. Obstacolele ontologice, precum Timpul și Devenirea, care provoacă neliniști și dezbinare nu pot fi ocolite. În această situație - susține Mihai

Cimpoi - „Modernitatea lui Eminescu constă în neliniștea de natură metafizică, ce va sublima într-un idealism ontologic, puternic colorat de misticismul oriental” (*Idem*, p. 32). Originalitatea lui Eminescu, la care cerul și pământul nu se împacă, chiar dacă se contopesc după logica contradictoriului, nu este pusă la îndoială. Explicația este clară: „În câmpul transcendent eminescian calea pentru Ființă apare cu toate înaintările sale sigure, dar și cu întreruperile sale determinate de incertitudine, de piedici care mai de care. Pe măsură ce avansează, Narcisul pur, ce-și reflectă figura apolinică în oglinda Lumii, devine un narcis gnostic, ce râvnește risipirea întunericului din preajma

sa prin proiectarea asupra lui a lumii divinului” (*Idem*, pp. 33-34). Ideea este că prin gnoză omul își poate depăși dezbinul lăuntric și poate recăpăta armonia pierdută. Oricum - ne spune Mihai Cimpoi - „Eminescu se impune, astfel, ca un mare poet al Ființei, filonul existențial al operei sale determinându-ne să interpretăm universalitatea sa prin filiere nu doar romantismului, ci și postromantismului, poeziei secolului XX în genere... Câmpul transcendent eminescian adaugă pietre dintre cele mai temeinice la piramida ființei lumii, modelată ca o *imago mundi*, după chiar ființa omului. El ne demonstrează că luminișul (Lichtung-ul) e luminiș, deopotrivă pentru prezență și pentru absență” (*Idem*, pp. 35-36).

Drumul eminescian către Ființă este hotărnicit și mai departe, în capitolul al patrulea, intitulat *Modelul Daciei*. Demonstrația întărește adevărul că la interogația filosofico-poetică lumea lumește, într-un joc al dezvăluirii/ascunderii. Jocul nu este nici întâmplător, nici la bunul plac al lui Eminescu.

Obstacolele ontologiei sunt prezente oriunde și oricând și marchează profund eul eminescian în drumul său către ființă. Întorcând „Uriașa roată a vremii”, pe direcția timpului istoric, creatorul devine responsabil, în mod arhetipal, pentru drama Daciei. Pentru că „Dacismul său e organic, esențial, modificându-i existența din interior” (*Idem*, p. 37). Nu este vorba aici doar de o fulgurație romantică, ci de o matrice existențială, arhetipală, o imagine originară, un centru energetic interior, un complex eminescian înăscut. Aceasta înseamnă că drumul lui Eminescu către ființă „presupune declanșarea acestui centru psihic. E de precizat, încă, că el se declanșează nu doar o singură dată; de fapt, dacismul lui Eminescu e chiar centrul energetic al ființei sale; el e generator de curent continuu” (*Idem*, p. 38). Conștiința dacică eminesciană poartă marca tragicului. Demonstrația făcută de Mihai Cimpoi, cu referire la poemele *Sarmis*, *Gemenii* și *Rugăciunea unui dac*, conduce la consecința că „Eul dacic al lui Eminescu este primul care, oglindit narcisic într-o lume a mitosului pur, suportă o diferențiere ontologică: el își primește, desemnat, botezul istoriei, trăiește febril criza valorică și se mută din spațiul sacru originar în sfera imaginară, aruncând straiul de purpură și aur peste țărâna cea grea” (*Idem*, p. 50).

Oglinzi în fața Abisului ființial este capitoul următor, al cincilea, unde se adâncește o idee plotiniană, potrivit căreia „materia este *oglinza* în care ceea ce este înalt, sublim, devine banal și obișnuit” (*Idem*, p. 53). Nu trebuie să se înțeleagă de aici că luminarea Ființei ar însemna banalizarea Absolutului, ci că este vorba de spiritualizarea materiei, urcarea ei, cu ajutorul gândirii, pe drumul valorilor umane. „Gândirea instaurează Ființa sub chipul unei corole uriașe de minuni ce imită un adevărat Paradis al materiei” (*Idem*, p. 51). Prin gândire, Eminescu ia în stăpânire realitatea și îi dă o ordine superioară. „Gândirea, la Eminescu, refertilizează sâmburele lumii atins de rău, îi redă acesteia măreția pierdută, o repune în prezența Ființei prin deificare și restabilirea ordinii valorilor supreme” (*Idem*, p. 53). Pentru aceasta, gândirea eminesciană, călătorind mereu pe drumul către Ființă, situează oglinzi lămuritoare între materie și Absolut, în speranța unei interferențe benefice pentru condiția umană. Energia necesară este degajată de propriul eu, nemulțumit de sine și tensionat de interogația privind sensul vieții. Bătut de gânduri, poetul-filosof are patima oglindirii narcisiste, chiar dacă, uneori, Ființa apare doar ca deziderat, nu o certitudine. Pentru că unele oglinzi reflectă abisul existențial și sugerează spărtura

ontologică. Prin această descoperire însă eul învață să-și descopere propriile certitudini cu privire la existență. „Eul identificat lui Narcis, îndepărtat din realitate sau opusul ei, se întoarce spre realitatea interioară căutând, dincolo de contingent, imaginea pură a spiritului” (*Idem*, p. 58). Pentru că, „*Oglinda* oferă nu fenomenul, ci noumenul, esența ideală a lumii, adică înseși adâncurile abisale ale ființei” (*Idem*, p. 60). *Oglinda* (luciu al apei spre exemplu) focalizează întregul univers într-un centru spiritualizându-l, în dauna pornirilor materiale și egoiste. Demonstrația convinge, indubitabil, că „Este, la Eminescu, o întreagă schelărie de oglinzi pe care poetul le construiește spre a arunca un pod luminiscent între cele două maluri ale abisului ontologic. Dar nici miliardele de scânteieri pe care le sporește prin oglindire progresivă nu salvează podul de prăbușire, în urma căreia apare iarăși zona obscură a Ființei” (*Idem*, p. 60). Fapt este că deschiderea eminesciană spre Ființă anunță poezia secolului XX.

Capitolul al șaselea, intitulat *Regele Lear și teroarea istoriei*, evidențiază trăirea intensă a poetului-filosof, care nu se poate elibera nici de nostalgia sacralității cerului, nici de cea a „cercului strâmt” pământesc. Simbol al acestei tensiuni, al durerii universalizate, este personajul shakespearian Regele Lear. Justificarea vine de la faptul că atât Shakespeare cât și Eminescu credeau că fără suferință umană nu se naște voința de desăvârșire. Cunoașterea prin suferință constituie, după cum se știe, o dominantă a condiției geniului. Iar „Eminescu vedea în Regele Lear un destin ce consuna cu al său” (*Idem*, p. 62). Astfel spus,, „Poetul se înfășură în mantia regală nu doar pentru a se plasa într-o atmosferă de mit și basm: el devine astfel centrul închipuit al lumii, de unde roata istoriei se vede ca-n palmă” (*Idem*, p. 61). În poetica eminesciană ambivalența profundă a personajului shakespearian este ipostaziată de Împărat și Călugăr. „Diferența dintre cele două chipuri eminesciene este clară: Regele (Împăratul), apărând în hotarul dintre real și imaginar, gustă încă *voluptatea singurătății*, în timp ce Călugărul este expresia ultimului prag al *durerii*. Primul marchează cufundarea în adâncurile organice ale Poetului, al doilea e bolnav de viață și vrea să se întoarcă la izvoarele ei dulci («dulce glas de argint»), caută eliberarea de transcendent” (*Idem*, p. 64). Cunoașterea prin suferință, în cazul lui Eminescu, înseamnă pătrunderea în sinele profund, acolo unde Eul se redă sieși, înnobilit prin durere. O asemenea cunoaștere asigură și eliberarea totală, nu de suferință, ci în și prin suferință. Visul este cel

care oferă șansa salvatoare pentru redescoperirea identității pierdute. Spațiul liricii eminesciene este unul de recuperare a începuturilor, pentru compensarea vidului sufletesc, cauzat de teroarea istoriei. „*Doina* este, așadar, fundamentalul strigăt existențial al lui Eminescu, identificat în cel mai înalt grad cu cel - colectiv - al neamului” (*Idem*, p. 72). Nici nu se putea altfel, deoarece, „Istoriei, cu teroarea ei, civilizației tehnice, cu ambiția ei de a transforma omul în «parte, mijloc și instrument» adică în nepersonalitate, Eminescu le răspunde ferm, cu o soluție nemioritică de astă dată. Pentru a rezista în fața violenței istoriei, se cere să ai cultul memoriei ei, al valorilor ei ideale” (*Idem*, p. 79).

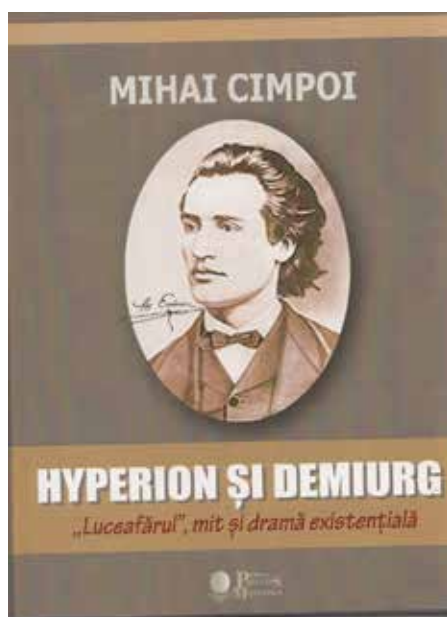
Eminesco-ideatica dragostei constituie tema capitolului următor, dezvoltat sub titlul *Monoteatrul iubirii; Eros și Mors*. În „teatrul iubirii”, cum spune Mihai Cimpoi, Eminescu este unicul protagonist, este romanticul care dialoghează cu sine pe tema ideii de femeie. Și aceasta deoarece fiind imaginată cu însușiri dumnezeiești, iubita rămâne mereu adorată și veșnic negăsită. Singurătatea nutrește iluzii și intensifică trăirile dureroase, asemenea oricărei proiecții cosmice.

„Caracterul emblematic al eroticii eminesciene apare convingător în lumina *teatralității* ei. Poetul își prezintă monoteatrul într-un cadru crepuscular țesut din umbre. Femeia este reprezentată, jucată și dejucată. E statuară (deci, emblematică), apoi împământenită, reprodusă în ceară, demascată îndată după mulaj. Procesul începe încă din *Venere și Madonă*, cu dumnezeirea («Tu ai fost divinizarea frumuseții de femeie») și se încheie, la pragul de jos, cu prostituarea sufletului ei («Tu îmi pari ca o bacantă...»)” (*Idem*, p. 84). Curgerea timpului evidențiază instabilitatea trăirilor feminine și revelează gratuitatea jocului. „Nu vedeți c-acea iubire serv-o cauză din natură?” (*Scrisoarea IV*) (*Idem*, p. 85).. Ajungând la conștiința acestui adevăr, Eminescu își repudiază pornirile senzuale și rămâne pe tărâmul marii arte prin spiritualizarea sentimentelor. Prin idealizare, „Ființa, în câmpul erosului, se luminează și se întunecă, respectiv, prin trăirea prezenței iubitei și prin revelarea finală a Absenței ei” (*Idem*, p. 88). Cu această constatare, Mihai Cimpoi amendează poziția lui G. Călinescu

privind lipsa intelectualismului în erosul eminescian. „Femeia este, la Eminescu, ceea ce este la Maestru rațiunii (Descartes) bucata de ceară; chiar dacă, atinsă de flacăra focului, ea s-a transformat în carbon și hidrogen invizibil, intelectul mai păstrează gustul dulceții mierii pe care o conține și al polenului din care a fost culeasă” (*Idem*, p. 90). Drept consecință, „Golul așteptării aduce în monoteatrul iubirii invadat de urât însuși Abisul Ființei, care alternează prezența cu absența. Erosul sfârșește prin instaurarea tragică a suferinței, a unei situații-limită a trăirii în sensul dorului («Dar fata care iubește/ Cu dor moartea o găsește»). Preaplina iluzionării se preschimbă în Gol interior: Străin de toți, pierdut în suferința/ adâncă a nimicniciei *mele*,/ eu nu mai cred nimic și n-am tărie (*Răsași asupra mea*). Focul absenței-prezenței este pătruns, în asemenea situații-limită existențiale, de suflu; tragic emanat de întâlnirea lui Eros cu Mors, al iubirii ce sacralizează legătura cu Cosmosul, cu Moartea suprimătoare de sensuri” (*Idem*, p. 90). Și totuși, „femeia rămâne ceea ce a considerat poetul că este de la bun început - o idee, un tablou, chiar dacă din acestea a rămas doar rama, ca element

simbolic al prezenței” (*Idem*, p. 90).

Unde există pătimire umană trebuie să existe și conștiința timpului. Cu atât mai mult în cazul lui Eminescu. Viziunea eminesciană asupra timpului este sintetizată în capitolul intitulat *Timpul „circular”*; *ora douăsprezece*. Ni se confirmă și aici că cele mai frecvente simboluri prin care timpul capătă identitate fizică și istorică sunt *roata* și *orologiu*. Acestea explică structurarea ciclică a viziunilor poetico-filosofice, în care miezul nopții pare a fi „un punct mort al duratei”. „Repetându-și teatralizat drumul, poetul aude un ceasornic al timpului, bătând stins și uniform în tactul inimii imobilizate. Teatralizarea înseamnă de acum automatizare, în virtutea însăși a procesului în urma căruia repetarea exactă a gesturilor favorizează eroziunea memoriei” (*Idem*, pp. 91-92). Amintirile sunt vămuite de uitare și astfel revelația spontană este îngădită de automatismele sufletului. „Timpul, mut, surd și orb în afară, unde e expresia uitării absolute, se mută în inima lumii, unde devine *orologiu*. Numai ticăitul indiferent și uniform mai păstrează *amintirea*

vietjii” (*Idem*, p. 94). Și totuși, chiar și în această neutralitate temporală, căutarea identității nu se stinge. Forța spiritului continuă să idealizeze. Mai mult, „Ascuțirea (alterarea) sentimentului timpului apare la Eminescu ca urmare a constrângerii libertății spirituale, a înstrăinării definitive” (*Idem*, p. 95). Situându-se între încremenirea eleată și curgerea heraclitiană, Eminescu visează un timp ideal, paradoxal, al inhibiției, dar și al excitației. Metafora roții sugerează mișcarea subtilă a vietjii, este imaginea eternității, iar orologiul trimite la reprezentarea curgerii indifferente a timpului, un fel de punte între eternitate și timp. În această curgere ciclică, miezul nopții este momentul tainic dintre somn și veghe, când „fraternizează eternul gol de sens și cotidianul încărcat de sens” (*Idem*, p. 103). Pornind de aici, memoria eminesciană este îndreptată către începuturi, pentru a-și descoperi identitatea. Pentru că, „În spiritul tuturor marilor romantici, dar și într-un mod deosebit față de al acestora, Eminescu transcende toate timpurile, stăruie asupra unei conștiințe a lor, se întoarce cu permanenta sa predispoziție filosofică spre acel punct al genezei, unde firul vremii toarce și deopotrivă se retoarce, adică unde vremea se naște din ea însăși, ca izvorul” (*Idem*, p. 103).

Cel de-al nouălea capitol, *Spectacolul ontologic al apelor*, pune în discuție o obsesie eminesciană fundamentală, cu mare încărcătură mitică, respectiv cea privind prezența apei ca răspuns la dorința de reintegrare în datul primordial. Pentru că mitul neptunic eminescian cultivă

speranța recâștigării plinătății vietjii, a stării pierdute prin coroziunea timpului.

De aceea faptul de *scufundare în ape* dobândește o mare valoare psihică, filosofică și morală. „Scufundarea neptunică e, la Eminescu, un gest arhetipal, o imagine-cheie, spre care converg celelalte acțiuni caracteristice, precum oglindirile narcisice, iluzionarea din monoteatrul iubirii, reflecțiile filosofice mai profunde în fața apelor” (*Idem*, p. 114). Prezența apei nutrește o anume înțelegere a întregului cosmos, o inițiere în axiologia vietjii și a iubirii. „Privit comparativ cu poeți care *au contemplat* originile neptunice ale lumii, Eminescu are o notă particulară: coboară energic în zona originarului. Unirea cu elementul îi aduce cu siguranță renașterea spirituală, însemnând, întâi de toate, o capitală aventură mitică a eului” (*Idem*, p. 117). Perspectiva cosmică potențată de neptunismul eminescian întreține arderea spirituală și relevă un poet al Ființei. În acest sens, pe bună dreptate, Mihai Cimpoi afirmă că „neptunismul eminescian nu traduce pe planul expresiei simple reprezentări onirice; el ține de o concepție adâncă, potrivit căreia *unduirea* e principiul ce susține universul” (*Idem*, p. 125). Pentru că, la Eminescu, „apa semnifică sub aspect ontologic, Neantul primar și, totodată, ieșirea periodică din el, configurând jocul grav al revelației/ascunderii Ființei în starea lui naturală” (*Idem*, pp. 126-127). Înțelegem deci că Eminescu a făcut din apa universală o temă fundamentală de meditație asupra condiției umane.

Noaptea pădurilor

ESEU

SCURT TIMP PARALEL ÎN GRĂDINA POTECILOR BORGESIENE SAU SCRITORUL CARE „A TRĂIT CITIND ȘI A CITIT TRĂIND”

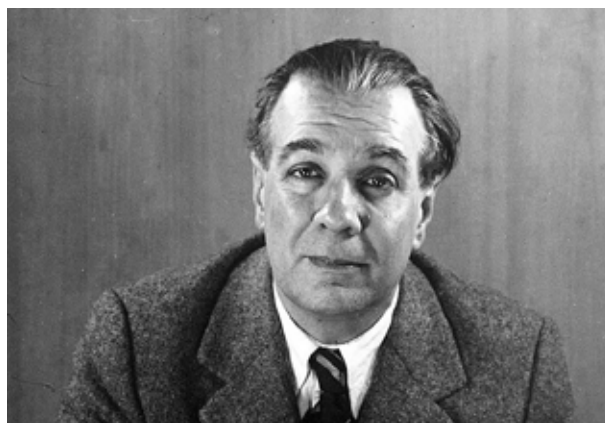
► Petre ISACHI

Motto:

„Dacă aș fi critic, n-aș vorbi niciodată despre un scriitor ale cărui merite sunt evidente” (Cioran)

Nu un portret encomiastic în palimpsest aș vrea să vă ofer despre genialul scriitor argentinian, Jorge Luis Borges, ci metafizica unui gânditor de excepție ale cărui cuvinte „sunt acțiuni” și care a scris, - deși știa de la Socrate/ Iisus că orice sacrificiu este în ultimă instanță neinvalidat, atenuat prin banalizare și uitat - crezând necondiționat în „spitalul spiritului”(= inscripția de pe frontispiciul Bibliotecii din Alexandria antică), în mitul *Cărții de Nisip*, al Adevărului la persoana I și al faptului că Biblioteca este opera unui zeu; spre deosebire de om, bibliotecarul imperfect, care poate fi opera întâmplării. Un alt titan al literaturii sud-americane, Mario Vargas Llosa, ne oferă în vol. **Jumătate de secol cu Borges**, Humanitas, 2022, o admirabilă viziune ludică, asupra mitografiei borgesiene, în poemul **Borges și casa jucăriilor**. Nu mi-aș ierta-o, dacă nu i-aș reaminti cititorului, un fragment revelator, despre problematica și actualitatea Operei argentinianului: „... Camera lui cu jucării/ a fost întotdeauna un/ bazar:/ tigri, oglinzi, pumnale,/ labirinturi,/ prieteni, cuțitari/ gaucho, vise, dubluri,/ domni,/ fantome asexuate./ Prea inteligent/ pentru a scrie romane,/ s-a multiplicat, insolit,/ în povestiri/ perfecte, cerebrale/ și reci asemenea cercurilor./ Lecturile nesfârșite,/ imaginația și sofisme/ se jucau de-a v-ați ascunselea acolo,/ și țestoasa lentă/ câștiga întotdeauna cursa/ în fața lui Ahile cel iute de picior./ A făcut din tumultoasa/ limbă spaniolă/ plină de zgomot și furie/ o limbă concisă, precisă,/ puritană,/ și bine educată./ A inventat o proză/ în care erau tot atâtea cuvinte/ câte idei./ A trăit citind și a citit trăind/ - nu este același lucru - ...”

A înțeles încă din tinerețe că toate lucrurile vor să rămână - și rămân - ceea ce sunt, iar facultățile sufletului omenesc, memoria, intelectul și voința nu sunt simple ficțiuni scolastice. A impus în *Povestirile* lui, „perfecte, cerebrale și reci asemenea cercurilor” existențiale, autonomia Memoriei, iar, în contextul mitologiei, ideea că războiul memoriilor este de fapt,

războiul invizibil dintre identitățile unei Lumi în care nici muzica, „nici cartea, nici nisipul n-au început și nici sfârșit”. Pasiunea de bibliofil l-a determinat să fictivizeze monstruoasa *Carte de Nisip*, cu un număr infinit de pagini. Nicio pagină nu e cea dintâi, dar nici cea de pe urmă. Filosoful pretinde că nu știe de ce sunt numerotate în acest mod arbitrar. Poate pentru a ne da de înțeles că termenii unei serii infinite admit orice număr. Urmând această logică, putem spune că dacă spațiul este infinit, ne aflăm în oricare punct al spațiului. Dacă timpul este infinit, ne aflăm în oricare punct al timpului... Prin urmare, o Carte ce pervertește realitatea, tot așa cum facem noi, bibliofili, cititorii, criticii. Fireasca armonizare a gândirii mitice, matematice, filosofice, logice, narativ-alegorice etc. te determină să crezi că această Carte ciclică este însuși Dumnezeu. În acest caz, literatura ar fi adevărata „lume a ficțiunii pure”, nu religia, cum a crezut filosoful Nietzsche.

Misticând ideea - în fiecare Bibliotecă a Lumii există această carte circulară, cu un cotor continuu, ce înconjoară toți pereții, dar mărturia utilității rămâne îndoielnică, cuvintele devin tot mai obscure... Oricine regăsește această Rună magică devine captivul/ prizonierul ei pe viață. Deși la prima vedere este un

monument/ muzeu al spiritelor dispărute, în realitate este o oglindă fidelă a propriului spirit. În fond, spiritul nu are ici loc, nici timp și nu cunoaște moarte. El este ubicuu și etern. Poate de aceea este alegorizat/ parabolizat și perceput misterios de scriitorul sud-american. Iată-l cum fictivizează în acest sens, inaccesibilul: „Acum îmi este de ajuns să repet dictonul clasic: *Biblioteca este o sferă al cărui centru perfect este oricare hexagon și a cărei circumferință este inaccesibilă*. Iată-l rememorând câteva axiome: Biblioteca există *ab aeterno*. De acest adevăr, al cărui corolar este eternitatea viitoare a lumii, nu se poate îndoii nici o minte sănătoasă. Numărul limitat al simbolurilor ortografice a permis să se descifreze natura informă și haotică aproape a tuturor cărților, desigur, nu lesne de explicat, un amplu labirint de litere, în care pe penultima pagină apare: „*Oh, timp, piramidele tale!*”. Universul conceput/ transfigurat ca o imensă, atemporală *Liber Mundi* ce închide în paginile ei revelația științelor profane și pe cea a misterelor sacre, iar *Cartea Vieții* din *Apocalipsă*, aflată în centrul Paradisului, se identifică cu *Pomul vieții*: frunzele pomului, întocmai caracterelor cărții, reprezintă totalitatea ființelor, dar și totalitatea legilor divine. Dacă ficțiune nu e..., nimic nu există. Ficțiunea justifică viața, sensul existenței.

În ilimitatul labirint al cărților există, nici nu s-ar putea altfel, și cititori ce resping superstițiosul și zadarnicul obicei de a căuta un sens cărții; ei sunt obișnuiți să-l caute în vise sau în liniile haotice din palmă etc. Pentru acest tip de oameni „în sine nici o carte nu înseamnă nimic”. Un raționament contaminat de vanitas vanitatum și de cunoscuta interdicție biblică. În anumite versiuni ale căutării Graalului, cartea mai este asimilată și potirului. Aici simbolismul ei este foarte limpede: căutarea Graalului este cea a Cuvântului pierdut, a înțelepciunii devenită inaccesibilă oamenilor de rând, ca și cum cunoașterea ar fi fost vreodată accesibilă... *Cărțile morților* și *Cărțile sibiline* au rămas și astăzi inaccesibile. Persistă întrebarea dacă în vasta Bibliotecă a Lumii există două cărți identice? Borges, bibliotecarul perfect, spune că Nu. Răspunsul său ne amintește de bibliotecarul lui Musil din romanul *Omul fără însușiri*: „- *Domnule general, vreți să știți cum se face că eu cunosc fiecare carte? Asta pot să v-o spun: pentru că eu nu citesc nici una!*”. Biblioteca ar cuprinde tot ce este exprimabil în toate limbile Pământului, adică interpretarea fiecărei cărți în toate cărțile, unele încă nescrise. Dar ce facem cu inexprimabilul, cu nevăzutul, cu increatul?

Când s-a declarat/ crezut că Biblioteca ar cuprinde toate cărțile, prima impresie a fost de fericire totală și extravagantă. Toți oamenii s-au simțit proprietari ai unui Tezaur intact și secret, deși „nicio carte nu este scară”, dar fiecare rună va face ca Biblioteca să dureze veșnic: „iliminată, solitară, infinită, inutilă, incoruptibilă, secretă,” cum sugerează Borges și în parabola, *Grădina potecilor ce se bifurcă*. Dar să mai rămânem la momentele de glorie ale „cărții de

nisip”, în care oamenii găseau soluții la orice problemă personală sau planetară/ cosmică. Credeți că nu s-ar găsi în hexagoanele Bibliotecii multiforme, soluții la apocalipticul război Rusia vs. Ucraina? Infamia nu poate să fie decât eternă, deși dacă-l credem pe Hesiod din poenul *Munci și zile*, ce fictivizează mitul vârstei de aur – oamenii trăiau ca și zeii cu inima neatinsă de griji, departe și la adăpost de durere, nefericire, frică - pe care-l include în isoria celor cinci seminții: de aur, de argint, de bronz, a eroilor, de fier. O vârstă de aur fără conflicte va fi fost visată de Hesiod ce ar fi dorit, probabil, să perpetueze această stare edenică în labirintul literelor... Acestei speranțe i-a urmat, cum este și firesc, o depresie/ dezamăgire fără margini. Certitudinea că într-un hexagon al unei Bibliotecii ar putea să existe cărți de valoare inaccesibile persistă și astăzi. Dezordinea divină, dar și cea umană perpetuează ontologia misterului.

Misterioasă mi se pare prezența „eroilor”, în succesiunea semințiilor hesiodice. Ipoteza este că textul hesiodic ar urmări o dublă necesitate: pe de o parte să explice originea răului din omenire, narându-i declinul prin diferitele vârste și înmulțirea în progresie geometrică a nenorocirilor; pe de altă parte să realizeze un tablou general, cuprinzând toate ființele divine sau supranaturale, exceptându-i pe zeii propriu-zisi. Morala pe care noi am uitat-o, pe care ne-o revelă Hesiod însuși, din mit, și o perpetuează Borges, în Opera sa: să urmezi întotdeauna căile lui Dike, dreptatea/ echitatea și să ne te lași înșelat de Hybris, excesul sau lipsa de măsură. Din perspectiva prezentului, mitul vârstei de aur este, simultan, o poveste a decăderii progresive și constante a omenirii, dinspre bine spre rău și o manifestare dintre Hybris și Dike, ce naște o progresie în mixis – amestec și confuzie.

Războiul Hybris vs. Dike a născut/ naște inchiziția și regimurile totalitare. Este revelat în toată subtilitatea lui de mitul Bibliotecii, corelat cu cel al Omului Cărții. Inchizitorii credeau că soluția ar consta în eliminarea operelor inutile momentului istoric pe care-l traversau. Înnodau hexagoanele, – e chiar limbajul lui Borges - își arătau scrisorile de acreditare, nu întotdeauna false, răsfoiau plictisiți câte un volum și condamnau rafturi întregi; furiei lor ascetice sau doctrinare se datorează nesăbuita pierdere a milioane de cărți. Desigur, numele lor este blestemat, dar cei care deplâng pierderea tezaurilor neglijează două aspecte: I. Biblioteca lumii este atât de mare, încât orice limitare de natură omenească are efecte infimize; II. Fiecare exemplar este unic, de neînlocuit, dar, cum Biblioteca este totală, există întotdeauna sute de mii de de facsimile imperfecte: opera care nu se diferențiază decât printr-o literă sau printr-o virgulă. Îmi pare rău, dar trebuie să-l contrazic pe genialul filosof argentinian. Asăzi au dispărut și aceste consacrate diferențieri: virgula și litera. Plagiatul a devenit o „artă”. Arta impostorului postmodern, capabil să copieze până și virgula!...Astăzi se pare că trăim a doua vârstă

de fier, în care forța și prostocrația își impun propriile legi și nu se mai pune preț „pe ținerea jurământului, pe ceea ce e legitim și drept” – am folosit exprimarea lui Hesiod.

Căutarea paradisului pierdut pleacă de la certitudine că totul este „scris”. Certitudine ce ne anulează sau ne schimbă în fantasme, încât persistă superstiția Cărții care „să fie cifrul și rezumatul perfect al tuturor celorlalte”, o Carte-cheie, cunoscută de un bibliotecar omniscient cu nostalgii borgesiene. Nostalgia Cerului, a Bibliotecii și a Cărții totale. Secretul Bibliotecii Babel, care păstrează toate sensurile pierdute, rămâne intangibil; nimeni nu le mai caută. Avem din ce în ce mai puțini nebuni, se lamentează cu sinceritate, J. L. B. Convingerea că totul este scris/predestinat i-a asigurat lui Borges mulțumirea vieții, deși a trăit precum o umbră în delir, aflată întâmplător, pe pânza vremii. De aici credința lui în mitul divinei Bibliotecii, al Cărții totale ce ar putea să ne salveze. Plecând de la opinia filosofului: „Labirintul și cartea sunt un singur obiect”, nu ne putem imagina cartea-infinită decât urmând procedeul unui volum ciclic circular. Un volum „a cărui ultimă pagină să fie identică primei, cu posibilitatea de nesfârșită continuare”. Se creează o operă platonice, ereditară, transmisă din tată în fiu, în care Fiul ajunge să adauge o secvență/ poveste sau să corecteze/ actualizeze pagina înaintașilor săi. Singura nefericire a scriitorului e de a nu-și termina niciodată „cartea”/ opera, care va sfârși prin a-și trăda și a-și uita autorul, cu perseverența, loialitatea, ipocrizia și fatalitatea Dalilei...

Nimic nu este întâmplător în mecanica existențială. Trădarea lui Iuda a fost stabilită și-și are rolul său misterios în economia izbăvirii, precum trădarea autorilor de către misterioasa Carte de Nisip. Ne repetăm, sacrificiul rămâne, dar permanent neinvalidat, atenuat prin abandonarea în derizoriu și uitare. De aceea în grădina lui Dumnezeu există o pluralitate de poteci care se bifurcă. Câte bifurcații, atâtea opțiuni. Altfel nu ar exista nici fericirea și nici drama opțiunii. Dacă omul este măsura tuturor lucrurilor înseamnă că nimic nu există decât prin convenție. Adevărul nu există ca atare, decât pentru că noi am hotărât criteriile stabilirii sale. Valorile: bine sau rău, îndatoriri și drepturi nu au valoare decât dacă sunt susținute de dorința și afirmate de voința noastră. Scriitorul își inventează liber adevărul și valorile, ceea ce echivalează cu negarea oricărui adevăr și a oricărei valori absolute. Nu există judecată decât dintr-un anumit punct de vedere: liberul arbitru.

Pluriperspectivismul creează pluralitatea potecilor/ căilor ce se bifurcă la nesfârșit și implică seria timpurilor divergente, convergente și paralele. Această sursă de timpuri care se apropie, se bifurcă,

se scurtează sau se ignoră reciproc, secole la rând, cuprinde toate posibilitățile. Nu trăim în majoritatea acestor timpuri – îmi spune în **Convorbiri imaginare cu Jorge Luis Borges**, 2015, chiar filosoful argentinian -, în unele trăiești tu, dar eu nu, în altele, eu, nu tu, în altele, amândoi... Timpul se bifurcă la nesfârșit, în nenumărate viitoruri, în acest labirint care constă într-o linie dreaptă și care este invizibil, nesfârșit. Trebuie să mai gândim... A gândi înseamnă a uita deosebirile, a generaliza, a abstractiza, își încheia scriitorul intervenția. Desigur, acest timp care se concentrează, se dilată, se bifurcă, aparent aleatoriu, este „bun” când ne considerăm fericiți și „rău” când ceva este împotriva noastră. Nu întâmplător, Spinoza subordonează toate valorile dorinței individului: „Noi nu năzuim, nu voim, nu poftim, nici nu râvnim un lucru, fiindcă îl socotim bun, ci dimpotrivă, noi socotim că un lucru este bun, fiindcă năzuim, poftim și râvnim acel lucru”, deși cel mai adesea, relativismul face ca judecățile să depindă de un anumit grup.

Mai mult decât idiosincrasia sa, apartenența la o comunitate anume este adesea cea care determină un scriitor să gândească într-un mod sau altul, dar acest grup se poate defini după o infinitate de criterii și se confundă cu specia biologică, cu o generație sau epocă istorică, cu o etnie, o confesiune religioasă, filosofică, o categorie socială. Orice ființă și lucru are pentru cititor, fețele nesfârșite ale Eului său, formând în final, acea „totalitate” a expresiei unice a unei prezențe labirintice, în care Cuvântul este expus într-o

nesfârșită variație și descompunere în sensuri, ca în cele mai prețioase tezaure și muzee de limbă. Borges a fost ajuat în această sens: de gândirea mitică, gândirea poetică, filosofică, religioasă, științifică, matematică, logică, istorică, magică etc. Dominantă în „Scrierile” sale mi se pare gândirea filosofică în care întotdeauna omul rămâne la nivelul lumii. Raportul dintre om și lume nu e unul rece, de la dominator la dominat, ca în magie. Nici unul de la sclav la stăpân, cum este în știință; este un echilibru de apropiere ca în teologie, unde apropierea se face prin har. Noica era de părere că filosofia e o teologie fără har; o teologie în care omul și lumea își consimt unul altuia.

Jorge Luis Borges e scriitorul a cărui gândire complexă dă cititorului sensul prieteniei cu lumea. Nimeni nu e prieten cu lumea pentru lume, ca filosoful sud-american, care, cum a observat Mario Vargas Llosa, a trăit citind Cartea de Nisip a Bibliotecii Babel și a citit trăind mito-filosofia Lumii. Așa s-ar explica de ce a înțeles și a iertat Lumea, atât din perspectiva lui Dumnezeu, precum teologul, dar și din perspectiva omului, cum face filosoful ce iubește ordinea divină, dar, simultan, și ordinea lăuntrică, ordinea adâncurilor din lucruri.

► Ion FERCU

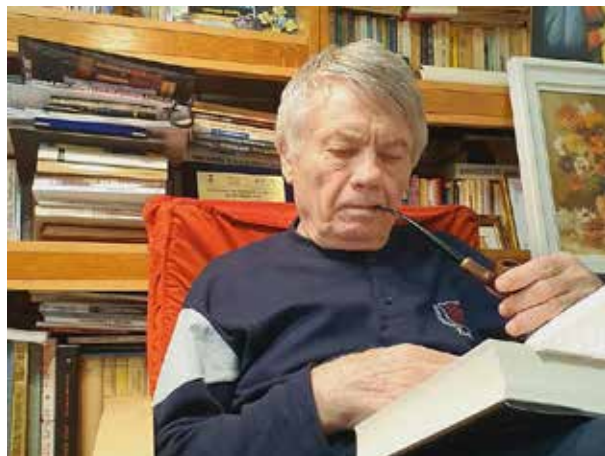
ESEU

MĂȘTILE, OGLINZILE ȘI EXILURILE LUI PETRE ISACHI

Pentru Nietzsche, se știe, interpretările sunt măști, aparențe, în momentul în care se prezintă drept adevăruri. În istoria cugetării, masca lui Dionysos, a lui Zarathustra sau cea a lui Antihrist, purtate olimpian de filosoful german, sunt pilduitoare. Masca estetică oferă libertății o marjă impresionantă pentru îndrăzneală. Aforismul, ficțiunea, ghicitura metafizică, intuițiile, cutremurele fericite de idei locuiesc sub fiecare mască purtată creativ, susținută de un tezaur de resurse din care nu lipsește responsabilitatea. Prins în jocul lumii, în „dansul universal al măștilor” (George Bondor), purtătorul elevat de măști se bucură așezat de un copil la căderea vechilor măști, sărbătorește apariția altora, înțelegând însă că toate sunt la fel de iluzorii, dar sprijinindu-se pe un gând cioranian: „Fără iluzie, nu există nimic, e straniu să afli taina realității în irealitate”... Am simțit această bucurie și în recenta apariție editorială a lui **Petre Isachi**, „**Conversații în oglindă cu Mircea Eliade. II. Exilul-între farsă tragică și destin**” (Bacău, Editura Rovimed Publishers, 2022).

„Toate spiritele profunde au nevoie de o mască”

Masca lui Dionysos îi folosește lui Nietzsche pentru a realiza o critică distrugătoare a culturii moderne, având ca argument tezaurul valorilor Greciei antice. Sub masca lui Zarathustra, declamând strategic gândul că „Dumnezeu a murit”, vrea să depășească metafizica și nihilismul, grație „eternei reînnoiri”, anunțând ivirea Supraomului. Cea de a treia mască importantă, a lui Antihrist, este deghizarea de sub „autoritatea” căreia își prezintă proiectul de „transmutație a tuturor valorilor”. Dionysos este deghizarea sa din tinerețe, Zarathustra cea a maturității, masca lui Antihrist a apoteozei finale. Toate măștile sale incriminează ideile care răpesc din valoarea vieții. Acceptând firescul pluralității, firescului, contradicțiilor, haosului, devenirii, întâmplării, de sub toate deghizările sale Nietzsche vrea să înalțe un imn întru demnitatea

ființării umane. Un imn pe care fiecare suntem îndreptățiți să-l valorizăm așa cum dorim.

Chiar e necesar acest gen de mască? Da, argumentează Nietzsche: „Toate spiritele profunde au nevoie de o mască: mai mult decât atât, în jurul fiecărui spirit profund se formează neîncetat o mască, datorită interpretării invariabil false, adică anoste, a tuturor cuvintelor sale”. („Dincolo de bine și de rău”). Purtând această mască, „oameni care știu să îndrăgească Sudul atunci când sunt în nord, știu să iubească Nordul aflându-se în sud” (*ibid.*). Pentru pricepe opera și viața unui creator „ascuns” sub masca pustnicului, trebuie, în măsura posibilului, să i le reconstruim, pornind de la discursul său.

Toți purtăm măști. Nu întâmplător se spune că există mai multe măști decât chipuri. Pe noi nu ne interesează însă măștile toxice ale politicianului, demagogului profitor sau ale rebutului uman, în genere, ci măștile creatorului. Nu există, de pildă, romancier fără măști. Textul însuși este o mască. Orice personaj este un purtător de mască. O mască sub care trebuie să intrăm pentru a decipta sensurile. Sau, cum ar zice Petre Isachi, citându-l pe Eugen Ionesco, „nu vă încredeți în afirmațiile altora. Repuneți totul în discuție. Fiți voi înșivă. Nu ascultați niciun sfat: cu excepția acestuia”...

La Petre Isachi, decriptarea sensurilor este o exigență imperativă, căci își intitulează recenta apariție editorială ca fiind un „roman polifonic pe care urmează să-l scrie Cititorul”. Poate că „să-l rescrie” ar fi mai nimerit. Din umbră, aud parcă glasul lui Roland Barthes: „Eul ce se apropie de Text este el însuși o pluralitate de coduri infinite...” E drept că „autorul se explică cititorului, fratele și tiranul nostru absolut” (P.I.), dar „tiranul” nu poate rata invitația de a „rescrie” Textul, devenind, astfel, Autor...

Petre Isachi, căruia vom încerca să-i ghicim câte ceva din tainele măștilor, oglinzilor și labirintului exilului, mărturisește că nu-i „iese din cap laconica replică a lui Pilat – „*Quid est veritas?* – la afirmația lui Iisus, cum că Împărăția Sa nu ar fi din această lume, iar el ar fi venit să mărturisească despre Adevăr”. Îl tulbură ubicuitatea întrebării, cea pe care o vede trăind în „dubitativul fiecărui individ”, „alimentat de 1001 de motive, indiferent despre cine și despre ce s-ar discuta” (*ibid.*). Acest dubitativ trăiește în fiecare personaj din „Exilul-între farsă tragică și destin”; dar și în noi.

„Fictivizăm permanent. Când scriem, când receptăm,... când uităm”

Petre Isachi nu-și subintitulează „Conversații în oglindă cu Mircea Eliade. II. Exilul-între farsă tragică și destin” doar „Roman polifonic pe care urmează să-l scrie Cititorul”. Precizează, esențializând, că volumul poate fi perceput ca un brainstorming postmodernist: „Avatarii exilatului”. Roman polifonic?... Există tentația de a crede, încă de la prima pagină, că ești chemat către lectură doar de strategiile criticului literar. Ceea ce, în parte e adevărat, dar descoperi, pe măsură ce călătorești în universul scriiturii, că este un roman de idei în care toate pot fi vizibile dacă sunt percepute prin „apa vie a ficțiunii”. Ideile se calcă, deseori, pe picioare, se anulează, se îmbrățișează optimist sau se întristează, spectacolul fiind rupt din coasta unui real trăitor de aventuri spirituale tulburătoare. Este un roman a cărui densitate te obligă să faci mereu piruete hermeneutice. Citind, uiți uneori de întreg, te lași ispitit de tezaurul amănuntului, de fascinația unui of întemeietor de sensuri sau de irizările unui gând, pentru ca apoi întregul să-ți apară și mai seducător. Prins în jocul scriiturii, ești tentat să crezi ceea ce spun unii: nu suntem ființe umane aflate într-o călătorie spirituală, ci ființe spirituale aflate într-o călătorie umană.

Un roman pe care să-l (re)scrie Cititorul?... Misie grea, dar, dacă există tot atâtea lecturi câți cititori sunt, totul pare simplu, chiar dacă știm ce ne-a spus Oscar Wilde, unul dintre „asistenții” isachieni: „Cei ce pătrund dincolo de aparență, o fac pe propriul lor risc. Cei care deslușesc simbolul o fac pe propriul lor risc”. Diversitatea opiniilor privitoare la operă argumentează că aceasta este nouă, complexă și fundamentală.

Am putea ghici în discursul lui Petre Isachi și câteva puncte de sprijin pentru aventura acestei (re)scrieri – începând cu sugestia lui Tertulian, „Certum est, quia impossibile”, care ne trimite și către „singurătatea naratorului în ființa cetății”, continuând cu „Autorul își caută incipitul pierdut”, „Trăim împotriva voinței noastre?”, „Nu poți fugi de tine însuși” – dar orizonturile îndrăznelilor, populate estetic de *măști și oglinzi*, de *exiluri* care nu se hrănesc doar din destrămările supraviețuirii, te avertizează să sesizezi mereu noi repere. Dacă ai și „ghinionul” de a fi deschis la început cartea la pagina finală, 331, dând peste un inedit avertisment („13 dificultăți în lectura/ traducerea acestui roman atipic, eseistic, polisemantic, interogativ și plutitor”) pohta de a (re)scrie cochetează cu un alt registru al abordării. Între dificultăți se află și: arhitectura barocă a Textului; limbajul erudit cerut de orizontul de așteptare al interlocutorului (Mircea Eliade); prezența fantasticului, magicului, miticului; arta dialogului, aparent aleatorie, configurată de corelația Autor–Narator–Personaje; viziunea inter-și transdisciplinară; contaminarea simultană a narativului, de gândirea mitică, filosofică, poetică, științifică, religioasă, magică; prezența unor modele tutelare preferate de protagoniștii oglinzilor, p.i. (Petre Isachi) și M.E. (Mircea Eliade); exilul, ca dilemă planetară scăpată de sub controlul Rațiunii; ontologia misterului ca dat divin, poetica tainei; inevitabilitatea lecturii generative; orizontul de așteptare al Cititorului. Spirite precum Imm. Kant interveneau în dezbaterile academice cu *prolegomene*, ajutându-i pe temerarii cititori să le decripteze esența discursului. Postmodernist, Petre Isachi trimite avertismente punctuale care vizează dificultatea, frumusețea, provocările lecturii...

Conceput ca o „alegorie deschisă în care se află și exilatul Mircea Eliade”, volumul așază un prim accent pe „măștile lectorului”, un fel de declarație de dragoste făcută Cititorului: „În orice lector trăiește proteic, prometeic și polemic, daimonul (prefacerii) de texte. În fond, ce ne trebuie realitatea, când avem la dispoziție (meta) ficțiunea? Fictivizăm permanent. Când scriem, când receptăm,... când uităm”. De măștile personajelor romanului nu ni se vorbește explicit, dar ele populează toată scriitura, devenită

un fel de sărbătoare a acestora, niște măști care se schimbă mereu, pe care le schimbă personajele între ele, pe care le poartă nu doar autorul, naratorul, M.E. sau „consilierii” de excepție ai acestora. Tot Textul poartă o mască. Reinventându-se, dublându-se, triplându-se etc., masca te transformă într-un aventurier fericit al lecturii, te provoacă, în tandem cu spiritul hermeneutic, să cauți „anumite valori care nu erau evidente pe planul experienței imediate” („M.E.), să te lași prins de „căutarea sensului sau a semnificațiilor pe care, de-a lungul timpului, o anumită idee sau un anumit fenomen le-au avut” (M.E.). Masca te invită și în universul aforisticii, acolo unde intuiția deghizată în ghicitorie face legea. L-am întrebat pe Petre Isachi, de parcă i-aș fi dat ghes să-și rescrie volumul: „Masca, un univers estetic al măștilor, populează tot Textul... Aproape un truism, dar întreb: de ce?”... Răspunsul ne va oferi chei noi de călătorie prin labirintul măștilor, oglinzilor și exilurilor..

„Oglinzile și măștile instanțelor comunicării narrative sunt într-o permanentă devenire”

„Conversații în oglindă cu Mircea Eliade. II. Exilul-între farsă tragică și destin” (Bacău, Editura Rovimed Publishers, 2022), un univers al măștilor... Nimic surprinzător, îmi spune purtătorul de măști Petre Isachi, căci „trăim într-o lume ca teatru, în care jucăm simultan rolul de regizor, actor, spectator și judecător al spectacolului – comedie, tragedie, farsă, dramă etc. –, încât nevoia de «măști» este o necesitate imperativă. În acest sens, cameleonismul scriitorului este infinit. Măștile auctoriale, actoriale etc. ne ascund adevărata identitate și ne propun în simulacrul generalizat al lumii/ momentului istoric, o nouă identitate credibilă atât pentru Celălalt, cât și pentru noi, dar străină de ființa pe care o credem autentică, predestinată, divină. Permanent ne exilăm într-o identitate dorită, care să ne favorizeze circumstanțele date, condiția dorită, încât perpetua pluralitate a măștilor duce la înstrăinarea totală de sine: «Ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște», concluzionează stupefiat, Eminescu. Cum Existential – creat sau cel pe care vrem să-l recreăm – este cel care vorbește în noi, tot el ne dictează și măștile necesare. Este o utopie să credem că noi suntem cei care ne exprimăm despre Existential și alegem masca pe care o vrem”...

Oglinda este pentru autorul „Conversațiilor în oglindă...” poarta magică între realitate și iluzie, replică a realității, semn al Eului care dorește să-și privească, râvnind nemărturisit către certitudini, adevărata esență. Eminescu a folosit motivul în

„Avatarii Faraonului *Tiá*” și „Luceafărul”, Eliade compară lumea morților cu o sală de bal împodobită cu oglinzi, la Șt. A. Doinaș oglinda este o uriașă lentilă prin care Dumnezeu privește lumea, Coșbuc („La oglindă”) cultivă incertitudinea estetică a chipului răsfrânt în oglinzi: „Nu-i al meu, al meu e oare?”... Firește, ar trebui să călătorim cu vreo 5 000 de ani în urmă, și apoi să tot călătorim în Timp, prin istoriile universale ale artei și literaturii, pentru a cunoaște „aventurile” oglinzii. Am putea avea ca punct de plecare Egiptul și China, primele „teritorii” cucerite de oglindă, pentru ca apoi, *vía* Narcis, să urmărim cum devine oglinda un veritabil „mecanism semiotic”, simbol al cunoașterii, metaforă a literaturii și artei, „vinovată” de serviciu a tuturor dedublărilor estetice. Cititorul poate, desigur, reconstrui singur această istorie fascinantă.

Nu-l las pe Autor să respire, de parcă l-aș obliga să-și rescrie romanul, și-l întreb, și cu gândul ascuns de a înțelege care este specificul „oglinzii isachiene”: „Dar oglinda, care e dublată de mască/ măști, nu complică țesătura scriiturii?”... „Dacă măștile – care exprimă și, simultan, ascund – sunt dictate de împrejurări, oglinda (= propria conștiință) îmi arată/ ascunde chipul pe care-l doresc eu. Oglinda (= carte, simbol, idee, lume, număr, celălalt etc) nu ne arată întotdeauna, decât figura spiritului nostru. Act clar de narcisism. Cum a sfârșit-o Narcis, știe toată lumea. Măștile proliferază simulacrul generalizat și asigură eternitatea iluziei. Oglinzile potențează luciditatea. Dar, câtă luciditate, atâta conștiință și câtă conștiință, atâta dramă. Oglinzile și măștile instanțelor comunicării narrative sunt într-o permanentă devenire. Prin urmare, scriitorul devine.

Ceea ce devine nu este! Să-l lăsăm pe cititor să afle câte ni se întâmplă nouă, Autorilor”, răspunde Petre Isachi...

Masca și oglinda îmbogățesc scriitura, plantează incertitudini în ființa acesteia, îi oferă cititorului un statut de proprietar de riscuri, desigur, dar sporesc mereu satisfacțiile unei altfel de lecturi. Să privim, bunăoară, către... protagonistul M.E. Trimis în oglindă, deja primește ca dar o mască. Își mai aruncă și el câteva măști peste prima mască, dar este inevitabil/ vizibil că și p.i. îi schimbă des măștile. Chiar când, din întâmplare, rămâne fără mască, îl percepi, în virtutea inerției, tot ca pe un purtător de mască strategică. Are M.E., în conversația sa cu p.i. un discurs mereu personal, „nealterat”, al său? Nu cumva, din când în când p.i. îi sugerează câte ceva, deși M.E. numai personaj „de hârtie” nu e? ...

„Exilul – sclavul tău, dacă-l păstrezi, stăpânul tău, dacă-l lași să scape”

Când Jean Anouilh, dramaturgul, îmi spune că *acel glas al conștiinței* care privește în oglindă „ar fi un sfătuitor mai bun” dacă nu i-ar „sufla tot timpul ce trebuie să spună” celui din oglindă, provocarea de a afla/ ghici cât de mult s-a lăsat sedus M.E. de sugestiile lui p.i. este cu atât mai mare. Între mine, cititorul, și Autor există deja, chiar din momentul în care încep să citesc prima pagină a cărții, un pact tacit. Știu că „mascatul” din oglindă, M.E., partenerul de conversație al Autorului, nu este sută la sută Mircea Eliade, ci un „Mircea Eliade al lui p.i.”. Dacă mă interesa să-l revăd pe Mircea Eliade în stare pură, îi (re)citeam opera literară sau „Tratat de istoria religiilor”, „Mitul eternei reînnoiri”, „Sacru și profan”, „De la Zamolxis la Genghis-Han”, „Istoria credințelor și ideilor religioase”... Cu amintitul pact asumant, cunoscându-l pe Mircea Eliade în... original, am acces la un Mircea Eliade „al altcuiva” și, de regulă, și fostul „Mircea Eliade al meu” se îmbogățește cu virtuți noi ivite din aplauzele sau criticile pe care le trimit către acel Eliade „al altcuiva”; al lui p.i., de pildă...

Să privim fugăr și peste... *exilul* lui Mircea Eliade; cel din oglinzile și de după măștile lui Petre Isachi... Pentru mine, exilul este vraiștea cea mare a sufletului nostru, o vraiște generată cinic de destrămarea relațiilor interumane, pedeapsă prin care o persoană este obligată să-și părăsească vatra existențială, somată imperativ cu interdicția de a mai reveni. Dacă acesta va deveni și un *exil interior* – acel deșert în care Dumnezeu îți îngăduie să amenajezi un Eden și diavolul te înghesuie/ finanțează ca să construiești un iad –, atunci zvârcolirile ființei devin și mai cronice.

p.i., personajul „Convorbirilor în oglindă...” îmi sugerează că exilul poate fi privit și ca o opțiune, nu ca o fatalitate: „De când se știe, omul a trăit, cu acuitate, drama opțiunii: cum să trăiești, unde, cu cine?”. Cochetând cu M.E. sub aura unui gând incitant „Decalogul Exilului – o frumoasă utopie” –, perspectiva se schimbă: ești invitat, prin una dintre zicerile „Decalogului” lui Eugen Vasiliu, să nu crezi „într-un alt exil, decât cel care ți-a fost hărăzit”. Nu e de mirare: suntem în fața uneia dintre acele situații în care ideile se calcă în picioare, pentru ca apoi să răsară, după naveta lor dintre oglinzi/ măști, sugestii pentru oblojirea unora dintre vânățiile care ar putea fi/ sunt provocate de riscul „căderii în infernul din noi”, pe Golgota exilului. Concluzia invocatului eseist Eugen Vasiliu, potrivit căreia „exilul care «ți-a fost hărăzit» ne salvează de la orice responsabilitate, este privită cu rezerve elegante de către Autor. Eu o privesc însă cu rezervă abruptă.

Îmi place schița de portret pe care ne-o oferă Mircea Eliade, cel din oglinda care-i găzduiește măștile, despre exil: „Buddha era convins că datorită transmigrației fără început și sfârșit, toate ființele sunt torturate de maladiile Pasiunii. Și ne mirăm de maladia planetară/ cosmică a exilului. Se reconfirmă teza că omul este o ființă cosmică, are un destin transmundan, este născut spre a se căuta acolo unde nu este, adică într-un perpetuu exil interior. În această succintă conversație fantastică, noi am căutat împreună cu fratele nostru, Cititorul, Omul-enigmă-indescifrabilă, tocmai pentru că suntem oameni sortiți păcatului”. Trăgând cortina peste „Conversații în oglindă cu Mircea Eliade...”, p.i. îi spune lui M.E.: „Nu ne rămâne decât să ținem în mâini o oglindă și să căutăm un Iuda capabil să asigure existenței relief și adâncime divină. Să nu uităm, totuși, că omul a încercat să reformeze și raiul... Trăim cercul/ spectacolul singurătății de care are nevoie starea de disconfort sufletesc a exilului interior de lângă noi. Nimeni nu poate fi altceva decât ceea ce este și, se înțelege, păcat/ eroare, este tot ce nu e în noi, care nu putem supraviețui decât trăindu-ne ca Dumnezeu însuși”. Grea, dar frumoasă încercare... Ca și alte provocări ale lui p.i. pe tema exilului: „Mircea Eliade – exil convertit dantesc în destin”; „De ce Antichitatea consideră exilul o execuție capitală?”; „Exilatul – un cuceritor sau un învins, un fatalist?”; „Nu există exil, există exilați”; „Exilul – sclavul tău, dacă-l păstrezi, stăpânul tău, dacă-l lași să scape”...

„Cea mai înaltă formă de libertate este călătoria spre tine însuși”

Cu volumul „Conversații în oglindă cu Mircea Eliade. II. Exilul-între farsă tragică și

destin”, Petre Isachi ne-a pregătit o capcană ispititoare, spunându-ne că este un roman „pe care urmează să-l rescrie Cititorul”. Grea misie, căci ar trebui construită o nouă alegorie...

Poate că Petre Isachi ar trebui „pedepsit” pentru această îndrăzneală. Ce-ar fi, de pildă, să-l facem, zile în șir, „prizonierul” unui amfiteatru locuit de spirite alese precum dumneavoastră, Cititorii, și să-l „obligăm” să interpreteze câteva dintre accentele cărții? Nu credeți că prin răspunsurile sale și-ar rescrie Cartea?... I-aș propune să interpreteze și aceste gânduri pe care ni le-a oferit pentru... rescrierea Cărții sale...

„Aventura Eu-lui ce se povestește El însuși, lui însuși, în «Conversații în oglindă...», are ceva din metafizica femeii voluntare, eterne, care-i opune instinctual, forței tutelare a bărbatului, forța seducătoare și invincibilă a iubirii, pentru a-și putea continua, în libertate, contemplarea narcisică a propriei persoane, pentru a-și ajuta neamul/ urma, destinul, dar și pentru a-l convinge pe credulul/ onestul Samson [...] că orice putere, fie ea și de sorginte divină, este învinsă de Frumusețe”... „S-au dăruit orbi exilului ori, se știe, când ne dăruim orbi vieții, vedem totul”... „Exilul are valoarea unei inițieri”... „Dacă viața este un exil absolut, doar Arta, Știința – tot o Ficțiune – ne pot apăra de obsesia exilului și de destinul labirintic”... „Cea mai înaltă formă de libertate este călătoria spre tine însuși. Călătoria în care te rătăcești cel mai repede și care-ți pregătește ideal căderea în abisul exilului interior”... „Mie, ca povestitor, fundamentală mi se pare «credința perceptivă». Suntem ceea ce percepem și, simultan, ceea ce suntem percepuți, dar suntem și ceea ce devenim”... „Toți naratorii lumii stăpânesc bine poetica începutului continuu. Uită în timpul povestirii de poetica sfârșitului continuu”... „Ajungem la Dumnezeu din disperare și neputință, când ne redescoperim singuri”... „Eul ce se apropie de Text este el însuși o pluritate de alte texte, de coduri infinite, sau, mai precis, pierdute – a căror origine s-a uitat”... „Problema este să putem îndura singurătatea până la capăt”... „Un exilat și prin urmare un nefericit, care nu a înțeles că putem să construim totul din interiorul nostru, nu a înțeles că viața este un «roman» făcut de noi înșine”...

Merită Petre Isachi să-i oferim statutul de *ostatic*?... Dacă da, îl provoc să interpreteze și... „Utilitatea detractorilor este absolut necesară în cazul genilor. În absența acestora,

geniul riscă să fie uitat prin idolatrizare”... „În romanul filosofic *Conversațiile...*, Eul se povestește El însuși, lui însuși, privindu-se într-o oglindă ereditară”... „Conversațiile dintre M.I. și p.i. – un posibil curs atipic de miracole”... „Omul religios – un (auto)exilat în Adevăr”... „Devii ceea ce iubești/ urăști”... „Bindecuvântat este cel ce nu așteaptă nimic”... „Ca să-ți câștigi existența, trebuie să te ocupi de ceilalți, or, eu – îmi spunea Cioran – nu mă ocup decât de... Dumnezeu și de mine însumi, de totul sau nimic”... „De ce Socrate, Buddha și Iisus au refuzat scrisul?”... „Libertatea are întotdeauna culoarea omului”... „Ierusalim vs. Babilon sau cum se naște și se perpetuează blestemul exilului”... „Cuvintele fac ce vor din Om, nu doar din Lume”... „Ne folosim de cuvinte pentru «întemeierea marilor rătăciri»”...

Unele dintre aceste provocări au miros de dinamită. Când Petre Isachi notează (cam în trecere, cu modestie) gândul că această carte („Conversații în oglindă cu Mircea Eliade. II. Exilul - între farsă tragică și destin”) este nu doar un roman polifonic, plutitor, ci și un roman filosofic, ne destăinuie un mare adevăr. Privind încă o dată către acest volum, înțeleg și mai mult de ce Petre Isachi îl prețuiește mult pe Camil Petrescu, romancierul, poetul, filosoful care ne-a spus: „Dar eu,/ Eu am văzut idei./ Întâia oară, brusc, fără să știi,/ De dincolo de lucruri am văzut ideea,/ Cum vezi, când se despică norii grei/ Și negri/ Zigzagul de argint al fulgerului viu” („Ideea”). „Conversații în oglindă cu...” nu este doar o scriitură doldora de idei, ci și una care ne sugerează o avalanșă de alte idei.

PROFIL

GRIGORE VIERU, SIMBOL AL UNEI ZODII TRAGICE

► **Narcisa BOLDEANU**

Unul dintre poeții remarcabili pe care Basarabia i-a dat în ultimul secol culturii naționale este Grigore Vieru, personalitate literară proeminentă ce vine din generația de creație a anilor '60. Autentic în viața de zi cu zi și mai ales în discursul liric, poetul s-a bucurat și se bucură în continuare de aprecierea criticilor și admirația cititorilor. Cu timpul, în ciuda faptului că anumite voci au încercat să-i conteste voga, el se impune drept simbol național al Poeziei, al spiritualității românești, al destinului neamului său. De aceea nu întâmplător exegeza românească manifestă un viu interes nu numai pentru creația lui, ci și pentru activitatea lui publică și culturală.

Paradoxal, dar în monografiile ce i-au fost dedicate poetului în România găsim mai multe informații și date biografice concrete decât în cele ce i-au fost consacrate în Republica Moldova. Este adevărat, o bună parte din informațiile biografice despre Grigore Vieru inserate în studiile apărute poate fi pusă sub semnul întrebării. Și totuși, dat fiind faptul că unii dintre autorii acestor studii sunt scriitori apropiați poetului, relatările lor au valoare biografică, dovedindu-se a fi necesare pentru conturarea portretului de creație a lui Grigore Vieru.

Evident, pentru a repera biografia poetului se cuvine să pornim de la primele semne ale devenirii lui, stabilind că, pentru el, *la început a fost copilăria*, temă care în geometria liricii sale ocupă alături de tema maternității un loc central.

Dintre monografiile despre poet, mai cu seamă cele semnate de Teodor Codreanu, Mihai Cimpoi, Mihail Dolgan, Fănuș Băileșteanu, Virgil Nistru Țigănuș, Stelian Gruia și Paul Gorban ne introduc în casa din Pererita, locul de naștere al lui Grigore Vieru. Aflăm astfel că viitorul poet vine dintr-o familie veche românească din Basarabia. Vlad Ciubucciu lasă următoarele note privind genealogia lui: „În țărâne coborâți, dorm în tihnă somnul cel de veci și Doamna cu Anton Vieru, și Caterina cu Dimitrie, și Elena cu Ioana, și Spiridon și Simion. Acolo, în răcoarea cea de veci, doarme și Eudochia și Pavel. Toți Vierii..” [1, p. 22], cei din urmă fiind părinții viitorului poet.

În Pererita Hotinului (astăzi raionul Briceni), sat situat pe malul stâng al Prutului, la doar câțiva pași de Miorcani, satul poetului Ion Pilat, dislocat pe partea

dreaptă a râului, într-o iarnă geroasă, cu mai bine de șapte decenii în urmă, pe 14 februarie lui 1935, într-o casă țărănească, construită din lut, s-a născut cel care avea să aducă bucurie tinerilor Pavel și Eudochia Vieru, fiul Grigore Vieru. Căsătorii și cununați în fața lui Dumnezeu încă din 1928, Pavel și Eudochia (cu nume de alint Dochița) Vieru „au mai fost fericiți de soartă cu o fată, care s-a născut în 1930 și a fost botezată cu numele Sofia. Familia din trei oameni era fericită și ferită de zbulciul intereselor meschine. Pavel Vieru era un fel de artist *multilateral* în Pererita și un om de mare spirit. (...) era și la muncă aprig (...). Avea, cum se zice prin partea locului, de toate, fără să aștepte cu sufletul la gură să-i surdă vreun noroc mai mascat” [2, p. 13].

Din consemnările monografiștilor aflăm că în familia lui Grigore Vieru nu numai tatăl era dăruit cu har. De altfel, însuși poetul, în cadrul unei emisiuni televizate, povestește moderatoarei Eugenia Guzun despre moștenirea folclorului în familia sa, moment în care îl evocă pe unchiul său, Dumitru Blajinu, lăutar autentic al Basarabiei și al inimii sale: „Multe din rudele mele au fost muzicanți – muzicanți populari. S-ar putea spune că am crescut în casa unuia dintre cei mai mari și autentici lăutari basarabeni, care este Dumitru Blajin. Mărturisesc că niciuna dintre arte, afară de muzică, nu mă face să mi se umezească ochii” [3, p. 351].

Dochița, rămasă văduvă, angajată în muncile gospodăriei și în cele ale câmpului, se va recăsători, în cele din urmă, cu *un bărbat de bună credință*, Vasile Guțu, despre care monografistul Stelian Gruia menționează că „s-a străduit să aducă pământurile și

acareturile defunctului Pavel în *rând cu lumea*. (...) Noul soț al Dochiței Vieru a făcut ca toată Pererita să privească spre acareturile defunctului Pavel cu admirație, dar și cu invidie" [2, p. 17]. Și când părea că gospodăria înflorește și luminează armonios în Pererita, iar copiii și femeia aveau un stâlp al familiei, destinul necruțător îl cheamă la război pe Vasile Guțu, care nu s-a mai întors niciodată acasă. Femeia, rămasă din nou văduvă, refuză să se mai recăsătorească, acceptându-și astfel noua condiție-destin. Poetul, statornic în sentimentele sale față de mamă, o surprinde astfel în poemul *Autobiografică: Mama mea viața-ntreagă/ A trăit fără bărbat./ Prea singuri eram în casă/ Ploi cu grindină când bat*.

Acest tragism al destinului familiei Vieru este comentat în felul următor de Paul Gorban într-un studiu recent apărut despre opera poetului: "...La Grigore Vieru dimensiunea tragismului capătă, dinspre particular spre general, un sens simbolic, care se adâncește, căpătând contururi ontologice. Tragismul familiei devine, în fond, tragismul națiunii. Absența tatălui este asemănată cu absența sau confiscarea istoriei" [4, p. 17]. O asemenea extrapolare este confirmată de faptul că însuși poetul, când vorbește despre copilărie, fie în poezie, fie în interviurile ocazionale, își identifică destinul cu cel al poporului său.

Primii ani de școală, spun biografii, nu au fost cu totul lipsiți de bucurii. De la tânăra învățătoare Eugenia Gladun învață să iubească cartea, folclorul, horele. De precizat că el învață să citească și să deslușească lumea din abecedarul caligrafiat cu litere latine. Însă bucuria se termină odată cu programele noi de școlarizare impuse de *noua alcătuire socială*, prin care copiii sunt învățați că limba *moldovenească* nu își trage devenirea dintr-o limbă latină ci, mai degrabă dintr-una slavă, anume rusa. Literele latine din abecedar sunt înlocuite cu cele slave, iar bibliotecile și librăriile sunt umplute cu volume ale autorilor ruși. Copilul Vieru învață la școală că istoria Moldovei nu are nicio legătură cu aceea a României, că limbile celor două state sunt *diferite*, că la Prut pândește jandarmul român a cărui intenție e să jefuiască satele moldovenești, să batjocorească biserica și onoarea țării. Grigore Vieru povestește, într-un interviu, că în perioada copilăriei, pe când era la treburile câmpului cu mama, descoperă că pe malul drept al Prutului oamenii, considerați „dușmanii” țării, rostesc cuvinte asemănătoare. Odată cu înaintarea în vârstă, află că *dascălii* l-au mințit cu privire la identitatea națională: „Manualele, filmele și spectacolele de teatru gemeau de mincinoase texte despre jandarmi români care ne jefuiau, ne înjoseau, ne obligau să vorbim în limba română, cu alte cuvinte – limba mamei. Neauzind altceva în copilărie și adolescență, credeam la început în minciunile bolșevice. Știam că fac parte dintr-o altă seminție, credeam că vorbesc o altă limbă decât româna. Țin minte că mergeam la muncile câmpului cu mama, aveam un mic ogor chiar pe malul Prutului. (...) Auzeam cum pe celălalt mal al Prutului

un miorcănean striga la căluțul lui nărăvaș „*Ho, nebunule!*” Și mintea mea de copil se mira încurcată – ia te uită, peste Prut se spune tot ca la noi în sat, „*Ho, nebunule!*” [3, pp. 348-349]. În poemul *Cântare scrisului nostru* poetul își exprimă nemulțumirea față de *strâmbul dascăl*, angajat în slujba minciunii: „*Cum mințitu-m-ai, strâmb dascăl./ Scrisul meu că mi-i străin!// Și din gură și din carte/ Cum mințitu-m-ai mereu./ Cum urātu-m-ai de moarte/ Când aflai că-i scrisul meu!// Știu: ești gata să mă rumezi/ În slugarnicii tăi clești./ Când mă uit cu ochii umezi/ Către crinii latinești.// Știu că pașii tăi mă latră/ Când, durut, la ei revin./ Cum va arde – da! – în vatră/ Focul scrisului latin!*”

Sentimentul singurătății, anii secetoși de după război, condiția tragică a mamei și deopotrivă a națiunii, pierderea tatălui biologic, precum și a celui vitreg, starea de spirit a satului natal îl vor motiva pe tânărul Grigore Vieru să se apuce de versuri. Într-un interviu, poetul specifică: „Am început să scriu versuri prin patruzeci și șase... Mama pleca prin părțile Cernăuților în căutarea unui pumn de făină. Uneori nu se întorcea 3-4 zile. Rămâneam singur acasă, eram mic, îmi era frică singur în casă. Făceam poezioare hazlii noaptea, sperind cu ele lupul nopții din casă. Versurile mele pentru copii vin de departe, din mare singurătate. Și nu numai cele pentru copii” [6, p. 11].

După ce finalizează studiile de șapte clase în satul natal și pe acelea de la Școala medie nr. 2 din orașelul Lipcani, în toamna lui 1953 se înscrie la facultatea de Istorie și Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (azi Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”). Într-unul din puținele momente de confesiune despre acea perioadă poetul îi relatează lui Adrian Păunescu: „Țin minte că, în ziua când m-am hotărât să plec la învățătură, mama a prins să bocească. Bocea cu adevărat. De spaimă. *Dragul mamei, n-am cu ce te da mai departe*. Am plecat totuși. (...) Mi-a fost îngrozitor de greu. N-aveam nici palton, umblam și iarna în cel mai ieftin treni. Din cursul doi până în patru, stăteam câte jumătate de an la Lipcani, unde ziua lucram la o redacție raională, iar după apusul soarelui eram învățător la seral. (...) Stăteam în ultima bancă, pentru că acolo eram mai feriți de ochii lectorilor, și, în loc să conspectez prelegerile, scriam versuri” [7, p. 322].

În același timp el, autodidact convins, a pornit să recupereze adevărata literatură. Prin crăpăturile băncilor din amfiteatrele facultății citește pe ascuns pe marii scriitori români. Așa descoperă, de exemplu, opera politică a lui Eminescu, creația lui Arghezi, Blaga, Stănescu, Coșbuc etc., accesul la care era interzis de regimul existent. Atare recuperări aveau să-i înlesnească *întoarcerea la rădăcini*: „Asupra studentului-poet, aici, în Lipcani s-au revărsat efervescența muncii istovitoare și ideile vizionare. Când ajungea la limita puterilor, publicistul, profesorul, poetul și studentul Grigore Vieru o pornea pe jos spre Pererita natală” [2, p. 44].

În una din exegezele cele mai grăitoare asupra operei vieneze, anume *Duminica mare a lui Grigore Vieru* de Theodor Codreanu, se reține o confesiune cutremurătoare a poetului despre adolescența și studenția sa, umbrite de controlul direct al *spânului roșu*: „Trebuie să vă spun că întreaga mea viață este o în-lănțuire de încercări și cumpene regizate de spânul roșu. Copil fiind, doi ani la rând ('46- '47) m-am *alimentat* numai cu știr și lobodă. Au urmat apoi încă trei ani de foamete ('51-'53) la Școala Medie din Lipcani. Facultatea am început-o sub semnul aceleiași cumplite sărăcii. Bineînțeles că după atâta nouă *fericire* în primăvara primului an de studii universitare mi-au fost atacați ambii plămâni. Este o minune că am scăpat cu viață. După cum o minune este și faptul că am scăpat viu din cinci accidente: trei programate și două întâmplătoare cu adevărat. Dar poate că cea mai groaznică a fost foametea spirituală. Fiind furat în copilărie și adolescență de clasicii literaturii noastre, a trebuit să-i recuperez, studiindu-i mai mult noaptea. Astfel mi-am pierdut somnul și nu mai pot dormi de aproape 40 de ani. Dacă ațipesc pentru două trei ore sunt fericit” [8, p. 156].

Aducem în atenție toate aceste confesiuni, tocmai pentru a puncta dimensiunea tragică a destinului poetului, dar în același timp și pentru a motiva preocuparea lui de a rezista împrejurărilor sociale, de a reinstala armonia sacrului și mai ales de a-i repune pe frați în dialog *în limba mamei*.

Biografia lui Grigore Vieru confirmă adevărul că poezia sa vine din suferința mamei, a satului situat într-o istorie a batjocoririi religiosului, în care profesorul, educatorul, preotul sunt alungați sau obligați să recunoască valorile *noilor atitudini*, impuse de regimul totalitar. Studiarea biografiei lui relevă faptul că încă din perioada studenției el înțelege rolul scriitorului autentic, constând în a-l înlocui pe preot, pe dascăl, pe filosof. Din acest motiv, Paul Gorban îl vede pe Poetul Grigore Vieru în ipostaza unui Preot al națiunii. El sugerează că, „...Lecturând poezia religioasă sau aceea cu elemente sacre a lui Grigore Vieru, simți nevoia de spovedanie, și, parcă dintr-odată, poetul ia veșmintele monahale pe el și vine în întâmpinarea ta. Este acolo o lumină caldă care învește sufletul, o candelă care arde mereu, din care chipul lui Dumnezeu se arată. La Grigore Vieru, până și Dumnezeu vorbește limba adevărată a neamului, pe care doar poezii au curaj a o rosti, chiar dacă lira le este *în lacrimi*. Numai în *izvorul mare* al lui Dumnezeu cel rătăcit și nefericit găsește casa *străveche*” [4, p. 110]. În contextul dat, sunt relevante mărturisirile pe care însuși Vieru le face într-un interviu: „Un filosof din antichitate clasifica îndeletnicirile umane, potrivit importanței lor sociale, în felul următor: Pe locul întâi era așezat preotul. Pe locul doi venea oșteanul. Pe locul trei era învățătorul, pe locul patru filosoful și abia pe locul cinci, pe ultimul, era așezat poetul. Dar, zicea filosoful, sunt vremuri când lipsesc și preotul, și oșteanul, și învățătorul, și filosoful, și-atunci

poetul trebuie să-i înlocuiască pe toți. Au fost vremuri când am fost lipsiți, în Basarabia, și de preot, și de oștean, și de învățător... Poetul a încercat să-i suplinească. Iată de ce își iubește Basarabia poezii. Poezii au eliberat Basarabia cu ajutorul celor care au crezut în cuvântul lor” [7, p. 326].

Grigore Vieru debutează în presă în 1954 cu un grupaj de versuri, iar mai târziu, în 1957, debutează și editorial cu volumul de versuri pentru copii *Alarma*. Criticii literari și cronicarii vremii au primit volumul tânărului poet ca pe un semnal că poezia autentică (pentru copii) nu s-a coagulat cu noile programe cultural-educative aduse de *noua configurație socială*. Tânărul Grigore Vieru arăta semnele unui poet „autentic și cu un elevat simț artistic” [5, p. 238]. Sava Bogasiu, vorbind despre debutul lui Grigore Vieru, susține că poetul, cu acest volum, „dădea deja *alarma* printre cititori și criticii literari că deține o mare zestre spirituală și culturală de sorginte populară și o mare deschidere spre poezia contemporană” [9, p. 13]. Paul Gorban consideră însă că prin acest debut „Grigore Vieru avea să intre în tagma acelora care luptă (până la moarte) pentru cauza națională. Datorită spiritului religios moștenit de la strămoșii lui, datorită izvorului de limbă ce-l locuia prin poezie, Grigore Vieru a văzut în copii șansa reînvierii culturii românești de dincolo de Prut. Vorbind în termeni filozofici, am putea afirma că el deschide orizonturile fenomenologice ale limbii, dă o șansă adamică noilor generații și ridică împreună cu ele o poezie care se opune programatic ideologiilor oficiale ale realismului socialist” [4, 28]. În alte studii despre poet se fac referiri la motivele pragmatice care l-au apropiat pe Grigore Vieru de poezia pentru copii. În acest sens, cercetătoarea Ana Bantș notează: „Prin anii '50 în Chișinău funcționa doar o singură grădiniță de copii în care procesul educațional se efectua în limba română. Din această cauză mai mulți intelectuali, printre care și Grigore Vieru, locuitori ai diferitelor zone ale capitalei, își duceau copiii la acea grădiniță aflată la marginea orașului. Trista constatare că în instituția respectivă lipseau cu desăvârșire materialele didactice în limba română l-a determinat pe Vieru să scrie versuri. Așa au apărut primele sale cărți pentru copii” [10, p. 131]. Descoperim în poezia de debut a lui Grigore Vieru un program ce viza salvarea patriei. De altfel, în poemul *Tu știi*, scris mai târziu, dedicat lui Spiridon Vangheli, poetul decretează: „*Tu știi/ Că un cântec frumos/ Pentru copii/ Poate salva în viitor/ O patrie.*”

Cunoscând universul spiritual al copilului, psihologia și gândirea acestuia, Grigore Vieru realizează cu ajutorul metaforei (a figurilor de stil în genere) un adevărat portret al locului, al devenirii, al zodiei infantilului. Poezia lui este una curată, asemenea chipului copilăresc se arată ca fiind una miraculoasă, generatoare de cuvinte melodice, care se deschid către fereastra sensibilităților umane. Cercetătorii operei poetului subliniază, pe bună dreptate, că armonia poeziei pentru copii poate fi identificată în biografia lui, în frumusețea

casei părintești, care este „epicentrul spiritual și moral al universului” [11, p. 100]. Universul copilăriei este pentru Vieru izvorul luminii, al păcii, al muzicalității și, în același timp, al familiei, cum reiese din poemul pentru copii *Mulțumim pentru pace: Mama pâine albă coace,/ Noi zburdăm voios,/ Pentru pace, pentru pace/ Mulțumim frumos.// Tata fluieră ne face,/ Noi cântăm duios,/ Pentru pace, pentru pace/ Mulțumim frumos.// Înfloresc în jur copacii,/ Ceru-i luminos,/ Pentru pace, pentru pace/ Mulțumim frumos.*

După placheta *Alarma*, Grigore Vieru editează mai multe volume de poezii pentru copii care îi aduc titlul de *cel mai talentat și mai îndrăgit poet al copiilor*. Printre acestea: *Muzicuțe* (Editura Școala Sovietică, Chișinău, 1958), *La fereastra cu minuni* (Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1960), *Făt-Frumos, curcubeul și Bună ziua, fulgilor* (Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1961), *Făgurași* (Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1963), *Mulțumim pentru pace* (Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1963), *Poezii de seama voastră* (Editura Lumina, Chișinău, 1967), *Duminica cuvintelor* (Editura Lumina, Chișinău, 1969 – între timp cartea devine o prezență constantă în orice grădiniță de copii), *Curcubeul* (1969, traducere în limba ucraineană de A. Miastkivski), *Codrule, codruțule*, în colaborare cu Spiridon Vangheli (Editura Lumina, Chișinău, 1970), *Trei iezi* (Editura Lumina, Chișinău, 1970), *Abecedarul* (în colaborare cu Spiridon Vangheli și pictorul Igor Vieru, Editura Lumina, Chișinău, 1970), *Mama* (1980), *Să crești mare* (Editura Literatura Artistică, 1980) etc. Dintre volumele pentru copii, *Abecedarul* este dintre cele mai ambițioase proiecte ale poetului despre care el însuși mărturisește: „Când am scris acest abecedar, eram încă constrânși. *Abecedarul* școlarilor e ca lacrima curată. Am simțit nevoia acestui *Abecedar*, pentru copii care acum buchisesc. Să-i învățăm limba română de la această vârstă. Am fost atât de *lacom*, încât i-am introdus mai târziu, în abecedarul preșcolarilor, *Albinuța*, pe aproape toți scriitorii români clasici. Și Blaga, și Argezei, și Stănescu, și Sorescu cu câte 2-4 versuri, care se pot silabisii și pot fi înțelese la vârsta preșcolarului. *Abecedarul* pentru școală l-am scris cu dragoste, în trei luni, într-o pădure, împreună cu Vangheli. Ne obișnuisem atât cu silabisirea, încât începusem să vorbim între noi în silabe” [13, p. 10].

Potrivit lui Stelian Gruia, *Abecedarul* avea să fie *piatra lui David* aruncată către Goliat, spânul roșu, stăpânul sovietic, metaforă a răzvrătirii față de regim, față de cei care au batjocorit biserica, limba, verbul românesc, folclorul și le-au impus cu forța alte principii, pseudovalorice. Această extraordinară *armă* a lui Vieru a ajutat la *reîntronarea spiritului românesc* în Basarabia rusificată: „...Manualul preșcolarilor *Albinuța*, datorat în cea mai mare măsură lui Grigore Vieru, a făcut pentru reîntronarea spiritului românesc în Basarabia mai mult decât ar fi făcut orice armată. (...) Important pentru națiunea română a fost faptul că puii de români din

Basarabia au prins a se duce la grădinițe cu o carte românească în ghiozdan sau trăistuță și că rusificatorii nu mai puteau invoca motivul lipsei de material didactic. (...) Manualul lui Grigore Vieru imprimă dragostea față de patria română, de la primul până la ultimul rând al cărții” [2, pp. 77-78]. Poetul a înțeles că, doar educându-și copiii, mai poate spera în salvarea limbii autohtone. Criticul Mihail Dolgan, atunci când analizează poezia lui Grigore Vieru pentru copii, vorbește despre caracterul pedagogic al acesteia, despovărat însă de didacticism și morala sâcâitoare, de distractivul facil, despre importanța și utilitatea versului profund psihologic. Exegețul afirmă că poezia lui pentru copii „e spontană și gravă, simplă și dramatică, luminoasă și înțeleaptă, de o inventivitate și muzicalitate folclorică” [5, p. 238], rar întâlnită în poezia contemporană. Ea atrage în sfera sa nu numai fluturi și melci, ci și unele probleme și motive importante, ce țin de existența omului în genere.

În același timp, Grigore Vieru, în anii de deplină maturitate creatoare se îndreaptă către poezia pentru adulți, în care teme abordate ating cote filosofice. Astfel, într-o serie de volume, între care : *Cântece de dragoste*, 1971, *Tăcută ești tu, mamă*, 1973, *Numele tău*, 1973, *Un verde ne vede*, 1976, *Steaua de vineri*, 1978, *Fiindcă iubesc*, 1980, *Izvorul și clipa*, 1981, *Taina care mă apără*, 1983, *Rădăcina de foc*, 1988 etc. evocă mama, timpul, iubirea, viața, rădăcinile, casa părintească, patria etc. Autorul apare

în fața cititorului în ipostaze creatoare inedite, în toată splendoarea luminii sale. Este când religios, atent la elementele sacrului care îl înconjoară, când îndrăgostit de tot ceea ce poartă semnul *verde* al universalului, când se rostogolește ca o lacrimă în lada de zestre a folclorului românesc, când se arată *incomod* prin poezia lirică cetățenească. Remarcabilă în aceste cărți este prezența unor lor elemente care aparțin nu doar culturii basarabene, ci întregii culturi române, lumii întregi chiar. Referindu-se la faptul dat, Traian T. Coșovei identifică în structura poetului un sanctuar al sacrificiului: „Poezia lui Grigore Vieru este în consonanță și cu poezia unei Europe ce se dedică multiculturalității, și cu păstrarea zestrei culturale autohtone. Versurile lui sunt un altar pe care poetul se dăruiește întru armonie, sunt un sanctuar al sacrificiului. Din acest spirit al dăruirii de sine, Grigore Vieru devine un simbol al credinței în metafora existențială a unui popor român ce nu poate fi dezbinat. Poemele sale continuă un program literar ce se dorește un *imn* al unirii de suflet și simțire. Literatura română a vibrat la versurile acestui poet mult prea român. Dramatismul, organicitatea versurilor viere ne sunt semnul unui înalt patriotism liric pe care, din păcate, abia acum îl receptăm în tot tragismul lor” [12, p. 30]. Critica de specialitate a constatat unele afinități ale poeziei lui Vieru cu poezia spaniolului Federico Garcia Lorca, cu cea a poetului francez Alain Bosquet ș. a.

Dacă în versurile pentru copii poetul educă, programatic, generațiile noi în spiritul tradiției românești și al eticii populare, în poezia pentru maturi poetul *dialoghează* pe marginea celor mai dureroase probleme și aspirații ale neamului, invită cititorul să descopere adevărul și armonia cuvintelor, a sensurilor general-umane, îi oferă prietenia și îl invită să mediteze și să cânte cu el. Foarte multe din poemele lui au devenit, între timp, șlagăre pe care îndrăgostiții își jură iubire, cei necăjiți își găsesc speranța, cei fără țară își găsesc steagurile, iar cei fără casă își găsesc locul, originea. Poezia lui Grigore Vieru nu doar că apare sub zodia lui Orfeu, dar ea însăși creează și transmite armonie, este o insulă necuprinsă de cultură și spiritualitate. Prin volumele de poeme pentru adulți (*Cântece de dragoste*, 1971, *Tăcută ești tu, mamă*, 1973, *Numele tău*, 1973, *Un verde ne vede*, 1976, *Steaua de vineri*, 1978, *Fiindcă iubesc*, 1980, *Izvorul și clipa*, 1981, *Taina care mă apără*, 1983, *Rădăcina de foc*, 1988 etc.) Grigore Vieru nu doar că s-a apropiat de generația lui biologică (a acelora născuți în anii '30), generație de altfel sacrificată, sau de noile generații, dar și s-a deschis convingător spre o lirică de substanță, cu miez filosofic. Relevante în ordinea dată sunt poemele în care este abordată polemic starea națiunii, starea sufletului basarabean închis între două ape, Prut și Nistru. Dacă în poezia lui pentru copii descoperim un poet aplecat către joc, către un joc instructiv și cognitiv, în poezia pentru adulți descoperim un autor preocupat profund de *educarea* națiunii, dând dovadă de spirit civic luptător,

un poet al cărui vers vine să înflăcăreze credința strămoșească moldavă. Grigore Vieru se comportă ca un adevărat înțelept al locului, construind sau evocând pilde istorice, a căror menire e să mențină vie flacăra românismului în inima moldovenilor.

Între timp faima poetului crește, versurile lui sunt traduse în mai multe limbi (lituaniană, rusă, bulgară, chirghiz), aparițiile lui editoriale mai importante sunt apreciate elogios. Astfel, *Numele tău* (1968), *Aproape* (1974), *Un verde ne vede* (1976) sunt considerate realizări de primă mărime în poezia dintre Prut și Nistru. Un succes veritabil al lui reprezintă *Steaua de vineri* (1978) la Iași, la prestigioasa Editura *Junimea*, condusă în acele vremuri de scriitorul Mircea Radu Iacoban. Prin acest volum poetul începe să fie atras mai frecvent în obiectivul criticilor români. De altfel, poetul Nichita Stănescu însoțește *Steaua de vineri* cu înalte aprecieri: „Grigore Vieru este un mare și adevărat poet. El ne transfigurează natura gândirii, în natura naturii. Ne împrăvălează cu o toamnă de aur. Cartea lui de inimă pulsează și îmi influențează versul plin de dor de curată și pură lui poezie”. Alte ediții tipărite în România (*Rădăcina de foc*, 1988, *Curățirea fântânii*, 1993, *Taina care mă apără*, 2002), precum și peste hotarele ei (*Raiz de fuego*, 1999, antologie bilingvă româno-spaniol în traducerea lui Robert Lozinschi, *Orfeo rinascere nell'amore – Făgăduindu-mă iubirii*, 2010, ediție bilingvă română-italiană, în traducerea Olgăi Irimciuc), îi măresc voga binemeritată.

Conturând un portret critic al operei viere ne, Mihail Dolgan semnalează că poezia lui Grigore Vieru „realizează un contact liric de mare emotivitate cu existența omului contemporan în toată frumusețea, măreția și dramatismul ei. Întreaga creație a poetului – și versurile pentru copii, și cele pentru maturi – e străbătută de multă lumină și omenie, de mult frământ și sublim, de un cuceritor lirism. Toate acestea fac să aibă un ecou dintre cele mai vii în inima cititorului” [5, p. 240]. Iar criticul Alex Ștefănescu opinează că poezia lui Grigore Vieru „este expresia unei sensibilități ieșite din comun, aproape dureroase. (...) Duiosia, delicatețea feminină, dorul sfâșietor de casă părintească, adorarea mamei, apartenența sufletească irevocabilă la lumea satului, tonul tânguitor le-am întâlnit și la Serghei Esenin. La Grigore Vieru apare, în plus, un sentiment de responsabilitate” [14, p. 78].

Deosebit de important este faptul că Grigore Vieru se manifestă ca un poet cetățean cu atitudine critică față de realitățile Moldovei Sovietice, ca un mărturisitor al istoriei în care trăia. El observă că *noi civilizatori* au adus cu ei nu doar principiile politicii bolșevice, dar și noi deprinderi, rânduiești. În condițiile de dominare, țaranul din satul moldovenesc este obligat să lucreze la colhoz, la plantațiile cu tutun și sfeclă de zahăr. Terenurile arabile, altădată bogate de aurul grâului, sunt înnegrite acum de *pomi ciudați de tabac*, care emană otravă. În discursul rostit în fața Adunării consacrate împlinirii a 90 de ani de la votarea Actului Unirii

Basarabiei cu România (27 martie 2008, Chișinău), discurs rămas în istorie ca *testament*, poetul vorbește despre țara schimbată peste noapte în colhoz: „imediat însă după cel de-al Doilea Război Mondial, nu am mai locuit într-o țară, ci într-un colhoz. Într-un uriaș colhoz numit Uniunea Sovietică, într-un enorm colhoz economic, dar și într-un nesfârșit colhoz spiritual, unde ni se fura munca sau eram nevoiți s-o furăm noi înșine, unde ni s-a furat credința strămoșească, frumusețea limbii Române și istoria neamului” [15, p. 375].

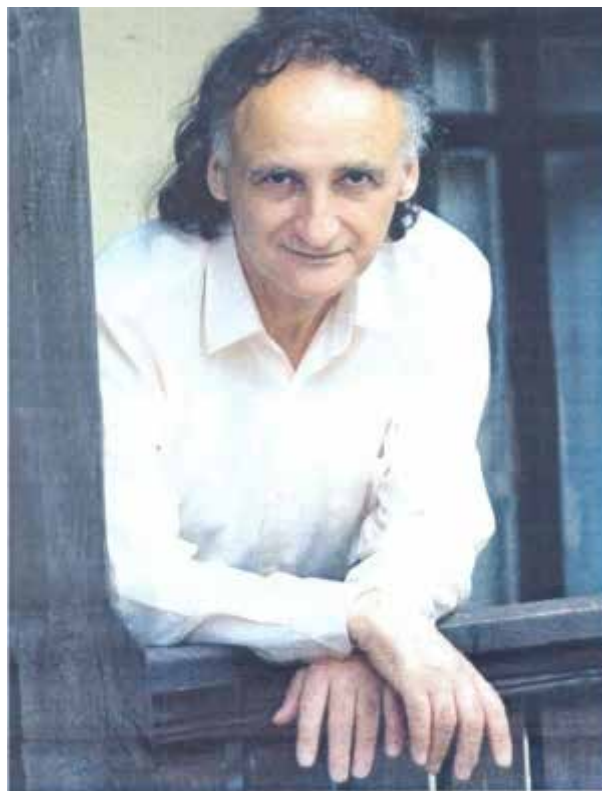
Confiscarea tradițiilor, a îndeletnicirilor moștenite din bătrâni, deposedarea și înlocuirea limbii autohtone, precum și a valorilor identitare, îl determină pe moldoveanul autentic să se închidă în sine, să supraviețuiască în taină cu lumina lui Dumnezeu. Grigore Vieru are ca model pe mama sa - Eudochia, femeie puternică de la țară, superioară spiritual prin învățăturile ortodoxiei, femeie care se identifică cu patria însăși, cu tradițiile și istoria acesteia. În ordinea dată, sunt relevante considerațiile cercetătoarei Catinca Aghache, în opinia căreia Grigore Vieru „își așază poetica sub semnul identificării cu lumea (...). Ca la nici un alt autor din acest spațiu literar, mama – femeia – maternitatea se identifică în plan metaforic, cu Patria, cu tărâmul etern, cu destinul istoric basarabean (...). În contextul ideologiei oficiale sovietice, strigătul poetului *Mamă, tu ești patria mea!* reprezintă o formă eroică de atitudine civică în fața procesului de ștergere a identității naționale a basarabenilor” [16, pp. 172-173].

Criticii și istoricii literari, dar și jurnaliștii sau simplii observatori ai culturii basarabene, au constatat o apropiere a poetului de viața civică, nu doar prin lira propriu-zisă, ci și prin pozițiile publice. În acest sens autorul devine un simbol poetic al Basarabiei, un simbol al civismului, manifestându-se ca un incomod tribun al românismului. Analizând comportamentul public al poetului, scriitorul Mihai Sultana Vicol mărturisește: „L-am întâlnit întâia oară pe Grigore Vieru în ziua de 27 august în Piața Marii Adunări Naționale de la Chișinău. Venise însoțit de Ion Vatamanu, Nicolae Dabija, Spiridon Vangheli, Leonida Lari, Mihai Cimpoi. (...) Discursul lui din acea zi a devenit un rechizitoriu la adresa ocupantului sovietic. Cuvântarea sa era întreruptă de aplauze îndelungate. Îl știam ca poet și nu ca tribun. Vorbele lui au scurtcircuitat mulțimea adunată. Avea neclintita convingere că unirea trebuie să se înfăptuiască. Cuvintele îi erau cursive, limpezi și directe. Vorbea pe înțelesul tuturor și mulțimea l-ar fi urmat până la Prut pentru a da jos sârma ghimpată, dacă el le-ar fi cerut să-l urmeze” [17, p. 57].

Chiar dacă era îndrăgît de cetățeanul moldovean, chiar dacă era simpatizat de multe organizații politice, chiar dacă se implica direct în viața cetății, Grigore Vieru a refuzat să facă parte dintr-un partid sau dintr-o grupare politică. Crezul lui era unul împărțit în mod nepărtinitor de către basarabeanul-român autentic. De aceea trebuie să înțelegem de ce poetul în 1989, când a luat ființă Frontul Popular, a declarat cu

toată responsabilitatea și sinceritatea: *Nu fac parte din nici un partid politic. Doar din Partidul Limbii Române*, iar doi ani mai târziu, pe 28 iunie 1991, împreună cu poezii și scriitorii Ion Vatamanu, Leonida Lari, Nicolae Dabija jura cu mâna pe Biblie următoarele: *Jur în fața lui Dumnezeu să nu vâd cuțitul în inima fratelui român de peste Prut și să nu fac pe placul Satanei care ne-a tulămănit. Să lupt până la capătul vieții pentru Unirea cu Țara* [17].

Numindu-l *Poet al Cetății*, criticul și prietenul Mihai Cimpoi – cel care, de altfel, realizase în 1968 prima micro-monografie dedicată creației lui, *Mirajul copilăriei* – subliniază că în manifestările sale publice, Grigore Vieru utilizează „întregul instrumentar al retoricii clasice – exordiul, perorația, repetiția (anaforică, epiforică, refrenică), invocația, adresarea, argumentarea persuasivă, metafora plasticizantă și revelatorie, îngroșarea grotescă, întrebarea retorică, afirmația apodictică, interogația, imprecizia, toate înmuiate în *nemânia*, în tonul iertător creștinesc. Tonul general e polemic, tunător-afirmator sau tunător-negator, *temerurile etice* invocate devenind *argumente etice*” [18, p. 37]. În același plan de idei, Arcadie Suceveanu observă în volumul colectiv *Un discipol al lui Orfeu*, întocmit de Raisa Vieru, soția poetului, că era „cât se poate de firesc ca acest spirit chtonic, de *poeta loci*, confruntat cu noile realități social-politice de la sfârșitul anilor '80 și resimțind cu toată ființa teroarea istoriei, să îmbrace

„Sunt vorba. Mai simplu
nu pot fi.”
Gr. Vieru

toga mesianismului social, să-și schimbe acordurile lirice, fragede și delicate, în dangăte de bronz, în clamori etice și imprecății stigmatizatoare” [19, p. 32].

Numeroase parcursuri cultural-istorice ale autorilor de pe ambele maluri ale Prutului relevă faptul că asumându-și poziția de tribun, poetul lovește cu verbe tăioase în cei care sunt împotriva țării, împotriva limbii, a familiei și a folclorului. Iată ce consemnează despre poet mai tânărul confrate într-ale lirei, Valeriu Matei: „Verbul lui devine tăios, izbucnirile publice poartă necruțătoarea lavă a arderii slinului și nepăsării. Neliniștea poetului e aidoma unui fluviu pe timp de arșiță. Celor mai mulți le potolește setea și le înrourează sufletul” [20, p. 46]. Putem afirma că în ipostaza dată, acest *Goliat* al Moldovei, cum îl numește Stelian Gruia, este preocupat de soarta națiunii ca de propria-i soartă, ca de soarta mamei sale. Bunătatea și armonia națiunii, precum și aspirațiile ei trebuie să corespundă cu acelea ale familiei creștine. Poezia lui Grigore Vieru se construiește ca un monument național, deoarece în ea se cuprinde întreaga istorie a Basarabiei; în ea este inserat cotidianul și viața în toate manifestările ei. Autorul ridică un edificiu al cuvintelor ce exprimă tradiția românească, însăși inima Basarabiei, cu însetatul dor de dreptate și adevăr. Altfel spus, lirica sa se construiește ca o *amplă și eficientă acțiune socială* [21, p. 362]. Tot ceea ce descoperim atât în lirica lui Grigore Vieru, dar și în discursurile lui publice, vine din lubire: iubire față de mamă, de patrie, de Dumnezeu, de femeie, de tradiție, de frate, de limbă, iubirea e roua poetului, cum rezultă și din poemul *Biblioteca de rouă: Frate,/ am văzut țări bogate/ în care aș fi rămas/ la fel de sărac.// Frate,/ e plină lumea de punți/ pe care trebuie să le treci/ înfrățindu-te cu dracul.// Frate,/ eu pot muri oricând,/ dar nu și oriunde./ Eu nu pot muri/ decât cu chipul răsfânt/ în acest geniu al ierbii/ care e roua. (Roua Carpaților).*

De o simplitate aparentă, dar și complexă, poezia lui Grigore Vieru emană forță și înomenire, transmite un sentiment profund ce te apropie de natură și cosmos, de tot ceea ce este luminos și frumos în această lume. Poetul inaugurează prin poezia sa o *imensă și fremătătoare metaforă* [16, p. 117], mereu purificatoare, împreunează elementele universalului cu cele ale umanului, ne îndeamnă spre adevăr, sacru și armonie, care trebuie să reprezinte preocuparea cea mai înaltă a omului. Din acest punct de vedere putem afirma că eul biografic se suprapune peste poezia însăși a lui Grigore Vieru, construind o originală dimensiune mitologică a neamului contopit simbolic cu ființa poetului.

Referințe bibliografice

1. Țigănuș, Virgil Nistru. *Grigore Vieru iluminat de poezie*. Galați: Universitatea „Dunărea de Jos”, 2006.
2. Gruia Stelian. *Poet pe Golgota Basarabiei*. București: Editura Eminescu, 1995.

3. Vieru Grigore. *Știu că sunt un slujitor cinstit și poate și necesar al poeziei române*. În *Limba Română*, 2009, nr. 1-4 (163-166), Chișinău.
4. Gorban Paul. *Mișcarea în infinit a lui Grigore Vieru*. Iași: Princeps Edit, 2011.
5. Dolgan Mihail. *Eminesciune, Druțiene, Vierene*. Chișinău: Tipografia Universității de Stat din Moldova, 2008.
6. Vieru Grigore. *Cred că mai toate cărțile noastre sunt un fel de abecedare*. Interviu cu Serafim Saka În *Moldova*, nr. 8, 1974.
7. Vieru Grigore. *Norocul poezilor basarabeni a fost poezia română*, În *Limba Română*, Nr. 1-4 (163-166), 2009, Chișinău.
8. Codreanu Theodor. *Duminica mare a lui Grigore Vieru*. Iași: Princeps Edit, 2010.
9. Bogasiu Sava. *Grigore Vieru, luceafărul de dincolo de Prut al limbii române*, Buzău: ALPHA MDN, 2009.
10. Bantoș Ana. *Simplitatea lui Grigore Vieru*. În *Limba Română*, Nr. 1-4, (163-164), 2009, Chișinău.
11. Cimpoi Mihai. *Grigore Vieru, poetul arhetipurilor*. Iași: Princeps Edit, 2009.
12. Balaban Claudia. *Grigore Vieru, Biobibliografie*, ediția a II-a. Chișinău: Baștina-Radog SRL, 2011.
13. Cimpoi Mihai. *Itinerar biografic: Grigore Vieru*. În monografia colectivă *Grigore Vieru, Poetul*, Academia de Științe a Moldovei. Chișinău: Ed. Știința, 2010.
14. Ștefănescu Alex. *Grigore Vieru*. În *Limba Română*, Nr. 1-4, (163-166), 2009, Chișinău.
15. Vieru Grigore. *Despre foamete, jandarmi și tsunami*. În *Limba Română*, nr. 1-4, (163-166), Chișinău, 2009.
16. Aghache Catinca. *Literatura română în țările vecine (1945-2000)*. Iași: Princeps Edit, 2005.
17. Sultana Vicol Mihai. *Grigore Vieru, pontiful limbii române*, Iași: Princeps Edit, 2009. 18. Cimpoi Mihai *Grigore Vieru, Poet – Simbol*. În: Monografia colectivă *Grigore Vieru, Poetul*, Academia de Științe a Moldovei. – Chișinău: Ed. Știința, 2010.
19. Suceveanu Arcadie. *Receptarea lui Grigore Vieru. În Un discipol al lui Orfeu*, Chișinău: Prut Internațional, 2005.
20. Matei Valeriu. *Fericirea și nefericirea/ Un discipol al lui Orfeu*, Chișinău: Prut Internațional, 2005.
21. Crăciun Victor. *Grigore Vieru*, Postfață la antologia *Rădăcina de foc*, București: Univers, 1988.

Literatura artistică

1. Vieru Grigore *Taina care mă apără*. Iași: Princeps Edit, 2008.
2. Vieru Grigore, *Mulțumim pentru pace*, Chișinău: Cartea Moldovenească, 1963.
3. Vieru Grigore, *Steaua de vineri*, Iași: Ed. Junimea, 1978.
4. Vieru Grigore *Rădăcina de foc*, București: Ed. Univers, 1988

► Violeta Daniela MÎNDRU

PROFIL

RADU GYR
POETUL PĂTIMIRII

Societatea românească a știut dintotdeauna să-și îngroape geniile sub un munte de tăcere sau, și mai rău, sub un vâl de ignoranță, lăsând manuscrisele de valoare sub stratul gros al uitării. Despre cei care nu s-au aliniat la regulile regimurilor politice - așa cum s-au succedat ele -, despre cei care au deranjat câtuși de puțin, se păstrează o tăcere de piatră. Lui Radu Gyr, de exemplu, ar trebui să-i fie recunoscut meritul de a fi salvat de la moarte sigură sute de deținuți politici, pentru care versurile sale erau singura speranță care să le dea puterea de a rezista la torturile fizice și psihice. Chiar dacă reabilitarea a venit într-un târziu, nici acum nu sunt mulți dornici de a aduce în discuție personalitatea sa. Numele poetului Radu Gyr trebuie pus în drepturi, trebuie scos la lumină, căci face parte atât din istoria noastră ca popor, cât și din literatura română.

Radu Demetrescu, cunoscut sub pseudonimul literar de Radu Gyr, s-a născut la 2 martie 1905, la poalele Gruului din Câmpulung Muscel, de la denumirea locului nașterii provenind, prin derivație, pseudonimul literar *Gyr*. A crescut într-o familie în care cultura și actul artistic erau prețuite la justa valoare, Radu Demetrescu fiind fiul actorului craiovean Coco Demetrescu și a muzicienei Eugenia Gherghel. De la mama lui a moștenit Radu Gyr înclinația către muzică.

Debutul literar a avut loc la vârsta de 14 ani, cu poemul dramatic „În munți”, publicat în revista liceului „Carol I” din Craiova, al cărui elev a fost. Încă de atunci se intuia în versurile sale „sensibilitatea crescută în focul unei tinereți entuziaste, pregătită pentru mari transformări”. (Mircea Nicolau)

Volumul „Liniști de schituri” a fost publicat când era student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București. Anii săi de studenție au fost dominați de filozofia creștină prin personalitățile ce o reprezentau: Nae Ionescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Petre Țuțea.

A fost asistent universitar la catedra de estetică a profesorului Mihail Dragomirescu, apoi conferențiar la Facultatea de Litere și Filosofie din București. În 1927 s-a căsătorit cu frumoasa Flora, o tânără studentă cu năzuințe spirituale înalte, ce avea să îi fie reazem moral și duhovnicesc până la sfârșitul vieții, alături de singura lor fiică, Simona Luminița, care la rândul ei avea să îi lumineze întunecatului drum al încercărilor.

A fost premiat de mai multe ori - (1926, 1927, 1928 și 1939) - de către Societatea Scriitorilor Români, Institutul pentru Literatură și Academia Române. În anul 1935 a conferențiat pentru propagarea ideologiei legionare - „Studentimea și Idealul Spiritual”. A colaborat la revistele „Universul literar”, „Gândirea”, „Gândul românesc”, „Sfarmă-Piatră”, „Decembrie”, „Vreamea”, „Revista mea”, „Revistă dobrogeană”, „Ramuri”, „Adevărul literar și artistic”, „Axa”, „Iconar”, etc. precum și la ziarele „Cuvântul”, „Buna Vestire”, „Cuvântul studentesc”. A scris povești pentru copii semnând cu pseudonimul „Nenea Răducu”. A fost laureat al Premiului „Adamachi” al Academiei Române.

„Îi plăcea muzica simfonică - în special Beethoven și Mozart - și citea enorm din cele mai variate domenii. Avea o memorie excepțională și era un torent de informații din domeniul literaturii, filosofiei, istoriei, artei plastice, muzicii, medicinei și chiar teologiei. Era mucalit, entuziast, generos. Prietenii îl iubeau pentru firea lui leală și expansivă, dar și pentru poezia lui și vasta cultură” - afirma într-un interviu chiar fiica sa, Simona Luminița Gyr.

Radu Gyr a fost membru în conducerea Organizației regionale Oltenia a Mișcării Legionare la mijlocul anilor '30, a fost autorul multora dintre imnurile propagandistice ale Mișcării Legionare: „Sfânta tinerețe legionară”, „Moța și Marin” (dedicat lui Ion Moța și Vasile Marin, legionari căzuți în luptă în 1937 în timpul războiului civil din

Spania împotriva forțelor republicane), „Imnul muncitorilor legionari” și altele.

Seceta morală și economică ridica nori negri la orizontul țării între anii 1930-1937.

Radu Gyr, chemat să slujească unui ideal mai nobil și mai înalt decât cel al înălțării prin poezie, a căzut în 1939 pradă regimului criminal al lui Carol al II-lea și de aici a început calvarul și suferințele inimaginabile ale poetului. A fost încarcerat împreună cu Ioan Mânzatu, Eliade și alți camarazi la Tismana, între zidurile reci și sumbre ale mănăstirii transformate în temniță, fără asistență medicală, supus unui sever regim alimentar și fără posibilitatea de a corespunde cu familia. A urmat lagărul de la Miercurea Ciuc, închisoare care s-a transformat într-o adevărată academie de prelegeri susținute de marii profesori, printre care excela Nae Ionescu. Cu piepturile călite și cu frunțile către cer, deținuții nu au încetat să creeze și să compună cântece și versuri.

După asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu, Horia Sima a preluat șefia Mișcării Legionare. Când în septembrie 1940, Horia Sima a declanșat Revoluția Legionară și a dus-o la biruință, toți deținuții arestați sub Carol al II-lea au fost eliberați și puși în funcțiile cele mai înalte de conducere. Radu Gyr a fost numit directorul general al teatrelor și operelor din țară. Sub conducerea sa actorii evrei au fost eliminați din toate teatrele, cu interdicția de a apare pe scenele teatrelor românești. În timpul guvernării lui s-a înființat Teatrul Evreiesc „Barașeum”. Ca act de revoltă împotriva dezlănțuirii antisemite, actorii evrei din toate teatrele din România își susțineau astfel activitatea artistică în primul teatru evreiesc din Europa.

La 21 ianuarie 1941, din cauza neînțelegerilor dintre mareșalul Antonescu și Horia Sima, are loc „rebeliunea” legionară. Gyr a fost condamnat la 12 ani detenție riguroasă pentru incitarea mulțimii la ocuparea Palatului Telefoanelor și provocarea unui conflict armat, în urma căruia au rezultat morți și răniți.

A fost trimis în detenție la Aiud, dar pentru scurt timp, pentru ca ulterior să fie trimis pe front în linia I pentru „reabilitare”. Legionarii de frunte, expres nominalizați, trebuiau să fie împușcați pe la spate de către chiar frații lor în timpul luptelor. Trimis pe frontul de răsărit, Radu Demetrescu Gyr fiind rănit a fost invalidat încă la începutul luptelor de la Vîgodă-Vinogradov. A fost însoțit spre casă de un soldat, căruia i s-au dat instrucțiuni să prindă ocazia „că vrea să fugă” și să-l împuște pe la spate. Însă acesta i-a mărturisit lui Gyr că avea misiunea de a-l omorî. Și astfel Dumnezeu l-a scos nevătămat și din detenție și din război, căci avea alte planuri pentru acest om.

În 1943, în urma fugii lui Horia Sima în Italia, a fost din nou arestat și internat în lagărul de la

Târgu Jiu, pentru ca în anul 1945 să fie condamnat, împreună cu tot lotul de ziarști: Nichifor Crainic, Pan Vizirescu, Pamfil Șeicaru, Romulus Dianu și alții. Au fost 14 ziarști, cu toții condamnați la 12 ani de închisoare corecțională cu confiscarea totală a averilor. Așa rănit cum era de pe urma războiului, și-a executat pedeapsa în spitalul închisorii Brașov (o perioadă nu prea lungă, dar cea mai grea) și la Aiud.

În același an le-a fost confiscat apartamentul cumpărat cu greu. În locul lor s-a mutat un om al partidului. Soția, Flora Gyr, licențiată în Litere, a trăit din confecționarea de pungii, iar fiica a fost dată afară din facultate, însă a reușit să intre în Corala Patriarhiei, obținând astfel protecția Patriarhului Iustinian Marina, care îl trimitea pe Bartolomeu Anania să le ducă alimente: zahăr, ulei, făină, orez, deoarece în acea perioadă îngrozitoare, familiile deținuților politici erau stigmatizate și marginalizate.

Ulterior a fost transferat la Aiud, dar acolo regimul deja se înăsprise și comunicarea cu familia s-a întrerupt. A suferit chinuri inimaginabile în închisoarea Aiud, cu un regim de celulă foarte aspru. Doi ani din pedeapsă i-a executat purtând lanțuri grele la picioare. Deși grav bolnav, i s-a refuzat orice ajutor medical. A slăbit îngrozitor iar pielea-i atârna pe oase solzoasă și tare asemenea unei piei de șarpe. Cu toții credeau ca nu va supraviețui. El a crezut însă și a biruit moartea și temnița.

„În Aiud, Radu Gyr l-a adus pe Iisus în celulă. L-a coborât de pe Cruce și L-a adus alături de noi pe rogojina cu libărci, spre îndumnezeirea omului. (...)”

A executat pedeapsa până în anul 1956, când a revenit acasă. Perioada 1956-1958 a fost una în care Radu Gyr a fost liber, o libertate atent supravegheată. Regimul comunist se afirma puternic și mai avea un singur salt – colectivizarea țăranilor - pentru a integra deplin întreaga suflare românească Radu Gyr este poetul pătimirii noastre, a neamului românesc. Nu cred că a fost vreun scriitor care să cunoască o mai mare satisfacție și mulțumire sufletească și un adânc respect pentru opera lui, ca Radu Gyr.[...] El era patriarhul nostru și comandantul nostru, al Aiudului întreg. Din gura lui am cules laude și îndemn la rezistență.” (Atanasie Berzescu - *Lacrimi și sânge. Rezistența anticomunistă armată din munții Banatului*)

Temnița Aiudului și nu numai ea, au purtat în tenebrele lor nebănuite valori de spiritualitate, talente viguroase strivite de ură, de foame și frig, de chinuri apocaliptice. Pe lângă rugăciune, poezia lui Gyr a legat suflet de suflet, era pentru ei haină, hrană și căldură. Versurile lui Radu Gyr erau un continuu îndemn la credință, la păstrarea valorilor creștine ortodoxe, dar aveau și valoare de mărturie a durerii sfâșietoare, a umilințelor îndurate în închisori. „Voi n-ați fost cu noi în celule/ să știți ce e viața de bezne/

sub ghiare de fiară,/ cu guri nesătule,/ voi nu știți ce-i omul când prinde să urle,/strivit de cătușe la glezne.”

Desigur, poetul nu-și putea exprima propria opinie decât prin intermediul versurilor și prin urmare întreaga revoltă împotriva nedreptății, acumulată de-a lungul timpului, și-a găsit expresia în poezia „Manifest”, cunoscută ulterior cu titlul „Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!” și socotită „manifest legionar anticomunist”, pentru care, în iunie 1958 a fost arestat din nou și condamnat la pedeapsa capitală sub acuzarea de „instigare la insurecție armată”, comutată în 25 de ani de muncă silnică și confiscarea averii. Despre comutarea sentinței a aflat de abia după 11 luni de închisoare, timp în care și-a așteptat execuția singur în celulă, tresărind de fiecare dată când se deschidea ușa celei, sub amenințarea morții. „Hai, morților, a sosit moartea!” - li se striga zi de zi, ceas de ceas, de către gardieni, menținându-i într-o permanentă stare de veghe, de umilință și de frică, pentru vina lor de neiertat de a reprezenta cu adevărat sufletul neamului românesc.

Penitenciarul din Aiud a reprezentat pentru deținuți un loc al iadului. Aiud-ul a fost unul dintre principalele centre unde se începuse „reeducarea” deținuților politici. Prin metode inumane de tortură fizică și psihologică, manifestată mai ales prin șantaj și amenințări, au „reeducat” un mare număr de deținuți, printre care și Radu Gyr.

„Astăzi, când scriu aceste rânduri, mă întorc cu gândul și sufletul la anii de zbcium ai lui Radu Gyr (1961-1962), când colonelul Crăciun, comandantul Aiudului, îi smulge declarația de retractare a tot ce-a scris. Acel zvâcnet de sfințenie al lui în pornirile de iad ale Aiudului nu l-a făcut în fața noastră, a celor care acum mai trăim, mai mic. Nu. El este pentru noi și neamul nostru tot uriașul de la Aiud. Reeducarea nu l-a putut desființa. El a rămas tot Radu Gyr al neamului românesc, poetul pătimirii noastre”. (Atanasie Berzescu - *Lacrimi și sânge. Rezistența anticomunistă armată din munții Banatului*)

În anii aceia (1963-1964) comuniștii erau stăpâni necontestăți în țară și au decis eliberarea deținuților politici, pentru a face manevră de deschidere occidentală, mai bine zis de infiltrare în Occident. Lui Radu Gyr i s-a spus: „Dacă nu cedați, dacă nu vă supuneți, dacă nu capitulați fără condiții, vă exterminăm pe toți. Ai o mare înrâurire asupra tuturor. Poți să-i salvezi ori poți să-i ucizi. Noi nu ne jucăm cu puterea cum ați făcut voi. Ori, ori. Alegi între viață și moarte.”

Radu Gyr zăcea pe o targă, bolnav, epuizat, distrus dar sufletul și mintea îi erau nevătămate. „I-am privit cu dispreț și milă”- mărturisea el ulterior în *Calendarul meu*, care nu era altceva decât Jurnalul său - „dar și conștient că nu glumeau. Purtam în suflet povara frumuseților și sacrificiilor unei vieți, ale unei

generații, ale celor mai buni dintre noi, și în ultimă instanță vedeam cauza lumii întregi pusă în cumpănă de acești exponenți ai neantului. Viața abia licărea în mine. Ar fi fost o ușurare să mor! Știam bine ce suflete curate și sfinte zac între ziduri, pândite de moarte. Nu aveam dreptul să îi las să moară. Dar puteam să ucid sufletul acestor oameni și al lumii întregi? Simțeam că se revoltă toate elanurile sfinte pe care le-am trăit și le-am cântat.[...]Ce să fac? Ce să aleg?”

Frământările ce au urmat acestei discuții aprinse sunt exprimate de el însuși, într-o declarație făcută unui reporter în încercarea de a înțelege care a fost dinamica acțiunilor și dacă în cazul unui refuz, acele amenințări ar fi fost puse în practică. „Torturat sufletește am acceptat să dau o declarație, care să devină publică, prin care să-mi reneg trecutul și opera. A trebuit să scriu în termenii dictați de securiști. Îmi rupeam din suflet. Și am simțit că totuși sunt slab, că am atins limitele rezistenței, că sunt umilit și batjocorit dar că nu puteam face altfel.[...]Cred că am contribuit la salvarea multor vieți. Sufletul a fost totuși salvat... văd sufletul imaculat al idealurilor noastre. În prăpădul colectiv ce a urmat le-a scăpat totuși ceva, puțin după părerea lor, esențialul după părerea noastră. Voi trăi cu regretul compromisului făcut dar cu convingerea că am învins. Am fost puși în libertate. Câțiva nu am fost îngenuncheați. Deși torturați, noi credem mai mult! Sunt necesare lacrimile pocăinței. Am învățat pe viu ce înseamnă a fi cu adevărat creștin. Chinul meu nu a încetat. Îmi iubesc opera, așa cum am trăit-o și am scris-o. Compromisul nu a alungat dragostea de curăție și de adevăr. Am fost urâți și prigoniiți cu o ură străină neamului românesc. Lumea întregă decade dar în lumea întregă se simte un vânt nou de înviere. Cred mai puternic ca oricând!”

Desigur, compromisul acceptat cu mare greutate de către poet, l-a urmărit pentru tot restul zilelor. În ciuda deciziilor contestate pe care le-a luat în acea perioadă și pe care puterea politică, iar ulterior colegii de breaslă, scriitorii, opinia publică, le-au generat, Radu Gyr rămâne „un om legendar și reprezentativ al acestor vremuri, un mare poet care a în crustat în trupul său și a cântat în poezia sa toată pătimirea unei generații, un munte de suferință, de demnitate și de disperare”. (Ioan Ianolide - *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*)

Din 1963, după eliberarea din închisoare s-a raliat la propagarea ideologiei comuniste în ziare supravegheate și bine subvenționate de Securitate, precum „*Glasul patriei*” (mai târziu „*Tribuna României*”), destinat românilor din diasporă. Gyr a publicat reportaje, articole politice și poezii sub pseudonim.

Imaginea de ansamblu pe care ar trebui să o avem asupra implicării și contribuției lui Radu Gyr la propaganda legionară și pro-hitleristă din timpul celui

de-al doilea război mondial implică o bună cunoaștere a motivației acțiunilor sale, efectele rugăciunilor și ale credinței în Dumnezeu și nu în ultimul rând dragostea pentru literatură, aceea care transforma tavanul celulei într-o imensă coală pentru un scrijelit invizibil al unei minți umane efervescente.

„Stau în pat pe spate și mă uit în plafon. Fiind alb, mi-l închipui hârtia mea. Acolo, în fața ochilor, scriu versurile, așa cum vin ele din inspirație. Și așa, strofă cu strofă, până termin poezia. Când ies afară, la plimbare, îl iau pe unul dintre voi și-i spun poezia făcută în cameră. Cel care m-ajută mai mult este Relu Stratan. El este biblioteca mea. El știe toate poeziile mele de aici. Mai sunt și alții care le învață, cum este Gili Ioanid. Dacă se întâmplă să moară unul, să rămână altul care să le scoată afară” – mărturisea poetul Radu Gyr profesorului Atanasie Berzescu.

Poezia care a circulat cel mai mult, care a însemnat cel mai mult pentru sufletul în restriște al osândiților a fost „Iisus în celulă”: „*Azi noapte Iisus a intrat în celulă/O, ce înalt și ce trist era Christ! Luna a intrat după El în celulă/ Și-L făcea și mai înalt și mai trist...*” Cu vizita aceasta, pe cât de tainică pe atât de reală, începe poezia. Și Iisus participă la toată mizeria vieții deținutului, la toate chinurile lui, se face părtaș la toate suferințele lui ca un semen și în același timp, ca un Dumnezeu. Deținutul îl vede, se identifică cu El simplu și natural, căci și Hristos „parcă purtase lanțuri cândva”. Apoi deținutul ațipește, alinat de dulcea prezență a lui Christ și i se pare că a dormit o mie de ani. Trezit, îl caută cu înfrigare; Christ însă nu e nicăieri. Zadarnic este strigătul gemut prin zăbrele al deținutului. Hristos nu mai revine în formă individuală, căci El rămăsese deja în însăși ființa deținutului, care constată: „m-am pipăit și pe mâinile mele am găsit urmele cuielor Lui”.

Pușcăriile au confirmat faptul că firea omenească, oricât de călită ar fi fost, când este supusă unor încercări la care nu se mai poate rezista se frânge și moare dacă nu are un fir de speranță de care să se agațe. Acea firavă rază de nădejde este un izvor născător de energii nebănuite care se transformă într-un fluviu ce depășește zăgazurile de teroare și frică.

Nu se poate măsura cantitatea de lacrimi ce s-au vărsat din ochii mamelor, ai fiilor și fiicelor celor întemnițați, al cărui număr nici nu se cunoaște, nici să pătrundă în adâncul amărăciunii celor rămași fără părinți, azvârliți în stradă, însă au existat în cugetele tuturor întrebările: de ce n-a murit poetul? de ce n-au murit purtătorii de lanțuri și cătușe, în ciuda torturilor și lipsurilor la care au fost supuși? Mințile lor nu puteau înțelege că acolo se petrecea un miracol de altă factură, de neconceput pentru ei: comunicarea cu Dumnezeu și rugăciunea au fost secretele salvării lor. Belșugul hranei ființei interioare era în ei uriaș.

Lumina poeziei lui Radu Gyr a fost liantul care a legat inimă de inimă, suflet de suflet, cu zalele lanțurilor care le rodeau gleznele. Versul lui era pentru toți, haină și hrană, apă și căldură, iar comuniunea cu Dumnezeu în restriște a fost dintotdeauna actul de tărie al sufletului românesc prigonit, strivit și răstignit.

„Punte salvatoare peste prăpăstii, care a salvat vieți, a vindecat răni. Cum să-ți mai fie foame sau frig când sub frunte se instala lumina?[...] Curge din belșug în poezia lui Radu Gyr, potolește setea de frumos! Plutește în ea duhul creștin, patriotismul neamului nostru de care trebuie să fii mândru. E spălat cu sânge, cu durere, cu râuri de lacrimi.” (Ilie Tudor, *De sub tăvălug*)

Om cald, suflet sensibil, minte inspirată, caracter frumos și trup plăpând, Radu Gyr n-a fost un luptător pe baricade; arma lui, în fața căreia se poate rezista, a fost poezia, teribila armă care deschide ceruri pentru obidiți, iar pentru dușmani foc mistuitor. Sufletul lui era un vulcan în erupție.

„Omul Gyr era o făptură firavă, delicată. Un visător care se emoționa în fața unei frunze căzute, a unui firicel de iarbă ivit cine știe cum între două lespezi de piatră...” (Mircea Nicolau)

Versurile lui erau balsam pe răni sângerânde și săgeți neiertătoare pentru dușmanii țării.

„Ei! Acest firav, cu suflet de stâncă și vifor, acest delicat tânăr, în al cărui condei se vărsase toată bogăția plaiurilor românești cu toată prospețimea și neasemănata lor frumusețe.

El, care purta în cap mii și mii de versuri repetate încontinuu ca să nu se uite, cum de altfel procedam toți în același scop, fiecare fiind o țandără de adevăr, ori un poc al ambroziei pentru robii beznelor și izolărilor fără termen și margine din jumătatea de secol de îngenunchere națională... În vremea aceasta, el topit de foame, ros de boală, înconjurat de ură, scria. Scria în cap, în capul pleșuv înainte de vreme, izbit de pereți, de frig, de mizerie.” (Ilie Tudor, *De sub tăvălug*)

„A compus zeci de mii de versuri, fără a le scrie, ci memorându-le, căci în temniță nu se permitea scrisul și nici cititul. Poeziile treceau din om în om prin închisori și de acolo în țară. Toată suflarea românească se regăsea în poezia lui. Ea a constituit factorul ideologic al rezistenței românești, a fost în același timp mesajul nostru, strigătul nostru de disperare și descrierea crudei realități dar mai presus de toate a fost forța credinței și afirmării noastre.” (Ioan Ianolide - *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*)

În cele din urmă Radu Gyr a fost grațiat. Au urmat ani de chin, de mizerie, de boală. Oscila între viață și moarte. „De o mie de ori a murit”, cum spunea el undeva (în poezia „Basm”). (Ioan Ianolide - *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o*

lume nouă). A fost eliberat din închisoare la amnistia generală din 1964.

Întoarcerea în sânul familiei a adus mare bucurie soției sale, Flora, căci între ei exista o relație deosebit de frumoasă, în ciuda opresiunilor la care fuseseră supuși cu toții.

Simona Luminița Gyr își amintea despre tatăl său: „Tata era un om foarte bun, foarte blând, dar când s-a întors din închisoare, în 1964, era foarte circumspect. Nu-i plăcea să fie deranjat de nimeni. După ieșirea din închisoare nu și-a schimbat prea mult felul de a fi. Asta spuneau toți, inclusiv mama. Devenise doar mai meditativ, mai iertător. Avea cultul Maicii Domnului care îl ocrotise mereu. Perioada de detenție era pentru el un capitol închis, nu-i plăcea să vorbească despre ea. Rareori ne povestea câte ceva, la insistențe repetate, și toate erau de groază! Înmagazinase atâta frig în celulele Aiudului încât nu se simțea bine decât la 40 de grade. [...] A purtat cu el povara acestei circulaii a poemelor care a adus în închisori o mulțime de oameni, închiși pentru simplul fapt că știau poeme de Radu Gyr. El și-a făcut totdeauna un proces de conștiință pentru că a transmis aceste poeme, dar pe de altă parte acestea i-au ținut în viață, nu au clacat.”

Tot fiica poetului își amintește astfel această perioadă a lui Gyr: „Anii detenției l-au lipsit, ca pe mulți alții, de căldura căminului familial. Poate că această absență îndelungată, timp în care a trăit în altă lume, l-a făcut ca, în scurta perioadă care s-a scurs de la eliberarea sa, în 1963, și până la moarte (1975) să trăiască într-o desăvârșită dăruire familiei, pe care a iubit-o mai presus de orice. Părinte, șot și bunic deopotrivă de iubitor și de tandru, dorea să fie sprijinul lor, al aceluia pe care îi lăsase singuri și neajutorați.”

Lovit de zeci de ani din toate părțile, acum îl loveau frații de condei, în țară și peste hotare. D. Micu și alții l-au atacat crud și nedrept în gazetele literare. Tot Radu Gyr era „huliganul”, „banditul”, „decadentul”, „obscurul”, „misticul”, „fascistul”, „criminalul”. În

Radu Gyr alături de fiică, Simona, și soție

ultimele zile tocmai citise niște critici mârșave venite de la oameni din breasla scriitoricească. A făcut o congestie cerebrală peste noapte și, în zorii zilei de 29 aprilie 1975 a fost găsit fără viață.

A fost înmormântat în cimitirul Bellu catolic, unde familia avea un loc de cimitir al unui cumnat catolic. La înmormântarea sa, poetul Romulus Vulpescu i-a citit ultimul poem *Piramidă*, sonet pe care l-a scris pe 23 aprilie a aceluiași an, de Sfântul Gheorghe.

Jilava, Tismana, Târgu Jiu, Miercurea Ciuc și Aiud poartă între zidurile lor versurile a sute de poezii pe care Radu Gyr le memora, pentru ca mai târziu să le transcrie lucid și impecabil pe hârtie. Radu Gyr a avut o influență deosebită asupra multor deținuți, blândețea și liniștea lui alinând multe suflete și trupuri condamnate, întemnițate și torturate pentru credința și dragostea lor de neam.

Înainte de 1989 Radu Gyr a fost complet ignorat, cu excepția criticului Nicolae Manolescu, care l-a menționat în volumul al doilea din *Poezia românească modernă* (1968).

În anul 2010, fiica poetului a cerut magistraților de la Tribunalul București constatarea judiciară a caracterului politic al condamnării tatălui la peste 20 de ani de detenție și reabilitarea lui. Judecătorii de la Curtea de apel București au decis irevocabil caracterul politic al deciziei de condamnare din martie 1959, reabilitând astfel numele poetului.

În anul 2012, la insistențele părintelui Iustin Pârnu, rămășițele pământești ale poetului Radu Gyr și ale soției sale Flora au fost reînhumate în cimitirul Mănăstirii Petru Vodă, în rând cu cele ale bunului Părinte Gheorghe Calciu, dar câteva dintre acestea sunt puse spre închinare pentru că izvorăsc mir. Mănăstirea de la Petru Vodă cu hramul Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil a fost ctitorită de Părintele Iustin în cinstea martirilor închisorilor comuniste.

„Poezia lui este profund creștină, națională și umană. Deși nu are numai valoare locală și temporală și va putea fi citită oricând cu același interes pe toate meridianele lumii, totuși nimeni nu o va înțelege ca oamenii care au suferit în acest veac tortura sufletului și a trupului. Într-o zi această poezie în cătușe va ieși la lumină.” (Ioan Ianolide - *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*)

Radu Gyr, poet genial, gazetar, doctor în litere, trecut prin mai toate temnițele arhipelagului Gulag din România, rămâne un apostol al literaturii române și credinței strămoșești, care prin versul său a salvat mii de vieți și zeci de mii de suflete de la pieire, poezia lui fiind o frescă a acestei epoci.

VERNISAJ

DOINA MOSS – RESPECTUL PENTRU FORME ȘI CULOARE

► Corneliu STOICA

În ultimii ani, la Saloanele Filialei Locale a U.A.P.R., alături de membrii și colaboratorii acesteia, au expus și unii artiști plastici născuți în Galați, dar care activează în alte filiale din țară sau trăiesc în străinătate: Mihaela (Misha) Diaconu și Roland Pangrati (București), Monica Turcu (Focșani), Crenguța Corina Macarie și Paula Neagu (Brăila), Cristina Iulia Popescu (Torino, Italia), Neluș Oana (Melbourne, Australia). Printre aceștia se numără și Doina Maravela Moss, arhitect și pictor care din 1987 s-a stabilit în Marea Britanie, la Londra, având dublă cetățenie română și britanică.

Artista s-a născut la 2 februarie 1960 în Galați. A învățat la Școala Gimnazială nr. 26 și Liceul „Alexandru Ioan Cuza”, apoi și-a continuat studiile la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București (1982 – 1987). După absolvire, s-a îndreptat spre Londra, unde a urmat cursurile unei instituții celebre de învățământ, Școala de Arhitectură a Asociației Arhitecturii/ Architectural Association School of Architecture (1989). Și-a luat licența de practică profesională la Westminster University (1990). După finalizarea studiilor a devenit membră RIBA (Royal Institute of British Architects) și a RSA (Royal Society of Arts). În 1986, pe când era studentă la București, a avut prilejul să lucreze într-un colectiv care a realizat proiectul pentru clădirea Teatrului Național din Tokio. La Londra, din 2020 lucrează ca șef al Departamentului de conservare și arhitect de proiect în cadrul SIAW. Este specializată în arhitectura comercială (birouri, magazine, hoteluri) și rezidențială. Toate proiectele ei sunt axate pe intervenții contemporane în contextul istoric, mai ales în arhitectura clădirilor protejate, realizând o arhitectură hibridă. Între 2013 – 2017 a fost examinator extern la South Bank University Londra, iar din 2011 face parte dintr-un Juriu Internațional pentru evaluarea diplomelor la nivel de Master în Arhitectură.

Reluându-și pasiunea și preocupările pentru desenul artistic și pictură, manifestate din cei mai fragezi ani (în timpul școlii gimnaziale a beneficiat și de îndrumările profesorului Nicolae

Cărbunaru), Doina Moss, începând din 2016, a urmat mai multe forme de master la Școala de Arte Frumoase Hetheley, una din cele mai vechi instituții independente de artă din Marea Britanie și printre puținele care sunt axate pe studierea și cultivarea portretului, a picturii figurative, graficii și sculpturii.

Ca artist plastic a debutat în 2017 la Salonul Refuzaților din cadrul Academiei Regale din Londra. Acestuia i-au urmat alte peste 40 de participări la expoziții de grup, printre care: Salonul anual al artiștilor români din Marea Britanie, Institutul Cultural Român din Londra (2017, 2022); PAM! Perfect Art Math, Zurich Art Gallery, Elveția (2017), Landmark Art Centre, Londra; Ukrainian Cathedral, Londra (2018) Muzeul de Artă al Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București (2018); „Consonanțe autumnale”, Palatul Parlamentului României, Sala „Constantin Brâncuși”, sub egida Fundației Mihai Gîțlan și a Centrului Contemp-Art (2018); Salonul de Primăvară, Leigh Gallery Hampton, Londra (2019); Richmond Art Open Studio, Londra (2019); Salonul refuzaților, Londra (2018, 2019); „Sinteză între spiritualitatea românească și cea universală”, Palatul Șuțu,

București (2019); Momart, Galeria Hanul cu Tei, București (2019); Galeria UArt, București (2020); „Summer Art Salon, Landmark Arts Centre, Londra (2020); „Art Unlocked”, Orleans Museum Gallery, Twickenham, Londra (2020); „Reflecții”, Centrul Cultural Româno – Pan Arab și Galeria UArt, București (2022)., „Magic Balcic”, Muzeul de Artă Balcic, Bulgaria (2021, 2022), „Arta românească de azi”, Eka Moor Art Gallery, Madrid, Spania (2022); Salonul de vară, Leigh Gallery, Hampton Hill, Londra (2021); „Ecouri Regale”, Uniunea Arhitecților din România, imobilul din Strada Jean Louis Calderon, nr. 48, Sectorul 2, București (2022); „Dragobete Art. Ro”, Iași (2022); „Antidot”, Galeria Occidentului, București (2022); „Homagium et Aedificia”, Sala de expoziții a Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București (2022); Expoziția Internațională „Interferențe Balcanice”, ediția a II-a, Muzeul Național al „Țăranului Român, București (2022); „Expoziția de iarnă”, Muzeul Orleans, Londra (2023). La unele din aceste expoziții Doina Moss a fost ea însăși curator. Din anul 2021, artista participă și la Saloanele Filialei Galați a U. A. P. R.

Lucrări ale pictoriței se găsesc în colecții private și muzee din București, Brașov, Londra, Paris, New York, Houston (Texas) și Zurich.

Influențată în primele lucrări expuse („Picnic în Richmond”, „Răsărit de soare pe Tamisa”) de pictura lui Eduard Manet, creația Doinei Moss a evoluat sub semnul neoimpresionismului, ea introducând în discursul său plastic, după cum însăși mărturisește, și unele elemente din limbajul abstract al artiștilor contemporani, cum ar fi, de pildă, germanul Gerhard Richter. Artista este o împătimită a picturii de plein-air, de aceea vom întâlni în creația sa cultivate cu predilecție peisajul natural și peisajul urban, pe care le reprezintă în imagini tonifiante, de o deosebită frumusețe și prospețime. Imagini care creează iubitorilor de frumos o stare de chietudine și le induce dorința de a călători, de a petrece cât mai mult timp în mijlocul naturii, de a cunoaște meleagurile patriei și ale altor țări, de a vedea ceea ce au făurit oamenii mai prețios de-a lungul timpului.

Cartierul londonez Richmond în care locuiește, așezat pe malul râului Tamisa, cu multe parcuri și spații deschise, cu zone protejate, împrejurimile acestuia, alte locuri din Londra i-au fost o inepuizabilă sursă de inspirație. Întâlnim, de asemenea, în pictura sa imagini din Italia, Spania, Muntenegru, Grecia, Franța, S. U. A., din țara natală. Tablourile Doinei Moss sunt populate de priveliști din Munții Alpi („Răsărit în Alpi”, „Apus de soare în munți”, „Vedere la apus de soare”), de aspecte acvatice („Reflexe”, „Răsărit de lună”, „Cluster de nuferi”, „Podul Richmond”, „Viața în heleșteu”,

„Coasta de Smarald”), de fântâni arteziene, cascade („Întinerire”, „Oceanidele”), de vegetație abundentă („Poartă spre Paradis”, „Renașterea pădurii”, „Plantația Isabella I, II, III”, „Casa din pădure”, „Tunelul magic”), de flori de diferite specii („Dalii”, „Magnolii”, „Brândușe” etc.). Uneori, artista se inspiră din creația marilor maeștri ai Renașterii, Sandro Botticelli și Leonardo da Vinci („Venus a lui Botticelli”, „Calul lui Leonardo în floare albă”, „Calul lui Leonardo în floare roz”), altele compozițiile ei sunt adevărate metafore plastice („Ușa secretă”, „Sufletul primăverii”, „Bucuria de a trăi”, „Sevele verii”, „Lumina de la capătul tunelului”, „Catedrala din pădure”, „Fereastră magică”, „Arc vegetal”) sau sânt construite în cheie abstractă („Alizee abstracte I, II”). Artista a abordat și compoziția cu mai multe personaje („Lecția de Tangou”, „Regată pe Tamisa”, „Picnic în Richmond”) și nu a ocolit nici pictura animalieră, Richmond Park, cel mai mare dintre parcurile regale, fiind un loc de refugiu pentru multe animale și păsări sălbatice („The Bond/ Prieteni”, „Happy Bunnies I, II/ Iepurași fericiți I, II”, „Luna - Câine din rasa Husky”, „Isolation- Izolare”). Lucrarea „Sevele verii”, de pildă, este un frumos peisaj estival din Parcul Bushy; „Catedrala din pădure” reprezintă o boltă ogivală, specifică stilului gotic, realizată prin contopirea ramurilor a două rânduri de copaci; „Fereastră magică” oferă o imagine panoramică a centrului administrativ al burgului londonez Hammersmith; „Oceanidele” reprezintă o fântână și cascadă de la York House din cartierul londonez Twickenham, de peste 120 de ani, achiziționată de la sculptorul și profesorul italian Oscar Spalmach. Grupul de nimfe din prim plan, ipostaziate în diferite atitudini, este dominat în partea superioară a tabloului de imaginea zeiței Venus, prezentată călare pe doi cai înaripați, totul integrat într-un peisaj pitoresc, în care predomină verdele; „Regată pe Tamisa” înfățișează o competiție sportivă nautică pe Tamisa organizată de celebrul canoist român Ivan Patzaichin în 2018 cu prilejul sărbătorii Centenarului Marii Uniri; „Isolation” amintește de versurile lui Eminescu „Trece lebăda pe ape/ Printre trestii să se culce”; Cele două variante „The Bond”, pe care în limba română le-am intitulat „Prieteni”, sunt axate pe legătura strânsă dintre un copil și calul său, imagine văzută probabil de multe ori de artistă în Parcul Richmond, care adăpostește și piste pentru hipism.

Peisajele pictate de Doina Moss au în general deschideri perspective generoase, sunt pictate cu un penel sigur, tușe spontane, expresive și o coloristică în care lumina joacă un rol important în punerea în valoare a elementelor compoziționale. Prezența armonioasă a apei sub forma râului,

lacului, heleșteului, fântânei arteziene, cascadei, mării, a pădurilor, a grupurilor de copaci, a arbuștilor exotici, a florilor de diferite specii și a unor obiective turistice de mare importanță în tablourile ei, fac din acestea puncte de atracție spre care privitorii se îndreaptă cu deosebită admirație.

Într-o serie de tablouri, pictorița evocă pitorescul plaiurilor românești, splendorile naturii acestora („Dimineață în Bucegi”, „Bătrânul Neptun”, „Conacul Drahneilor, Ruscova – Maramureș”, „Vama Veche - Casa curcubeu”, „După amiază la mănăstire”), monumente emblematice din țară

(„Castelul Peleş”, „Peleş - Turnul cu ceas”, „Castelul Bran”) și din Bulgaria („Cuibul liniștii – Castelul Reginei Maria de la Balcic”, „ Balcic - Turnul Castelului Reginei Maria”, „Balcic - Grădina de trandafiri a Reginei Maria”, „Balcic – Biserica Sfinții Constantin și Elena”).

Prezentate în expoziția „Ecouri Regale”, deschisă la București în perioada 19 ianuarie – 4 februarie 2022 la sediul Uniunii Arhitecților din România, lucrările din această ultimă categorie au constituit expresia modului în care Doina Moss a căutat să cinstească evenimentul de la 15 octombrie 1922, când Regele Ferdinand și Regina Maria au fost încoronați la Alba Iulia ca suverani ai României Mari. În cronica la această expoziție, Alexandra Teacă, ea însăși arhitect, cunoscut artist plastic și critic de artă, scria: „*Doina Maravela Moss, o artistă cu dublă cetățenie, româno-engleză, al cărei talent este dublat de patriotism, impresionează prin surprinderea unor peisaje insolite, accentuând fiecare element al percepției, dând naștere unor lucrări rafinate, ce vibrează prin juxtapunerea tonurilor de culoare. Experiența de a picta împreună cu Doina Moss sub soarele Balcicului m-a făcut să descopăr nu numai talentul, dar și prețiozitatea cu care observă fiecare detaliu, ambiția de a picta mereu în picioare, cu paleta în mâna stângă, pentru a nu pierde ceva din imaginea realității, privirea mereu neobosită și dedicată în totalitate experienței en plein air*” (Alexandra Teacă, „Ecouri Regale – în amintirea Reginei Maria”, în „Buletinul informativ al Uniunii Arhitecților din România, nr. 1 – 2, ianuarie – iunie 2022, p. 48).

Profesionistă de notorietate ca arhitect, artista își direcționează discursul în pictură în special pe evidențierea cât mai exactă a specificului locurilor și obiectivelor immortalizate pe pânză, tablourile ei fiind adevărate omagii cromatice aduse celor care au durat frumuseți ce străbat veacurile, imnuri închinare naturii mirifice, care i-a încântat privirea și a inspirat-o în demersul său plastic. Remarcăm totodată în tablourile Doinei Moss precizia cu care ea înscrie formele pe suprafața pictată, lirismul peisajelor, coloristica de mare sensibilitate, uneori reținută, surdinizată, alteori exuberantă, echilibrul compozițional și felul în care respectul pentru tradiție se îmbină armonios cu modernul. Fără îndoială, pictorița este o valoroasă reprezentantă a artiștilor plastici români care trăiesc în Marea Britanie și o arhitectă care cultivă pictura la nivel profesionist. De aici și aprecierile de care se bucură creația ei în rândul colecționarilor, criticilor de artă, oamenilor de cultură și a tuturor celor care vin în contact cu rodul muncii sale.

► Lucian IONIȚĂ

ESEU

TABUUL CA FORMĂ DE NORMARE SOCIO-CULTURALĂ

Tabuul reprezintă, conform *DEX*, o interdicție cu caracter sacru, în societățile totemice, a cărei încălcare atrage automat sancțiuni severe; interdicție rituală; figurat, persoană sau lucru desăre care nu se discută; în lingvistică, interdicție de limbaj care determină înlocuirea unui cuvânt cu alt cuvânt sau cu o perifrază de obicei metaforice; este împrumutat din limba franceză – tabou.¹

Pe de altă parte, cuvântul tabu este atestat pentru prima dată în limba română în lucrarea *Dicționar universal al limbei române*, scrisă de Lazăr Șăineanu, a opta edițiune. Revăzut și adăugit la ediția VI. Ortografia Academiei Române, Craiova, Editura „Scrisul românesc”, 1930. Conform *Micului Dicționar Academic*, cuvântul tabu are mai multe sensuri: 1 Interdicție cu caracter sacru din societățile primitive, a cărei încălcare atrage automat sancțiuni severe; 2 (Fig.) Obiect a cărui atingere este interzisă; 3 (Fig) Persoană, problemă etc. despre care nu se discută din superstiție sau din pudoare. 4 Ceea ce nu poate fi abordat sau modificat. 5 (Lin) Evitare a folosirii unui cuvânt și înlocuire a lui cu altul, din superstiție sau din pudoare. 6 Interdicție de limbaj. 7 Interdicție rituală. 8 Ceea ce este considerat sacru și în mod sacramental inhibitoriu în religiile polineziene. 9 Situație, obiect, timp, loc, persoană, funcție făcând obiectul unei credințe sau al unor practici religioase.²

Conceptul de tabu (de la polinezianul *tapu*), atât de drag antropologilor și psihanalizatorilor, este împrumutat mai întâi de la maorii din Noua Zeelandă. *Tapu* este strâns legat de *mana* (o proprietate conferită de zei unor persoane, locuri și lucruri; în societate, ea este asociată cu rangul și cu realizările de anvergură) și înseamnă o influență divină, mai ales în efectele ei negative, care fac ca anumite locuri, persoane și obiecte să devină inabordabile sau primejdioase. Există anumite domenii de acțiune în care conceptele de *mana* și *tapu* se suprapun, dar, în general, *mana* desemnează o influență de lungă durată și intransmisibilă, în vreme ce *tapu* este rezervat stărilor de posesiune trecătoare și poate fi contagios. Sângele menstrual, de pildă, este *tapu*, adică contaminat; femeia la ciclu nu trebuie să

pregătească hrana pentru altcineva decât pentru ea însăși, pentru a nu-și transmite proprietatea patogenă și altora. Una din funcțiile preotului este de a purifica locurile infectate de *tapu*.³

Conform *Dicționarului de Simboluri*, cuvântul tabu este de origine polineziană și este un simbol al interdicției, al lucrului oprit. Tabu este condiția obiectelor sau persoanelor izolate sau interzise din pricina pericolului la care expune atingerea lor ... Tot ce este sacru, oprit, incestuos, de rău augur, primejdios ... Tabuurile pot fi temporare sau permanente; puterea lor atrage și respinge deopotrivă, ținând de ambivalență și de insolit. Prin despărțirea și izolarea lui de restul lucrurilor, tabuul dobândește în plus o valoare de mister, de parcă aparența lui ar ascunde altceva sau pe altcineva.⁴

Din punct de vedere al sociologiei, tabuul este o normă care interzice anumite comportamente ca o formă de ritual. Printre tabuuri se numără evitarea anumitor alimente ca parte a ritualurilor religioase sau ocolirea anumitor locuri, considerate sacre. Tabuurile prezintă un multiplu interes. Respectarea tabuurilor poate servi, spre exemplu, ca indicator al apartenenței la grup. Într-un sens asemănător, Emile Durkheim a argumentat că tabuurile ca și ritualul în genere, joacă un rol important în menținerea coeziunii sociale.⁵

Tabuurile incestului interzic relațiile sexuale între persoane caracterizate drept rude apropiate. Exceptând anumite clase din străvechi civilizații hawaiene, mexicane și egiptene, toate societățile au inclus în tabuurile lor de incest părinții, copiii și frații/surorile. În rest, există variații destul de mari. Unii au susținut că tabuurile incestului au o bază biologică (preîntâmpinarea nașterilor de copii cu malformații), dar patternurile de definire a rudeniei apropiate sunt adesea atât de contradictorii și contrare unor astfel de preocupări, încât această explicație pare neplauzibilă. În unele societăți, de exemplu, o persoană comite incest dacă se căsătorește cu un copil al surorii mamei sale sau al fratelui tatălui său, însă nu și dacă se căsătorește cu un copil al fratelui mamei sau al surorii tatălui. Cum legătura biologică

și genetică este aceeași în toate aceste cazuri, distincția are de-a face, evident, mai mult cu cultura decât cu biologia. Alții au argumentat că tabuurile incestului le impun oamenilor să se căsătorească în afara grupului rudelor imediate, lărgind astfel relațiile de familie și consolidând legăturile intergrupale. Nu par să existe explicații satisfăcătoare care să se potrivească la toate cazurile.⁶

În ceea ce privește cultura română, cercetătorul Andrei Oișteanu a reliefat faptul că există mai multe tabuuri sexuale care se referă la incestul dintre rudele de sânge (frate-soră, mamă-fiu, tată-fiică etc.), dintre rudele spirituale (naș-fină, nașă-fin) și dintre rudele prin alianță (socru-noră, soacră-ginere). La popoarele așa-zise „primitive” sunt interzise mai ales relațiile dintre socru și noră și cele dintre soacră și ginere. Nu numai relațiile sexuale sunt prohibite, ci și relațiile sociale (a se întâlni, a se vedea, a comunica unul cu altul etc.) care le pot încuraja sau provoca pe cele dintâi. Asemenea tabuuri sunt atestate la triburi din Africa, cele două Americi, Australia, Melanezia, Polinezia și Siberia. De exemplu, în Banks Islands (din sudul Oceanului Pacific), un bărbat nu poate merge pe o plajă care a fost traversată de soacra sa până când urmele pașilor ei pe nisip nu au fost șterse de fluxul oceanului. O interdicție cu fior poetic.⁷

Din punct de vedere lingvistic, tabu înseamnă *interdicție de vocabular*; evitarea unor cuvinte (mai rar a unor fraze), și înlocuirea lor prin altele (adeseori metafore), situație la care vorbitorii ajung din motive diferite, sintetizate de frica de a spune lucrurilor pe nume. Tabuurile sunt clasificate în funcție de cauzele lor în: 1) *religioase*, 2) *sociale*, 3) *politice*. 1) Intră în această categorie evitarea numelor ființelor sau forțelor supranaturale considerate de mentalitatea primitivă ca periculoase. Un loc important îl ocupă numirea „diavolului”, semnalându-se în română peste o sută de denumiri (G. Pascu, I. Iordan). Prin tabu, se utilizează în locul acestui nume cuvinte formate în diverse feluri: a) prin antonimie: *aghiuță* (de la gr. *aghios*, „sfânt”), b) prin izolare: *naiba* (*să n-aibă parte de el*), c) prin diverse perifraze, *talpa iadului*, *ucigă-l crucea* ș.a.; o situație specială ar fi simpla modificare a unuia dintre sinonimele pentru „diavol”, *demon* în *dimon*, inexplicabilă după normele fonetice ale limbii noastre, dar justificată de stări afective ca supărare, mânie (I. Iordan); această modificare reprezintă un tabu când *dimon* devine metaforă cu sensul de „copil neastâmpărat”.⁸

2) Tabuurile din cauze sociale apar în diverse situații; când se evită numele propriu-zis al unei situații care prezintă aspecte negative: *nevăzător* pentru *orb* sau *vârsta a treia* pentru *bătrânețe*, în limba literară. În limba populară este semnalată (I.

Iordan) modificarea formulei *du-te dracului!* în *dă-te dracului*, cu valoare ironică, atunci când vorbitorul se jenează să „trimită” la dracul partenerul care se laudă sau exagerează și îi cere să săvârșească el însuși această operație, ceea ce sporește efectul expresiv al construcției. 3) Tabuuri politice, de exemplu desemnarea simbolică a unor orientări politice în anumite contexte (extralingvistice și lingvistice), cum ar fi *roșu* pentru „comunist” în *patrulaterul roșu* (desemnând în anii '90 o asociație a patru partide politice românești cu orientare de stânga), *firul roșu* pentru a desemna o legătură telefonică directă dintre București și Moscova, cu conotații politice speciale tot în ultimul deceniu al secolului XX.⁹

Discursul eufemistic oferă indicii valoroase asupra felului în care oamenii aparținând diferitelor comunități s-au raportat la diferite aspecte ale realității, asupra manierei în care au interacționat în diverse situații de viață și asupra modalităților prin care au transpus toate acestea prin limbaj. În cadrul acestui tip de discurs, un loc aparte îl ocupă structurile fixe cu nume proprii. Dorința și intenția vorbitorilor de a-și adapta limbajul în funcție de împrejurările și condițiile în care se produce interacțiunea lingvistică - , dar, mai cu seamă, la cele care semnalează aspecte dezagreabile ale vieții - a favorizat apariția unor combinații stabile de cuvinte extrem de sugestive/expresive, prin care efectul negativ al celor din jur poate fi atenuat, chiar anulat. Preocuparea participanților la comunicare nu este aceea de prezenta realitatea altfel, ci de a exploata adecvat mijloacele lingvistice pentru a transmite concepții/idei/ păreri într-o manieră care să nu-i influențeze în sens negativ pe ceilalți și prin care să nu fie deteriorat conținutul semantic al mesajului.¹⁰

În ceea ce privește empatia și respectul, acestea se manifestă prin dorința și abilitatea locutorului de a intuit/a înțelege poziția, situația și atitudinea interlocutorului. Utilizarea eufemismelor în realizarea activității discursive poate fi considerată formă de empatie/respect față de conlocutori. Definit drept „cuvânt sau expresie care, în vorbire sau în scris, înlocuiește un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă sau obscenă, respectând paralelismul de sens” (DEX, 2016:396), eufemismul este „un procedeu lexical care are menirea să protejeze sensibilitatea receptorului” (Chira, 2016: 27), prin substituirea unor cuvinte sau expresii vulgare/tabuistice cu lexeme sau îmbinări lexicale stabile, opuse vexării receptorului. În planul comunicării orale, eufemismele fac parte din categoria actelor verbale/comunicative expresive care implică activarea politeții pozitive ce are ca efect atât cultivarea unei imagini favorabile a locutorului, cât mai ales, protejarea imaginii destinatarului.¹¹

Cei mai mulți lingviști au pus la baza clasificării eufemismelor, aspectele social, psihologic, lingvistic, pragmatic, pe care le includ eufemismele. Astfel, B. Larin, pornind de la aspectul social, a distins trei tipuri de eufemisme: a) *eufemisme utilizate în limba literară* (cum ar fi: a ajunge de poveste pentru „a deveni cunoscut printr-un fapt negativ”); b) *eufemisme clasice și profesionale* (cum ar fi: angajat la serviciul salubrității pentru „gunoier”); *eufemisme familiare* (cum ar fi: a avea grade pentru „a fi beat”). Aspectul social, interpretat ca origine, reprezintă fundamentul clasificării și pentru St. Ullmann. Lingvistul consideră că la baza originii (și, implicit, a clasificării) eufemismelor se află: a) *tabuul provocat de frică* (de exemplu, numele direct al lui Dumnezeu este interzis la multe popoare). Printre altele, St. Ullmann s-a pronunțat și pe marginea numelor a 24 de tipuri de insecte și animale, care sunt, deasemenea, tabuizate în diferite limbi: viespea, furnica (dintre insecte), leul, tigrul (dintre animale); b) *tabuul condiționat de tact*: se substituie termenii care sunt în raport direct cu astfel de fenomene, precum boala, moartea, devieri mintale și fizice, crime; c) *tabuul generat de decență*: există trei sfere, după părerea autorului, care necesită substituirea eufemistică, acestea fiind sexul, părțile și funcțiile corpului.¹²

Pornind de la fenomenul tabu, lingvistul german C. Wanzeck divizează eufemismele în două clase mari generale: *eufemisme convenționale* și *eufemisme motivate pragmatic*. Cuvintele din domeniul tabu (al corpului, morții, maladiilor etc.) sunt considerate eufemisme convenționale, întrucât ele reprezintă convenții sociale. Eufemismele motivate pragmatic sunt utilizate însă în situațiile când vorbitorul vrea să camufleze adevăruri neplăcute. În categoria eufemismelor pragmatice, sub aspect cantitativ, prevalează eufemismele din sfera politică și economică.¹³

Generalizând observațiile existente pe marginea clasificării eufemismelor și luând în considerare diversele criterii, putem contura o tipologie complexă, cu mai multe niveluri și fundamente ale clasificării eufemismelor. Ne vom opri la eufemismele tabuistice și la cele netabuistice, în funcție de motivul utilizării lor. *Eufemismele tabuistice* sunt eufemismele care au la bază o superstiție sau o interdicție religioasă. Această utilizare se explică prin frica în fața puterii necurate sau prin superstițiile ce interzic rostirea numelui „necurat”. Pentru lexemul drac, dicționarele înregistrează: sinonimele încornoratul, diavol, demon, tartor, naibă, satană, Scharaotchi etc. Deseori, numele drac e pus în opoziție cu numele lui Dumnezeu: *Anticristul, ucigă-l crucea, ucigă-l toaca, păcatul, ucigă-l tămăia*. Altele

conțin o caracteristică specifică animalelor: cel cu coadă, cel cu coarne, șarpele cel vechi. Nu puține denumiri conțin negația pentru a scoate în evidență imaginea negativă a diavolului (*nemilosul, necuratul, nepriitorul, neprietenul, nefirtatul*) sau sunt diminutive pentru a diminua frica față de existența diavolului (*mititelul, Michiduță, Aghiută*). Vorbitorul a denumit în cele mai diverse moduri ființa malefică, evitând lexemele diavol sau drac. Consemnăm și formele dialectale *șeitan, șotcă, spurc* în Transilvania și Banat, *carcandilă, bedă* în Transilvania și Moldova, precum și compusele *ducă-se-pe-pustii, cel-din-baltă*. Unele eufemisme care substituie lexemul drac sunt nume proprii: *Lucifer, Scaraoțchi, Nichipercea, Sărsăilă, Michiduță*. Numărul mare de termeni demonstrează că vorbitorul are intenția din cele mai vechi timpuri de a evita tabuul religios *drac*.¹⁴

Un foarte răspândit nume popular românesc al diavolului este Naiba, astăzi formula generică și evazivă, tinzând spre contexte interjecționale („La naiba!”, „Pe naiba!”, „Ce naiba!” etc., la paritate cu mai crudele „La dracu!”, „Pe dracu!”, „Ce dracu!”). După unii, ar proveni din sintagma „N-aiba parte de noi!”, echivalentă cu „Ucigă-l (bată-l) crucea (toaca)!” – expresie lingvistică automatizată a „lepădării de rău”, mod evaziv de profilaxie mistico-magică (cu o doar vagă asumare de ordin moral). După unii am avea de-a face cu un cuvânt de origine arabă, ajuns la noi pe filieră turcească: *naibe*, cu sensul de „nefericire, ghinion”. Diavolul – Naiba – este prin excelență cel ce aduce nefericirea sau ghinionul, forme curente de insatisfacție existențială. Altminteri, la mahomedani, Satan (Shaitan) – numit uneori Iblis (pare-se de la *oublișsa*, „a nu aștepta nimic (de la Dumnezeu)” – are un rol mai șters decât în tradiția iudeo-creștină: deși supranumit Trufașul (după culpa sa originară), mândros pe Allah și gelos pe om, în Coran el își mărturisește singur neputința („Nu am nicio putere asupra voastră”), ceea ce seamănă mai degrabă cu unul dintre șiretlicurile sale.¹⁵

Din teama mai mult sau mai puțin superstițioasă de a-l numi direct pe diavol au ieșit o mulțime de denumiri ocolite, aluzive, din speța eufemismului, parte traduse sau calchiate (refăcute în românește după un model străin), parte create independent în lăuntru limbii noastre: Potrivnicul, Vrajmașul, Afurisitul, Blestematul, Vicleanul, Înșelătorul, Amăgitorul, Ispitorul, Împielitatul (de la expresia comună de „drac împielit”, ceea ce va să zică: „intrat în pielea cuiva”, întrupat, Cel rău, Cel de pe comoară (ispita bogăției pământeste, opus al „comorilor” nesticăcioase adunate în ceruri, conform îndemnului evanghelic – cf. *Matei* 6, 19-20), Negrilă, Murgilă, Întunecatul, Cel cu coarne (uneori Cornean, Cornilă sau Încornoratul), Codilă, Încodatul

sau Codarcea (de pus în legătură și cu expresia „a-și băga dracul coada” sau cu proverbul „Dracul când n-are ce face , își cântărește coada”, fiind cu atât mai curios că-n anumite tradiții slave învecinate dracul ... nu are coadă!), Celălalt (opusul negativ al omului sau al îngerului bun, cu accent direct pe ideea de non-identitate), Neprietenul sau Nefârtatul (ne-fratele, negația prin excelență a înfrățirii, spre deosebire de Dumnezeu, patronul absolut al iubirii frățești, numit uneori chiar Fârtatul, Fratele). Pentru că „nu se mai potolește” să-și țeară ițele, i s-a spus și Neogoitul (expresie a dinamismului negației): dracul e mereu „în priză”, nu doarme niciodată (vezi și metafora proximă a „viernelului neadormit”), nu se cruță nici pe sine, nu-i cruță nici pe ceilalți.¹⁶

În concluzie, consider că exprimarea eufemistică o regăsim la toate nivelurile limbii române, lexical, pragmatic, semantic, stilistic, comunicarea interumană fiind o temă de studiu vastă, în continuă schimbare, chiar dacă exprimarea eufemistică, în care emițătorul își menajează receptorul, ar putea constitui un blocaj în comunicarea eficientă.

Bibliografie:

Academia Română. *Mic Dicționar Academic (MDA)*, vol. II, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010;

Academia Română, *Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2016;

Bidu-Vrânceanu, Angela *et alli*, *Dicționar de științe ale limbii*, Editura Nemira, București, 2005;

Chira, Oxana, *Taboo euphemism vs. Regular euphemism în Multicultural representation. Literature and Discourse as Forms of Dialogue*, Arhipeleag XXI Press, Târgu-Mureș, 2016;

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, vol. 3, Editura Artemis, București, 1993;

Codrescu, Răzvan, *Despre dracul ... pe ocolite în Lumea credinței*, anul II, nr. 4(9);

Eliade, Mircea; Culianu, Ioan-Petru, *Dicționar al religiilor*, Editura Polirom, Iași, 2007;

Johnson, Allan G., *Dicționarul Blackwell de Sociologie: ghid de utilizare a limbajului sociologic*, Editura Humanitas, București, 2007;

Petrovan (David), Ioana, *Valoarea eufemistică a unor structuri fixe cu nume proprii în Meridian Critic*, nr. 1 (Volume 32), 2019;

Oișteanu, Andrei, *Sexualitate și societate: istorie, religie și literatură*, Editura Polirom, Iași, 2018;

Note:

1. Academia Română, *Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX)*, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2016, p. 1212
2. Academia Română. *Mic Dicționar Academic (MDA)*, vol. II, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2010, p. 1147
3. M. Eliade, I.P. Culianu, *Dicționar al religiilor*, Ed. Polirom, Iași, 2007, p. 326
4. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. 3, Ed. Artemis, București, 1993, p. 325
5. Allan G. Johnson, *Dicționarul Blackwell de Sociologie: ghid de utilizare a limbajului sociologic*, Ed. Humanitas, București, 2007, p. 364
6. *Ibidem*, p. 364
7. Andrei Oișteanu, *Sexualitate și societate: istorie, religie și literatură*, Ed. Polirom, Iași, 2018, p. 581
8. Angela Bidu-Vrânceanu *et alli*, *Dicționar de științe ale limbii*, Ed. Nemira, București, 2005, p. 527
9. *Ibidem*, p. 527
10. Ioana Petrovan (David), *Valoarea eufemistică a unor structuri fixe cu nume proprii în Meridian Critic*, nr. 1 (Volume 32), 2019, p. 145
11. *Ibidem*, p. 146
12. Oxana Chira, *Stable euphemism vs. Occasional euphemism în Multicultural representation. Literature and Discourse as Forms of Dialogue*, Arhipeleag XXI Press, Târgu-Mureș, 2016, p. 755
13. Oxana Chira, *Taboo euphemism vs. Regular euphemism în Multicultural representation. Literature and Discourse as Forms of Dialogue*, Arhipeleag XXI Press, Târgu-Mureș, 2016, p. 41
14. *Ibidem*, p. 42
15. Răzvan Codrescu, *Despre dracul ... pe ocolite în Lumea credinței*, anul II, nr. 4(9)
16. Răzvan Codrescu, *op. cit.*

Dimineți în orașul vechi

DESPRE UNELE SCRIERI TEMATICE. REACTUALIZĂRI

ION PETROVICI. CĂLĂTORUL ȘI... ÎNSEMNĂRILE SALE (1)

► Mircea POPA

„Ion Petrovici ilustrează galeria acelor cărturari, oameni de artă, cultură și știință, care au adus o contribuție de seamă la cunoașterea poporului nostru, a culturii și civilizației sale peste hotare, în strângerea raporturilor cultural-științifice dintre noi și alte țări.”

(D. Petrescu, vol. *Însemnări de drum*)

I. Despre omul de cultură, filosoful, demnitarul și memorialistul Ion Petrovici se vorbește destul de puțin astăzi, când tot mai puțini oameni reprezentând stilul aristocrat, cu studii temeinice în străinătate, cu o oratorie elegantă și plină de grație, mai pot fi văzuți printre noi. Modelul e cel al necioplitului, incultului, cu studii făcute „la distanță” sau la universități particulare, unde lecturile obligatorii și temele serioase de seminar, soldate cu conspecte minuțioase și dezbateri serioase de idei au fost reduse la minimum, dacă nu eliminate cu totul. Or, Ion Petrovici a avut norocul să-l aibă profesor pe Titu Maiorescu, căruia i-a devenit discipol preferat. Așa ajunge să urmeze studii filosofice serioase la Leipzig, unde l-a avut profesor pe Wilhelm Wundt și apoi la Berlin cu Wilhelm Dilthey. Activitatea științifică începută de timpuriu este dusă într-o serie de reviste internaționale, fără să negligeze și tiparul național, prin lucrări ca *Cercetări filosofice* (1907), *Noi cercetări filosofice* (1911), *Teoria națiunilor* (1910), *Probleme de logică* (1911), cu incursiuni în opera lui Kant și Schopenhauer.

Numit la întoarcerea în țară ca profesor de logică la universitatea din Iași, el se face repede cunoscut prin conferințele și prelegerile sale și mai ales prin scrierile care ies din sfera fillosofică, ținând mai ales de **memorialistică și de literatura de călătorie**. În primul caz a semnat mai multe cărți de amintiri, precum *Amintiri universitare* (1920), *Figuri dispărute* (1924), *Văzute și trăite* (1926), *Din amintirile unui fost dregător* (1934), *Amintirile unui băiat de familie* (1938), *De-a lungul unei vieți* (1963) etc. În cel de al doilea caz, profesorul s-a remarcat prin notele sale de călătorie făcute mai

ales prin țările europene, cu volume precum *Raite prin țară* (1926), *Felurite. Note de drum* (1928), *Impresii din Italia, I-II* (1930-1938), *Peste hotare* (1931), *Însemnări de drum* (1983) etc.

Profesorul ieșean, ajuns în 1940 să predea la universitatea din București, a fost în mai multe rânduri ministeriabil, cunoscând de aproape și viața politică din țară, unde, din păcate, a fost ministru al Culturii în timpul dictaturii antonesciene, plătind pentru aceasta cu ani grei de temniță. Oricum am lua-o, a

fost una dintre figurile parlamentare și universitare care a reprezentat la nivel înalt România și cultura ei.

Ion Petrovici a avut șansa să se nască într-o familie înstărită, unde limbile străine erau învățate de la sursă. Afirmă în mai multe ocazii că atmosfera din orașelul său natal, Tecuci, era foarte franțuzită, că mama sa folosea limba franceză în conversațiile cu prietenele și că se abonase la colecțiile parisiene de romane franțuzești, pe atunci la modă. Copilul Petrovici le știa pe de rost titlurile și autorii, în rândul cărora figurau autori ca Daudet, Maupassant, Ohnet, Copée, Marcel Prévost, Alexandre Dumas, Hector Malot, Paul Bourget, Pierre Loti, André Theuriét. Crescând într-o atare atmosferă, viitorul profesor își formează de mic o frumoasă cultură, pe care o completează cu știința oratoriei catedratic, încât ajunge unul dintre cei mai agreați conferențieri și oratori parlamentari. Ca atare, prezența lui este aproape indispensabilă în culegerile și antologiile de artă retorică și parlamentară românească. Despre Ion Petrovici se poate spune că a fost oratorul de serviciu al generației sale. De fiecare dată când era vorba de vreun eveniment oficial, autoritățile recurgeau la el, deoarece tonul său echilibrat, cadența plăcută a vorbelor se împleteau cu o caracterizare foarte aproape de adevăr, în care predominau părțile bune ale omagiatului, felul în care s-a dăruit activităților publice. A ajuns să posede astfel o întreagă colecție de discursuri aniversare, comemorative sau funebre, închinată unor miniștri, profesori, scriitori, oameni de cultură. Volumul se cheamă **Momente solemne (1937)** și strânge sub aceleași coperti texte bine drămuite și simțite. Numele celor înscrși pe răbojul său este extrem de ridicat și aglutinează nume ca Barbu Delavrancea, Aristizza Romanescu, I.C. Brătianu, Take Ionescu, Dimitrie Alexandrescu, V. Stroescu, G.Gh. Mârzescu, Victor Babeș, Alexandru Constantinescu, generalul Al. Averescu, Titu Maiorescu. Desigur, există și câteva excepții, atunci când se ocupă de câteva figuri importante ale istoriei noastre, cum ar fi Cantemir sau Mihai Viteazul, dar și evenimente de ordin educațional sau cultural, cum ar fi cele care se referă la inaugurarea Școlii Politehnice din Timișoara, o deschidere de an universitar, banchetul scriitorilor români, inaugurarea Facultății Teologice din Chișinău etc. Alocuțiunile sale au darul de a „solemniza” faptele trăite, de a da un spor de autenticitate celor spuse despre oamenii pe care i-a cunoscut și care i-au fost aproape în diferite situații, în parlament, în minister, în sistemul de învățământ. Om instruit sub toate raporturile, vorba sa de omenească înțelegere însoțește chipul omului pe punctul de a intra în eternitate. Ion Petrovici dă fiecăruia dintre ei ceea ce este al cezarului și știe

să puncteze esențialul, să meargă direct la sufletul ascultătorilor.

Așa procedează și în cartea sa de **Figuri dispărute (1937)**, unde adună o serie de evocări ale vieții sale de scriitor și profesor, mai ales din mulții ani petrecuți în capitala Moldovei. Evocările sunt punctate cu date și informații bogate despre viața culturală a Moldovei, încât credem că nu se poate face o istorie obiectivă a învățământului nostru fără să se apeleze la aceste texte ale lui Ion Petrovici, care știe să re-creeze atmosfera tipică a modului în care **Societatea Junimea** și lumea din anturajul „**Convorbirilor literare**” reușeau să imprime lașului acea atmosferă provincială de viață tihnită, dar trecută bine prin cultură. Oamenii ai locului, precum P.P. Carp, Aurel Popovici, Duiliu Zamfirescu, Dimitrie Greceanu, Theodor Șerbănescu, Panait Cerna, I.L. Caragiale, Andrei Naum, Vasile Bogrea, Take Ionescu, Al. Marghiloman, Titu Maiorescu și Al. Philippide sunt văzuți de aproape, cu farmecul personal al fiecăruia, cu calitățile și ticurile lor. Acestora le adaugă unele din cadrul familiei sale, cum ar fi **Bunica**, **Popa Enache** sau **Moșul Doctorul**, care sunt sarea și piperul mediului său de peste vară de la **Tecuci**, acolo unde s-a născut și a crescut, unde se vorbea de multe ori franțuzește și unde cartea, spectacolul de teatru, muzica de tip clasic reprezentau ocazii privilegiate pentru reuniuni mondene tipic boierești, unde vorba de duh și citatul poetic erau la ele acasă. Avem de-a face cu acele decupaje caracteristice, transmise prin timp și de alți trăitori ai acelor vremi, în care badinajul și picanterea întâlnirilor comune au supraviețuit prin „amintirile unui băiat de familie” sau „ale unui belfer”, oferind

acel iz de cărturărie aleasă și de estetism cultural de sorginte occidentală. Iată o mică pată de culoare despre fostul său coleg de școală, Vasile Bogrea: „Elocvența lui Bogrea păstrând totdeauna o notă mai senină față de aceea a modelului său (N.Iorga), într-un cuvânt oratoria sa rămânând o frumoasă cădere de apă, cu rășfrângeri de curcubeie, dar fără cutremurări vulcanice, fără vâlvătăi de flăcări și fum. De altfel, și alte deosebiri accesorii s-au păstrat întregi până la urmă: curtoazia tolerantă a lui Bogrea, precum și răbdarea de a asculta pe alții. (...) Vorbitor totdeauna meșter, erudit interesant, Bogrea nu se grăbea să scrie nici opere masive, nici chiar contribuții mai concentrate”, deși era „om plin de învățătură și scânteietor de daruri spirituale.” Această oratorie de salon s-a infiltrat puternic în stilul cozeriilor sale și o regăsim ieșind la iveală de peste tot din scrisul lui Ion Petrovici, omul de lume, universitarul, călătorul.

Deși aparent un boem și un om de lume, Petrovici a fost în esența lui un rob al muncii disciplinate, un executor devotat al îndatoririlor educaționale, în raport cu meseria pe care și-a ales-o, aceea de educator al tinerelor generații. Urmând exemplul lui Titu Maiorescu, el punea mare preț pe lecția predată, pe care o dorea cât mai clară și cât mai bogată în idei, nu fără a oferi și asocierile și caracterizările de rigoare, prin ocolișuri și divagații bine gândite. Ca dascăl și educator și-a înțeles bine și misiunea socială și culturală, aceea de a veni cu exemple convingătoare, care să le ofere „modele” de comportament și de viață închinată slujirii idealului cultural. **Toate aceste îndemnuri și învățături pentru urmași le găsim în literatura**

lui de călătorie, formă deghizată a unor lecții de viață și de comportament social.

(Urmarea în numerele următoare ale revistei)

DESPRE AUTORUL ACESTUI STUDIU

Autorul studiului de mai sus este profesorul **Mircea Popa**, o personalitate contemporană în peisajul istoriei, criticii și eseisticii literare românești. S-a născut la 29 ianuarie 1939 în localitatea Lazuri de Beiuș, județul Bihor. A urmat cursurile Facultății de Filologie din Cluj, pe care a absolvit-o în 1960. În 1970 a obținut titlul științific de doctor cu o monografie despre Ilarie Chendi. A fost profesor la Săcuieni și la Aleșd, în județul Bihor, muzeograf la Muzeul Banatului din Timișoara, cercetător la Secția de Istorie Literară și Folclor din cadrul Institutului de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” al Academiei Române. A fost secretar al acestei secții, apoi a condus-o, între anii 1978 și 2007.

Cercetător pasionat, preocupările sale sunt îndreptate spre istoria ideilor literare și spre teoria și morfologia genurilor literare din perspectiva istoriei culturii și a sociologiei literaturii.

Activitatea didactică universitară a lui Mircea Popa a început în anul 1990, ca profesor de Istoria presei sau Istoria literaturii române. Din 1994 a preluat catedra de Istoria literaturii române a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.

A debutat în revista „Steaua”, în anul 1963, cu un articol de istorie literară, iar apoi a colaborat cu reviste precum „Ateneu”, „Familia”, „Limbă și literatură”, „Literatorul”, „Synthesis”, „Tribuna” sau „Viața românească”. Dintre cărțile sale amintim: „Spații literare” (1974), „Tectonica genurilor literare” (1980), „Estuar” (1995), „Aspecte și interferențe iluministe” (1997), „Reîntoarcerea la Ithaca” (1998), „Homo militans” (2000), „Istoria presei românești din Transilvania de la începuturi până în 1918” (2003), conform „Dicționarului general al literaturii române” (Ed. Univers Enciclopedic, București, 2006).

De-a lungul carierei a primit numeroase premii: Premiul „Nicolae Iorga” al Academiei Române (1978), Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Special al Festivalului Național de Poezie „Orfeu” (1998), Premiul Salonului de Carte de la Timișoara (1996), Diploma de excelență a Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române (2014).

Alte ordine și medalii: Ordinul „Meritul cultural” în grad de Cavaler (2004), Ordinul „Pentru învățământ” în grad de Comandor (2004), medalia comemorativă „150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu” (2000), „Crucea transilvană a Arhiepiscopiei și Mitropoliei Clujului” (2009) și „Diploma de recunoștință a Congresului Spiritualității Românești” (2014).

(Apud AGERPRES/secția Documentare online)

PERSONALITĂȚI TECUCENE

ION PETROVICI - AUTORUL UNUI CURS PARTICULAR DE ISTORIE A FILOSOFIEI UNIVERSALE

► Ionel NECULA

Am vorbit cu altă ocazie despre vocația de apostolat a lui Ion Petrovici. Ori pe unde l-a purtat destinul improviză, sau putea să improvizeze un subiect de conferință, sau chiar un curs de istorie a gândirii filosofice universale. Așa s-a întâmplat în timpul cât a stat înmormântat în lagărul exterminator de la Aiud și așa s-a întâmplat și după ce s-a eliberat din fortăreața unde a petrecut zece ani și-a devenit liber - o libertate limitată, atât cât permitea intrarea într-o colivie mai mare, care era țara și care i-a indus, lui și tuturor celor ce-o populau, iluzia unei aparente libertăți.

Epurat din Universitate și cu stigmatul de *fost deținut politic*, nu mai avea nici o șansă de a-și continua vocația profesorală și de a se dovedi util într-un domeniu în care dăduse atâtea semne de probitate neîndoielnică. Cât a predat la Universitatea din Iași cursul său de istorie a filosofiei universale s-a bucurat de o audiență așa de mare, cum doar Maiorescu o mai cunoscuse la vremea lui. Devenise așa de popular, încât sala în care își ținea prelegerile devine neîncăpătoare fiind asaltată nu doar de studenții altor facultăți, dar și de persoane particulare din oraș. Trecea drept un mare orator și lumea era dornică să-i asculte vocea baritonală și să se împărtășească din înțelepciunea lui proverbială.

Conferența pe teme așa de variate că lăsa impresia de erudit, de polihistor și de spirit enciclopedic, pentru care nu există subiecte prohibite. Omul acesta, ar fi spus la un moment dat Maiorescu, poate face orice vrea în această țară. Într-un fel, avea dreptate. Cu elocința sa impecabilă, cu o logică a argumentației infailibilă și cu manierele sale afabile, putea câștiga ușor partizani și susținători în problemele susținute.

Era unul dintre cei mai fideli discipoli ai lui Maiorescu îl adoptase ca model și-l urma cu

consecvență în toate împrejurările oferite de viață - la Universitate, la Parlament, la guvern sau la Academie. Peste tot pe unde l-a purtat destinul a lăsat semne durabile care s-au încrustat în timp, în durată, în veșnicie. Ca ministru la învățământ în cel de al doilea guvern Averescu (1926) A pus bazele Universității din Chișinău, iar în 1941, când a revenit în aceeași funcție, deși în plin război, când toate resursele trebuiau să alimenteze cu precădere frontul, a inaugurat Rotonda scriitorilor din Cișmigiu - loc de promenadă și de adâncă recunoștință față de cei care, prin scrisul lor, au contribuit la propășirea culturală a țării.

Ca ministru în guvernul Antonescu a semnat acordul cultural româno-german și-a condus delegația română la Berlin și la Bratislava, unde s-a purtat cu o demnitate ireproșabilă. Avea un simț special pentru recunoașterea valorii acolo unde se iriza și de regulă, în anii când a deținut anumite funcții dregătorești, a urmărit recunoașterea și promovarea ei în structurile vieții sociale.

La eliberarea din detenție, în octombrie 1958, avea 76 de ani, dar se considera încă verde și apt pentru exerciții intelectuale. Din relatările *surselor* care îl vizitau acasă și raportau securității despre discuțiile purtate, aflăm că încă se gândea la o continuare a cercetărilor filosofice, deși starea de sănătate și vederea îi erau serios slăbite. Se împăca greu cu ideea de inactivitate sau c-a devenit inutil și nevolnic. Nu-și putea imagina că tocmai el, care a profesat patru decenii și-a dat atâtea semne de profesor ideal, a ajuns să nu mai aibă nimeni nevoie de el și de buna sa pregătire filosofică.

Ideea unui curs particular de istorie a filosofiei universale s-a cristalizat treptat, în măsura în care a întâlnit câțiva tineri dornici de filosofie și profesorul chiar și-a luat misiunea în serios. Obişnuit să pună

seriozitate și rigoare în tot ceea ce face, nu și-a anulat această obișnuință nici în cursul privat ținut în cămăruța sa din str. Ana Ipătescu. Cercetând notele de curs luate de cei trei cursanți ocazionali am constatat că profesorul nu face deloc o treabă de diletant, ci pune rigoare și acribie în lucrarea la care se angajase. Reconstituirea cursului după notițele cursanților și publicarea lor mi s-a părut un gest de corectitudine și recunoștință față de profesor în primul rând, dar și față de cititori, de cei interesați de evoluția gândirii filosofice universale.

Nu este chiar un curs popular, cum ar părea la prima vedere, ci o privire perspectivată asupra unui subiect polifonic, înalt și adânc, așa cum s-a încrustat în memoria veacurilor, ca tezaur

Ideea care a stat la baza acestui demers editorial nu ne aparține și, firește, nu revendicăm paternitatea ei. Ea a mai fost pusă în lucrare și de editorii cursului de istorie a filosofiei ținut de Maiorescu în vremea profesoratului său. Cursul pontifului junimist editat în 1980 de Grigore Traian Pop și Alexandru Surdu a fost reconstituit după notele de curs luate de cursanții săi - I.S. Floru și Alexandrina Anastasescu - și reprezintă o mărturie relevantă despre apostolatul lui Maiorescu. Nu trebuie să ne surprindă că și cursul discipolului său Ion Petrovici, profesorul care și-a urmat magistrul pas cu pas - are, bag seama, același destin. Reconstituirea lui a fost posibilă grație celor trei cursanți, care au înțeles importanța acestor notații și le-au păstrat cu o exemplară devoțiune. Dacă am procedat bine sau mai puțin bine editând aceste note de curs ne-o vor spune cititorii, de la care așteptăm observații, opinii și puncte de vedere.

Mulțumim regretatului Mircea Lăzărescu, unul din cursanții acestor prelegeri, care s-a îngrijit de soarta acestor note de curs, (le-a dactilografiat, le-a îndosariat și le-a păstrat cu o pioasă recunoștință) și celuilalt cursant, neobositului George Corbu, a cărui memorie fabuloasă a contribuit la mai exacta restaurare a sensului și conținutului prelegerilor.

Ceea ce surprinde la cursul ocazional al profesorului este ponderea acordată biografiei gânditorilor comentați. A dorit, probabil, să adauge viziunilor abstracte și aride puțină concretețe, să le confere un pic de glazură, să le facă atractive și ademenitoare, având în vedere faptul că se adresa unor tineri ce-și alesese deja alte profesii, mai puțin compatibile cu filosofia. Trecea drept unul dintre cei mai informați profesori de istorie a filosofiei, stăpâna la perfecție doctrinele gânditorilor comentați, dar la fel de bine le cunoștea viața, biografia - asumată din lectura memorialisticii și a jurnalelor acestora. Lectura acestui curs ne convinge că profesorul era

conectat în permanență la piața cărții de filosofie și ținea pasul cu tot ce apărea nou în domeniu, în limbile de mai largă circulație europeană. Spre deosebire de modelul său, Maiorescu, căruia i se reproșa că nu-și completa cursurile cu noutățile în domeniu și că se folosea doar de cunoștințele cumulate în vremea formării sale intelectuale, Petrovici era un cititor neobosit și-și completa în permanență cursul cu achizițiile noilor lecturi. Nu ne mai miră că intervențiile sale în cadrul Congreselor mondiale de filosofie la care a participat (Praga, 1934 - Paris, 1937) dovedeau o sagacitate tonică, dar și o informare la zi.

Era probabil și o strategie în intenția sa de a cultiva interesul pentru filosofie la niște tineri proveniți din alte domenii. Avea acest obicei de a-și seduce ascultătorii cu întâmplări și scene de viață ce producea rumoare și chiar haz. În ultima zi a Congresului de filosofie de la Paris, când filosoful Emil Boutroux, organizatorul de facto al reuniunii l-a rugat să spună câteva cuvinte despre Congres, Petrovici a recunoscut, spre hazul tuturor, că a fost un bun prilej de a afla lucruri noi; dacă până acum știa că Descartes s-a născut într-o localitate anume, acum știe (citez din memorie) că s-a născut în două localități deodată.

Ce se întâmplase? Pentru că în acel an se împlineau 350 de ani de la apariția cărții lui Descartes *Discours de la methode*, Congresul era consacrat acestui eveniment. S-a și numit *Congresul Descartes*, iar organizatorii au inclus în ultima zi de Congres și o vizită la Casa memorială a filosofului din Poitiers. La întoarcere, spre Paris, trecând prin localitatea Turenne sunt invitați de oficialitățile orașului să viziteze casa memorială Descartes, pentru că ceea ce au văzut la Poitiers este un fals. Bineînțeles că a fost una din glumele lui Petrovici cele mai reușite și-a fost gustată copios de toată lumea.

Faptul că accentua mai mult asupra biografiei gânditorilor prezentați putea să aibă și altă explicație. Voia, bănuiesc, să acorde celor trei cursanți momente de relaxare, de deconectare de la abstractele raționamente filosofice. A urmări logica unui curs de filosofie echivala cu vizionarea unui spectacol foarte aglomerat, care nu putea fi urmărit decât stând în vârful picioarelor. Or, spectatorii simt, din când în când, nevoia de relaxare, de odihnă a picioarelor suprasolicitate. Petrovici a înțeles acest fapt și-a adoptat această stratagemă, a momentelor de relaș, fără să recurgă la pauze odihnitoare, ce-ar fi însemnat o pierdere a șirului de idei.

TECUCI

BUSTUL PARAȘUTISTEI-PILOT SMARANDA BRĂESCU

► Corneliu STOICA

Prin Legea nr. 19/2022, anul de care ne-am despărțit a fost dedicat la nivel național celebrării memoriei și recunoașterii meritelor Smarandei Brăescu, prima femeie parașutist și a treia aviatoare din România, campioană europeană la parașutism (2 octombrie 1931, salt de la 6200 metri înălțime) și campioană mondială (19 mai 1932, la un concurs de la Sacramento, S.U.A. bate recordul mondial absolut la parașutism, deținut de un ofițer american, sărind cu o parașută de construcție românească de la 7233 metri, record nedoborât până în 1951). Manifestările organizate au fost prilejuate de împlinirea a 125 de ani de la nașterea „Reginei aerului”, cum a fost denumită de presa americană, și 90 de ani de la stabilirea recordului mondial absolut la parașutism.

Pentru gălățeni, numele Smarandei Brăescu are o cu totul altă rezonanță, fiindcă ea a pornit pe drumul marilor realizări aeronautice de pe plaiurile noastre binecuvântate, fiind născută în satul Hănțești, comuna Buciumeni, la 21 martie 1897. La Tecuci, orașul pe aerodromul căreia s-a născut încă din copilărie visul Smarandei de a deveni aviatore, în cadrul Festivalului ce-i poartă numele, ediția a III-a, în curtea Muzeului Aeronauticii Moldovei din localitate, s-a dezvelit la 21 mai 2022 bustul parașutistei, eroina căreia după primul ei mare succes, la 3 octombrie 1931 Regele Carol al II-lea i-a conferit Ordinul „Virtutea Aeronautică”, clasa „Crucea de aur” cu două barete.

Montat pe un soclu din beton armat, înalt de 1,80 m, bustul, realizat din rășină acrilică (un material foarte rezistent, obținut din pulbere minerală și o rășină acrilică pe bază de apă), este opera sculptorului gălățean Liviu-Adrian Sandu. El a fost comandat acestuia de Filiala locală a Asociației Române pentru Propaganda și Istoria Aeronauticii (ARPIA), al cărei președinte este comandorul în rezervă Dorel Chiș, membru al Asociației Aviatorilor Europeni. Bustul o prezintă pe „Regina Înălțimilor” îmbrăcată într-o jachetă de aviator cu un bogat guler de blană. Pe cap poară casca și ochelarii de pilot. Fața îi este rotundă, iar zâmbetul larg și întreaga înfățișare a chipului exprimă modestie, inteligență,

fermitate, neînfricare, răspândind în jur o lumină binefăcătoare, izvorâtă din adâncul ființei. Imaginea ei insuflă încredere și curaj celor care o privesc, puterea de a învinge greutățile vieții oricât ar fi ele de mari.

În finisarea lucrării, sculptorul i-a imprimat acesteia o patină care o apropie de culoarea bronzului. O copie a monumentului a fost amplasată și în curtea Școlii Gimnaziale „Smaranda Brăescu” din Hănțești.

Temerara parașutistă-pilot, cea pe care tecucenii au reușit să o nemurească și prin ridicarea acestui bust a avut un destin tragic. Deși a fost recordmenă națională și mondială la saltul cu

parașuta, deși s-a numărat printre puținii instructori de parașutiști militari, activând ca instructor la Batalionul 1 de parașutiști de la Băneasa, iar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a participat ca pilot în cunoscuta Escadrilă Albă de avioane sanitare, salvând viața soldaților români răniți pe frontul de Est și apoi pe cel din Vest, după sfârșitul conflagrației mondiale, comuniștii au acuzat-o că ar face parte dintr-un grup de parașutiști care se opuneau noii puteri, au condamnat-o la doi ani de închisoare, s-a ascuns de autorități refugiindu-se la o mănăstire sub un nume fals, s-a îmbolnăvit de cancer mamar, a fost operată și a încetat din viață la 2 februarie 1948 în Clinica Universității din Cluj. A fost înmormântată în Cimitirul Central al acestui oraș de Congregația Maicii Domnului sub numele de Maria Popescu.

Autorul bustului de la Tecuci, sculptorul Liviu Adrian-Sandu, s-a născut în Galați la 3 ianuarie 1968. A absolvit Academia de Arte „George Enescu” din Iași, Facultatea de Arte Plastice, Decorative și Design (1997). Este doctor în Arte Plastice și Decorative a Universității de Vest, Timișoara (2011); membru al Grupului „Axa” (2001); membru al Societății Sculptorilor Portrețiști din Americi (Portrait Sculptors Society of the Americas), Secțiunea „Internațional”; fondator al Societății Artiștilor Figurativi din România (2016). A lucrat ca profesor

la Școala de Arte Galați (1997-1998), asistent universitar la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Teologie Ortodoxă, secția Artă Sacră (1997 – 2000), profesor asociat la Liceul de Artă „Dimitrie Cuclin” Galați (2005 -2015); muzeograf la Muzeul de Artă Vizuală Galați (2005 – 2017). În prezent este conferențiar universitar la Facultatea de Arte din cadrul Universității „Dunărea de Jos” Galați. S-a remarcat ca un redutabil portretist, cunoscute fiind portretele care îi reprezintă pe regii Carol I și Ferdinand, Prințesa Margareta, dr. Aristide Serfioti, scriitorul Octavian Paler sau pe unii dintre slujitorii culturii gălățene: actorii Marcel Hârjoghe și Lică Dănilă, pictorul Gheorghe Miron, istoricul Dan Basarab Nanu, criticul de artă Corneliu Stoica, colecționarul Vasile Joanta etc. Are lucrări în spații publice din Iași, Agigea, Bacău și Galați. Este autorul cărții „Emoții, expresii și fizionomii în sculptura statuară occidentală” (Editura Cartex, București, 2020). A fost distins cu Premiul I la Concursul de creație plastică „N. Tonitza”, Iași (1996); finalist la Concursul Internațional de Artă Realistă Contemporană, organizat de Art Renewal Center din S. U. A. (2013); Premiul Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Național Galați (2013); Premiul Asociației „Pro Boholt” la Bienala Națională de Artă „Camil Ressu” (2020).

Atmosfera

ESEU PRO MEMORIA

AMINTIREA DOINEI (4)

(Text postum)

► Grigore RACARIU

La Calu-lapa peste ani

Comuna Calu – lapa, unde s-au refugiat de prăpădul rusesc Puiu și ai lui, își ia numele de la două pâraie care curg în fața Roznovului, pe partea dreaptă a Bistriței. Regiunea în care se află satele Calu și lapa se întinde între Câmpul lui Dragoș de care se desparte la sud prin pâraul Nechit, râul Bistrița la răsărit, braniștea mănăstirii Bistrița la nord și pâraul Tarcău, la apus. În interiorul acestei regiuni găsim izvorul, pâraul, valea și pădurea „lapa”, apoi pâraul, pădurea și dealul „Calu”, lângă satele lapa și Calu, există de asemenea aici pâraul cu Valea Mânzei. Prezența acestor trei toponime relevă existența în aceste locuri a unor herghelii de cai, marfă mult cerută la export și animale decisive, din punct de vedere militar, în trecutul medieval al Moldovei. Trebuie să fi fost crescătorii însemnate, căci din necesitate obiectivă locurile sunt despărțite după genul cailor. Primăvara mai ales, când sunt fătătoare sau au mânji, iepele sunt separate ca să fie ferite de bătaia cailor, care spre a nu aduce pagube sunt păscuți în alt loc, iar Valea Mânzei trebuie să fie în legătură cu locul unde erau ținuți mânjii după înțârcare.

Toponimul lapa este menționat într-un act, datat 11 iunie 1428, dar tradus în limba slavă prin forma de plural Cobâle¹, înglobând și satul Calu. După înlocuirea limbii slave din cancelaria domnească în secolul al XVII-lea, numele celor două sate nu mai apare „la Cobâle”, ci sub numele românești lapa și Calu, așa cum le găsim în toate documentele ulterioare, inclusiv în „Marile dicționar geografic al României”, din 1899.

Firul istoriei a fost întrerupt însă în 1964, când autoritățile au considerat nepotrivită folosirea numelor de animale pentru a desemna așezări omenești. Prin decretul 799 din același an, numele Calu a fost schimbat în Piatra Șoimului, iar numele lapa a fost înlocuit cu Luminiș, odată cu schimbarea din necesități „estetice,” a unui mare număr de nume de sate din întreaga țară². Dar în continuare cei din Piatra Șoimului își zic „călieni”, iar cei din Luminiș „epeni”.

Nostalgia a condus pașii lui Puiu, peste ani, spre meleagurile tristului refugiu din ziua când peste valea Cracăului a căzut ca un trăsnet vestea: „s-a rupt frontul la Iași”, urmată de avertizarea sinistră „vin rușii!”

Avea să constate cu durere că locurile știute s-au șters nu numai din amintire, ci și din realitate: cărarea, prin care au mers, după ce au trecut Bistrița, prin pădurea deasă, șerpuiește acum fără rost pe coama dealului chel, străjuit în margini de râpi, ca niște răni hidoase.

Despre oamenii de inimă, care i-au primit atunci pe lavița săracă a casei lor, a aflat că au murit de mult. Și totuși dorința de a revedea locurile îndrăgite persista, căci se verifica adevărul potrivit căruia nu de locuri ne este dor, ci de timpul pe care l-am petrecut acolo³. Dorim să retrăim momente din trecutul nostru, care, curgând vremea, devin din ce în ce mai adânc blajine, la fel ca bătrânețea.

Cu greu a găsit un sătean care trăise în comuna Calu-lapa, devenită acum artificial Piatra Șoimului. Acesta și-a adus aminte de familia acelor oameni săraci, dar dumnezeiesc de primitivi, familie numită Cociorvă, dar informarea lui foarte exactă a fost: „s-au prăpădit de mult”.

Pâraul Calul curge nepăsător pe lângă satul care cu ingratitude îi refuză acum numele și care pare acum un firicel plâpând de apă și nu mare și învolburat cum era atunci demult.

Puiu a ajuns în sfârșit la Borlești, unde fusese programată trista lor bejenie, din august 1944, urmând în sus o vale paralelă, unde la capătul drumului a descoperit o comoară ascunsă: Mănăstirea Nechit. Privind arhitectura caselor de pe traseu, se putea spune că multe dintre acestea au fost luate de o forță nevăzută și mutate în valea Cracăului. La tot pasul ogrăzile erau străjuite de hulubării deasupra porților, cu acoperiș de draniță și dantelării frumos traforate, la fel cu poarta curții bisericii din Doina și cu cea de la intrarea în ograda casei, ridicate de Bunicul Grigore. Puiu era însoțit de Rodica, surioara care și-a revăzut după mulți ani locul de naștere și de Dănuț, care în ultima clasă de liceu jucase într-o dramă după povestirile lui Hogaș „În munții Neamțului”. Înainte

de a păși pe sub noul turn clopotniță se opri privind iscoditor spre tăriile neguroase ale munților din miază noapte. „La ce te uiți?”, întrebă curios Dănuț. „Mi s-a părut că zăresc în margine de pădure pălăria uriașă a lui Hogaș și comanacul părintelui Ghermănuță”, răspunse Puiu misterios. Peste codri se auzi glasul jalnic și prelung al clopotului: „Vivos voco, mortuos plango, fulgueros frango!” (Pe vii îi chem, pe morți îi plâng, fulgere frâng). La fel ca în poemul lui Schiller, invocat de Calistrat Hogaș, în povestirea sa publicată în 1908, în Viața românească.

Puiu a aprins o lumânare, venerând hramul sfântului locaș de pe valea Nechitului „Schimbarea la Față”, metaforă negativ-revelatoare pentru realitatea de aici și de acum. Apoi a rostit „deşertăciunea deșertăciunilor, toate sunt deșertăciuni” (Ecclesiastul 1,2).

Bunicii de la Conțești

Mama era născută în Conțești, un sat pe valea Cracăului, din comuna Girov, la fel ca și satul Doina. Familia ei se numea Cozma. Era una din cele mai vechi familii din Conțești. Bătrânii spuneau că familia Cozmeștilor ar fi venit de prin Ardeal, cam între 1784-1788 după răscoala moșilor, fugind de acolo din pricina papistășiei. Ei și-ar fi cumpărat aici pământ mult și ar fi devenit „conți”, adică boieri ardeleni. De aici s-ar trage și numele satului: Conțești.

Bunicul Vasile Cozma era dascăl la biserica din Doina și ctitor la biserica cea nouă, ridicată pe pământ neutru între satele Doina și Boțești. Mergea pe jos cale de vreo cinci kilometri, dus și cinci kilometri, întors, pentru fiecare chemare a bisericii. Începând cu Ghiță Dascălul, străbunicul lui, venit din Transilvania, toți bărbații, descendenți direcți au fost cântăreți la strană. Urmând această tradiție, cei patru frați ai mamei au urmat școala de dascăli de la Mănăstirea Neamț chiar dacă vremurile aveau să-i oblige să facă alte meserii.

În fiecare an, a doua zi de Paști și vara, la Sfântul Pantelimon, de hramul bisericii, împreună cu Mama și Tata, Puiu și surioara lui, Rodica, mergeau la bunicii de la Conțești. Acolo era un adevărat colț de rai. Casa era așezată pe un pinten domol al unui delușor, înconjurat de ograda așezată pe o întinsă pajiște prin mijlocul căreia curgea gârla de la moara, situată mai la deal, în capătul satului. Pentru Puiu era o mare bucurie să alerge primăvara după miei sau să încerce să „ajute”, cloșca-găină să intre în gărlă după rățuștele care navigau sprinten ca niște bărcuțe aurii. În iulie grădina te întâmpina cu mere și pere *sântiliești* și numai aici găseai alune, adevărată minune departe de pădure, pe valea Cracăului.

Dar cel mai mult îi plăcea lui Puiu felul de a fi al Bunicului de la Conțești. Trebuia să fie tare atent când vorbea cu acest bunic, care era cam hâtru. Vorba aceasta a aflat-o de curând și voia s-o înțeleagă. Începuse să împartă vorbele în „de bine” și „de rău”. Da vorba asta nouă nu știa în care grămadă s-o pună. Erau și vorbe care nu puteau fi puse în niciuna din cele două grămezi. Poate are să facă și a treia grămadă, însă se mai gândește.

La hram veneau fel de fel de oameni. Toți erau primiți cu mare bucurie chiar dacă unii nu erau invitați. Masa se așeza în casa cea mare cu prispă înaltă cum sunt toate casele mai apropiate de Cracău, care adesea vine puhoi cu multă apă adusă de la munte, unde sunt izvoarele lui. Bunicii trăiau tot anul într-o casă mică, având în spate o fântână cu cumpănă. Căsuța asta era mult îndrăgită de Puiu, mai ales că se putea ascunde pe cuptor. Aici se preparau și bucatele pentru hram. Pe plita mare, sub horn, domnea oala pântecoasă de sarmale, întoarsă pe toate părțile printre cratițele de pilaf, fripturi sau borș aburind. Oala de sarmale era pregătită din timp, descântată cu leuștean, pătrunjel, mărar și alte verdețuri din bătrâni știute. Nu era pusă niciodată la foc direct. Pâinea, plăcintele și cozonacii se zămisleau tot aici, în cuptorul la gura căruia fumega adesea spuza încinsă.

La hram oaspeții laudau bucatele pregătite de Bunica Profira și închinau câte un pahar la masa aceea lungă din casa de sus. Dar tot farmecul îl aveau discuțiile care se încingeau, glumele care se făceau, snoavele care se spuneau. Aici se aflau toate noutățile și se dădeau toate sfaturile din lume.

Adesea bunica îi oprea și-i ruga frumos să nu facă politică. Acesta era alt cuvânt curios pentru Puiu. După cum spunea Bunica supărată că politica o îmbolnăvește, era desigur un cuvânt rău.

Oamenii aceștia pe care îi întâlneai la Conțești, erau aceiași cu cei care veneau la Doina de Înălțare, la Verșești, unde locuia sora Mamei, tanti Sofica, la hramul de Sântămăria Mare sau la Cut, de Mihail și Gavril, la tanti Olimpia, sora tatei. La aceste sărbători venea familia cea mare cu unchi, veri, fini și nași, adică tot neamul. Zilele respective erau și momente de peste an la care se făcea mereu trimitere după aceea, încadrându-se astfel toate evenimentele din viața familiei, din sat sau chiar din țară. Ele erau ceea ce se numește *Tradiție din bătrâni*.

Uneori se petreceau și lucruri hazlii.

Despre hramul de la Cut povestea Bunica de la Doina, Casandra: „Într-un an Olimpia venise cu tavaua mare pi care erau vreo douăzeci de păhăruțe cu rachiu. Se dădea la câți meseni ajungea, apoi se turna pintru alți în aceleași pahare. Când s-o ajuns cu servitul la masa cea mare, părintele o zâs: „Măi Olimpie, da îi cam apă rachiu tău”. Atunci Olimpia

s-o înroșât tăta și o strâgat: „Vai di mini, Părinte, am adus stecla cu agheazmă”. „Doamne ferește, și-a făcut cruce părintele. Iaca vedeți, cum ne încearcă satana?! „

Cum să uiți o asemenea trășenie?!

Amintirea altei întâmplări din „timpurile normale”, care se zice că au existat înainte de venirea rușilor și nu se știe dacă acele vremuri se vor mai întoarce, o povestea tanti Sofica, sora Mamei:

„Era toamna, pe la Sfântul Dumitru. Cum terminasem cu treburile câmpului, pe noi, adică pe mine și pe Talica ne aștepta iarna cu o altă muncă de care nu scăpa nicio fată de măritat: țesutul la stative. Mamaia Profira îi spune lui Tataia „Măi Vasăle, n-ar fi rău să te duci marți la târg la Roznov. Acu, toamna oile îs ieftine. Poate cumperi două oi albe, că avem nevoie de lână albă la ales modele, și oile noastre sunt tăti fie negre, fie brumării”. Marți, de dimineață, Tataia l-o luat pe fratele nostru mai mic, Iorgu, și o plecat cu căruța să cumpere oi. Iorgu trebuia să păzească la căruță, iar Tataia trebuia să se tocmească prin târg pentru oi. Toate bune, numai că prin târg se întâlnește cu un camarad din '916 cu care o stat prizonier la nemți, doi ani. S-au cinstit până seara. Nu se mai găsea nici de leac urmă de oaie. Numai iaca la crășmă apare un lingurar. Repede i-o dat un bănuț și o cumpărat de la el o scăciță cu chilug de lemn, pentru chisat usturoi. O plecat târziu în noapte spre casă, cale de zece kilometri. Plouase la munte și venise apa mare. Bunica, auzind cum huruie Cracău, se zvârcolea în tăti părțile. Ce o fi pățit Vasăli?! Dacă puhoiul o luat podul de la Girov!?. Într-un târziu s-o auzit câinele bătând a om cunoscut. Până o așazat Tataia calul, Iorgu o și venit cu raportul: „Tataia n-o cumpărat nici o oaie, o stat tăta zîua în crășmă și-o cântat „Treceți, batalioane române, Carpații”. Mamaia fierbea. Numai iaca, Tataia apare în pragul ușii zicând: „Uite, Prociră, ți-am cumpărat o scăciță nouă ...” Mamaia o luat o toporișcă și cu harțag, o făcut țândări scăcița pe pragul ușii. Atunci Tataia o zis: „Măi Iorgule, iaca dacă am să-l mai întâlnesc pe țaganul acela de la care am cumpărat scăcița, am să-i fac cinste. Vezi tu, dacă nu era scăcița, acolo pi prag ar fi fost capul nostru”. Cu toporișca în mână Mamaia o început să zâmbească.”

Dar timpurile normale trecuseră. Tanti Sofica l-a așteptat zadarnic pe Sava al ei să se întoarcă din Siberiile lui Stalin. A rămas vădană cu trei copii.

Se reiau vechile datini

După ce a trecut trista bejenie, Puiu avea să ia cu adevărat oile în primire, căci treaba cu „nieii” fusese numai o joacă. Scăpaseră ca prin minune

vreo douăsprezece oi. Imașul era aproape de casă și ferit de drumurile, pe care, timp de vreun an, rușii și-au făcut de cap. Amiaza venea tare greu pentru ciobănelul de cinci ani. Avea voie să vină acasă numai când umbra bățului de corn, cu care se mândrea, cădea exact de-a lungul șoselei, care mergea spre sfintele mănăstiri, aflate chiar la nord.

Era mereu în dispută cu Bunicul Grigore pentru care amiaza venea foarte greu, dar după aceea soarele ajungea nemilos de repede „pe toacă” și trebuia mers din nou la pășune. Bunicul nu înțelegea că o oră pentru Puiu, la vârsta aceea, era mai lungă decât o zi.

Satul încerca sa-și reia viața. Se ridicase o nouă generație de băietani, ce urmau să plece în armată peste vreo doi ani. De sfintele Paști, chiar și-au ales dragoman, au tocmit muzică, au închiriat de la Bunicul Grigore aria din marginea livezii de peste drum: o ogradă mare unde se treiera vara grâu și unde încă mai era o casă veche, numită casa lui Tăzlăoanu, ca o mărturie pentru istoria Doinei. Au întins, peste cabluri militare, un umbrar făcut din cetină, adusă de la dumbrava de brazi din Coasta Papucului. Bunicul s-a bucurat mult și le-a dat pe gratis scrânciobul, dosit sub fân în podul grajdului de vaci. Flăcăii au controlat grindeiul, montat pe trunchiurile a doi mari stejari, așezat în mijlocul ariei. Au împănat condeiele în locașurile din grindei și au montat ca pe niște brațe cele patru scaune și depărtătoarele, adevărate chingi de siguranță. Apoi au ales scrânciobarii cei mai voinici dintre ei, care urmau să dea la „condeie” și să miște ameițor scrânciobul pe verticală. Perechile de băieți și fete ocupau loc în scaune și scrânciobul se mișca într-o veselie generală. Se adunase tot satul, veniseră la chemarea muzicii chiar și „ungurenii”, din Dănești, satul de peste Cracău. Nimeni dintre ei nu știa ungurește, dar nume de familii ca Zoltănescu, Roca sau Catană, vorbeau clar de venirea lor aici de peste munți și explicau porecla, dată de doineni.

Bătrânii priveau cu lacrimi în ochi, amintindu-și de tinerețea lor, însă pentru mulți lacrimile încă le brăzda obrazul cu durerile încă proaspete ale războiului. Scrânciobul se învârtea între cer și pământ, condus de legea firii, care aduce și bucurie după durere.

Desprimăvărându-se, s-au curățat ogoarele de obuze, bombe neexplodate, grenade și alte adevărate capcane mortale, lăsate de război. Prin satele din jur mereu se vorbea de câte un accident grozav, care lăsa oameni schilodiți sau chiar semăna moartea, prezentă încă la tot pasul. S-a făcut apoi o adevărată deștelenire, căci multe ogoare au stat pârloagă, ani la rând.

Laudele pe care le-au primit, datorită jocului cu scrânciob de Sfintele Paști, au însuflețit ceata

de flăcăi care au organizat în acea iarnă și Hora de Anul Nou. La Doina, manifestarea cu dans din duminicile și sărbătorile mari de peste an se numea „gioc”. Fetele și băieții așteptau o anumită vârstă și o anume ordine ca să iasă la joc. A ieși la joc înaintea fratelui sau surorii mai mari se lăsa cu mare supărare. Hora se organiza numai de Anul Nou și numele nu se referea la dans, ci la alaiul care compunea Hora: capra, ursul și ursarul, anul nou și anul vechi, ofițerii, căiuții, urâții și frumoșii, fiecare cu masca lui și cu straiile specifice, moștenite de ani și ani. Urâții, care purtau măști ce întruchipau toate defectele omenești posibile, captau atenția și cereau buna-dispoziție. Măștile urâților se înnoiau mereu, se ținea pasul cu mersul vremurilor. În anul acela a apărut masca lui Tito „Călăul” cu șapcă înaltă și o bardă imensă, de carton, în mână. O veselie aparte au produs sanitari, îmbrăcați în alb și pe bonetă cu o cruce roșie. Aceștia aveau niște burdufuri mici, pline cu făină de grâu cu care înălbeau pe cine prindeau, amintind de DDT-ul cu care se făcuse dezinsecția în sat, nu cu mult timp în urmă.

Pregătirile începeau imediat după Sfântul Nicolae, care era și hramul bisericii celei vechi, căci cea nouă nu era încă pictată și sfințită. Se petreceau multe seri la cusutul panglicilor caprei, la repetițiile cu jocul ursului sau dansul spectaculos în figuri al călărașilor pe căiuții lor frumoși, care intrau impetuos în ograda sau casa gospodarului, închipuind o șarjă de cavalerie. Satul era dominat până noaptea târziu de pregătirile respective. În aceeași perioadă se adunau și grupurile de urători. Tobe și buhaiurile răsunau în tot satul.

Sărbătorile de iarnă încă deșteptau trăiri străbune în viața satului, cu străluminări optimiste peste asprile vremurilor. Satul în totalitate: bătrâni și tineri, bărbați și femei participau cu toată suflarea la evenimentele ce însuflețeau trecerea dintre ani.

Când peste sat răsunau tainic troparele „Nașterea Ta Hristoase, Dumnezeu nostru” sau „În Iordan botezându-Te Tu, Doamnel!”, sărbătorile de iarnă căpătau o copleșitoare sacralitate. Ca și în întreaga lume a satului și la Doina vizita preotului paroh la toate casele în ajunul Crăciunului și în cel al Bobotezei era așteptată cu mare emoție mai ales în acei ani, când grozăviile războiului încă stăruiau trist în amintire. Serile acelor zile sfinte, în ansamblul lor și toată firea se transformau într-o adevărată vecernie primită cu bucurie, simultan de întregul sat. Cu evlavie era așteptată spre tainică închinare sfânta cruce sau mănunchiul de busuioc, aducător de blagoslovenie cu sfântă agheasmă pentru cele mai tanice colțuri ale casei gospodarului.

Ca binecuvântarea ajunului să ajungă absolut la toate casele, până în ulițele cele mai izolate, cete de băitânași curajoși și voinici înlesneau deplasarea

preotului paroh, făcându-i cărare prin nămeții înalți cât gardurile. La Crăciun grupul de înaintași strigau „Oo, nihoho!”, iar la Bobotează, vorba lui Creangă, întregul sat „clocotea de Chiraleisa!”. Indiferent de treburile cotidiene, sufletește, toată obștea, în întreaga seară, participa la acel serviciu divin, care începea odată cu primul strigăt al grupului de voinici la prima casă vizitată și ținea până când la ultimul gospodar se auzeau stihurile de încheiere: „Și să te cunoască pe Tine Răsăritul cel de sus, Doamne, slavă Ție!” sau „Cel ce Te-ai arătat, Hristoase, Dumnezeuule, și lumea ai luminat, slavă Ție! „

Puiu avea motive în plus să aibă emoție, căci de fiecare dată părintele Mihăilescu, cel ce a fost preot la Doina mulți ani, încă dinainte de război, își încheia vizita creștinească cu ajutorul la casa lor, căci era și naș de cununie pentru părinții săi și nașul său de botez.

Părintele și dascălul însoțitor binecuvântau pelincile Domnului și celelalte bucate tradiționale și cinsteau cu prezența lor masa de sărbătoare. Se evocau frumoasele vremuri trecute și se discutau recente evenimente din sat sau din țară. După obiceiul nesuferit al oamenilor mari, copiilor li se cerea să spună poezii. Între timp Puiu începuse să scape mai ieftin că se ridicase și surioara Rodica. Într-unul din ani Puiu a recitat fabula „Cozonacul, mămăliga și plugarul”. Preotul a ascultat surprins și cu mare interes versurile rostite de glasul sugrumat de emoții al copilului:

„Nu mai spun prin ce –ntâmplare,

Într-un lan de grâu cu mac ,

Se-ntâlniră pe cărare

Mămăliga de la țară cu boierul cozonac”.

După ce Puiu a încheiat cu versul sentențios:

„La o parte, cozonace, noi trăim cu mămăliga!”

Cucernicia Sa, părintele, nu prea l-a lăudat, ci a ținut cu mare interes să afle de unde știe Puiu poezia.

„Bravo! Da de unde ai învățat tu poezia aceasta frumoasă?” începu să-l descoase părintele.

„De la Mămica, sărut mâna, părinte „

„Fină Talică, tu l-ai învățat?”, își continuă preotul mica anchetă.

„Da, părinte, toată săptămâna s-a ținut scai de mine și m-a făcut să-i spun de zeci de ori poezia. Și după cum se vede a prins-o, că are bună ținere de minte”.

„Ai o carte cu poezia aceasta?” întreba tot mai interesat preotul.

„Nu părinte. Știu de mult poezia, era în cartea noastră de citire, la școală. Țineam mult la cartea aceea, dar mi-a dispărut la război, odată cu lada mea de zestre”.

La plecare, preotul i-a șoptit ceva în mare secret Mamei. Imediat Puiu avea să audă tonul muștrător al Mamei ca după o mare poznă:

„Să nu mai spui niciodată poezia. Părintele m-a învățat că e mare păcat să spui poezia aceasta. S-o uiți! M-ai înțeles!?”

Se petrecea în acea seară de ajun o întâmplare stranie, care un pic mai târziu avea să fie urmată de una similară la școală la Piatra.

Preotul a procedat cu mare înțelepciune atunci, necomentând nici măcar cu dascălul ce era cu acea poezie și neamintind nimic de autorul ei, Vasile Militaru, poetul care a plătit scump cu viața pentru poeziile sale naționaliste, dar mai ales pentru refuzul de a cânta „vremurile noi”, declarând: „În poeziile mele niciodată nu va rima poporul cu tractorul”. Poetul a murit în închisoare, fiind nedreptățit și de memoria colectivă, care i-a atribuit mult timp lui Coșbuc frumoasa poezie „A venit aseară mama”, pe care Vasile Militaru o dedicase prietenului său, George Enescu, și care a transformat-o în răscolitoarea romanță, capodoperă a genului. Un succes extraordinar au avut însă fabulele sale, volumul i s-a tipărit în 14000 de exemplare(8)

Puiu a înțeles târziu că nu poezia în sine era de vină, ci poetul interzis. Făcea însă cunoștință cu un nou nume pentru fioroasa Mumă a Pădurii: „Cenzura”.

O cumplită părere de rău a încercat Mama, când a descoperit că Puiu nu are absolut deloc auz muzical, adică este afon perfect. Are voce frumoasă, zicea ea, dar nu poate prinde nicio melodie, indiferent cât de scurtă sau de simplă ar fi aceasta. Visul ei, spulberat, era să-l facă pe Puiu preot, ideal firesc în familia ei, în care și tata și toți frații erau absolvenți ai școlii de cântăreți bisericești de la Neamț.

O ciudă până la lacrimi încerca Puiu de Crăciun. Încă de mic avea o stea minunată de frumoasă, făcută de vărul său, Onuțu, elev la școala de arte și meserii. Steluța era împodobită cu hârtii strălucitoare, frumos tăiate și întinse între cele opt colțuri, cu abțibilduri colorate, înfățișând scene ale nașterii „în ieslea cea săracă”.

Salvarea s-a datorat Bunicii Casandra, care l-a învățat troparul Nașterii lui Iisus Hristos, povătuindu-l pe Puiu să-l spună ca pe o rugăciune înălțată cu voce tare: „Nașterea Ta Hristoase, Dumnezeuul Nostru/ Răsărit-a lumii lumina cunoștinței,/ Că întru dânsa cei ce slujeau stelelor/ De la stea s-au învățat/ Să se închine Ție, Soarelui Dreptății/ Și să Te cunoască pe Tine Răsăritul cel de sus/ Doamne, slavă Ție!”.

Puiu intra în casa gospodarului „care primea cu steaua”, se așeza cu fața spre colțul de răsărit al odăii, colț frumos împodobit cu ștergare de borangic la sfintele icoane și recita cu evlavie troparul „La nașterea Domnului”. Surprinzător a fost faptul că oamenii au îndrăgit mai mult acest inedit mod de colindat, decât acel cântecel îngânat cu grăbire de restul copiilor. În felul acesta oamenii reușeau să

audă integral troparul, căci preotul la ajun nu reușea să cânte decât puține cuvinte din el, de la trecerea pragului până la oferirea icoanei spre închinare oamenilor casei.

Bunica zicea că nu trebuie să se mire nimeni de succesul lui Puiu, căci aici este vorba de un fapt de credință și omul simplu îl simte pe Dumnezeu, la fel de firesc cum simte căldura soarelui sau parfumul florilor. Desigur auzise ea asemenea vorbe frumoase citite de preot din vreo înțeleaptă cazanie.

Puiu avea să-și descopere ca o compensație a naturii talentul de recitator, care i-a adus multe premii la concursurile școlare. Își amintește că într-o vară a participat ca invitat la o serbare, organizată de elevii de liceu veniți în vacanță, la Dănești, unde a recitat poezia lui Coșbuc „El-Zorab”, de au rămas, vorba lui Creangă, „toate babele cu gura căscată”. Asta i-a adus simpatie, utilă la dese sale drumuri în satul de peste Cracău, la moară, la „cumparativă”, la meșterii cizmari sau croitori, mai vestiți decât cei din Doina.

Seceta. Foametea

Războiul întrerupsese pentru câțiva ani ceremonialul sfânt al sărbătorilor de iarnă, iar vremurile negre următoare aveau să-l îngroape.

Cu toate acestea, glasuri emoționate de copii au urât și în acel an: „Iarna-i grea, omătu-i mare/ Semne bune anul are/ Semne bune de belșug/ Pentru brazda de sub plug”. Dar în vara care a urmat o secetă cumplită a devastat regiunile estice ale țării. După patru ani de război, doi ani de foamete au bântuit România.

Oamenii au băut apă cu porția și și-au văzut animalele murind în bătătură. De două trei ori pe săptămână Tata aducea cu căruța câteva butoaie cu apă de la iazul cel mare din Izvoare, sat aflat la vreo patru kilometri depărtare de Doina, spre apus. Apa era pentru animale și, dacă mai rămăneau câteva picături, pentru legumele deja vestejite. Cracăul dispăruse cu totul printre pietre. Fântâna de la poartă însă n-a secat. Fusesse săpată cu credință în Dumnezeu și dragoste de oameni.

Puiu a mers zi de zi cu mica lui turmă la imașul pârjolit. S-a rugat în genunchi pentru un strop de ploaie. Dar n-a căzut de sus nici o picătură. Într-o singură zi a apărut un nor înșelător dinspre Stânca de la Șerbești, dar era un vârtej de colb. Stânca de la Șerbești este așezată în partea de nord-est a satului, dincolo de drumul Romanului și seamănă cu un uriaș adormit de mii de ani acolo cu fața în sus, ca în poezia populară:

„Doamne, Doamne, mult zic, Doamne
Dumnezeu pare că doarme,

Cu capul pe-o mănăstire
Și de nimeni n-are știre.”⁴

Din acel loc, de la stâncă, pornesc toate vânturile mari: crivățul, iarna, și majoritatea ploilor de vară. În luna iulie a acelui an, ploile au lipsit cu totul, iar soarele a pârjolit ogoarele. A fost o încinsă lună a lui cuptor. Abia înspre sfârșitul lui august au apărut ploile dar și furtunile devastatoare și grindina.

Într-una din zile, pe la amiază, s-a auzit peste imaș un zgomot asurzitor ca un tunet continuu. S-a întunecat pe neașteptate. „Dumnezeu dă din vreme de veste ciobanului și oilor, care simt din aer apropierea vijeliei.”(Iov, 36:33). Dintr-un impuls natural, oile au luat-o la fugă spre casă cu ciobănașul după ele. Înaintea lui a ieșit Mama, care i-a pus în cap o căldare și l-a învelit într-un țol. Boabele mari de gheață, cât alunele, răpăiau pe căldare. În casă Mama a aprins o lumânare de la Înviere și a făcut mătânii vreme de jumătate de ceas la icoane. Clopotele bisericii au răsunat trist peste sat. Grindina însă a prăpădit tot ce scăpase de seceta cumplită a verii, seceta fiind cea mai gravă calamitate pentru agricultură în întreaga lume.

Peste iarnă a început foametea cea mare. Oamenii slăbiseră atât de mult, încât păreau niște schelete mergătoare. Bunicuța Casandra, așa începuse Puiu să se pună bine cu șefa supremă a familiei, deși era o mână de femeie, spunea „Domnul este îndelung-răbdător și mult- milostiv, dar nepedepsit nimic nu lasă”. Așa zicea ea că este hotărât în Sfânta Scriptură. Era o mare taină de unde știa ea, căci la fel cu marea majoritate a țăranilor, născuți în veacul nouăsprezece nu avea scrisoare, adică nu învățase carte. Când o auzea Bunicul, dascălul, chiar confirma: Naum, 1, 3. Casandra Mihăieș, cum era numele de fată al Bunica, nu știa carte, dar avea o extraordinară ținere de minte. Știa pe dinafară liste întregi de cifre cu negustoriile soțului ei. Mai demult în negoțul greu și periculos cu boi, animalele atât de căutate și atât de trebuitoare pentru munca pământului abia dobândit prin împrumut. Mai apoi la prăvălia, care era și cârciumă dar și magazin sătesc, pe care au pornit-o și au dus-o împreună peste patruzeci de ani. La cârciumă puteai să-i auzi

pe mușterii de zi cu zi, care băteau în ușa prăvăliei odată cu trezitul găinilor, cum o rugau: „trece-mă, mătușă Casandră, în caietul acela nevăzut a matală că-ți plătesc într-o săptămână”. Nu se întâmpla niciodată să nu fie respectată scadența, căci altfel respectivul se ștergea pe bot de cinzeaca, dorită cu patimă.

Fânarele erau și ele goale, venea iarna și animalele cereau nutreț la iesle. Tata a plecat la munte, pe Valea Jidanului, dincolo de Bicazul Ardelean și a adus o căruță cu snopi de lăstăriș și de boscheți tăiați din umbra pădurii, cărora li se spunea frunzari. Oile au ros toată iarna frunzele de pe crengile și ele uscate de secetă. Pe noi atunci ne-a salvat „Virtutea Militară”, decorația care îi dădea dreptul Tatei să circule liber pe tren. A reușit să ne aducă de prin județele munteneste Teleorman, Romanați și chiar Dolj, ocolite de seceta cumplită, câte un sac cu făină de popușoi, cumpărat pe bani mulți. Când se întorcea istorisea amănunțit peripețiile prin care trecea în asemenea drumuri. Într-un rând a povestit cum împreună cu alți moldoveni, înfometăți au „răpit” o locomotivă și l-au obligat pe mecanic să ducă trenul lor de la Bacău la Piatra, căci un „tovarăș” a dat ordin să le oprească trenul și le-a luat locomotiva, acuzându-i că fac speculă. Se vede că pe el îl ocolea foamea. Puiu auzea pentru prima dată despre „tovarăși” ca despre niște șefi răi și puternici. L-a întrebat atunci pe bunicul Grigore, dacă „tovarășii sunt niște calici”. Bunicul îi împărțea pe oameni în gospodari și calici. Cei din urmă nu erau neapărat săraci, unii chiar erau înstăriți. Dar nu prezentau nici un fel de încredere, erau necinstiți și adunaseră „pe căi ascunse” bunurile cu care se lăudau, nu aveau nicio virtute și nu merituau cinstea omului harnic. „Puterea calicului, zicea Bunicul, nu stă în glagore, că nu-l dă înțelepciunea afară din casă. Arma calicului este șiretenia. Trebuie să fii tare atent la ce pune calicul la cale, plus că el nu-și ține cuvântul și nu-și arată niciodată recunoștința. Mușcă mâna care l-a hrănit.” Dacă Bunicul Grigore trecea pe cineva în această categorie, acela era cu totul căzut în ochii lui. În categoria calicilor i-a trecut el și pe legionari, care nu s-au bucurat de mare trecere la Doina, sat de gospodari adevărați.

Dispreț și mai mare avea însă Bunicul față de cioflingari. Aceștia erau niște haimanale care încercau să păcălească prin straietele de orășeni pe care le purtau. Ei imitau pe tinerii studioși care veneau în vacanțe, îmbrăcați firesc cu asemenea haine. Numele li se trăgea de la meșterii cizmari, cârpaci ambulanti, care îmbrăcați în haine nemțești, își strigau prin sate numele precum cucu: „Schuhflicker”! Românul a auzit „cioflingher”.

Va urma

CORESPONDENȚĂ

ALEXANDRU PAPADOPOL-CALIMAH ȘI VASILE ALECSANDRI

*Prietenia dintre un istoric și un literat dezvăluită
prin mijlocirea unor scrisori*

► Ștefan ANDRONACHE

Mărturisesc că, după ce parcusesem, de-a lungul timpului, mai multe lucrări de factură bibliografică referitoare la istoricul tecucean, înclinam să cred că binecunoscuta „Scrisoare a lui Al. Papadopol-Calimah către Vasile Alecsandri” - publicată, mai întâi, în paginile revistei „Convorbiri literare”, de la Iași, din perioada anilor 1880-1881, iar, mai apoi, și în jurnalul „Telegraful român”, din Sibiu, în septembrie-octombrie 1880 - chiar consemna o misivă obișnuită adresată unui prieten. Ținându-se cont și de faptul că amândoi făceau parte din același important for al Academiei Române, ei ajunseseră să-și consolideze într-atât de mult amiciția încât poetul V. Alecsandri îi adresase mai multe scrisori și chiar îl invitase, în câteva rânduri, să-l onoreze cu prezența sa la Mircești.

Pornind de la astfel de elemente epistolare cu conotații biografice, benefice pentru ambele personalități, dar care au trecut oarecum neobservate de public, mi-am propus ca, în rândurile ce urmează, să le aduc și în atenția contemporanilor noștri.

Referindu-mă la „Scrisoarea lui Al. Papadopol-Calimah către Vasile Alecsandri”, pe care am parcurs-o cu atenție, ce-i drept destul de târziu, în paginile gazetei sibiene „Telegraful român”, din cadrul rubricii „Foița”, trebuie să precizez faptul că ea fusese terminată de redactat și expediată, pe 20 iulie 1880, atunci când istoricul, după ce călătorise prin câteva țări din Europa, reușise să ajungă și la Geneva, în Elveția, cu văditul scop de a face unele cercetări prin arhivele acestui oraș.

lătă, așadar, ce avea să-i relateze istoricul, plin de determinare, dar și cu un oarecare entuziasm, prietenului apropiat Vasile Alecsandri, scriitor, om politic și fost diplomat:

„Nu-ți poți închipui cu câtă mulțămire vizitez bibliotecile și museurile Svițerei, și cu câtă fericire găsesc, în răpedea mea trecere, amintiri despre țara noastră. Îmi propun să-ți povestesc, în câteva scrisori, tot ce am putut găsi pe aicea, în scurtul timp al călătoriei mele, în Biblioteca Genevei, în sala ce se numește Salle A. Lullin, după Ami Lullin, sindic la 1714 și unul din bărbații de stat genevezi, care au pus o mână puternică la așezarea Republicei Genevei (mort la 1816), al cărui portret se află aici (nr. 57) în această sală, care conține incunabule de mult preț, portrete, manuscrise autografe și obiecte de-ale ducelui de Brunswick.”²

În periplul său european, Al. Papadopol-Calimah, îi comunică prietenului său că, la Biblioteca din Geneva, i-a reținut atenția „portretul Patriarhului Ecumenic Cyril Lucar, zugrăvit în oleu, bust de mărime naturală”. Lucrarea fusese realizată, în anul 1632, pe vremea când înaltul ierarh era în etate de 60 ani și se afla la Constantinopol. Inițial, Lucar fusese născut în Creta și își făcuse „studiile cu strălucire, întâiu, la Veneția și, apoi, la Universitatea de Padua”³.

Cât despre înaltul demnitar al bisericii bizantine, el îi precizează, lui V. Alecsandri, faptul că, acesta, ar fi scris, încă de pe vremea când era patriarh al Alexandriei, „o pagină însemnată în istoria Moldovei și în istoria Genevei în același timp. Toată Europa a resunat, la începutul secolului al XVII<lea>, de faptele, de erudițiunea, de bărbăția

și de martirul acestui om. Îmi pare rău, că timpul nu mă eartă <ca> să caut tot ce aș pute<a> găsi aici despre el“. Din relatare aflăm că Lucar „a petrecut mulți ani în Moldova <unde> domina atunci Ștefan Tomșa Voevod, iar în Valachia Radul Mihnea“. Pe la 1621, el încă se mai afla în țările locuite de români, după care avea să fie înscăunat patriarh economic la Constantinopol.⁴

Impresionat fiind de anvergura „bărbatului luminat și cu mare învățătură“, Al. Papadopol-Calimah, ține să-i evidențieze, bunului prieten și coleg de Academie, și alte câteva atuuri ale lui Cyril Lucar:

„El cunoștea la perfecție limbile elină, latina, franceza, italiana, turceasca și araba“ era „măreț și elegant la chip, inteligent și plin de spirit, elocvent și orator“⁵ încercând să mai adauge, lui Alecsandri, faptul că acesta ajunsese să se numere printre erudiții „cei mai distinși ai secolului al XVII <-lea>“⁶.

În misiva, atât de bogată în mărturii, istoricul găsește de cuviință să facă câteva referiri și la prima tipografie ce fusese introdusă, la Geneva, el având posibilitatea chiar să vadă, acolo, întâia carte ieșită de sub teascurile acesteia, adică „Le livre des Saints Anges“, ce fusese editată pe 22 martie 1478. Referindu-se la aspectul fizic al acestei rarități, el precizează că era destul de bine conservată, adică „păstrată sub sticlă, cum se păstrează toate incunabulele și manuscrisele, fiecare îndeosebi, sub cheie“⁷, făcând, astfel, o aluzie directă la felul cum ar trebui să fie îngrijite și lucrările cele mai vechi din cadrul Bibliotecii Academiei Române.

După ce îi relatează prețioasele informații ce ar fi putut să-i fie utile scriitorului Vasile Alecsandri, interesat întotdeauna să se inspire, în poeziile sau teatrul său, Al. Papadopol-Calimah îi mărturisește cu un oarecare regret: „Îmi pare rău, că timpul nu mă eartă să caut tot ce aș pute<a> găsi aici despre el“, adică despre Cyril Lucar, pentru că „pinte<ne>le călător se apropie“ de sfârșit. Oricum, îl asigură pe prietenul său că, ceea ce a descoperit acolo, la Geneva, va putea afla în „cadru acestei scrisori, ce-ți trimit, astăzi, cu dorul meu de pe țărmurile frumoase ale Elveției“⁸.

Al. Papadopol-Calimah își încheie lunga-i scrisoare către V. Alecsandri spunându-i: „Acum, scumpe amice, după ce te-am purtat prin atâtea năzdrăvăni ale trecutului, îți doresc sănătate și

voie bună și să ne vedem cu bine cât de curând în țeară“⁹.

Lăsând deoparte corespondența densă a celui ce-și dorise să-i demonstreze, prietenului din țară, faptul că nu-și pierduse vremea în zadar, prin Occident, vom da curs, de aici înainte, și câtorva epistole expediate, de această dată, de Vasile Alecsandri către Al. Papadopol-Calimah.¹⁰

Prima scrisoare, trimisă din Mircești, pe 14 noiembrie 1879, demonstrează dorința lui Alecsandri de a obține, de la Papadopol-Calimah, un plus de informații urgente în legătură cu o creație dramatică pe care încerca s-o finalizeze. Iată, așadar, conținutul mesajului solicitat: [Către Alex. Papadopol-Calimah] „Iubite coleg, // Mi-ai promis o schiță din viața lui Despot; această promitere e foarte prețioasă pentru mine. Fiind dar că începe chiar acum tipărirea dramei lui Despot, te rog să-mi faci mulțămirea de a-mi comunica manuscriptul d-tale, pentru ca să-l trimit la «Socec». Astfel, opera mea va fi completă. Când ne vedem?“¹¹

Simțindu-se presat de o afacere plicticoasă de familie, pe care Alecsandri își dorea să o tranșeze cât mai repede posibil, cu un anume Hausknecht, și sperând că, în calitate sa de avocat, Papadopol-Calimah i-ar putea fi unul dintre arbitrii, de care avea neapărată nevoie, „pentru a încheia acest litigiu“, poetul, pe 17 decembrie 1879, îi scrie că îl așteaptă „cu nerăbdare“, la Mircești, mărturisindu-i că, fără să-i fi cerul simțământul, și-a permis un abuz: „... Chiar astăzi trebuie să declar la Tribunal, numele arbitrilor mei și, ținând seama de sentimentele de prietenie care ne leagă, mi-am luat libertatea, în lipsa dumitate, de a-ți trece numele în declarația scrisă pe care am adresat-o Tribunalului“. În final, mai adaugă condescendent: „Îmi vei face un adevărat serviciu prietenesc pentru care îți voi fi foarte recunoscător.“¹²

La început de an, pe 4 ianuarie 1880, deci în scrisoarea următoare, constatând faptul că „cele mai plictisite ființe și mai plictisitoare de pe pământ sunt cele copleșite de procese“, poetul, adresându-i-se cu apelativul „iubite prietene“ și cerându-și scuze, pentru insistența sa, îl roagă pe Al. Papadopol-Calimah să binevoiască să vină până la Mircești pentru ca să se implice în arbitrajul

ce urma să conducă la încheierea cât mai grabnică a afacerii care îl tot frământa.¹³

Cea mai interesantă și mai lungă scrisoare, pe care V. Alecsandri i-o adresează „iubitului și neobositului arheolog“, pare să fi fost cea din 21 iunie 1880.¹⁴ De la bun început, îi dă de știre, lui Papadopol-Calimah, următoarele: „Am cetit cu mult interes scrisoarea ce mi-ai trimis din București și, dorind ca numai eu să mă bucur de cuprinsul ei, am comunicat îndată lui Iacob Negruzzi pentru foaia «Convorbirilor». Are grijă să-i atragă atenția: „De am greșit, necerându-ți prealabila autorizare fac «mea culpa» (...) și sper că mi-i ierta în considerația bunei intențiuni ...“¹⁵.

Constatând că s-a văzut afectat, dintr-odată, de un lumbago supărător, chiar în ajunul plecării sale la București și Sinaia, V. Alecsandri i-a transmis că și-ar dori ca, de o astfel de maladie, să aibă mai degrabă parte, „în interesul demnității (...) toți miniștrii a căror mijloc are o elasticitate proverbială, față cu capetele mai mult sau mai puțin <în>coronate“. Și pentru ca să se răzbune pe atitudinea lor imorală, el ține să le ureze acestora „din toată inima un lumbago național-liberal pe câtă vreme demnitatea lor stă îngropată în portofoliul ministerial, această raclă a mândriei personale și chiar a virtuții omenești“¹⁶.

Poetul îi mai comunică prietenului său, din Tecuci, că dorește să se întâlnească, la București, cu Ion Ghica în vederea punerii la cale a „a înscenării unei feerii naționale“, „care poartă titlul de «Povestea lui Pepelea»“. Îi mai aduce la cunoștință încă ceva gândindu-se că l-ar putea flata pe istoric: „Am dat la tipar un nou volum de poezii, între care se găsește «Legenda lui Becri-Mustafa», dedicată amicului meu și coleg Papadopol-Calimah“, el propunându-și ca, „pentru vară“, să dea la iveală încă „o piesă în 4 acturi, intitulată «Dezrobirea țiganilor»“¹⁷.

În misiva menționată, V. Alecsandri își exprimă dorința de a-l revedea: „Îmi promiți o vizită la Mircești? Pe când?“, pentru ca, la sfârșitul scrisorii, să-i reamintească: „Aveai de gând a întreprinde o plimbare pe la monastiri cu sperare de a găsi cărți vechi ... Cred că îi trece pe la Mircești... Aș dori să te consult asupra formulei legale a testamentelor. O consultație foarte veselă, precum vezi, însă vom ști să-i dăm un caracter de comedie conform cu comedia lumii. Vino să râdem.“ După ce-l îmbrățișează, are grijă să transmită complimente sale „respectuoase d-nei Calimah și mamei sale“¹⁸.

Tot de la Mircești, cum era început de an, pe 2 ianuarie 1881, Alecsandri, amintindu-și de Papadopol-Calimah, ține să-i transmită: „lubite

coleg, // Îți urez de Anul nou toate fericirile lumesti și o fecunditate nesfârșită în scrierile interesante ca acele ce știi face. Soția mea se unește la aceste gânduri. Complimente respectuoase d-nei Papadopol și d-nei Plehter“¹⁹.

Deși nu cunoaștem numărul corespondențelor lui Papadopol-Calimah, pe care le-ar fi putut expedia bunului prieten, V. Alecsandri, vom încerca să le comentăm doar pe cele, expediate în cursul anului 1884, ce se păstrează la Biblioteca Academiei Române din București.

Cea mai veche epistolă, din instituția menționată, datează din 9 februarie 1884.

Iată cum începe aceasta în care își exprimă o totală stare de nemulțumire: „Iubite Vasilică, Sunt trei zile de când m-am întors din București de mai stau puțin acasă și nu știu, zău, dacă într-o bună dimineață nu mă vei vedea la Mircești. La București am stat o săptămână și m-am săturat“. Nesatisfăcut de timpul petrecut la Camera Deputaților, în care

ajunsesse ca deputat de Tecuci, i se destăinuie: „Mare prostie, politica, pe capul omeniei. Cât de fericiți sunt acei care stau departe de ea, mai ales când, careva, nu-i făcut pentru minciunile și tripotajurile²⁰ de stat! O carte bună, o zi de studiu plătește mai mult decât toate pehlivaniile²¹ politice moderne²². Amintindu-și de „scrisoarea promisă despre familia Alecsandri“, îl asigură că nu a uitat-o, explicându-i motivul real al întârzierii sale: „Îndată ce am venit acasă, m-am pus să-ți scriu, mi-am deschis hârtoagele și am început a aduna și a culege de îndată însă m-am pomenit că scrisoarea mea ia proporții mari, căci familia Alecsandri „are multe forțe, multe datine în Napoli, în Veneția și în relațiile Serenissimei Republice cu Vasile Lupu și cu Matei Basarab“.

Și pentru a-l convinge că el este preocupat, îndeaproape, de genealogia familiei sale, pe filieră paternă, Papadopol-Calimah îi comunică că a făcut rostul de cartea „Secrets d'Etat de Venise“ a lui Vladimir Lamansky ce sosise, tocmai de la Sankt Petersburg, din Rusia.²³ Totodată, îi spune că va continua să mai caute „în documentele manuscrise din București“, precum și în lucrările ce-i parveniseră „din Veneția și de la Viena“. După ce-i dă mai multe detalii, capabile să contureze un posibil arbore genealogic, se angajează ca, peste puțin timp, să-i trimită o „scrisoare despre familia Alecsandri, în capul căreia stă, în istoria Veneției și a Neapolei, un Alexandru Alessandri, om minunat și mare învățat, la 1461“. În ultima parte, ține să-i spună că „a avut o audiență la M.S. Regele“, „foarte plăcută și mângâietoare“ cu care prilej s-a antrenat într-o „lungă convorbire (...) despre literatură, despre istorie“²⁴.

Cum Papadopol-Calimah continua să se aplece la București, îl înștiințează, pe 12 mai 1884, pe Alecsandri, că, dacă tot și-a amânat plecarea sa în localitatea Aix les Bains, din Franța, atunci el întrevede posibilitatea de a-l putea întâlni: „Voi avea iar fericirea de a te vizita. Eu sper ca, până la 15-16 mai, va sfârși aice și îndată voi pleca spre Mircești“. Răspunzându-i ce reușise să facă, la Cameră, în legătură cu petiția unei maici, probabil o cunoștință de-a poetului, Papadopol-Calimah îi relatează că participase la „Sarbarea zilei de 10 mai“ care i s-a părut „splendidă“. „Regele și regina, ca totdeauna“, s-au arătat, „de o amabilitate care le atrage inimile tuturor oamenilor cunoscuți de bun simț și neinteresați“. Vrând să-și întărească opinia exprimată, Papadopol-Calimah îi promite lui Alecsandri că, a doua zi, îi va trimite și reacția elegantă a lui Carol I „la felicitările Camerei, răspuns foarte demn și frumos“. Are grijă să-și

încheie în mod reverențios misiva, spunându-i: „La revedere, iubite Vasilică (...) Sărutări de mâini cucoanei Paulina, Te îmbrățișez“.²⁵

În primăvara anului 1885, Alecsandri, dorind să contribuie la îmbunătățirea relații româno-franceze care se înrăutățiseră din cauza cercurilor politice din anturajul regelui Carol I, ce tindeau mai degrabă o apropiere a României de Germania, încearcă să impulsioneze activitatea țării noastre din cadrul legației de la Paris. Regretând faptul că acceptase mult prea ușor propunerea de a reveni în diplomatie, se vede deja intrat „într-un mare bucluc“, ce implica „numeroase obligații“. Recunoscând faptul că, aflându-se departe, dorul de țară, nu-i dă liniște, ține să i se destăinuie lui Papadopol-Calimah: „Mi-e dor de Mircești și de cabinetul de lucru, unde, pe nesimțite, mă apropiam de birou, apucam condeii și scriam vrute și nevrute...“, pentru ca, în anul următor, să-l anunțe, pe același prieten, „Vom veni în țară, căci suntem mânați de dorul ei!“²⁶

Întrucât între cele două personalități să se statorniciseră o relație de autentică amicitie, s-a întâmplat ca Al. Papadopol-Calimah, dorind să dea curs invitațiilor lui V. Alecsandri, să se deplaseze, în mai multe rânduri, până la proprietatea acestuia de la Mircești. Astfel, în august 1889, chiar s-a nimerit să se aplece în casa acestuia, lucru relatat într-o scrisoare adresată de Alecsandri lui Ion Ghica, fost Prim-ministru al României și Președinte în exercițiu al Academiei din acea perioadă: „Am ca oaspete pe Alexandru Papadopol-Calimah, singurul dintre academicieni care lucrează peste măsură. Îmi citește în fiecare zi câteva părți foarte interesante din numeroasele sale manuscrise, care își așteaptă rândul la publicare. Iată un om modest și muncitor, care a meritat, mai mult decât alții, dintre colegii săi, un premiu academic, dar pe care au uitat mereu să-l răsplătească!“²⁷. La rândul său, Ion Ghica, printr-o misivă, expediată pe 9 august

Dezvelirea plăcii comemorative a istoricului,
Tecuci, 24 ianuarie 2018

1889, îi răspunde lui Alecsandri: „Transmite toate cele bune lui Papadopol-Calimah, acest întrepid descoperitor de documente istorice, și spune-i să nu neglijeze corespondența lui Sandu Sturza Vodă 28 cu Gentz 29, care se găsește, mi s-a spus, în posesia răposatului beizadea Nicolae Șuțu”³⁰.

Cum se întâmplase să se afle plecat la moșia de la Stănișești, localitate situată în partea de NV a județului Tecuci, Papadopol-Calimah avea să fie înștiințat, firește mult prea târziu, de moartea poetului, care se produsese pe 26 august 1890, exact după un an de la ultima sa descindere acolo, la Mircești, în casa-i atât de primitoare. Răvășit fiind de dispariția lui Alecsandri, la doar 69 de ani, ține să se deplaseze, la poșta din Podu-Turcului, de unde, pe 6 septembrie, avea să expedieze, prin mijlocirea telegrafului, mesajul de condoleanțe pentru doamna Paulina, soția celui dispărut: „Primind telegrama târziu, la țară, împărtaşesc toată durerea dv. pentru cumplita nenorocire. Papadopulo Calimah”³¹.

Prin acest succint demers de natură epistolară, susținut pe baza unor documente de natură, epistolară, am ținut, pe cât posibil, să scoatem în evidență natura benefică a relațiilor dintre cele două personalități ale culturii românești, pe care, la un moment dat, reușise să le unească destinele. Se mai cuvine a sublinia și faptul că, amândoi, s-au implicat, cu mult entuziasm patriotic, în realizarea Unirii Principatelor, își exercitase funcțiile de miniștri de externe, în timpul domnitorului Al. Ioan Cuza, iar, datorită preocupărilor lor, notabile și atât de diverse, s-au văzut aleși ca membri ai Academiei Române, V. Alecsandri la Secțiunea Literară, iar Al. Papadopol-Calimah la Secțiunea Istorică.

Note:

¹ „Telegraful român”, Sibiu, XXVIII, nr. 122, 16 oct. 1880, p. 485

² Ibidem; În „Jardin des Alpes”, din Geneva, fusese inaugurat, pe 14 octombrie 1879, mausoleul din marmură al lui Carol al II-lea, duce de Brunswick,

care a trăit între 1804-1873.

³ TR, idem

⁴ Ibidem, p. 486

⁵ TR, nr. 127, 28 oct. 1880, p. 505

⁶ Ibidem, p. 509

⁷ TR, nr. 124, 21 oct. 1880, p. 491

⁸ TR, nr. 122, 16 oct. 1880, p. 485

⁹ TR, nr. 129, 1 nov. 1880, p. 51

¹⁰ V. Alecsandri, „Scrieri”, Opere X, Corespondență (1871-1881), Editura Minerva, București, 1985

¹¹ V. Alecsandri, op. cit., doc. 418, p. 525

¹² Ibidem, doc. 424, p. 531

¹³ Ibidem, doc. 437, p. 547

¹⁴ Este posibil ca data să fie eronată deoarece, în „Scrisoare a lui Al. Papadopol-Calimah ...”, este menționată, în mod cât se poate de evident, ziua de 20 iulie 1880.

¹⁵ V. Alecsandri, op. cit., doc. 477, p. 592

¹⁶ Idem

¹⁷ Ibidem, p. 593

¹⁸ Idem

¹⁹ Ibidem, doc. 527, p. 647

²⁰ Cuvântul înseamnă afaceri necinstite

²¹ Se referă la excrocherii, înșelătorii.

²² Biblioteca Academiei Române, Serviciul Colecții speciale, fd. Scrisori, LX/131-1

²³ Autorul era profesor la Universitatea din acel oraș, iar volumul, editat în 1884, evidențiază raporturile Serenissimei Venezia cu lumea grecilor, slavilor și Porții Otomane în secolele XV-XVI.

²⁴ BAR, SCS, fd. Scrisori, LX/131-1

²⁵ BAR, SCS, fd. Scrisori, LX/132-2

²⁶ <https://editiadedimineata.ro/de-la-poezie-in-diplomatie-uf-de-as-fi-stiut-ce-ma-asteapta-as-fi-ramas-linistit-la-mircesti/>

²⁷ Vasile Alecsandri, „Scrisori, însemnări”, Editura pentru Literatură, 1964, p. 100

²⁸ Ioniță Sandu Sturdza, a fost domnitor al Moldovei, în perioada sept. 1822 - apr. 1828.

²⁹ Friedrich von Gentz, scriitor și diplomat austriac. A fost secretar al Congresului de la Viena din perioada 1814-1815, promovând un plan de pace în Europa.

³⁰ Ion Ghica, „Opere”, vol. 4, Editura Minerva, 1985, p. 533

³¹ BAR, SCS, fd. Scrisori, LX/31

Casa lui Papadopol-Calimah din Tecuci în 1945.

POLEMOS

PANAIT ISTRATI SAU EXILUL PLANETAR (2)

► Adrian Dinu RACHIERU

Pentru Panait Istrati, cel care, după spusele prietenului său Nikos Kazantzakis, tovarăș de călătorie în Rusia Sovietică, avea „menirea de flacăra”, nemulțumindu-se a flutura ideii „de hârtie”, *problema sovietică* a fost, se știe, „o dramă intimă”. Aderase entuziast, a fost dezamăgit, a scris, debusolat, o carte-șoc (demascatoare) stârnind o furioasă campanie, a fost „executat” de kominterniști și acoperit cu ultragii; peste ani, A. Gide, în *Retour de l'URSS* (1936) va repeta experiența decepționantă. Să reconstituim acest traseu, cu ajutorul lui Boris Suvarin (Souvarine), o adevărată „arhivă”, bolșevic de primă generație, exclus, expert în sovietologie, oferind în *Panait Istrati et le communisme* (Editura Champ Libre) o „sursă de informații referențială” (Lovinescu 1994: 246), explicând circumstanțele. Și un „act de justiție postumă”...

Zbuciumatul Istrati, scria M. Ungheanu, a evoluat „în etajele de sus ale macro-structurii internaționalelor literare și politice europene și a suportat consecințele dure ale acestui contact” (Ungheanu 2000: 94). Evident, a avut de-a face cu kominternul, experiența sa fiind, cu o vorbă iorghistă, „stratosferică” (Ungheanu 2000: 97). Temperamental, febril, exaltat, de o sensibilitate excesivă, Istrati exprima „anarhismul umanitar” (cf. B. Suvarin), făcând din sentimente propria-i doctrină, respingând aderența ca subordonare. De fapt, spune Suvarin, „nu cunoștea marxismul și nu se sinchisea de el”. Împreună cu Racovski, ambasadorul URSS în Franța, un troțkist rechemat la bază, va vizita, ca simpatizant bolșevic, „Mecca revoluției” la zece ani de la Marea Revoluție. Dacă această primă vizită nu-l „trezește”, ba, mai mult, în Grecia, însoțindu-l pe Kazantzakis, își vor „țipa entuziasmul” (cum îl asigurau pe Stalin), provocând scandal, a doua călătorie, în martie 1928, scăpând de escorta G.P.U., îi deschidea ochii. „Afacerea Rusakov”, cu o audiență la Kalinin, declanșează o criză de conștiință și se va întoarce la Paris dezorientat, „nemaștiind în ce să creadă”. După îndelungi certuri cu Suvarin, după sfatul lui Rolland (interdictiv) privind cele două scrisori adresate G.P.U.-ului, cu rugămintea de

a nu fi publicate, Istrati se decide. Având contract de exclusivitate cu editorul Rieder, va tipări, sub propria-i semnătură, celebră în epocă, trilogia *Vers l'autre flamme*, păstrând „temporar” anonimul co-autorilor: adică Boris Suvarin, cu volumul *La Russie nue* și Victor Serge, cu *Soviets, 1929*, dezinteresat de coerența ansamblului. Cartea sa, *Vers l'autre flamme, après seize mois dans l'URSS* a provocat scandalul, ruptura cu veneratul Rolland și infamiile lui Barbusse, „o prostituată a puterii sovietice”, cum zice Suvarin. Dar era o primă mărturie, de larg ecou, aparținând unei celebrități mondiale. *Spre o altă flacăra*, deși o reacție personală a unui justițiar social, profund dezamăgit, va declanșa represaliile; „trădătorul” trebuia demascat și pedepsit¹⁾. Dacă în intervalul 1925-1927, lui Istrati îi apăruseră 27 de cărți, în rusă și ucraineană, plus o sumedenie de comentarii elogioase, precum cea a lui I. Fried în *Novâi Mir* (nr. 7/1927), Conferința Internațională a scriitorilor revoluționari de la Harkov va da tonul campaniei kominterniste. Soarta lui Istrati fusese pecetluită. Iar omul utopizant, încrezător în fraternitatea universală, va descoperi „farsa sovietică”. Cele 16 luni petrecute în URSS, în patria visului său, au fost un drum inițiat, o reconvertire, semnificând „prăbușirea” unui eu sfâșiat; și un strigăt al conștiinței, anulându-i intențiile de „a se așeza” la Moscova, în „patria socialismului”. Dacă în februarie 1928, din Atena, cerea ca „Sovietele să fie lăsate în pace”, în anul crucial 1929 „sfințenia Revoluției” s-a spulberat. Va cere „fratelui Adrian”, traducătorul olandez A.-M. de Jong sau lui Ernst Bendz să nu mai tipărească articolele sale, corespondențe

¹⁾ În cercurile moscovite circula zvonul că Panait Istrati urma să scrie o carte „neprietenosă”. Despre „cearta cu Sovietele”, Istrati povestește, într-un interviu solicitat de G.M. Zamfirescu (v. *România literară*, nr. 65/1933) că a avut o întâlnire de taină cu tovarășul Agranov, „mâna dreaptă a lui Stalin”, mărturisindu-i că, fără a părăsi idealurile proletare, cu „sufletul rupt”, el nu va accepta să fie complicele „nelegiuirilor”. Istrati a refuzat să mintă, iar Agranov, încercând să afle „în ce măsură” înțelegea acesta să lovească, i-a spus franc că nu va fi cruțat. Resemnat, Istrati va conchide: „Tovarășul Agranov s-a ținut de cuvânt” (*Apud* Lucian Chișu, vol. cit., p. 128).

trimise din Rusia, rod al unui entuziasm naiv, încă sperând în reformarea sistemului. Și întrebându-se, cu o candoare dezarmantă: *unde ar putea fi acasă?* Răspunsul a venit târziu, „ca opțiune finală, testamentară” pentru românism (Ungheanu 2000: 143). Întrevederea cu Gherson, secretar al G.P.U.-ului (decembrie 1928), misivele (două) adresate G.P.U.-ului, audiența la Kalinin pentru a soluționa problemele lui Rusakov (socrul lui Victor Serge) l-au deziluzionat definitiv. Dar ele prefațau atacurile care vor veni: metamorfozele lui R. Rolland, virând spre stalinism și minciunile grosolane ale lui Barbusse (*Le Haïdouk de la Sigurantza*, în *Le Monde*, februarie 1935), unul dintre „voiajorii idealului moscovit”, cum se rostise Oct. Goga. Dezvrăjirea lui Istrati înseamnă nașterea unui disident, într-o vreme în care „disidenții stângii încă nu se născuseră” (Ungureanu 1995: 25). Istrati a fost în preajma liderilor, a trăit cumplita deziluzie (apoi a fost marginalizat, ostracizat, renegat, boicotat, uitat) și s-a „spovedit”, predicând dezangajarea. *Spovedanie pentru învinși/ Confession pour vaincus* este, de fapt, *Spovedania unui învins (Cugetarea, 1929)*, retipărită abia în 1990 (editura *Dacia*), prohibită din motive lesne de bănuț. Dar cel „vinovat de dezertațiune”, revenit acasă, mărturisea într-un interviu din *Lumea* că „nu s-a lecuit de Revoluție”. Probabil Sanda Stolojan avea dreptate: Panait Istrati e un disident „înaintea tuturor”. Ceea ce nedumerește ar fi, însă, o observație foarte la îndemână: de ce oare disidența românească nu se revendică de la Panait Istrati? A fost în grațiile stângii franco-moscovită și a proslăvit, ca scriitor umanist, internaționalismul, comițând și gesturi publicistice care, în mediul cultural românesc, nu i-au fost iertate: antieminescian și pro Tatar-Bunar. Dar s-a dezis public de un program politic asumat cu exaltarea juneții și „a jertfit totul” (Ungheanu 1996: 233) prin antisovietismul mărturisit, purtând o etichetă kominternistă ex-comunicatoare. Nu a fost vorba de o disidență „negociată”, protejată, profitabilă. Dimpotrivă, om învins, fără a mai crede în clase, Istrati va lansa, în *Les Nouvelles littéraires* (8 aprilie 1933), un veritabil manifest: *L'homme qui n'adhère à rien*. Doar „generozitatea omului-prieten” va conta, refuzând „animalul de turmă”. Dezangajarea, paradoxal, nu abandonează „religia fraternității”, dar complotul tăcerii, „campania de ucidere în efigie” (Burța-Cernat 2016: 9), purtată cu aplomb, fac din cazul Istrati un caz dramatic. Devenit indezirabil, interzis după „prăbușirea credinței”, entuziastul socialist portuar va constata, după „dezacordul cu Sovietele”, că Rusia, spulberându-i iluziile și sănătatea, l-a „doborât”. Totuși, încrezător în Revoluție, certat cu „răii bolșevici”, ne asigura că va merge „spre altă flacăra”. Revărsarea de infamii

îl îngroapă, pentru lungă vreme, într-o centură de prejudecăți, greu de dislocat. *Pravda* va anunța oficial că avem de-a face cu un agent al Siguranței; enciclopediile sovietice vor aminti, în treacăt, de „episodul revoluționar”, insistând pe îngustimea mic-burgheză și ideologia sa lacunară, jonglând cu vorbe goale și lansând „calomniile revoltătoare” (1937); va fi repudiat (1966), dezavuat (1972), taxat ca „fățarnic”, un „haiduc al literaturii”, calomniator de meserie (cf. Boris Volin), „o minte necoaptă” (cf. Ștefan Zweig) etc. Lângă un Rolland iritat, dezaprobând gestul publicării și un Barbusse infam, culminând cu anunțul din *L'Humanité*, la moartea lui Istrati, părăsindu-ne „în pielea unui fascist”. Tot în *L'Humanité*, la 21 aprilie 1978, Claude Prévost (v. *Sur le nouveau Gorki balkanique*) va demonta acuzele lui Barbusse, recunoscându-i lui Istrati, reparatoriu, „rolul glorios (dar ingrat) de pionier”. A fost oare reabilitat după o lungă carantină? Este Istrati un caz clasat?

Cândva citit „de zor” în Franța, constatase Iliia Ehrenburg, „redescoperit” (în 1969) prin reeditarea operei la *Gallimard*, proscrisul a fost victima unor campanii mincinoase, nota ferm Jean-Marie Goulemot, denunțând acea „strategie du mensonge”. Asociația franceză *Prietenii lui Panait Istrati*, sub președinția lui Marcel Mernoș, Christian Golfetto, Christian Delrue și ceilalți se zbate, Roger Grenier propunea, sub cupola „mitului mediteranean” și a omului revoltat, o subtilă paralelă între Istrati și Camus. Un „desant francez” (cf. Mugur Popovici), descins și la librăria *Kyralina*, o insulă de francofonie în București, în frunte cu Jacques Baujard și Linda Lè trudește la editarea „opozantului etern”, de „marcă vitalistă”, plin de compasiune pentru cei umili. Inclusiv prin apariția unor albume de benzi desenate! Noi, după vrerea unor critici, ne-am confruntat cu falsa problemă a „autohtonizării” unui „romantic pur” (cum l-a văzut tânărul Eugen Ionescu, comentând, în 1934, *Biroul de plasare*) și cu puzderia de dosare secrete, manipulate grosolan, decretându-l „om al Moscovei”. Repliat pe „rezistența românească” ca soluție de ultimă oră, Panait Istrati s-a întors definitiv acasă. Exilat din Utopie, stigmatizat, inaugurând Contrautopia, *cazul Istrati*, tratat deseori anecdotic, exprimă un *pionierat* care se cuvine mereu reamintit. Măcar pentru a fi contrapus inflaționarei disidențe de budoar, înfloritoare postdecembrist.

După '89, pentru controversatul Istrati, disidentul „în stare pură”, ar fi putut începe „a treia posteritate” (Chișu 2004: 103). Dar acest „Sisif român”, în veșnică alergătură, practicând – zicea – „o sută de meserii, fără a prinde rădăcini”, are, în continuare – după decenii de tăcere – o posteritate zbuciumată. Deși istratologia s-a revigorat, exemplul Istrati, în noul context, ar fi trebuit privit

„cu mai multă cuviință” (Chișu 2004: 130). Nu doar calvarul unei existențe, nu doar opera, penetrând canonul transnațional, nu doar foamea de lectură a autodidactului Istrati, un cititor înrăit, pribegind în lume; neuitând de povara etichetelor, înscenând un asasinat moral, însoțind un destin zburciat, capabil de gesturi de pionierat, de larg ecou pe marea scenă a lumii. Și care s-a declarat un „scriitor român înăscut”...

*

Parazitoza ticurilor critice s-a cramponat de „sentimentalismul” istratian, minimalizându-l, paradoxal, în chip elogios. Panait Istrati a fost o conștiință interogativă, „din stirpea lui Hamlet”, scria Mircea Iorgulescu, trăind seismele timpului; prozele istratiene respiră un aer crepuscular, putrefact, contaminat de violență agonică. Istrati nu se dorea o „zbârnâitoare sentimentală”. Dimpotrivă, într-o omenire slujită, el chema la luptă, frumosul în sine fiind un basm. Omul revoltat istratian este produsul unui scriitor revoltat, care gustă „bucuria de a dispune de tine însuși”, refuzând viața în turmă, standardizarea. Dar realitatea textelor, inclusiv a celor de tip publicistic nu ajunge; plină de îndoieli, disperări, retractări, viața lui Panait Istrati oferă prilejul căutării unor sinteze imposibile. În plasma autoproiecției, naratorul istratian își trăiește drama, exorcizând „marele bâlci al existenței”. Eșecul existențial este îndulcit prin triumful comunicării, salvând tensiunea autenticistă. Deși cu trăsături care țin de copilăria artei (cf. Al. Oprea), de coloratură populară și naturalețe nativă, scrisul lui Istrati simte retorica noului roman; prozatorul plantează povestirea în povestire, cultivă fragmentarismul prin multiplicarea naratorilor, fluxul epic e sincopat. Acuzând Occidentul insensibil la „zvâcnirile inimii”, proza lui Istrati trăiește prin *oralitate* și *subiectivism*. Categorie, în noile contexte literare, formula sa nu e o cale de urmat. Fotografii de camelotă de pe *Promenades des Anglais* scria despre revoltă fiindcă trăiește revoltat. Opera lui nu este imaginație, ci „carne sângerândă”; în pagina nesupusului Istrati lumea trăiește așa cum este. Sublimul aventurier, „pribeag” (cum îl numise Sadoveanu) refuză, fuge, își caută un refugiu. El își va recunoaște o singură calitate: sinceritatea.

Dacă ideea exotismului e, negreșit, valabilă, abuzul ei întreține un fals. Prezintă icoane românești, Panait Istrati înfățișează Occidentului o lume quasi-necunoscută. Impactul francez a exploatat tocmai pitorescul prozei istratiene; ea însemna – probabil – un colț de natură (conservată în virginitatea ei) pe o planetă „de asfalt”, cu parcuri stilizate. Henri Barbusse descoperea chiar în opera lui Istrati „adevărate culori a sângelui”.

Cucerind gloria pe malurile Senei, Istrati a refuzat naturalizarea. În *Trecut și viitor*, relatând conversația cu un scriitor francez, Panait Istrati oferă un răspuns „enigmatic”, de extracție brăileană: „Are Chira socoteală!” Rădăcinile românești ale prozatorului nu suportau transplantul.

Deși vechea apreciere a lui H. Sanielevici rămâne o flagrantă exagerare (Istrati fiind – zicea autorul buclucașului tabel sinoptic, aplicat prozei sadoveniene – cel mai bun prozator pe care l-a avut România), importanța lui Panait Istrati nu este artificială. Prozatorul nu este un scriitor „de mucava”, gloria sa, în pofida eclipselor, nu este sezonieră. *Redescoperirea* lui Panait Istrati privește recuperarea lui ca scriitor român. El însuși un fenomen exotic (dosarul Istrati oferind din abundență date senzaționale), autorul lui *Codin* a surprins Occidentul prin substanța cărților sale. Condiția de om revoltat, hrănindu-i opera literară și inflamata publicistică descoperă o față mai puțin cunoscută. *Le pelerin du Coeur*, scoasă sub îngrijirea devotatului Alexandru Talex, aducea la cunoștința publicului străin pagini îngropate în revistele românești de epocă.

Desrădăcinatul brăilean revenea în țară, în 1930, cu sufletul „înghețat”. Reîmpământenit de Sadoveanu, aflând la Iași „un mănunchi de buni prieteni” (cum relatează într-o scrisoare din iunie 1934), Panait Istrati e încercuit de griji. Viermele îndoielii macină liniștea. Precaritatea situației materiale și neputința de a scrie îl chinuie; „partea capitală a operei mele se află încă în burta mea” – se va confesa lui Romain Rolland (29 ianuarie 1935). Partea capitală, povestea vieții singuraticului Adrian Zografi era un vast ciclu proiectat în două serii (cu un total de 12-15 volume), celebrând faptul trăit. „Arta lui Adrian al meu va fi adevărul meu” – spunea Istrati, un scriitor spontan și cinstit. Despuia de orice retorică, „divanul” narativ dă cuvântul lui Adrian Zografi, ajuns la propria lui poveste. Adrian, un *alter ego* al scriitorului este – firește – un rebel, un suflet liber mânat de o vocație nedeslușită; textul se epicizează, lumea de „la fund” este o umanitate rănită, cu oameni pătimiși și liberi (scandalizându-l pe Iorga), dinamitată de psihologia unui etern insurgent. Un realism brutal, absorbind elemente reale, îmbibat de gesturi plebeiene (traducând disprețul lumpenului pentru existența „stătută”) definește universul prozei istratiene: o lume marginalizată, populată de profesioniștii aventurii, „stâlciții unei lumi perverse” în luptă cu un destin nemilos, striviți de „mâna neagră a soartei”.

Omul istratian, deși de condiție umilă, provenind din subsolurile sociale nu-și pierde mila și demnitatea; sufletul nu e schilodit. Mai pâlpaie

speranța, frumusețea e descoperită și în infern. Umanitatea lui Panait Istrati trăiește în mocirlele viciului, dar nu alungă visul; aceste suflete labile, prăbușite, râvnesc „înălțarea”. Descoperim în pestrița lume dunăreană, în spațiul balcano-oriental o tipologie originală, motivată prin morala sincerității. Sunt aici haimanale de treabă și destrăbălate de inimă; libertatea e forma lor de existență. Aceștia duc povara vinovăției lumii, dar se deschid prieteniei. Antiidilismul lui Istrati e în vecinătatea naturalismului neplivit, fără granițe ferme. Prozatorul nu e interesat de omul comun, obedient, ci de tipologia periferiei, eliberând vocea sângelui clocotitor. „Norma” acestor personaje e sfidarea normei. Dar un moș Popa e „plin pe dinăuntru” și în căutarea unor astfel de oameni a plecat Panait Istrati, chiar în teritorii străine talentului său; adică în romane. Soarta înspăimântătoare lovește crunt în eroii lui Panait Istrati; moș Anghel pierduse tot și nu mai credea în nimic, trăind într-o atmosferă de „nou țintirim”. Refugiul e povestirea. A povesti, rememorând un timp pierdut, înseamnă – pentru personajele lui Istrati – a trăi. Aflăm, astfel, de năprasnica viață a lui Cosma. *Casa Thuringer* și *Biroul de plasare* pot fi citite, cum propunea Mircea Iorgulescu, (și) ca romane politice. Iar Neranțula poate fi „madlena lui Istrati” (Modreanu 2021: 82).

Să observăm că lumea lui Istrati e zgduidă de explozii temperamentale; eroii săi cunosc tragismul însingurării și participă afectiv, direct (nu reflexiv) la marea încercare a unor dezamăgiri. Peste opera istratiană nu plutește atmosfera tragicului senin (tonifiant, ca la Sadoveanu), ci, mai degrabă, o veselie tragică, deslușindu-și tâlcul etic, slobozindu-și frenetic sevele. Călătoria și visătoarea se întretes în „halimaua” istratiană, un univers fabulos, de o „frustritate băsmuitoare”, observase I. Negoitescu. Panait Istrati se refugiază în vârsta copilăriei, ca oază luminoasă; sau în lumea artelor, ca ultimă nădejde de dreptate socială, demascând toate ipocriziile. El este, indiscutabil, un meridional; balcanismul său e real și mustește de autenticitate. Miasmele concretului se simt în pagina lui Istrati și îl obligă, vorbind de lumea porturilor, colcăind de patimi și vicii, să o prezinte fără fard. Deși „diletant superior”, ignorând regulile artei narative, Istrati, ca *autor trans-național*, are ca vocație libertatea.

Acest *l'enfant prodigue* era „ars” de nevoia de comunicare. Ne eliberăm prin povestire, crede Panait Istrati; povestirea e colacul de salvare, eroii săi povestesc „din prea multă inimă”. Povestirea oferă șansa retrării: „hai să mai trăim o clipă din trecutul ăsta grozav” –va spune moș Anghel. Iar prietenia reprezintă un maximum comunicațional. Gherasim refuză ispititoare avantaje materiale, preferând prietenia vagabondului Mihail. Sunt și clipe extatice

(e drept, rare) în textele lui Panait Istrati: Irimie, „flăcăul slobod” (vezi povestirea *Cosma*) trăiește „cu balta”. De regulă, Panait Istrati deromantizează existența. E o reacție firească câtă vreme, o spune chiar Istrati, „spiritul născocitor” îi lipsea, iar legătura dintre biografie și operă e, se vede bine, rectilinie. Viața curge neîndiguită în text; crizele existențiale, sufletești se răsfrâng în cărțile lui. Pentru Istrati, citim în *Facța*, cuvântul este o „granată”. Așa fiind, gazetăria socialistă (practicată cu patos) îl ancorează în problemele societății. Panait Istrati a fost un implicat, purtat de demonul pasionalității în cotloanele vieții politice, redescoperind flacăra curată a prieteniei.

Pornit din lumea Brăilei, „scriitor portuar” și muncitor rătăcitor, în neostoită hoinăreală, Panait Istrati ar fi replica proletariană față de un alt mare călător, Matila Ghyka, ilustrând „variante aristocratică” (cf. Mircea Angheliescu). Dar Istrati, cu scrisul său „sinestezic”, *trăiește și scrie în două lumi*, observa Simona Modreanu, hrănind pulsuni contradictorii. Eroii săi „se hrănesc cu visuri”; iar limba sa, „senzuală, impregnată de o muzicalitate febrilă, neliniștită și luminoasă, deopotrivă” (Modreanu 2021: 81) ne invită în „orizontul himerelor”.

Faimos în străinătate, Panait Istrati a rămas lungă vreme refuzat, privit ca un fenomen exotic, ignorat de marii noștri critici datorită bilingvismului. Celebritatea istratiană, prelungind în universalitate ecourile sufletului românesc, nu poate fi restrânsă la un exotism de extracție balcanică sau la o ideologie internaționalistă. Simțirea mea, preciza Panait Istrati, izvorăște din origini românești. Învingul unei vieți s-a răzbunat, despre el știm aproape totul chiar de la celdezgolit, fără răsfăț estetic, în oglinda textului. Odată restabilit adevărul, Istrati se dovedește *un învingător*, anunța Monica Lovinescu, „nu numai în istoria propriu-zisă, dar și în cea literară” (Lovinescu 2014: 474). Vom zice și noi, alături de „armata” istratienilor, că Panait Istrati, caz flagrant de ignorare, merită a fi „redescoperit”. El illustrează, ca nimeni altul, „literatura migrantă”. Dar criticii, nota caustic Mircea Cărtărescu, „n-au știut ce să facă cu el și opera sa” (Cărtărescu 2020: 203), istoriile noastre literare nereușind să-l asimileze.

NOTE:

Bădescu, Ungheanu (2000): Ilie Bădescu, Mihai Ungheanu (coordonatori), *Enciclopedia valorilor reprimite, Războiul împotriva culturii române (1944-1999)*, Volumul I, Editura Pro-Humanitate, București.

Burța-Cernat (2016): Bianca Burța-Cernat, *Soarta schimbătoare a unui scriitor din Levant*, în *Observator cultural*, nr. 547(805)/14-20 ianuarie 2016.

- Cărtărescu (2020): Mircea Cărtărescu, *Kira Kiralina sau aspirația spre absolut*, în *Creionul de tâmplărie*, Editura Humanitas, București.
- Chișu (2004): Lucian Chișu, *Un Sisif român, Panait Istrati*, în *Raftul cu amintiri*, Editura Viitorul Românesc, București.
- Coman (2022): Viorel Coman, *Panait Istrati către Romain Rolland: „Am spart vesela!”*, în *Tecuciul literar-artistic*, nr. 65/2022.
- Dimisianu (1985): Gabriel Dimisianu, *Fâșii de viață*, în *Caiete critice* (Panait Istrati), nr. 3-4/1985.
- Iorgulescu (1985): Mircea Iorgulescu, *Correspondența Panait Istrati – Romain Rolland*, în *Caiete critice* (Panait Istrati), nr. 3-4/1985.
- Iorgulescu (1986): Mircea Iorgulescu, *Spre alt Istrati, Partea întâi*, Editura Minerva, București.
- Iorgulescu (2004): Mircea Iorgulescu, *Celălalt Istrati*, Editura Polirom, Iași.
- Istrati (1991): Panait Istrati, *Spovedanie pentru învinși*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
- Istrati (2001): Panait Istrati, *Meditera, Cuvânt înainte de Mircea Iorgulescu*, Editura Compania, București.
- Lovinescu (1994): Monica Lovinescu, *Posteritatea contemporană, Unde scurte* (III), Editura Humanitas, București.
- Lovinescu (2014): Monica Lovinescu, *O istorie a literaturii române pe unde scurte* (1960-2000), ediție îngrijită și prefață de Cristina Cioabă, Editura Humanitas, București.
- Modreanu (2021): Simona Modreanu, *Tulburea Dunăre albastră a lui Panait Istrati*, în *Scriptor*, Anul VII, nr. 9-10/2021.
- Oprea (1984): Al. Oprea, *Panait Istrati. Dosarul vieții și al operei*, Editura Meridiane, București.
- Pandrea (1982): Petre Pandrea, *Atitudini și controverse*, ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Gh. Epure, Editura Minerva, București.
- Simuț (1985): Ion Simuț, *Întoarcerea fiului risipitor*, în *Caiete critice* (Panait Istrati), nr. 3-4/1985.
- Toma (2016): Dolores Toma, *Panait Istrati de la A la Z*, Editura Junimea, Iași.
- Ungheanu (1982): Mihai Ungheanu, *Interviuri neconvenționale*, Editura Cartea Românească, București.
- Ungheanu (1994): Mihai Ungheanu, *Panait Istrati și Kominternul*, Editura Porto-Franco, Galați.
- Ungheanu (1996): Mihai Ungheanu, *Panait Istrati și disidența*, în *Scriitorii de la miezul nopții*, Editura Porto-Franco, Galați.
- Ungureanu (1995): Cornel Ungureanu, *La Vest de Eden* (O introducere în literatura exilului), Editura Amarcord, Timișoara.
- Ungureanu (2019): Cornel Ungureanu, *O istorie secretă a literaturii române*, Ediția a II-a, Editura Tracus Arte, București.

După Bobotează

EXPRESII CELEBRE

„RĂSPUNSURILE PYTHIEI“

„Les réponses de Pythie“
„Pythia's / Pythian Answers“

► Theodor PARAPIRU

După înfrângerea dezastruoasă în războiul cu Cyrus II cel Mare (546 î.e.n.), regele Cresus al Lydiei (v. Bogățiile lui C.) ajunge la concluzia că fusese înșelat de zei, iar generozitatea sa față de temple, răsplătită cu nerecunoștință. La întrebarea învingătorului, de ce preferase să-i fie dușman, în loc să aleagă prietenia, răspunde astfel: „O, rege, eu săvârșit-am toate acestea spre fericirea ta și propria-mi nenorocire; de vină pentru cele întâmplate a fost zeul elenilor, care m-a îndemnat să iau armele. Căci nimeni nu este atât de nebun să aleagă războiul în locul păcii! În timp de pace, copiii își îngroapă părinții, iar în timp de război, părinții pe copii. Dar se vede că așa a fost voia zeilor să se întâmple” (Herodot, Istoriei, II).

Cu îngăduința lui Cyrus, Cresus trimite oracolului din Delphi – căruia în timpul măreției sale îi făcuse numeroase daruri bogate – lanțurile de sclavie și constatarea amară, că în schimbul cinstirii ce-i adusese, primise sfaturi nefaste. Solii au poruncă să așeze lanțurile pe pragul templului, ca pe niște roade închinat îndrumărilor lui Apollo, și să-l întrebe de ce a fost nerecunoscător.

Răspunsurile Pythiei deslușesc multe sensuri, aflate în penumbra unor interpretări greșite. Căderea lui Cresus se petrecuse sub semnul neiertător al destinului, de care nu scapă nici chiar un zeu. El era cel vestit să ispășească fărădelegea lui Gyges, întemeietorul dinastiei Mermnazilor, care asasinase pe heraclidul Candaules. Pentru pietatea lui Cresus, Apollo amânase cu trei ani nenorocirea căderii Sardesului, dar mai mult nu putuse face. Apoi îl ajutase stingând focul rugului, pe care urma să fie ars din porunca lui Cyrus (v. Rugul lui Cresus).

Premoniția că va pieri o mare împărăție dacă va porni războiul împotriva perșilor se împlinise

întocmai și numai lui Cresus îi revenea răspunderea de a nu fi întrebat despre care împărăție fusese vorba și de a fi înțeles cum dorise. Îi este revelat tâlcul altui oracol pe care îl considerase imposibil: „Iată, când un catâr al mezilor rege-o s-ajungă,/ Atunci, o, lydian subțire-n picioare, ia-o la fugă...”, prin faptul că Cyrus avea mama de obârșie medă, iar tatăl său era persan.

Ascultând deslușirile transmise de soli, regele Cresus admite că era singurul vinovat de toate câte i se întâmplaseră.

„Răspunsurile Pythiei” este o expresie potrivită pentru texte (orale sau scrise), care prin încifrare ingenioasă (dar și prin interpretare nuanțată) conduc la înțelegere eronată, datorită unor aparente contradictorii, dintre care sunt alese cele convenabile. Intenția și subterfugiul sunt egale

în demersul fiecărei părți implicate.

„RAZELE LUI HUMBABA/
HUWAWA“

„Les rayons de Humbaba“
„The Rays of Humbaba“

După împăcarea admirativ reciprocă imediat următoare luptei titanice dintre ei, Ghilgameș și Enkidu încheie o frăție eroică prin care să stârneasă uimirea eternă a oamenilor pentru faptele lor de vitejie. Regele Urukului are deja un plan: „În pădure locuiește Humbaba, cel de neînvinc./ tu și cu mine îl vom omorî/ ca să izgonim din țară orice pricină a relelor./ Noi, în pădure, vom tăia cedri!” (Epopoea lui Ghilgameș).

Humbaba/Huwawa (sumer.) este un uriaș înfricoșător, cu semne divine (nimburi orbitoare,

din care irump raze letale) dar și demonice, care înspăimântă șiucid pe temerarii ce se apropie de teritoriul său. El este

Paznicul Pădurii Cedrilor și duh personificat al acestui loc inaccesibil. Enkidu îl cunoaște din vremea vieții sale în sălbăticie, fiind încă marcat de îngrijorare și de teamă instinctivă: „Strigătele lui Humbaba sunt ca vuietul potopului,/ gura lui e însuși Focul,/ răsufl area-i moarte aduce!/ De ce-ai dorit/ o astfel de ispravă?/ Lăcașul lui Humbaba nu-i loc prielnic pentru luptă!” (idem).

Nebiruitul Humbaba protejează universul sacru al Pădurii Cedrilor, misiune pentru care a fost înzestrat de zei cu veșminte fabuloase (șapte platoșe grele) și cu arme teribile (glas de tunet asurzitor, cele șapte Furii având raze iradiante, guri de foc nimicitor, răsuflare de moarte etc.) care îl fac invulnerabil și invincibil.

Însoțit de ezitantul dar devotatul Enkidu și sfătuit de mama sa, înțeleapta zeiță Ninsun, Ghilgameș pornește împotriva creaturii monstroase a Răului. Întâi, taie cedrul sacru, făcându-l vulnerabil pe Humbaba. După vise premonitorii, au loc lupte succesive cu teribilul Humbaba, fără un rezultat decisiv. Ghilgameș invocă ajutorul și ocrotirea marelui zeu ceresc Shamash (di vinitatea soarelui) și intervenția acestuia se dovedește hotărâtoare: „Cerescul Șamaș auzi ruga lui Ghilgameș,/ și iată că

împotriva lui Humbaba se stârnără/ vijelii puternice: vântul cel mare./ vântul de la miazănoapte, uraganul, vântul cu nisip,/ vântul furtunilor, vântul înghețat, vijelia,/ vântul fi erbinte: opt vânturi se stârnără împotriva lui/ și-l izbiră în ochi pe Humbaba.” (idem).

Cei doi cutezători sunt foarte preocupați de soarta razelor sfărâmate ale lui Humbaba care apără cedrii tainici ai puterii lui: „Ghilgameș îi spuse lui Enkidu:/ - Dacă nu punem mâna pe el pe neașteptate,/ scân teierea razelor sale va pieri în învâlmășeală,/ razele lui vor pieri, strălucirea sa se va în tuneca!/ Enkidu îi spuse lui Ghilgameș: - Prietene, prinde mai întâi pasărea,/ ce se va alege apoi de puii ei?/ Vom căuta după aceea scânteierile razelor sale,/ ca niște pui vor alerga încolo și-ncoace prin

iarbă...” (ibidem). Dihania de coșmar este doborâtă de loviturile vajnicilor luptători, iar printre spărturi de text și lacune de tablete se deduce capturarea razelor scânteietoare, de care, se pare, nu este străină boala lui Enkidu (în urma căreia va muri după 12 zile de la contactarea ei enigmatică), maladie ce nu-l atinge pe Ghilgameș, cel alcătuit din două treimi divine și o treime omenească.

Expresia „Razele lui Humbaba/Huwawa” constituie metaforă pentru arme necunoscute, stranii, misterioase, cu efecte incredibile, fatale pentru cei asupra cărora acționează.

De prin casă adunate

PRINȚESA PROZEI FEMININE

LECȚIE CU APOLODOR

► Cristina LUCA-PARAPIRU

Doamna profesoară îl invită pe Apolodor, pinguinul vestit ce era tenor, la o oră de ecologie, să ne învețe geografie. Eu și colegii am ripostat, și la Apolodor am strigat: „Nu! Geografia nu-i de noi! E vineri azi, iar geografia-i joi!”.

- Și-atunci ce vreți voi? N-am timp să stau aici până joi! O întrebare democratică: votați geografie, ori matematică? a întrebat Apolodor, și-atunci eu am crezut că mor:

- Nu-i nimic! E Școala Altfel! E aprilie! Hai mai bine să vorbim despre FAMILIE! Despre părinții tăi cei iubitori, din peninsula Labrador; despre frații tăi cei rotofei, și... despre cine vrei!

- Am un frate ce-i spion, și îl cheamă Microfon. E-ntr-o agenție americană și-are o iubită mexicană. Mai e Sasha, un atlet ce stă mult pe internet, e și Nina, o fetiță ce a ajuns recent actriță, și Dorina-balerina, și voinicul de Ninel, ce-i același la orice cu fratele geamăn Titel. Apoi e mama, talentata, și o cheamă Piersicoapta, și-i și tata cel sportiv, pe nume Alabastiv, și mătușa Gălbenușa ce gătește ca un „chef”, și leneșul de unchiu' Petre ce face doar ce are chef...

Dar acum am să vă spun de prietenul meu cel mai bun: poate vă întrebați cum îl cheamă? Gellu Naum!

NOTE DE CĂLĂTORIE

DOUAI, ORAȘUL SURPRIZELOR DIN NORDUL FRANȚEI

► Ștefan ANDRONACHE

De-a lungul timpului, am avut posibilitatea să călătoresc de zece ori în Franța, implicându-mă în organizarea unor manifestări culturale (expoziții de cartofilie europeană, fotografii de promovare a României), documentare în domeniul bibliotecilor publice, în special ale celor din Paris, precum și în parcurgerea diverselor itinerarii prin această țară frumoasă și ambițioasă.

De fiecare dată am avut grijă să descopăr cât mai multe lucruri interesante, să iau contact cu valorile patrimoniului istoric, să apreciez preocupările oamenilor, comunicativi și joviali, interesul lor perpetuu pentru înfrumusețarea orașelor sau protejarea naturii. Mărturisesc că dintre toate escapadele întreprinse, pe aceste meleaguri, a existat și una de neuitat. Despre aceasta mi-am propus să relatez în rândurile ce urmează.

În primăvara anului 2005, mi s-a propus, de către Lidia Costea, ambițioasa profesoară de limba franceză, să însoțesc un grup de elevi, de la Liceul „Spiru Haret” din Tecuci, care, la inițiativa Primăriei din orașul francez Douai, fusese invitat să dea curs unui schimb de experiență cu școlarii dintr-un gimnaziu.

Așadar, m-am integrat și adaptat, destul de ușor, acestora, petrecând împreună vreme de o săptămână. Acolo am locuit și servit masa la căminele studențești ale Facultății de Mine de unde beneficiam și de o priveliște superbă asupra râului Scarpe. După sosire, a doua zi, grupul tecucenilor a fost primit de însuși Primarul municipalității. Pe parcurs, elevii au susținut câteva spectacole: unul în sala teatrului și două în unități de învățământ. În aceeași perioadă, grupul tecucenilor a vizitat câteva biserici, Muzeul de Artă, Casa Europei etc. ori

s-a plimbat prin parcurile înverzite și pe străzile din orașul vechi.

Pentru că deschisese, în foaierea teatrului, și o expoziție de fotografii cu monumente de arhitectură și peisaje naturale din România, m-am abătut, pe parcursul a două zile, de la programul elevilor invitați, pentru a cunoaște mai bine orașul și chiar pentru a mă deplasa la Arras și Lille.

După această succintă prezentare, grație peliculei fotografice pe care continuu să o păstrez, voi încerca să reconstitui o parte din experiența pe care am trăit-o atunci și, mai ales, să dezvălui câteva dintre oportunitățile acestui oraș care reușise, cândva, să ajungă un reper important în istoria Flandrei.

Situat fiind într-o zonă de câmpie și răsfirat pe cele două maluri ale râului Scarpe, Douai este o așezare cu o puternică încărcătură multiseculară, el remarcându-se, nu numai prin arhitectura sa de influență flamandă, clădirile unor burghezi în stil *art nouveau* sau *art deco*, prin grădinile pline de verdeață, ci și prin curățenia desăvârșită și atmosfera extrem de liniștită pe care o emană.

În plin centrul orașului, am identificat faimosul turn cu clopote ale cărui începuturi datează încă din

Clădirea Primăriei cu turnul clopotelor

Sala de consiliu a primăriei

Strada Principală

Biserica Colegială „Sfântul Petru”

1380. De deasupra sa, supraveghetorii înștiințau oameni când se produceau incendii ori aveau loc invaziile unor dușmani de care duezenii nu prea duseseră lipsă. De asemenea, din acest reper important, se făceau cunoscute marile sărbători, se anunțau personajele mai importante care vizitau localitatea, așa cum s-a întâmplat, adesea, cu contele de Flandra sau ducele de Bourgogne. Construcția singulară a edificiului l-a încântat până și pe scriitorul Victor Hugo, care, referindu-se la el, spunea cu cuvintele sale: este „cel mai frumos turn clopotniță pe care l-am văzut până acum”, desigur din Franța, în timp ce pictorul impresionist Camille Corot a ținut să-l immortalizeze pe una din pânzele sale ce se află expus astăzi la Muzeul Luvru din Paris.

Uitându-mă cu atenție, am remarcat multitudinea de ferestre, suita de turnulețe și giurueta aurită a leului Flandrei cu steagul între labe, ce se profilau pe cerul albastru de început de aprilie. În interior, la etajul al patrulea, a fost instalat ansamblul celor 62 de clopote, care constituie un adevărat instrument muzical, cu efecte acustice etalate pe cinci octave, și care însumează, în total, o greutate de 18 tone. La fiecare oră exactă, sunetul acestora, care-ți farmecă auzul, te fac să te simți în afara timpului. Urcând pe scara în spirală, extrem de îngustă, am remarcat cele două sute de trepte care, în sfârșit, te scot în afară. Pe platforma deschisă, situată la 40 de metri înălțime, am avut posibilitatea de a admira panorama superbă asupra întregii așezării. De la o asemenea înălțime se vedeau majoritatea bisericilor, dar și clădirile de pe străzile înguste, dar ordonate. (<https://www.plusaunord.com/au-beffroi-de-douai/>)

Rezemat chiar de turn se găsește vechea capelă „Sf. Mihail” care, practic, a devenit un fel de vestibul de onoare pentru autoritatea administrativă. Coloana în spirală primește nervurile ogivelor desprinse din pereți. Numele soldaților duezeni, căzuți la datorie, în cursul războaielor de după 1870, sunt inscripționate pe lambriurile din lemn.

Alături, se află Primăria care se numără printre cele mai impresionante din Franța. Configurația ferestrelor, din cadrul fațadei, expusă în curtea de onoare, datează din anul 1463, iar aripele edificiului au fost refăcute între anii 1737-1873. În interior, după ce am urcat pe una din frumoasele scări duble, m-am pomenit în marea sală gotică în care, astăzi, se desfășoară ședințele Consiliului Municipal. Am admirat atât pictura murală a lui Gorguet, care-l înfățișează pe regele Jean II le Bon (Ioan al II-lea cel Bun), atunci când, în anul 1355, descinsese la Douai, cât și splendidul

șemineu gotic cu hota sa renascentistă ce continuă să poarte însemnele lui Carol al V-lea.

Pivnița, numită și hala postavurilor, mi-a dezvăluit câteva încăperi boltite în stil gotic ale căror arcade se sprijină pe câte un stâlp central. Într-o latură, a uneia din săli, am constatat că, încă se mai păstrează, celula în care a stat închisă, în 1679, Maria din Porion, o pretinsă vrăjitoare a locului, ce avea să fie arsă de vie.

Bucurându-mă de primirea pe care o făcuse Primarul localității delegației de elevi din România, am avut privilegiul să admir, cu acest prilej, și salonul alb, construit după anul 1840, dar ornat cu stucaturi specifice secolului al XVIII-lea. Încăperea este înfrumusețată atât de cele trei lustre, în maniera lui Ludovic al XV-lea, dar și de oglinzile situate pe pereții laterali. Am aflat că, în acest spațiu, se oficiază și căsătoriile tinerilor din oraș.

Orașul Douai este traversat de râul Scarpe care, cândva, fusese o cale navigabilă, negustorii de cereale sau produse din textile, ce se perindau prin zona portului, fiind nevoiți să plătească, încă din vechime, o taxă fiscală. Din cauza inundațiilor, repetate în cursul secolului trecut, s-a păstrat doar o parte a cursului său vechi, restul apelor fiind deviate prin partea de apus. Ei bine, această zonă, ce străbate așezarea moștenită din perioada Evului Mediu, a devenit, astăzi, un punct de mare atracție. Oamenii locului, și mai ales turiștii, se plimbă neîncetat pe cheiuri, admirând clădirile, grădinile, podurile, ecluzele și, mai ales, luciul apei care se modifică întotdeauna după capriciile zilei. Odată descinși aici, ei simt că nu-și mai aparțin agitației cotidiene, atmosfera, preponderent idilică, pe care o întâlnesc și o respiră din plin, reușind să-i încânte, să le încarce propriile lor baterii.

Trebuie să mărturisesc că acest râu, liniștit și limpede, a reușit să mă vrăjească într-atât de mult încât ajunsesem să-l admir, minute în șir, inclusiv de la fereastra căminului studentesc în care locuim. Practic devenisem dependent de

Clădiri vechi de pe râul Scarpe

existența sa, pentru că se afla doar la câțiva pași de clădire. Și acest lucru mi se întâmpla nu numai pe parcursul zilei, când obișnuiam să mă plimb de-a lungul cheiurilor, încercând să fotografiez reflexele colorate ale caselor, ci chiar, și dimineața, în zori, atunci când începeau trilarile privighetorilor din preajma arborilor seculari, care-mi dădeau ghes să ies pe malul râului, încă iluminat de lămpile incandescente de pe timpul nopții, pentru a surprinde și admira răsăritul soarelui dornic să înfrumusețeze o nouă zi de primăvară.

Cele mai interesante și mai vechi clădiri, au fost concentrate pe latura stângă a râului Scarpe. Una dintre acestea a aparținut Parlamentului Flandrei în perioada când fusese instalat, în anul 1714, în vechiul refugiu al abației din Marchiennes, și unde a funcționat, în Douai, până prin 1803. Se conservă încă mica poartă gotică din dreapta intrării, precum și arcadele care maschează o mansardă. Fațada din spate, în care se află marea cameră a Parlamentului de altădată, a fost construită în anul 1786, fiind destinată, ulterior, audiențelor solemne ale Palatului de Justiție. Totodată, în prelungirea edificiului gotic, a fost ridicată recent și clădirea modernă cu șapte etaje a instituției judecătorești. (<https://www.youtube.com/watch?v=6RGWZwKXxC0>)

Dincolo de podul lui Pollinchove, care poartă numele unui important președinte al parlamentului Flandrei, mergând spre răsărit, pe strada Clopotului, descopăr, cu ușurință, biserica colegială „Sfântul Petru“. Turnul clopotniță, care reprezintă și partea cea mai veche a edificiului catolic, este cu adevărat monumental, el ocupând aproape întreg spațiul înconjurător.

Biserica în formă de cruce este considerată drept una din cele mai mari din regiune având o dimensiune de 112 x 42 m, la care se adaugă, pe verticală, și înălțimea bolților de 25 m. Încă de la intrarea, prin spațiul vast decorat cu arcade gotice flamboiante, identific, sub tribună, mulajul statuiei

Fostul sediu al Parlamentului Flandrei

Sfântului Petru de la Roma, ce este flancat de două obloane ale unui triptic cu scene evanghelice. Memorialul din stânga amintește de gestul duenezilor care, vreme de 125 de ani, a oferit un refugiu catolicilor englezi ostracizați. Nu prea departe, mă întâmpină monumentul comemorativ dedicat universității, creată, în 1562, de către Filip al II-lea, regele Spaniei și suveran al Țărilor de Jos.

Pe partea din stânga, în zona transeptului, sunt expuse mai multe capele și tablouri, nume de personalități ale locului, între care și Pollinchove, care s-a implicat în construirea lăcașului de cult. În mijlocul edificiului predomină altarul impozant și frumos, ce este încadrat de statuile celor doi apostoli: Sf. Petru și Sf. Pavel. În perimetrul absidei a fost amenajat sanctuarul capelei „Notre-Dame des Miracles”, care evidențiază creația din piatră policromă a Maicii Domnului, realizată la începutul secolului al XVI-lea. În cadrul transeptului, din dreapta, am remarcat alte câteva tablouri vechi, precum și capela închinată Sf. Iosif.

Desigur că, pe parcurs, am tot urmărit cu privirea nava uriașă sprijinită pe coloanele suple în stil ionic și scaldată, în timpul zilei, de lumina vitraliilor ce reconstituie nu numai scene cu personajele sfinte, ci și momentele prilejuite de întemeierea Parlamentului Flandrei sau a Universității din Douai. Deasupra tribunei, din perimetrul ieșirii, se găsește monumentala orgă cu 73 de tuburi preluată inițial, de la abația din Anchin, dar refăcută în anul 1922. Deasupra, pe mijloc, tronează chipul lui Isus Hristos, iar pe laturi au fost montate statuile regelui David cu lira și al Sf. Cecilia.

Iată, într-un fel, atuurile principale ce determină autoritatea administrativă ca toate ceremoniile importante din viața orașului să se desfășoare, întotdeauna, în cadrul cel mai adecvat și mai încărcat de spiritualitate al colegiatei St. Petru.

(https://www.patrimoine-histoire.fr/P_NordPicardie/Douai/Douai-Saint-Pierre.htm)

Secția de sculptură a Muzeului de Artă

Într-una din zile, m-am integrat grupului de elevi mergând, împreună, la Muzeul de Artă adăpostit într-o fostă mănăstire de călugări de la începutul secolului al XVII-lea. Clădirea din cărămidă de culoare roz, dar și de piatră albă, a cunoscut, de-a lungul timpului, mai multe transformări și destinații, după care, din anul 1958, a fost pusă la dispoziția acestei instituții. Cele peste 10.000 de lucrări sunt conservate sau expuse în mai multe corpuri de clădire, inclusiv într-o biserică alcătuită dintr-o navă înaltă și spațioasă, dedicată sculpturilor franceze din secolul al XIX-lea, cărora i-au fost atașate cinci capele în care sunt expuse picturi, bijuterii din aur, obiecte din argint sau bronz.

Așadar, pătrunzând în acest complex muzeal, am avut posibilitatea să descopăr sculpturi din secolul al XIX-lea, realizate de J.-B. Carpeaux, Auguste Rodin („Fiul risipitor”), E.-E. Chretien („Primăvara”, care înfățișează un cuplu de tineri îmbrățișați). Toate acestea au fost amenajate într-un spațiu generos și extrem de luminos al fostei biserici ce contribuie, desigur, și la crearea unei emoții de natură estetică.

În cadrul prețioasei colecții de pictură, distribuită în mai multe săli ale vechii mănăstiri, i-am remarcat pe italienii: Vasari, Paolo Veronese („Portret unei venețiene”), Della Vecchia, pe francezii de factură neoclasică, realistă sau impresionistă așa cum este cazul lui J.L. David („Portretul unei doamne”), J.-B. Greuze („Copilă cu porumbel”), Gustave Courbet, Eugene Delacroix, Chardin, Alfred Sisley („Căpiță pe malul Loingului”), Camille Pissaro, Auguste Renoir („Portret de femeie”), Dufy etc.

Există, desigur, numeroase lucrări inspirate de artiștii flamanzi din secolul al XVII-lea: Jean Bellegambe, în a cărui impresionant poliptic, din mai multe elemente, s-a străduit să introducă peste 250 personaje, Van Scorel, Jean Fyt, Rubens („Pan și Ceres”), dar și de câțiva pictori ce aparțin școlii olandeze, așa cum este și cazul lui Jacob van Ruysdael sau Adriaen Brouwer. (<https://artosoir.fr/musee-chartreuse-douai/>)

Înainte de a încheia însemnările succinte, prilejuite de descinderea atât de benefică în partea de nord-vest a Franței, aș dori să evidențiez un alt lucru remarcabil ce contribuie, în mod cert, la celebritatea incontestabilă a localității.

Deși, din cauza anotimpului primăvăratec, nu am avut șansa să particip la cea mai importantă sărbătoare a orașului Douai, intitulată Gayants, care urma să aibă loc, mult mai târziu, adică în prima zi de duminică a lunii iulie, pentru că am tot auzit vorbindu-se despre un astfel de eveniment,

oarecum singular, și am întâlnit, pe str. Lambres, chiar și un muzeu cu reprezentări de-ale acestuia, mi-am propus să spun aduc în centrul atenției autenticul fenomen ce reușește să stârnească interesul, nu numai interesul localnicilor, ci și pe cel al multor oameni din Franța sau din afara ei.

În limba franceză, cuvântul *géant* înseamnă uriaș, gigant. Cert este faptul că acești uriași, adică Gayants, sunt cei mai vechi și mai iubiți de către toți locuitorii așezării, ei simbolizând, inițial, victoria, din anul 1530, a duenezilor asupra trupelor regale ale Franței, pentru ca, mai apoi, pe 8 august 1667, după alungarea definitivă a spaniolilor din Flandra, să marcheze intrarea în localitate a Ludovic al XIV-lea, Regele Soare. Deși, în cursul anului 1792, Consiliul Municipal a hotărât să suprima așa-zisa „frivolitate inventată de despotism“, după nici zece ani, giganții reușesc revin în forță spre bucuria oamenilor.

Domnul și doamna Gagenon, adică cei doi uriași, de 8,5 și, respectiv, 6,2 metri înălțime, sunt acompaniați, desigur, de către proprii lor copii care au, fiecare în parte, sub 3,5 m. Cei mici poartă niște nume haioase: Jacquot, Fillon și Binbin. Principala preocupare a celebrei familii de marionete, confecționate pe suport din răchită și cu veșminte colorate, în puținele zilele ce-i sunt consacrate, este aceea de a se plimba pe străzi, dansând și binedispunând publicul entuziasmat și atât de dornic de petrecerile cu caracter popular.

Fiind inclus, de mai multă vreme, în patrimoniul mondial UNESCO, festivalul se deschide, de regulă, de către primarul aflat în funcție, care străbate, într-o caleașcă și în aplauzele publicului, spațiul din curtea de onoare, cât și străzile din imediata vecinătate. Mulțimea adunată asistă, mai apoi, la dezlănțuirea clopotelor bisericilor, la defilările fanfarei și ale altor categorii de instrumente muzicale, urmărește cu mult entuziasm alaiurile strălucitoare ale costumelor

și dansurilor tradiționale, admiră cortegiul carelor alegorice din care se aruncă asupra tuturor o veritabilă ploaie de confeti. Acestora li se mai adaugă concursurile columbofililor și competițiile de tir cu arcul. Trebuie specificat că, în ultimii ani, sărbătoarea, atât de încărcată de veselie, care atrage un număr impresionant de turiști, durează vreme de trei zile, ea incluzând un complex de distracții ce contribuie la revigorarea localității, dar și la creșterea veniturilor sale.

(<https://www.lobserveur.fr/douai-retour-en-images-sur-des-fetes-de-gayant-gigantesques/>)

Trebuie să precizez că orașul Douai mai conține și alte surprize pe care știe să ți le dezvăluie, întotdeauna, la momentul potrivit. De aceea, nu trebuie să abuzezi niciodată de ceea ce ți a oferit, cu prilejul primei descinderi pentru că ai risca, fie să obosești, fie să-ți diminuezi interesul. Dacă consideri că, de la primul contact, el a reușit, într-adevăr, să te cucerească, că s-a creat, între tine și el, un autentic *coup de foudre* (dragoste la prima vedere), nu-ți rămâne decât să aștepti să revii ca să vezi și ceea ce ți-a scăpat anterior, pentru a putea vibra din nou și conecta la noi resurse de energie.

Sărbătoarea Giganților

La plimbare prin Douai

Nocturna din Piața Armelor

ARS LONGA

CARTEA MONAHULUI IGNATIE GRECU, PREMIATĂ DE „ZIARUL LUMINA”

► Daniela ȘONTICĂ

„Ziarul Lumina”, în buna tradiție a ultimilor ani, a oferit premiul pentru literatură cu caracter religios în cadrul Concursului național de creație literară „Vasile Voiculescu”, ajuns la a 34-a ediție. De data aceasta, premiul a fost oferit ieromonahului poet Ignatie Grecu pentru cartea „Cântec pentru așezarea luminii”, apărută la Editura Eikon.

Sâmbătă, 8 octombrie, la Căminul cultural din comuna Pârscov, județul Buzău, s-a desfășurat festivitatea de premiere a câștigătorilor Concursului național de creație literară „Vasile Voiculescu”, după ce, cu o zi înainte, scriitorul a fost omagiat prin Simpozionul „Vasile Voiculescu - între creștinism și ortodoxism”, la conacul care i-a aparținut cândva omului politic Alexandru Marghiloman, astăzi centru cultural. Au susținut prelegeri Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române din București; Lucian Chișu, cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române; pr. conf. dr. Gheorghe Holbea, profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din cadrul Universității București. În aceeași zi, de la ora 15:00, Biblioteca Județeană „V. Voiculescu” din municipiu a găzduit conferința „Citindu-l pe Vasile Voiculescu, putem salva lumea”, susținută de pr. Constantin Necula, profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu.

Juriul concursului, al cărui președinte a fost scriitorul și publicistul Dumitru Ion Dincă, a avut de ales din 93 de volume și 29 de lucrări în manuscris ale elevilor de liceu, respectiv ale autorilor de

lucrări în versuri și proză de la Școala Gimnazială Pârscov.

Marele premiu i-a revenit lui Ștefan Dimitriu, pentru volumul „Sinceritas”, în valoare de 1.500 lei, acordat de Consiliul Județean Buzău. Iată ceilalți laureați: Premiul național pentru poezie - Maria Grădinaru, pentru volumul „Cactusul de la etajul 2” - 1.000 lei, acordat de Centrul cultural și educațional „Alexandru Marghiloman” Buzău; Premiul național pentru proză - Ana Dobre, pentru volumul „Un secol cu Marin Preda” - 1.000 lei - Biblioteca Județeană „V. Voiculescu”

Buzău; Premiul național pentru proză, ex aequo - Silvia Negru, pentru volumul „Pașii Nereidei” - 1.000 lei - CCE „Alexandru Marghiloman”; Premiul național pentru publicistică - Monica Pillat, pentru volumul „Bunicul meu fără mormânt: Gheorghe Ene Filipescu” - 1.000 lei - Primăria comunei Pârscov; Premiul național pentru publicistică - ex aequo - Ionel Stoica, pentru volumul „Prietenii din Arena As” - 1.000 lei - Televiziunea Tele Moldova Plus; Premiul național pentru literatură cu caracter religios - Ignatie Grecu, pentru volumul „Cântec pentru așezarea luminii” - 1.000 lei - oferit de „Ziarul Lumina” al Patriarhiei Române; Premiul special - Ana Maria Negrilă, pentru volumul de proză „Cele patru oglinzi ale adevărului” - 500 lei - CCE „Alexandru Marghiloman”, și cărți în valoare de 500 lei - Editura Alpha MDN; Premiul special al juriului - Luiza Cala, pentru volumul „Saturniene” - 500 lei - CCE „Alexandru Marghiloman”; Premiul

revistei „Detectiv literar” - Mioara Bahna, pentru volumul „Din marmura soclurilor - laureați ai Premiului Nobel pentru literatură” - 700 lei;

Premiul Editurii Omega - celui mai tânăr autor de volume din județul Buzău - Ioana Cîmpeanu, pentru volumul „Niciodată noi” - 700 lei; Premiul special „Renașterea Buzoiană” - Tudor Cicu, pentru volumul „Pierduți în Siberia” - 500 lei.

La categoria elevi, premiile au fost următoarele: Premiile „Acasă la Vasile Voiculescu”, elevi Școala Gimnazială Pârscov: Ioana Lavinia Calen, Miruna Manea, Ioana Dobre (proză); Alin Gabriel Popa, Alexia Moldoveanu (poezie). Premiile, în valoare de 300 lei fiecare, au fost acordate de publicistul Cristinel Popa; Premiul special pentru poezie - Raluca Ilie (Mălini, Suceava) - 500 lei, acordat de CCE „Alexandru Marghiloman”.

ESEU

CHIRA C'EST MOI!

► Viorel COMAN

În literatura română *Chira Chiralina* este un roman care are încă un statut special. Mai întâi, este un roman neobosit. Are statutul cărților care încă se vând bine. Pare a avea harul capodoperei rămâne, chiar dacă nu este susținut decât rareori de critica literară, ediții diferite se succed la doi-trei ani și dispar ca pâinea caldă. Apoi, asupra acestui roman stăruie o anumită ambiguitate, amestec de noroc și nenoroc; noroc, deoarece a însemnat succesul formidabil al autorului la Paris, și nenoroc, deoarece a circulat la noi, vreme de zece ani, într-o traducere vulgară, făcută la repezeală, „într-o limbă caraghioasă și tâmpă” (Panait Istrati).

De abia în anul 1934 autorul se hotărăște să publice varianta sa, în mod cert, cea mai îndreptățită să circule în spațiul românesc. Numai că, după aproape două decenii, autorul nu mai vorbea decât ocazional limba română și, orice s-ar spune, pierduse ceva din harul și farmecul vâtos al limbii materne. Cine compară textul în limba franceză cu cel românesc, dat de autor, observă cum „urechea îl înșală”, simte ezitățile, micile stângăcii care, prin însumare, iau ceva din haloul romanului dat nu doar de elementul epic, ci și de farmecul limbajului care contribuie esențial la atmosfera romanului. Este ceea ce a vrut să recupereze în anul 1968 Eugen Barbu prin traducerea sa.

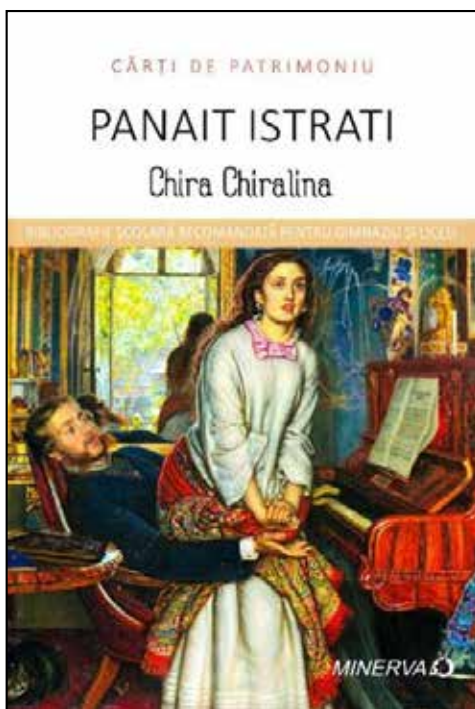
Azi, după un veac, *Chira Chiralina* este încă un roman nefixat nici naratologic, în istoria romanului românesc, nici tematic, în istoria balcanismului literar și nici tipologic, în istoria marilor personaje feminine din literatura română.

Chira Chiralina încapă mai degrabă într-un imaginar canon balcanic, ușor exotic, unde Panait Istrati este recunoscut ca un scriitor clasic al acestui spațiu. În istoria literaturii române, *Chira Chiralina* a rămas până azi un caz de receptare literară. Publicat mai întâi la Paris, într-o conjunctură în

care biograficul și anecdoticul se împletesc, a cucerit rapid piața romanului. Este tradus imediat în limba română, fără nicio preocupare filologică – a primat doar interesul comercial – și este privit la noi ca o struțo-cămilă epică, într-un amestec de neîncredere și invidie. Autorul însuși declara, prin anul 1925, că în România a fost așteptat „cu ciomegele ridicate”. Acasă, Panait Istrati stârnește mai mult mâinii decât elogii. Nimic nu mai seamănă cu ceea ce izbutise la Paris. Se întorsese acasă „cu scut”, cum ziceau cei vechi și acum era obligat să coboare în infern.

Cu excepția lui Mihail Sadoveanu, ceilalți scriitori au acceptat cu greu ca fostul hamal din docurile Brăilei să

devină celebru la Paris, deci să dețină o rețetă a succesului literar necunoscută lor. Mulți ar fi vrut să-i repete succesul, dar niciunul nu ar fi avut puterea și curajul să-i retrăiască destinul... În cazul romanului *Chira Chiralina* distingem un contrasens al receptării și al afirmării europene. Când apare în literatura română, el este deja afirmat și confirmat la Paris. Romanul avea deja ceea ce romancierii din țară nici măcar nu visau: glorie europeană. Și timpul a dovedit că nu era una efemeră, ci temeinică și durabilă. Felul în care a fost citit și analizat în epocă subliniază încă o dată *complexele literaturii române*. Identificăm aici tânjirea istorică a

romancierilor români după gloria europeană. Este un complex ciudat, nici azi epuizat. Câtă vreme un albanez, Ismail Kadare – scriitor care are multe punți cu Panait Istrati – a dovedit că poate să se impună în Europa, „tânjirea” românească nu este o fatalitate.

Chira Chiralina este și azi un roman spectaculos prin felul cum a rezolvat acest vechi complex de inferioritate al romancierilor români de a da valoare europeană – cu alte cuvinte, universală – unor teme autohtone. Panait Istrati dorea cu orice chip să fie scriitor român. Succesul parizian era un argument, înainte de Mircea Eliade, ar fi putut spune că vrea să fie scriitor român deoarece limba română este limba în care visează. Dar afirmarea în literatura română cu un roman atipic nu era o treabă simplă. Doar scăpat din mrejele sămănătorismului și poporanismului, în primii ani de după război corpul de cititori români a trebuit să fie din temelii reformat pe criterii estetice moderne. În acei ani Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și Tudor Arghezi s-au impus chiar mai greu decât Panait Istrati.

Chira Chiralina rămâne primul roman românesc devenit bestseller la Paris. Fenomenul s-a mai repetat doar de câteva ori, în perioada comunistă, deci într-o conjunctură politică specială. *Ora 25* de Virgil Gheorghiu (1950), *Pădurea interzisă* de Mircea Eliade, în anul 1955, *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă Horia în anul 1960, sunt celelalte trei romane care repetă aproape egal destinul european al romanului *Chira Chiralina*.

Noaptea bengaleză, publicat cu mare succes la Paris de Mircea Eliade în anul 1950, este o traducere a romanului *Maitreyi*, apărut în limba română în anul 1933. Aventura europeană a romanului românesc, în linii mari se încheie aici. Dar primul succes este un subiect brăilean, romanul *Chira Chiralina*.

În toată epoca interbelică, Parisul a asigurat bursa literară a Europei. Un succes parizian era o patalama greu de contrazis. Din câte știm, pentru zona sud-est și central europeană, Panait Istrati este printre primii romancieri care își asigură în secolul al XX-lea notorietatea la Paris. Vor urma: Nikos Kazantzakis, Vaclav Havel, Milan Kundera, Ismail Kadare, dar și rușii Ivan Bunin și Alexander Soljenițin.

Pentru a înțelege și mai bine destinul scriitorului Panait Istrati se cuvine să dezvoltăm o analiză de context a receptării romanului *Chira Chiralina*. Apărut în Franța, la doar câțiva ani de la încheierea Primului Război Mondial, romanul a redeșteptat gustul pentru exotic. Elogiind farmecul nespusal al vieții, dansul, iubirea, frumusețea, *Chira*

Chiralina propunea o proză ușor evazionistă – pe placul cititorului francez. Apoi, nu este de ignorat faptul că Panait Istrati relua în variantă orientală câteva teme care erau la modă în marile romane franceze ale începutului de secol: salonul, balul, dansul, feminismul, libertatea.

Deși este un prozator de formulă rapsodică, deși este un „autodidact care își găsește Sorbona unde poate”, cum scrie în prefața romanului, Panait Istrati cunoaște foarte bine orizontul de așteptare al publicului francez. Debutul cu romanul *Chira Chiralina* trebuie văzut ca o lovitură de maestru. Inițial, dorea să debuteze cu Moș Anghel, roman pe care îl avea deja gata. Schimbă rapid hotărârea. Din *Chira Chiralina* avea scrise doar primul capitol, Stavru și ultimul capitol, Dragomir. Scrie febril partea a doua a romanului numită *Chira Chiralina* – de fapt, partea cea mai consistentă a romanului – și o propune lui Romain Rolland. Acesta se simte „pătruns de zbuciumul geniului” și scrie celebra prefață *Un Gorki balcanic*. Ar fi avut același succes cu romanul Moș Anghel, roman ce evoca drama unui țaran de la Dunăre? Ne îndoim.

Dacă în *Chira Chiralina* este ceva din firea lui de grec, e „moștenirea Valsamis”, în Moș Anghel este întregă vâna valahă a firii lui, „moștenirea Joiței” și a neamului de oameni din Baldovineștii Brăilei. Primele două romane îl reprezintă exemplar și întreg. Oferă mai întâi Parisului romanul *Chira Chiralina*, apoi românilor al doilea roman Moș Anghel. Succesul rapid nu s-a datorat nici micului scandal biografic legat de intenția de sinucidere a autorului și nici celebrei prefețe a lui Romain Roland care gira debutul – elemente de necontestat în susținerea romanului, dar nu suficiente – ci mai ales intuiției lui Panait Istrati privind firea cititorului francez. Ca de atâtea ori, autorul șochează. În primul rând era convins că francezii sunt, în mod indiscutabil, cei mai fini și mai subtili cititori europeni. Având o experiență de lectură de câteva secole, gust fin și intuiție estetică, cititorul francez nu a fost niciodată ușor de păcălit. Istrati a știut că ei aveau pentru Orient nu atât o curiozitate, cât mai ales o slăbiciune.

La Brăila, în povestea Chirei, se întâmplă ceva ce parizienii au simțit imediat: amestecul de violență și rafinament, evocat în doze homeopatice în toate capitolele romanului. Pe de o parte, mama și Chira, odaliscele Brăilei, nu-și pot imagina viața decât dansând. Pe de altă parte, tatăl și fratele mai mare sunt simboluri ale violenței, revoltați de huzurul celor două. Între ei, martor, fratele cel mic, Dragomir, viitorul narator. *Chira* – în limba greacă, „domnișoară” – este un nume simbolic. Ea

nu este sortită vârștelor, ipostazelor feminității, ci unei singure vârște – tinerețea. Chira este singurul personaj din literatura română care ar fi putut spune, ca Otilia Mărculescu, din celebrul roman al lui G. Călinescu: „noi nu trăim decât cinci-șase ani”... Chira și mama ei dansează de dragul dansului. Singurul lor limbaj, singura lor formă de confesiune totală, fără rest, rugăciune și formă de exprimare a absolutului este dansul. Cum alte femei sunt „fiicele focului”, ele sunt fiicele dansului. Chira nu doar dansează ci se risipește în dans. Este o formă de trăire care le dă puterea de a răbda violențe cumplite.

Istrati însuși pare a fi locuit de spiritul Chirei. Fără patimă pentru dans, pentru libertate, pentru bucuria trăită dansând, Istrati însuși ar fi „un loc viran”. (Valery, Degas...) Dansul nu este cel românesc, de la horă, unde cândva Valsamis, afaceristul și contrabandistul s-a îndrăgostit de o frumoasă valahă și a făcut-o nevastă. Panait Istrati, știind bine povestea destinului său, își lega existența de acel dans în hora de pe izlazul Baldovineștilor. În taină, el însuși se considera un fiu al dansului. Panait Istrati evocă în Brăila, pe la mijlocul veacului al XIX-lea, o formă de mondenitate, cu „salon”, cu „alcov”, cu invitați, numiți neaoș „musafiri”. Timpul dansului din Chira Chiralina este timpul istoric din Hanu Ancuței, celebra capodoperă sadoveniană.

Literatura și pictura franceză sunt îmbibate de imagini ale omului care dansează. La Marcel Proust există un cult al salonului, al balului și al dansului. Edgar Degas pictase, cu câteva decenii înainte serii de dansatoare. Salonul oriental, odaliscele, baia turcească sunt subiectele unor celebre picturi moderne. Istrati relua tema, o așeza în corespondențe orientale și o evoca într-un loc îndepărtat de Paris, în Brăila, un spațiu între Orient și Occident. În seria celebrelor personaje feminine istratiene, Chira este cap de serie. Urmează Neranțula, Floricica, Minca și altele. Trunchiul este comun. Toate pornesc din „patternul” Chira ca spițele din butucul roții. Mama, proiectul de roman gorkian, care ar fi evocat destinul exemplar al Joiței Istrati, nu va mai fi scris niciodată. Panait Istrati alege să rămână, în sens proustian, „la umbra fetelor în floare”.

În ciuda faptului că dosarul romanului Chira Chiralina, de Panait Istrati, pare încheiat, limpede și clasat, noi îl vom redeschide și-i vom verifica pecetele vechi, pline de prejudecăți. Este un fapt firesc, normal pentru orice mare roman – și Chira Chiralina este o astfel de operă – ca din când în când să se repună în discuție temeliile să se identifice elementele care rezistă mușcăturii

timpului, să se propună abordări noi. Nu este o revizuire, în sensul lovinescian al termenului, ci mai degrabă o reșezare sau o re-dimensionare a temelor și motivelor romanului. Chira Chiralina este o replică la balada Chira, cea mai cunoscută baladă populară brăileană, așa cum se recunoaște că romanul Baltagul, de M. Sadoveanu, este o replică la balada Miorița.

La o simplă lectură comparativă a celor două texte se observă ușor existența doar a câtorva elemente comune – mult mai puține decât se crede – care leagă romanul de baladă, îl hrănește dar nu mai mult decât ca pe un altoi care crește în altă direcție și dă altfel de rod. Cu alte cuvinte, subiectul baladei se istratizează așa cum se blagianiza subiectul baladei Monastirea Argeșului în drama Meșterul Manole, sau cum se sadoveniza subiectul baladei Miorița în romanul Baltagul. Exemplele se pot înmulți. Cele mai multe sunt ulterioare experimentului Istrati, ceea ce îi dă un tip de înțâietate. Istrati ia „de-a gata” un subiect – cel mai drag brăilenilor – îi dă anvergură de roman. El este primul care face pasul clasic al transformării baladei în povestire sau nuvelă. Teoria lui Mihai Ralea din anul 1927, expusă prin celebra întrebare „De ce nu avem un roman?” are deja la Panait Istrati un răspuns.

Dacă ar fi să facem o analiză a punctului siamez de întâlnire al baladei cu romanul, am observa că autorul – cu foarte bune reflexe de prozator – respectă doar până la un punct litera baladei apoi respectă doar spiritul romanului – o specie pe care o cultivă din instinct, fără să-i cunoască istoria și tainele. Panait Istrati este primul scriitor brăilean care face trecerea de la literatura populară, cu formele ei specifice de exprimare, la cea cultă. Ca proces, el reia, într-o variantă unică, ce ține de istoria atipică a Brăilei în spațiul românesc, reia deci, destinul marilor clasici, dezvoltând o structură rapsodică, dar nu în limba română, cu opere de rafinament adesea intraductibil, ci în limba franceză care – atunci ca și acum – asigură rapid un destin european.

Față de spiritul baladei – în oricare din variantele cunoscute – Panait Istrati își ia foarte multe libertăți. Dacă timpul romanului este fixat în partea a doua a secolului al XIX-lea, balada, în mod cert este mult mai veche. În plus, pe trunchiul baladei Panait Istrati pune să crească altoaiele biograficului. Toate variantele cunoscute ale baladei se dezvoltă pe malul stâng al Dunării, mereu la Brăila. Romanul însă, doar începe aici și se continuă într-o aventură orientală demnă de Halima. Brăila este pentru roman un cap de pod de

unde începe întreaga aventură a personajelor, cu plecări și reveniri.

Pentru Dragomir Stavru, fratele Chirei, care pleacă din Brăila în pragul adolescenței și se întoarce târziu, matur, după aventura căutării soriei, Brăila este „acasă”. Deși a fost raia aproape trei veacuri, Brăila dovedește o memorie culturală săracă. În loc să aibă o sumedenie de subiecte sociale, religioase, etice Brăila se rezumă doar la ceea ce exprimă balada Chira: furatul fetelor frumoase de către turci și lupta românilor, în cazul baladei „frații Chirei/Șerpilor Brăilei”, de a le salva. În toate variantele baladei, fie cele culese în nord, în Bucovina, fie cele culese în zone riverane Dunării, în amonte, până în zona Olteniei, chiar și pe Valea Timocului, locul întâmplării este întotdeauna Brăila. Este cel mai expresiv conflict păstrat în mentalitatea populară. Marile balade antiotomane sunt în alte provincii românești. Mai trebuie adăugat ceva: tema baladei Chira are o arie de răspândire balcanică. E întâlnită la sârbi, la albanezi, la aromâni, la bulgari. Dar dacă variantele balcanice rămân la versificarea unei anecdote spectaculoase, varianta brăileană este singura tragică – ne referim la varianta Alecsandri publicată în anul 1852 în Balade (Cântice bătrânești) în care fata vinovată este arsă pe rug. Ca și în cazul celebrei balade Monastirea Argeșului, la nord de Dunăre totul este înnobilit de tragic.

Nu știm care este varianta preferată de Panait Istrati. În vreo ediție ieftină, poate că a citit, în patima lui de autodidact, varianta din Poezii populare ale românilor, de Vasile Alecsandri. Dar mult mai probabil este că a cunoscut varianta pe care „lăutarul Brăilei”, Petrea Crețul Șolcan, prin anul 1883, i-o spunea spre înregistrare folcloristului G. Dem. Teodorescu. Spre deosebire de varianta Alecsandri, cea cântată de Petrea Crețul Șolcan este mai dulce. Chira este salvată de pe corabia turcului și măritată cu un voinic „nalt și sprâncenat”. Îclinăm să credem că această variantă a fost bine cunoscută de Panait Istrati deoarece în mod sigur ea se mai cânta pe la anul 1900 prin cârciumile Brăilei, unde Panait era „băiat de alergătură”.

Stratul folcloric este extrem de puternic în toată opera istratiană. Expresiile neaoșe, doinele, strigăturile, cântecele haiducești, baladele formează o rețea de semne ca o armătură care, pe de o

parte, dă forță textului și, pe de altă parte, fixează pentru cititorul de limbă franceză un loc, o cultură, un timp. Credem că totul a început în copilărie. Moș Dumitru, în perioada baldovineșteană, cânta nepotului, pe prispa casei, din fluier sau caval. Ca băiat de alergătură la tavernele care împânzeau Brăila, a ascultat – nu avea cum să nu asculte – lăutarii.

Chiar dacă Panait Istrati și-a evocat această perioadă a copilăriei numai sub semnul existenței infernale, ca simbol al agresivității și reclusiunii, totuși este logic să afirmăm că a tras cu urechea la vreun cobzar sau lăutar care cânta pentru mușterii petrecăreți, când cu glas aburit, când cu glas răstit, după cum cerea cântecul. Neîndoind că a existat o Brăila „cârciumărească” (S. Esenin).

Oraș cu 365 de cârciumi – cum îi plăcea să spună lui Fănuș Neagu – oraș-port, multietnic și prosper, Brăila a avut un asemenea strat cultural. Cântecul Chirei trebuie să fi fost pe atunci un fel de șlagăr, deci un cântec de toți cunoscut și tocmai de aceea cerut, sau poate un

cântec ritualic cu care lăutarii încheiau petrecerile sau le începeau, alungând tăcerea înțelenită sub bolți. De fapt, Panait Istrati ia din Chira doar tema ademenirii fetei pe corabia harapului. Ceea ce urmează în roman este altceva. Autorul mută centrul romanului de pe fapta „fraților Chirei” care o salvează din mâinile turcului, pe tema căutării Chirei de către fratele mai mic, Dragomir. Este o temă pe care balada nu o dezvoltă.

Sunt topite în Chira Chiralina, ca într-un creuzet, mai multe teme literare. Romanul este atât de fascinant, este atât de cotropit de duhul povestirii, atât de autentic încât cu greu se văd acele elemente care i-au dat un caracter „livresc”, greu sesizabil.

Ce devine balada pentru imaginarul istratian? Ce a mai rămas în roman, din baladă? Deocamdată acestea ni se par cele mai importante întrebări. Istrati nu își propune să scrie un roman istoric, nu vrea să refacă o epocă, precum G. Flaubert în Salambo spiritul Cartaginei. El mai mult sugerează atmosfera unei epoci, oferă numeroase detalii privind elemente de civilizație orientală. Romanul este construit pe o altă schemă decât balada. Cele câteva elemente prin care sunt numite tensiunile

dintre turci și români ne determină să credem că balada Chira este antiotomană. Romanul, însă, nu. Ceea ce încheie balada prin evocarea salvării Chirei din mâinile arapului, deschide romanul prin transformarea căutării Chirei într-o mare aventură. Dacă spunem că în romanul Chira Chiralina Panait Istrati se inspiră doar din baladă, fie în varianta Alecsandri, fie în varianta G. Dem. Teodorescu, simplificăm lucrurile. Tema căutării febrile, rătăciră într-o lume plină de amenințări sunt teme noi. Chiar dacă autorul dezvoltă aici unele elemente autobiografice, totuși considerăm că cheia poate fi și balada Serb-Sărac din colecția V. Alecsandri. Ea pare acum mai apropiată de sensul romanului decât balada Chira. În noua baladă este vorba despre povestea unui viteaz care, prin îndemănare și vitejie, scoate din haremul sultanului iubita și se însoară cu ea. Tema acestei balade va fi rescrisă și de M. Sadoveanu în Frații Jderi. Într-un episod oarecum polemic față de romanul istratian, M. Sadoveanu prezintă căutarea jupâniței Nasta de către Ionuț Jder.

Panait Istrati mai ales trage cu ochiul la ceea ce ar fi pe gustul cititorului francez, îi intuiește corect orizontul de așteptare și-i oferă o povestire exotică, orientală, plină de culoare, pitoresc și lux. Balada Chira mai rămâne doar ca un element care a dat scânteia romanului. Ceea ce urmează este altceva. Pariul cel mare, care, probabil, a plăcut cel

mai mult francezilor a fost imaginea lui Dragomir/Stavru cotropit de himera Chirei, sora sa. Căutarea îi chinuie imaginația, îi torturează ființa dar îl cheamă spre aventură și îl face vulnerabil.

Pentru prima dată romancierul român depășea istoria speciei literare, aproape fără identitate europeană, a romanului românesc. Este pentru prima dată când romanul nostru își extinde granițele epice spre Turcia, Egipt, Siria. De la parabola *Meka și Meka*, reluată în *Noaptea de decembrie*, de Al. Macedonski, literatura română nu mai cunoscuse tortura idealului exprimată în spațiul oriental. Peripețiile lui Dragomir devin întâmplările unui picaro levantin într-un spațiu ostil. Aventura personajului – Istrati face un prim transfer, în *Povestirile lui Adrian Zografi* pune pe seama altora propriile experiențe – este teribilă, plină de prăbușiri și înălțări, de umilințe și încercări de evadare dintr-o lume care îl obligă să coboare pe scara existenței până în bolgiile infernului. Francezii par a avea o anumită slăbiciune pentru acest tip de biografie teribilă salvată prin artă. De la primul roman al lui George Orwell, *Trăgând mâța de coadă prin Paris și Londra*, la Jean Genet, „sfântul gunoaielor” elogiât de Jean Paul Sartre și până la Henri Carriere, cel care a scris *Papillon*, sunt scriitorii care au avut un mare succes cum avusese odinioară Panait Istrati cu *Chira Chiralina*.

Ovidenia

IN MEMORIAM

IRINEL GIURGEA KORNBAUM

Motto: „Cei care au o idee de epoca în care se petrec faptele – vor înțelege mai mult... Și până la urmă ce a fost povestea acestui conac din Nicorești?”

Trei generații care au trecut pe acolo. Nevestele au fost curajoase și luptătoare, devotate. Prima a creat conacul. A doua l-a întreținut și l-a păstrat cât a putut. A treia l-a redobândit și l-a renovat. Ce a fost comun între ele ? Iubirea pentru bărbații lor !”

Tonică doctorul și Alexa

La un an după moartea Elenei, apăru la Piscu Corbului o fată tânără, înaltă, frumoasă, cu multă clasă, domnișoara Alexa Ionescu, studentă la Conservator – pian și canto -, foarte talentată, fiica doamnei Ana Ionescu, învățătoare.

„Și ce va face fata asta aici?”

„Și tu ce-ai făcut? Ai lăsat totul pentru soțul tău”

„Ea, dacă vrea, va trebui să renunțe la meseria ei!”

„Și dacă nu vrea, va pleca.”

Ca și Agripa, Alexa nu s-a speriat de praf, de gropi, de drumuri, de lipsă de apă, a văzut numai copacii, florile, aerul și s-a minunat de frumusețea conacului, un muzeu între câmpii, și această femeie care suferea un coșmar... Alexa cunoștea durerea ei.

„O să-ți placă aici?”

Alexa s-a dus la Agripa, a luat-o în brațe, a plâns și i-a zis:

„Așa cum v-a plăcut și dumneavoastră. Și eu îl iubesc pe Tonică tot așa de mult cum l-ați iubit pe soțul dumneavoastră.”

Agripei i-a plăcut această fată spontană, deschisă și veselă. În casă se strecura o rază de lumină, o rază de speranță peste conacul strivit de atâtea dureri.

Și cine era Alexa? Alexa era fiica doamnei Ana Ionescu, învățătoare într-un cartier din București. Mama ei avea două fete, pe Alexa și pe Victoria. Rămăsese văduvă la vârsta de treizeci și unu de ani. Locuiau în strada Puișor nr.17, într-o casă modestă,

iar în curte mai existau două-trei corpuri de casă care-i aparțineau și-i mai aduceau o mică chirie. În clasă cu Alexa era o fetiță care se numea Sara Steiner.

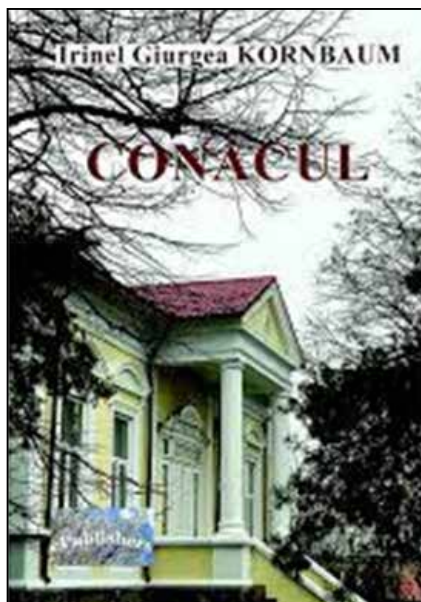
Sara o iubea mult pe Alexa și o chema des la ei la masă. Doamna Steiner avea una dintre casele de modă cele mai mari din București. Ea a descoperit la acest copil o voce deosebită și i-a propus mamei sale să-i găsească o profesoară de muzică. Tot doamna Steiner a înscris-o mai târziu pe Alexa la conservator.

Avea o voce unică de mezzosoprană și la vârsta de doisprezece-treisprezece ani a început să cânte în corul bisericii și la diferite serbări.

Ca să-i facă rost de ceva bani, o lua pe Alexa pe la vârsta de cincisprezece-șaisprezece ani ca manechin de cabină la salonul ei de modă. Rochiile cădeau pe ea de minune și avea mare succes pentru cumpărătoare. Ar fi luat-o și pe fata ei, Sara, pentru același serviciu, dar era mică și rotundă, iar Alexa era înaltă, fină, magistrală.

Într-o zi, Alexa i-a povestit doamnei Steiner că a cunoscut un băiat. Alexa avea un pisoi, Pufi,

care fugea deseori la vecina lor, doamna Grigorescu. Această doamnă Grigorescu închiria camere numai pentru studenții la medicină. Într-o zi când a fugit Pufi, Alexa s-a dus după el să-l caute. În hol a văzut coborând pe scară un băiat înalt, îmbrăcat în uniformă studenților la medicină. Era așa de frumos,

că Alexa și-a pus mâna la gură și a zis: „Ce frumos e, Doamne! „

Tânărul a venit la ea și i-a spus: „Domnișoară, și dumneavoastră sunteți foarte frumoasă!”

Când doamna Steiner și mama Ana l-au cunoscut pe acest Tonică, au știut că Alexa va renunța la cariera ei.

Asta era partea din povestea lor pe care Agripa nu o cunoștea. Deci Alexa s-a decis să rămână la București. Agripa le-a dat lor camera ei de dormit. Ea nu mai avea bagaj ca Agripa, avea doar valize cu rochii, pantofi de la casa de modă și partituri de muzică. I-a cerut voie Agripei să-și aducă mobila, un dormitor de-al ei de la București. A adus-o și pe Pufi - care era încântată de ambianță, a făcut multe cunoștințe și a dus o viață liberă de vagabondaj.

Alexa a trecut la cizme, pantaloni, i s-a dat un cal, Stela, a fost învățată să călărească și să tragă cu pistolul. S-a dovedit o mare amazoaică și o trăgătoare la țintă perfectă. A plecat la viață să cunoască oamenii, fiind foarte sociabilă.

Victoria a adoptat-o, după ce o viață întreagă a trăit lângă Agripa. Și Agripa i-a zis: „Ajut-o, e tânără, aici totul este prea greu.”

Virgil, care era frate de botez cu Tonică, a adoptat-o pe loc. De la el a învățat Alexa să călărească și să tragă cu pușca. Zicea că duduia e foarte talentată.

Alexa nu a fost niciodată *coana Alexa*, ci a fost *duduia Alexa*. În curând a făcut cunoștință cu tot satul, cu domnișoara Penelopa, învățătoarea din sat, prietena lui Tonică, l-a cunoscut pe preotul Lucian, tot prietenul lui Tonică, pe coana Zamfira (fetița care a trăit lângă Agripa și care căsătorindu-se cu un căpitan, a devenit coana Zamfira), a cunoscut-o pe domnișoara Maria, croitoreasa. Știa să povestească, să râdă, să cânte la pian.

Seara, voiai sau nu voiai, Alexa te lua și te aducea să-ți cânte la pian și cu voce - și cânta așa frumos, că toți plângeau.

A organizat cabinetul medical al lui Tonică. A suprimat sufrageria de vară și încă o cameră, a făcut cabinetul și o sală de așteptare. A adus o canapea medicală, un birou, o masă cu instrumente, o bibliotecă și niște dosare. Infirmiera era o tânără cu bonetă pe cap și cu un șorț alb până la pământ. Sala de așteptare devenise curtea și strada. Vestea se duse peste tot: „Un doctor tânăr și frumos te vindecă, dacă plătești e bine, dacă nu, îți dă chiar el bani de medicamente. Un sfânt căzut din cer!”

Într-o zi, Tonică i-a zis Agripei:

„Mamă, o să avem un copil! O să fie al tău și al nostru, o să-l iubim cu toții și vom fi mai fericiți! Îl va chema Irinel după nuvela lui Barbu Delavrancea care mi-a plăcut foarte mult.”

Un zâmbet trecu pe fața Agripei. „E un nume frumos de băiat și o să-l iubim cu toții.”

Acest copil am fost eu. Agripa nu a apucat să mă vadă, că a murit cu două luni înainte de nașterea mea.

Când m-a declarat tata la starea civilă, domnul de acolo i-a zis: „Cum îi ziceți Irinel, dacă e fată? Acesta este un nume de băiat. Irina dacă e fată.”

„Nu-i nimic, eu tot Irinel o să-i zic!”

Și așa a fost!

Irinel, aceasta, aduse și ea o rază de lumină, o viață mică, dar o viață.

Victoria, care îl crescuse și pe tatăl ei, zicea:

„De ce să nu o cresc și pe ea dacă pot? Și Agripa ar fi iubit-o.”

După moartea Agripei, Grigore a plecat. Aici fusese viața lui, cu ei toți, care azi nu mai erau. Nici nu avusese altă viață. A crescut cu ei, s-a bucurat cu ei, a iubit copiii Agripei ca pe copiii lui, iar pe Cosmin l-a adorat. Tonică e ultimul, e bun, generos. Nu-i nici vânător, nici colecționar de arme. Alexa va fi o soție bună pentru el. Vor avea viața lor și fetița asta mică; poate voi avea vești despre ea mai târziu. De ea se va ocupa Virgil, care e băiat bun. Deci Grigore a plecat la Slănicul Moldovei, unde era zestrea lui de botez. Își va mai face oare altă viață?

Eu eram un copil fericit, toată lumea se ocupa de mine. De ziua mea, la trei ani, am primit un cadou de la Moș Emil- prietenul lui tata- un măgăruș.

Era o iarnă cumplită, stăteam ca cel mai fericit copil din lume în brațele tatălui meu, lângă plita din bucătărie încinsă, care dădea o căldură plăcută.

La ușă apare un țaran înalt, cu o șubă până la pământ plină de țurțuri de ghiață, cu o cușmă neagră, înaltă, și cu un plic mare în mână cu pecete: „Pentru Irinel” .

„Donez acest măgăruș, lordache, în vârstă de trei ani, lui Irinel, cel mai cuminte copil din lume. Moș Emil”

lordache, cu o fundă mare roșie la gât, mă aștepta afară cu picioarele până la genunchi în zăpadă.

Ce bucurie, ce plânsete! M-am repezit pe scară, cu toată zăpada, spre el, să-l pup.

Eram prea mică și prea curajoasă să ajung până la el. Tata m-a luat în brațe ca să ajung la gâtul lui să-l pup și să-i fac prima declarație de amor:

„Te iubesc, lordache!”

lordache a fost copilăria mea. Dacă tata ocupa primul loc în iubirile mele, lordache îl ocupa pe al doilea.

După trei ani, părinții mei mi-au făcut un cadou, un mic frățior, Dan.

Cum aveam un spațiu mare în sufletul meu de copil, i-am găsit și lui un loc, să-l iubesc și pe el.

Când era mic nu mă lăsa să mă ocup de el, nici să-l ating, dar Dan creștea repede, se făcea mare, deveni mai înalt ca mine, mai puternic ca mine, mai frumos ca mine.

La patru ani și jumătate, tata a mers cu mine la domnișoara Penelopa, învățătoarea satului și prietena lui, să mă primească la școală, că mă plectisem foarte tare acasă.

Și domnișoara Penelopa m-a primit cu condiția să fiu foarte cuminte. Și am fost foarte cuminte. Eram destul de voinică și foarte isteță.

Domnișoara Penelopa m-a pus în bancă cu un băiețel, Iță. Iță s-a uitat la mine ca la un nimic, dar m-a remarcat totuși când i-am zis:

„De ce nu te piepteni? Dacă nu ai pieptene, îți aduc eu mâine unul.”

Ceea ce am și făcut.

Ne-am împrietenit foarte tare și pe urmă l-am invitat la noi la masă zilnic. A fost spălat, îmbrăcat, crescut de mama - devenise cel mai frumos băiat din clasă. Cu el m-am pus pe învățat și la sfârșitul anului citeam și scriam datorită lui Iță.

La opt ani și jumătate terminasem cursul primar.

Iță a devenit medic veterinar când s-a făcut mare.

Pe la cinci ani, tata, care avea o clientelă destul de mare, a început să mă ia cu el pe la vizite la bolnavi când mergea călare sau cu trăsura. Îmi plăcea când mă lua călare lângă el, mă pune în față pe șa și plecam pe niște ulițe uitate de lume, pe la câte un bolnav amărât care îl aștepta ca pe Dumnezeu. Eu rămâneam în bucătărie.

Atunci am înțeles ce înseamnă să fii doctor. E ceva între om și Dumnezeu. E cineva care luptă lângă tine ca să ajungi la Dumnezeu cât mai târziu, oricât ai fi de credincios. Asta nici nu e o meserie, e ceva divin.

„Tu ai să te faci doctor, medicina e lungă și grea, dar o s-o fac încă o dată cu tine, pentru că te iubesc foarte mult”, zicea tata.

Deci doctorul, după mine, ar fi fost o barieră între viață și moarte.

Când voiam să-i fac declarații lui tata, să-i spun cât de mult îl iubesc, îi arătam cerul, pământul, norii și dădeam din mâini cam cât ar fi de mare dragostea mea față de el.

„Irinel și eu te iubesc tot atât, dar să știi că marile sentimente nu au nici limite și nici cuvinte suficiente ca să le exprime.”

Mama nu era geloasă, că îl avea pe Dan toată ziua în brațe. Mama cunoștea tot satul plus toți

Imagini de la manifestarea „TECUCENI LA EI ACASĂ” - Lansarea cărților scriitoarei, 1 septembrie 2015

prietenii lui tata pe care îi avea pe la Tecuci, la Ionășești, la Focșani, la Braniște.

* * *

Irinel Giurgea Kornbaum - medic și scriitor român stabilit în Franța, la Lyon

Urmașă a unei renumite familii de viticultori înstăriți și medici renumiți din Nicorești, aproape de Tecuci, a fost una dintre victimele regimului totalitar comunist. Familia a fost deposedată abuziv de întreaga avere, de terenurile și de conacul din Piscu Corbului. Ca medic tânăr a profesat în București, iar din 1970 și-a urmat soțul, Simon Kornbaum, în Franța. A fost colaboratoare a marelui profesor și savant Paul Monnet. Revenind în țară după decembrie 1989, a revendicat și a renovat conacul care devenise o ruină.

Pasiunea și talentul creator s-au manifestat și în literatură. A publicat în limba română volume de schițe, nuvele, poezii, amintiri, evocări: *Momente, amintiri; De la mari și de la mici, Scara amintirilor, O viață aproape obișnuită, Din viața unui pediatru, New Look: Amintiri din viața unui pediatru, Elogiu prieteniei, Generalul, Amicale* și romanul autobiografic *Conacul*, din care am reprodus un capitol. S-a stins din viață recent, pe 12 martie 2023, departe de plaiurile natale evocate sentimental în sute de pagini de memorialistică de o veritabilă valoare literar-documentară.

De la prieteni, pacienți și cititori, un pios Omagiu!

Norocosul

UN SUNET DE FLAUT PIERDUT PRINTRE STELE

IOAN PURDELEA

(1931 – 1990)

► Viorel BURLACU

Pe Ioan Purdelea l-am cunoscut la începutul anilor '80, mai mult intersectându-mă cu el la serile de lucru ale Cenaclului literar „Calistrat Hogaș” al Casei de Cultură din Tecuci. De cele mai multe ori ședințele de cenaclu se suprapuneau cu repetițiile formației de teatru, așa că în rare cazuri reușeam să particip la dezbaterile poezilor tecuceni. I. Purdelea era o prezență atât de sobră și discretă, încât eu un tinerel trecut puțin de douăzeci de ani, mă simțeam ca un elev în fața profesorului pe care doar îl saluți și mergi mai departe...

Aproape întotdeauna era singur sau în orice caz lăsa impresia unui om singuratic. „Sunt ca și tine de efemer/și de vulnerabil/în vuietul lumii.../Și tot ca tine de trecător/și de singur/sub licărul stelelor.” Uneori îl vedeam, în drumul lui spre casă, trecând pe sub castanii Grădinii publice. Lăsa în urmă o dâră de melancolie, asemenea unui parfum de femeie, care te face să întorci privirea. Tăcut, aproape introvertit, cu un zâmbet ce trăda expresia unui poet romantic ce își cântă în gând propriile stihuri: „Îmi umblă prin auz un plâns de flaut/Și mi se tolănește nostalgia-n piept.”

Ioan Purdelea s-a născut în Tecuci pe 29 ianuarie 1931 și a absolvit cursurile fostului Liceu de băieți. Și-a împărțit viața între registrele anoste ale profesiei de economist și portativul registrului liric în care se înscrie creația sa, mare parte rămasă în manuscrise. O boală perfidă care nu prea se vede la „suprafață” l-a chinat mulți ani și în cele din urmă i-a adus mult prea devreme sfârșitul, pe 29 iunie 1990. Un capăt de „drum” pe care l-a văzut și l-a răscolit

deseori în versul său: „Mă fură nostalgia/în aerul poeziei/Și iar mi-e trupul harpă/cu strunele în vînt./ Pierd și acorduri grave -/rar mă sărută viața./Și-s cam demult în lume:/învăț să fiu pămînt.” (Harpă bolnavă).

A fost primul poet tecucean care a trăit bucuria de a-și vedea stihurile publicate în pagini de carte. În anul 1972, la Editura Litera vedea lumina tiparului volumul de poezie „Vama hățișului”. Ceva mai târziu, în 1988, la aceeași editură i-a apărut placheta de versuri „Sunet de flaut.” Din câte știu, în arhiva familiei se găsesc mai multe manuscrise nepublicate, din care ar putea fi alcătuit încă un volum de poezie.

A legat o frumoasă prietenie cu poetul Ioanid Romanescu, cel care îl va publica pe tecuceanul Dionisie Duma în „Convorbiri literare.” Au fost multe „descinderi” la Tecuci ale poetului ieșean, iar locuințele celor doi deveneau tribune pentru lungi dezbateri rostuite pe întrebările rostite și mai ales cele nerostite despre drumurile vieții literare. Dintre tecuceni i-au fost mereu aproape de harpa sufletului scriitori precum Ionel Necula, Victor Lupu, Dionisie Duma, Ghiocel Pavel, convivi care nu de puține ori completau agenda nocturnă a unor cenacluri ad-hoc.

Aedul cu flaut de înger a rămas în arhiva Cenaclului tecucean ca o prezență discretă, un romantic incurabil ale cărui versuri degajă o aură de lumină cu irizări tomnatice, care nu au nevoie de un „latter edit” pentru că au fost dintotdeauna

lipsite de ditirambii ideologiei totalitare în care a trăit și pe care a traversat-o cu eleganță și mai ales cu demnitate.

Dăruire

De mult un rîu înspumat
între mine
și zarea zburdălniciei –
și nici o barcă în preajmă!

Încep să nu mai am...

Dorm doar atît
cît o face un cal între două
galopuri.
Beau numai licoarea
ce-o-ntîmpină crinii
cu buzele tremurînde.

Și mistuit din cîntec
în cîntec,
la capătul nopții
nu-mi mai surîde
din unda oglinzii
copilul cu maci în obraji.

Poeții

În grădina Lor
vine rar
și cîntă numai în grabă
pasărea fericirii...
Despre mărul cu roade
de aur, nici vorbă!

Poet invadat de osînză?
absurdă privesc-te!
E ca și cum ai vedea
la lumina zilei
un înger prins în hîrjoană cu dracul.

Poeții au buzunare
mai ales în vederea
dosirii mîinilor:
le place nespuse de mult
să fie crezuți
că-și traversează soarta
pe aripi!

Nostalgie

Aștept pe cineva ce nu mai vine,
Am prins și rădăcini de cînd aștept.
Îmi umblă prin auz un plîns de flaut
Și mi se tolănește nostalgia-n piept.

Trec trenuri încărcate cu noroc
(În halta noastră fac mai rar oprire),

Mai toate fețele ce se-ntrevăd la geamuri
Duc undeva un dram de fericire.

Aștept o veste ce se tot amîină,
Mă strigă cineva din depărtare.
La prima ploaie cu miros de vară
M-aș vrea trăsni de-o bucurie mare.

Aștept ceva ce uită să se întîmple,
De multe ori nici nu mai știu ce aștept.
Îmi umblă prin auz un plîns de flaut
Și mi se tolănește nostalgia-n piept.

Singurătate

După lătratul unui cîine
ce pare s-adulmece
toamna,
și răsufarea îngrijorată
a frunzelor,
aud cum se coc merele...

Noapte de august –
Din ce în ce mai liniște.

Oare de ce simțim atîta
Singurătate în preajmă
în vreme ce stăm de vorbă
cu stelele?

O lună beată
de propria-i strălucire
surîde enigmatic
din mijlocul lacului.

Răsplată

Odinioară,
de dorul privighetorii
îndepărtate –
rotind cu migală
penelul închipuirii,
am înfrunzit
prin strigătul iernii
un ram...

Și-acum,
în zori de aprilie –
ca o răsplată
menită sperării
de pronia sevei,
am deslușit
un flaut de mugur
sub geam...

Anonim

Văzduhul mi-a spus,
demult,
că nu-s pasăre –
și l-am crezut...

Dar dacă și valurile –
străjeri ai Adîncului,
mi-au refuzat pașii
spunîndu-mi:
că încă nu-s gol de ispite –
ca Isus.

În timp ce marea mă huiduie,
mă-ntorc spre țărnul tăcut:
să cînt și să pier
în taină –
ca privighetorile,
printre păsări de rînd...

Vino

Calea
ți-e luminată lacteic –
de păpădii...
Zambilele cheamă,
lăcrămioarele plîng...

Poarta te așteaptă deschisă –
și-ncununată
cu ghirlande de trandafiri,
ca un arc de triumf!

Iar pe marginea aleii,
am pus de strajă

săbiile stînjeneilor,
să nu te soarbă crinii...
Vino!

Umbra

Bănuindu-și umbra o povară,
un om
și-a părăsit-o
la margine de drum –
ca pe o manta ponosită
prin smîrcuri de noapte,
și-a rătăcit mai departe
cîntînd –
de dragoste, singurătății...

De-ar fi știut,
că și glasul are o umbră –
răsfrîntă, departe-n ecou,
ar fi tăcut, oare,
pînă la moarte?...

Poezii selectate:

Harpă bolnavă/ Poeții/ Dăruire/ Nostalgie/
Singurătate... din vol. „Sunet de flaut” (1988); Ed.
Litera;

Anonim/ Răsplată/ Umbra/ Vino... din vol.
„Vama hațîșului” (1972) Ed. Litera.

POESIS

MARIANA CODREAN

În palmele albastre ale ploii

Mă înspăimântă lăsarea serii,
voalul nepăsării cu care îți ștergi picioarele,
înainte de a-mi intra în suflet.
M-am îmbrăcat cu rochia toamnei,
îmi ajungea până la glezne.
Te-am găsit printre trandafirii cusuți
în palmele albastre ale ploii.
Îl voi lăsa eu Doamne, la picioarele Tale
Dar, te rog, nu-l ucide înainte de a-l ucide eu!

O lacrimă

O lacrimă...
Doamne, de ce mai sunt?
Un punct în infinit, nu merit.
Păcatele îmi rănesc crezarea
Roua picură de pe o stea.
Stau cu fața spre pământ,
Mi-e rușine de ce sunt...
Doamne, nu-mi ferești privirea!
Mi-e rușine de ce sunt...
Stau cu fața spre pământ,
Roua picură de pe o stea.
Păcatele îmi rănesc crezarea
Un punct în infinit, nu merit.
Doamne, de ce mai sunt?
O lacrimă...

Bătând toaca

Alungați-mă din patul de strujac, îmi este teamă!
Moartea în fiecare noapte, prin oameni mă cheamă.
Chiar de mor, prin moartea mea, alta mi se naște...
răsuflarea în ochi mi se îngroapă.
Mă trezesc plângând, moartea e în pieptul meu,
Și mi-l sparge bătând toaca, hulind pe Dumnezeu.

Moartea

Moartea se uita în oglindă
din ochii ei albaștri curgeau spini,
buzele îi tremurau,
firicele de sânge pe sânii dezveliți îi curgeau!
Cu degetele de catifea albastră, a străpuns oglinda,
timpul a încremenit...
a vrut să fugă, a făcut un pas înapoi, dar s-a oprit.
Moartea își rupea părul de aur, fir cu fir...
lăsându-l să cadă în palmele unui copil.
Deși, părăsise de mult încăperea, chipul ei a rămas
pictat,
asemenea unei umbre bătută în cuie.

Păcatele mamei

Picură prin tăcerea cusută cu miere,
se spulberă păcatele mamei.
Ridic o bucată din bustul naturii,
lăsând luna culcată pe genunchii albaștri.
Întins pe lumina din palme,
doarme un înger cu glezna ruptă de chin,
păstrează în pumn un zâmbet de copil.

Lăsându-mi cenușa în mâini

Moartea îmi acoperă sufletul plin de răni
Împletindu-mi părul cu fire de argint,
iar smoala de pe inimă, mi-o șterge.
Pleoapele le deschide rând pe rând,
cu degetele lungi de catifea albastră.
În oglindă, văd cum trupul în cenușă se preface.
Din ochii ei albaștri, curg lacrimi de pământ
Și pleacă...lăsându-mi cenușa în mâini.

POESIS

GABRIEL GHERBĂLUȚĂ

preambul

te pregătești de culcare acum
sălciile îți cântă de noapte bună
pescărușii i-ai culcat demult
doar câteva unde adolescente refuză somnul
trag cu coada ochiului către malul
de unde se aude muzică
n-ar dormi
dar trebuie să o facă

regele pește citește
e bătrân
și-i singur

Voyage au bout de la nuit

orașul se pregătește de somn
gara fluvială cască alene

vasele dorm demult
de zeci de ani la cheiuri

peste fluviu pădurea doarme și ea
ținând în brațe stolurile de ciori

e o noapte căzută pe gânduri
ca și poetul

păzim împreună secundele
să nu cadă din pat

dormiți vă rog!

printre umbre

când se intersectau
păreau oameni
oameni care vorbeau,
zâmbeau, fluierau, strigau

la despărțire deveneau umbre,
amintiri, desene șterse

din memorie

suntem doar linii cenușii acum
doar timpul și spațiul
doar timp și spațiu
străbătut de două umbre

undeva, la marginea dimensiunilor,
el, fluviul – dungă șerpuită
printre dorințe și refulări

ca șerpii
cade iubirea din noi
ca pielea din care alții
vor face poșete de lux

suntem umbre și tare am vrea
să fim oameni

POESIS

NONA NISTOR

O RUGĂ FRĂMÂNTATĂ-N CREZ

I.

Eu nu sfărâm mândria lumii,
și poate n-am strivit nicicând
al minții antidot preconcept.
Când însă vrajba neînțeleșului cuvânt,
ascuns în tainicu-ntuneric al omului de rând
a sufocat lumina mea și-a ta,
iubirea a furat cu ea
eterna pâlpâire-a rugii frământate-n crez,
eterna umedă dorință avântată în *cutez*!

II.

În drumul ei spre tine culege fragedul fior,
ce-l poartă-n poalele-i celeste,
uscate șoapte flămânzite-n amurg,
dansante, prea săltate-n ploaia transpirată,
ajung în imediata apropiere a gândului,
pe care îl străpung.

III.

„Să nu ne furi mândria, om secătuit,
căci fără ea, al nostru corp va fi murit
ucis de lupta noastră, vei fi biruit,
iar bunătatea și onoarea
în păcat le vom fi-nlocuit!”
N-ai crede, om secătuit, că glasul mincinos
al gândului
te poartă gol, desculț și-al nimănu prin lume,
te joacă-n mulțumirea poftii de orgolii,
vănzându-te, neispășit, pe-un scrâșnet surzitor
al gurilor deșarte.

IV.

Acum simțirea ta mărunț vuiuște în vibrații,
în amintiri, și-n slove cântărite-n ani,
când ceea ce-și dorește sufletu-ți curat
e-o rupere de-ngândurate, tainice tăceri,
și-o alipire de-un drum spre veșnicie
mai lin, mai cald, mai liniștit.
În tragicul norocului, valorizat de om,
preludiul nostru, al ființelor terestre
găsește mărturie-n pulberea uitării,
în infinitul dor de izbăvire.

V.

Și astfel, mândria lumii
eu n-o descos, n-o umilesc
nevrând păcatului să mă jertfesc...
Doar caut în pierdută, siguratică speranță
sensul vieții mele, ca substanță.

DINCOLO DE CHAT, DIALOG DE IZOLARE CU DORIN POPA

► Laura-Cătălina DRAGOMIR

Știm în ce Românie se trăiește, domnule Dorin Popa. Literatura română locuiește în același spațiu?

În 1989, eram profesor de doar câțiva ani la un liceu industrial din Iași, tocmai liceul în care Nicolae Ceaușescu a făcut ultima sa deschidere de an școlar, pe 15 septembrie. Preocupat de traiul zilnic destul de dificil, având și doi băieți mici, nu am avut vreme să mă uit cu atenție în jur. Însă, cu prilejul acelei vizite la Iași a celebrului personaj, am putut observa lucruri pe care nu le știam, nu le ghicisem până atunci.

M-a uimit, în primul rând, că nu doar noi, profesorii obișnuiți, eram umiliți, ci și inspectorii școlari, activiștii de la județ și chiar miniștrii, care au venit înainte, pentru a se asigura că vizita va ieși foarte bine. Am fost foarte mirat în ziua în care portarul liceului mi-a arătat un ins care mătura în curtea școli noastre, spunându-mi că acel om se numește Eugen Nichifor și este primarul orașului Iași. Nu-l știam, nu-l mai văzusem, auzisem doar că era venit de la Pașcani, că era foarte modest și muncitor. Apoi, am văzut în acele zile, doamne și domni de la Inspectoratul Școlar Județean măturând pe aleile liceului, croind (liceul avea ca profil industria ușoară), muncind cu mult mai mare tragere de inimă decât personalul liceului, agitându-se, dar cu multă modestie... Se vorbea despre paza strașnică din jurul lui Ceaușescu și am fost foarte mirat când un profesor de engleză a fost trimis pe acoperișul liceului, care avea două etaje, să dea de știre dacă apare vreun elicopter sau avion, atâta vreme cât dura vizita.

Atunci mi-a trecut prin minte că întreg regimul nu este alcătuit decât din vorbe și din frică. Vizita, toată, semăna cu o butaforie de bălci: Ceaușescu nu a vizitat decât parterul, nu urca etaje, iar laboratorul de fizică ales drept reper pentru cei doi, cu aparate de măsură, cu osciloscopae, voltmetre, ampermetre, nu era racordat la rețeaua de energie electrică de teama unui eveniment nedorit. Profesorii au explicat cum funcționează fiecare aparat folosit în lecțiile cu

elevii, iar Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu priveau, așa cum îi regăsiți în toate fotografiile epocii. Apoi, în careul din curtea liceului, nu a vorbit directoarea școlii, ci Maria Ghițulică, prim-secretar PCR la Iași. Până atunci, nu ascultasem nici un discurs comunist, dar, fiind obligatoriu acolo, am salutat-o pe tovarășa Ghițulică. Nu îmi venea să cred când auzeam aceleași cuvinte pe care le rostea mereu Nicolae Ceaușescu, aceeași gestică. La un moment dat mi s-a părut a fi tot Ceaușescu travestit în femeie. Acum mi se pare incredibil, dar atunci, țin minte perfect, pe lângă teamă, aveam un sentiment de jenă, de abandon fără ieșire, de ridicol de care nu aveai cu cine să râzi.

În România de atunci nu se trăia, ne prefăceam doar că existam, viața era un simulacru pe care nu-l înțelegeam și parcă toți așteptam ceva, nu știam ce.

Literatura, atunci, era foarte importantă, mi se părea că mă ajută să îmi mențin acea speranță că viața poate fi și altceva decât cirul sumbru, plin de restricții și nevoi cotidiene, în care trăiam. Cărțile publicate de Nicolae Breban, Andrei Pleșu, Constantin Noica, Gabriel Liiceanu, Florin Iaru, Marta Petreu, Mircea Cărtărescu, Mariana Marin, T.T.Coșovei, Mircea Ivănescu, Cornel Nistorescu, Gelu Naum, Nicolae Steinhardt, Liviu Antonesei, Ana Blandiana, Stelian Tănase, Ion Mureșan, Mihail Șora mi se păreau neverosimile, adevărate supape prin care chiar respiram. Literatura era, atunci, din

altă lume decât din aceea în care trăiam, dintr-o lume la care visam.

Cititorii constanți au tendința să cumpere, mai ales, scriitori consacrați. Investim într-un curriculum înainte de-a o face într-o operă?

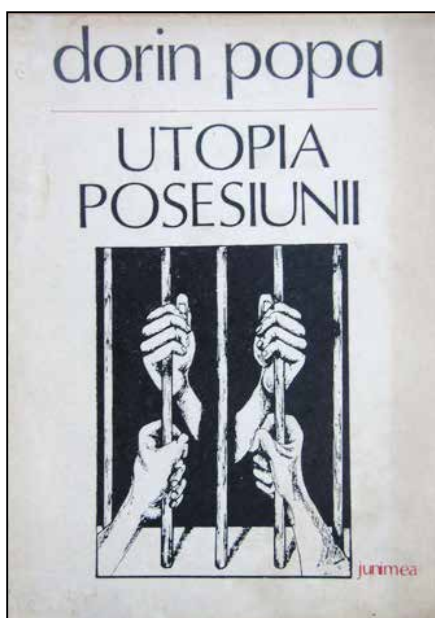
Am sperat, cândva, nu de foarte multă vreme, în tinerețe, că atunci când mi se va adresa o astfel de întrebare, să am, cu adevărat, câteva cărți grele scrise și, din nefericire pentru mine, încă mă pregătesc să le scriu. Dar sunt grele (greu de scris!). Mereu am crezut că voi avea vreme să scriu despre ceea ce iubesc și nu am luat seama că scrisul are viața lui, împreună cu viața cea de toate zilele, în același timp, că nu avem timp diferiți pentru existență și pentru scris. În studenție, am luat același premiu cu Florin Iaru, Ioan Mureșan și Mircea Cărtărescu, fiind singurul din Moldova care a primit premiul întâi la concursul național de poezie, în întreaga scurtă istorie a premiilor literare studențești.

În 1983, când am primit acel premiu, la Craiova, unde am trimis doar textele, nefiind fizic acolo, juriul era format din Nicolae Manolescu, Constanța Buzea, Eugen Simion și Laurențiu Ulici. Am crezut că, imediat, voi putea publica un volum, pentru că Mureșan, Iaru și Mircea Cărtărescu aveau, deja, volume tipărite. Dar nu a fost deloc așa, nereușind să apar editorial decât în 1990, la Editura Junimea, când putea să publice oricine.

La Junimea, cartea mea – „*Utopia posesiunii*” – a stat în sertare exact 10 ani, în vreme ce directorul de atunci, Andi Andrieș, îmi promitea, cu mâna pe inimă, că în următorul an voi apărea. Câștigasem, în 1981, un concurs de debut la Iași, la Editura Junimea, și, în 1982, un concurs de debut la Editura Albatros, din București. La ambele edituri, am apărut în câte un caiet al debutanților, împreună cu oameni de toată mâna. Ca să vă puteți forma o opinie, cât de cât apropiată de realitate, în *România literară* de atunci, a apărut o micuță cronică despre volumul „*11 poezii*”, editat de către Junimea, unde Laurențiu Ulici nu scrie decât despre textele mele de acolo.

Debutând atât de greu – nu știu dacă nu am fost singurul din generația mea care nu a reușit să tipărească un volum înainte de 1989 – am pierdut mult din elanul tineresc al confruntării cu publicul

și cu tagma scriitoricească. La un moment dat, pierdusem orice speranță că voi putea publica vreodată și mă dedicasem profesoratului în învățământul preuniversitar. În plus, când nu publici prima carte, este foarte greu să te gândești la a doua. Puțini au reușit să facă asta, eu nu am reușit. Când a căzut comunismul, aveam în sertar un singur volum, volumul meu de debut. În rest, eram profesor multe ore din zi. Dvs., acum, vedeți parcursul meu profesional de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și vă/mă întrebați dacă întâi am dorit să parcurg o carieră universitară și apoi am intenționat să mă afirm că scriitor... Nu, niciodată nu am visat decât să devin scriitor, nu mare scriitor, ci scriitor bun. Și, într-un fel, chiar așa s-au petrecut întâmplările vieții mele: sunt membru al Uniunii Scriitorilor de 27 de ani, iar traseul meu universitar a început câțiva ani mai târziu, în urmă cu 24 de ani.

Vorbim de o democratizare sau de o liberalizare a lumii literare, domnule profesor? Impresia e că actorii economiei culturale decid și dictează, în defavoarea adevăraților protagoniști: scriitorii și publicul lector.

Convingerea mea dintotdeauna, din copilărie chiar, a fost că scriitorul va răzbi întotdeauna, indiferent de condițiile lumii în care trăiește. Știu, este o convingere puerilă, demodată, dar nu mă pot despărți de ea. Așa mi-am hrănit mulți din anii în care mă îndoiam de tot ceea ce se întâmpla în jur, de tot ceea ce mi se întâmpla mie. Nu mai am de o vreme pretenția că pot înțelege tot ce se petrece în lume, deși mi-ar plăcea mult. Poate mă înșel, dar încă mai cred că minciuna nu poate dura la nesfârșit, deși, uneori, mi s-a părut chiar că oamenii, mulți, doresc foarte mult să fie mințiți și sunt pregătiți să primească mereu noi falsuri în viețile lor.

Îmi amintesc că, într-o discuție cu prietenii adolescenți ai fiicei mele, cineva a spus „nu citesc nimic din ce nu pot folosi”. Teribilism sau schimbare generațională cu fractură?

Este atât de dificil de separat de multe ori ceea ce simțim de ceea ce credem că simțim sau trăim.... Oricum, orice cuvânt al nostru spune atât de mult despre noi! Gradul de teribilism prezent în

această afirmație, mare sau mic, sigur prezent, este mai puțin important decât schimbarea de mentalitate pe care o încumbă. Nu trebuie să ne temem de utilitarismul îngust care însoțește spusa aceasta, ci să o privim cu mai multă atenție. Este limpede că nu școala, educația școlară a făcut-o posibilă, ci mediul în care s-a dezvoltat persoana și educația primită în familie. De multă vreme am observat că educația tinerilor este mult, mult mai mult decât acum 30 de ani tributară societății, mediului, familiei, decât școlii. Aceasta și pentru că școala, acum, este foarte timidă și nu îndrăznește, nu știe, să dezbată adecvat problematica spinoasă cu care vine în contact un tânăr.

Utilitarismul prezent în viața omului contemporan poate fi exploatat școlar, cu inteligență și cunoaștere, cu mai multă disponibilitate și dăruire. Cum? Adăugând trăsăturilor omului pe care îl preconizăm drept model tânărului nostru învățăcel și mai multe trăsături morale, intelectuale, culturale, nu cu forcepsul, ci mereu cu exemple din realitatea cunoscută de toată lumea, nimic elitist. Exemple minunate găsim foarte ușor în lumea de astăzi, atât de generoasă. Dacă vom încerca să evidențiem dimensiuni culturale ale omului modern, poate invizibile pentru elevii/studentii noștri, legându-le, inspirat, de evenimente utile, apropiate.

Până unde merge diminuarea exigențelor pe piața de carte românească? Ce sau cine validează un autor sau o operă pentru ca ei să poată trece la apariția editorială?

La întrebarea aceasta mi-e foarte greu să răspund, pentru că nu am nici un rol în industria editorială, sunt simplu consumator și tot simplu ofertant. Primeam, în urmă cu mai mulți ani, prin poștă, volume de la diverși autori pe care nu îi cunoșteam. Mi le trimiteau recomandat și trebuia să merg la poștă să le ridic. Uneori, nu era simplu să stai la coadă la poștă. Oricum, după ce îmi iriseam vremea cu drumul și așteptarea la oficiul poștal, constatam că nu doream acele volume, majoritatea de versuri, scrise fără nici un pic de efort, dintr-o convingere profundă că tot ceea ce rimează este poezie. Erau eforturi editoriale perfect gratuite, cu manuscrise lipsite de orice valoare literară. Găseau adresa mea pe diverse site-uri și credeau că, dacă îi citesc, îi validez. Oamenii au tot felul de credințe. Bineînțeles că acele volume nu sunt prezente în biblioteca mea (și așa mult prea voluminoasă pentru timpurile noastre). Cred că acele volume nu erau/nu sunt validate decât de dorința autorilor de a-și vedea numele, cu orice preț, pe o carte. Cine îi poate opri și de ce?

Partea bună a oricărui copil e că nu are obiceiul filtrelor. „Lasă să treacă” operele și, înainte chiar de a le înțelege pe deplin, le gustă, le iubește, se lasă invadat. E important să propunem un timp de lectură copiilor, dar e drept să le impunem și un tip?

Numai întrebări dificile ați început să îmi puneți, din ce în ce mai delicate. De unde pot să știu cum ar trebui să ne comportăm cu infinitul, cu Universul, care este un copil, oricare copil? Am predat numai la liceu și la universitate, nu am avut contacte cu elevi de gimnaziu. Dacă îmi amintesc, acum, de „*Homo videns*”, cartea lui Giovanni Sartori, mi-e teamă că lectura va fi, în viitor, chiar mai puțin răspândită decât este acum – când ne plângem atât de mult de puținătatea ei. Sartori vorbește de modificări structurale ale creierului uman, din cauza rolului tot mai pregnant al imaginii în mintea noastră. Și el își construia analiza pe multitudinea programelor TV. Dacă migrăm către digital în mai toate activitățile umane, imaginea devine regină absolută, iar scrierea se va poziționa drept cenușăreasă.

Întrebarea dvs. are o bătaie mult mai amplă decât amplexarea cu care ar putea răspunde un scriitor, fie și profesor. De ce? Pentru că, de fapt, problematica deschisă aici va fi/este chiar una dintre cele mai serioase dileme care va însoți/însoțește întreaga noastră societate, ba chiar întreaga specie umană. Vor răspunde mai repede la întrebarea aceasta cei mai serioși specialiști în antropologie, anatomie, științele limbajului (inclusiv cel tehnic), educație, neurologie, cibernetică, futurologie, chimie, fizică, astronomie, ba chiar și în economie. Abia la sfârșit, vor conta opiniile scriitorilor, jurnaliștilor și ale politicienilor, ei fiind ultimii care își vor expune ideile, funcție numai de ceea ce vor exprima ceilalți până atunci.

Dar să mișcăm puțin întrebarea dvs., să o transformăm în afirmație și să ne întrebăm, apoi, cum va arăta lumea noastră, dacă li se va propune copiilor un timp și un tip de lectură. Credeți că, în felul acesta, umanul va fi văduvit în exprimarea multelor valențe ale sale?

Eu am multă încredere în specia umană, nu am fost niciodată detractorul ei, oricât m-ar fi dezamăgit indivizii, luați separat sau chiar în grupuri relativ mari. De aceea, cred – cu puținele cunoștințe și observații pe care le posed în acest moment – că umanul are suficient viitor, chiar scilpitor, iar oamenii din viitor vor fi mai fericiți decât noi. Riscul înserierii este foarte prezent și acum, riscul înserierii proaste, în absența „fixării unui timp și a unui tip de lectură”. Se vede cu ochiul liber, oriunde în lume, că mulți, foarte

mulți, tind să adere, fără să înțeleagă. Nu ne-ar fi slujit astăzi, în vreme de pandemie, ca generațiile de acum să fi avut un timp și un tip de lectură, fiecare la vremea ei? Credeți că ar mai fi apărut demonstrații împotriva purtării măștilor anti-Covid-19?

Dorin Popa, sunteți un asiduu al îndrăznelii: scriitor și profesor universitar, două ipostaze cărora nu le lipsește publicul. Cum vă organizați, aprecierile și respectul ambelor lumi demonstrează că o faceți foarte bine, pentru a putea participa și la viața universitară, și la cea literară a Iașului?

Din păcate, nu mă simt, așa cum spuneți, un participant merituos la viața cetății, nici măcar la viața cetății literare. De multă vreme, nu mă întâlnesc decât la alegeri cu ceilalți colegi, care fac parte din Uniunea Scriitorilor – Filiala Iași. Chiar îmi propun să devin mai vizibil printre ceilalți scriitori din Moldova. Dialogul nostru are, după cum vedeți, un caracter motivațional, întrebarea dvs. stârnindu-mi dorința de a fi prezent, din nou, în viața scriitoricească.

În viața universitară, da, am fost foarte implicat mereu, având ore în toate cele trei etape ale procesului Bologna: Licență, Masterat, Școală doctorală de Litere. S-a întâmplat să fiu printre primii profesori Bologna ai universității noastre, chiar în promoția de debut, împreună cu Mircea Miclea, de la Universitatea din Cluj, și Mihaela Miroiu, de la Universitatea București. Bineînțeles, au mai fost câțiva de la alte universități din țară, pe care nu mi-amintesc pe moment.

Apoi, calitatea de expert CNCSIS și cea de evaluator ARACIS mi-au permis, mulți ani de zile, de la început chiar, să cunosc în detaliu, în domeniul meu – comunicare -, aproape toate universitățile din afara perimetrului Moldovei. Am practicat mereu, bineînțeles, respectând toate grilele de competență, un soi de evaluare neîncruntată, apropiată de un foarte riguros schimb colegial de experiență. Cunoscând cei mai buni profesori, prin evaluările ARACIS, i-am invitat, mai târziu, în proiectele pe care le-am condus: CNCSIS și POSDRU, reușind să construiesc echipe foarte solide din punct de vedere științific. Am creat, astfel, cu ajutorul proiectelor POSDRU, prima Școală postdoctorală, cu eforturi firești, ajutând chiar ministerul în găsirea cadrului legislativ propice inițierii școli, care, până acum 10 ani, nu a existat în România.

Să nu uit prezența în comisiile de obținere a doctoratului, la Universitatea Babeș-Bolyai, la Universitatea din Târgu-Mureș, la Universitatea București și la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, la care sunt angajat. Ca să nu lungesc

nepermis răspunsul, vă spun doar că și prezența în aceste comisii mi-a adus o paletă bogată de experiențe intelectuale, științifice, absolut benefice rafinări profesionale.

La Universitatea de Vest din Timișoara, am fost invitat vreo doi ani pentru a susține cursuri la nivel masteral, în regim comasat, având publicat un volum într-un domeniu comunicațional în care nu aveau, atunci, un specialist.

Socializăm prea mult în lumea literară și ajungem să premiem mai mult buna vecinătate cu anumiți autori decât valoarea reală a unor opere?

Cine poate ști valoarea reală a unei opere? Eu sunt fan Hieronymus Bosch, Van Gogh & Salvador Dali. Dintre cei trei, doar Dali s-a putut bucura de valoarea operei sale. Van Gogh nu a vândut decât un singur tablou, cu pile, în timpul vieții, absolut de poveste, legendară pentru mine. Astăzi, un tablou al lui Van Gogh se vinde cu zeci de milioane de dolari. Dacă ar fi avut în timpul vieții doar o zecime din bani pe care îi valorează acum un singur tablou al său, ar fi trăit ca un nabab, nu în vârf de munte, singur și stingher, încercând să fie institutor.

Vă puteți imagina că Hieronymus Bosch a fost contemporan cu Ștefan cel Mare? Credeți că Ștefan a auzit de uriașul pictor care era contemporanul său? Nu ar fi fost splendid ca Ștefan al nostru să socializeze cu minunea umană, absolut incredibilă, care a fost Bosch? Nu, nu socializăm prea mult, socializăm prea puțin încă, la cât ne permite deja tehnologia.

Și nu din cauza unei prea mari socializări un autor modest, pe nume Gabriel Chifu, obține Premiul Național Eminescu, în România care are poeți extraordinari. Vă pot spune 10 nume de poeți români contemporani mult mai talentați decât Chifu. Dar pe câțiva tot vreau să-i amintesc aici, măcar în acest dialog să obțină Premiul Eminescu, pe care îl merită, bineînțeles în opinia mea: Florin Iaru, Radu Vancu, Marta Petreu, Romulus Bucur, Viorel Padina, Magda Cârneci, Dan Coman, Robert Șerban, Claudiu Komartin, Bogdan Ghiu, Viorel Marineasa și Angela Marinescu.

În 1998, am fost invitat la Bratislava, la Congresul Mondial al poezilor, unde s-a organizat și un concurs. Spre mirarea mea, mi s-a acordat prima mențiune, fiind singurul din Europa de Est dintre cei premiați, alături de un britanic, un suedez și un belgian. Premiul întâi i-a fost conferit lui Thomas Transtromer din Suedia. M-am împrietenit oarecum cu Transtromer și cu soția sa, corespondând apoi câțiva ani. Peste trei ani, în 2001, Thomas

Tranströmer obține Premiul Nobel. Vă uitați oarecum mirată la mine, aproape nimeni în România pare să nu fi auzit de acest mare poet suedez, deja plecat dintre noi de 9 ani. Nu-i așa că viața este mereu surprinzătoare și deosebit de frumoasă, cu sau fără socializare? Dar mai bine cu.

Premiu economic sau prestigiu?

Nu se poate ambele? Prix Nobel le oferă pe amândouă, iar Prix Goncourt, numai prestigiu!

Cât e vanitate în raportul generațional din lumea literară?

Nu pot să îmi dau seama, cu atât mai mult cu cât, înaintând în viață, parcă am reușit să mai scap nițel de vanități și nici să nu mai sufăr pentru vanitățile celorlalți, considerându-le chiar boli de creștere. Creștere în vârstă, creștere în cultură, creștere în responsabilitate față de tine și, dacă se poate, față de ceilalți.

Fac parte dintr-o generație, în opinia mea, năpăstuită, gata să sucumbă între două fronturi, generația celor care aveau în jur de 30 în '89, când a plecat Ceaușescu. Am crezut atunci (și despre

mine, și despre colegii mei) că nu suntem afectați de comunism, că suntem liberi, pregătiți pentru societatea democratică la care doream să punem umărul.

Din păcate, nu era deloc așa, mulți dintre cunoscuții mei ajungând să mă dezamăgească în mod aproape straniu, dorind, subit, să se îmbogățească sau să capete putere politică, iar unii nerezistând în libertate, murind chiar, între timp.

Consumul de libertate le-a fost fatal, așa cum era foarte aproape să mi se întâmple și mie. De bucurie că am scăpat de Ceaușescu, în decembrie-ianuarie, 9 zile mi-a curs sânge din nas, de emoție. Nu mi-a curs niciodată, până atunci, sânge din nas! A trebuit să mă internez la Spitalul Sfântul Spiridon și am avut noroc de un doctor tânăr și bucuros ca și mine pentru acele evenimente, Traian Ghindaru, acum profesor universitar, șef de disciplină, care m-a salvat, fără operație, cum propusese un medic în vârstă care era de gardă în momentul internării, noaptea. Îmi amintesc, acum, starea spitalului în 1989, dar și faptul că, în cel mai mare spital din Moldova, eram aproape singur, cel puțin pe etajul în care eram internat. Curios, lumea nu se mai interna, căderea comunismului le-a adus un plus de sănătate.

Lumina toamnei mele

Căți pământeni au trecut prin viața mea, câți oare au rămas mai mult de o zi – două?

cine știe să trăiască o clipă, cine mai știe asta?
– trăiește-ți clipa!
ce simplu poate fi spus, cât de ușor...
– copii, trăiți-vă clipa!
– părinți, trăiți-vă clipa!
– bunici, trăiți-vă clipa!
– bicicliști, trăiți-vă clipa!

nici un zid nu te mai apără astăzi,
nici un zid nu te separă de neliniștile tale, (...)

numai tu nu m-ai obligat la nici un casting,
tu m-ai crezut din prima,
de parcă era scris (...)

STARE DE URGENȚĂ
În spatele ușilor închise.
Anti-jurnal de izolare

Dorin Popa s-a născut pe 5 iulie 1955, în localitatea Știubieni, județul Botoșani. Este scriitor, doctor în științe umaniste, profesor universitar de jurnalism la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, redactor de presă și de editură, realizator de emisiuni radio și TV, membru al Uniunii Scriitorilor din România. A fost tradus în peste zece limbi, invitat la festivaluri internaționale prestigioase și distins cu numeroase premii literare. Îmbină fără să dezbine poezia cu fizica, jurnalismul de calitate cu mentoratul didactic, ancorarea în viața publică și literară cu retragerile din lume printre cărți, copaci și prieteni alt fel cuvântători, prietenii-minune de altădată cu Părintele Galeriu și Constantin Noica cu întâlnirile în World Wide Web cu sute de oameni din întreaga lume cu care împărtășește felii de viață literară și profesională, convins, ca și maestrul său Dostoievski, că, singură și izbăvitoare, în viață, ca și în literatură, frumusețea este unica religie din univers incapabilă să facă discriminări între oameni, dar capabilă să salveze până la urmă lumea: „— nu mai cauți sensul vieții, după care alergai, / care te paraliza cumplit și aproape te orbea? / — nu, nu, nu, nu-l mai caut de o vreme bună! / — de ce, te-ai convins că viața nu are un sens? / — sensul vieții, întreg, este doar frumusețea ei!”.

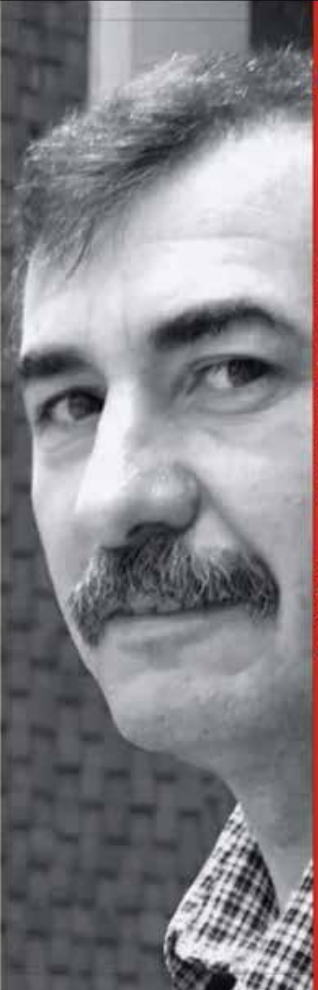
**Măine-i astăzi,
astăzi e mâine!**

multe ale tale se petrec fără tine și nu poți să îți pasul cu ziua de ieri, nici măcar cu ziua albastră de alaltăieri, iar ziua de mâine te sperie ca vizita hunilor

n-am ce face, trebuie să recunosc:
nu pot,
nu pot ține pasul cu viața mea,
rămân în urmă,
chiar dacă mă culc după miezul nopții ades și mă trezesc înainte mult ca soarele să răsară

se încheie săptămâna și eu abia scutur praful de pe ziua de luni,
care m-a închis de tot în casă!

iepurașul Rudi pare a-mi înțelege bine impasul, îmi spune, oprindu-se din jocul cu Toby & Snow, că pot să-l aduc morcovii pentru ziua de mâine, pentru că mâine-i astăzi, iar azi e de mult mâine!

Dorin Popa

Generația care are acum în jur de 30 de ani probabil că mă privește că pe un dinozaur, nemainteresând-o cum am trăit înainte de '89. De aceea cred că la întrebarea dvs. nu se poate răspunde ținând cont numai de separația generațiilor prin vârstă, ci trebuie analizate atent vechile condiții ale formării, condițiile prezente, raporturile cu literaturile contemporane și cu scriitorii de astăzi ale generațiilor aduse în discuție.

Cum caracterizați reforma presei tradiționale sub presiunea exercitată de expansiunea mediilor digitale?

Îmi vine să spun că, de fapt, coabitează tot mai consistent și că, de o bună bucată de vreme, nu mai zăresc animozități evidente între mediile tradiționale (deși mă întreb cât vor fi fost tradiționale, în scurta lor istorie) și mediile digitale.

Era digitală a fost, oricum, anunțată de câteva decenii și, deci, nu a constituit o surpriză, mai ales pentru cei ce lucrau în presă, fie presă scrisă, pe hârtie, radio sau TV. Să știți că apariția tiparului lui Gutenberg nu a fost primită peste tot, în toate mediile de atunci, cu bucurie. Cine se opunea tiparului, la începuturi? În primul rând, copiii și mediul lor (călugări, preoți, oameni mănăstirilor). Existau cărți, volume și înainte de apariția lui Gutenberg, ele erau multiplicare, prin transcriere de mână de către oameni specializați în această îndeletnicire, preponderent călugări din mănăstiri care, odată cu apariția tiparului cu caractere mobile, au fost nevoiți să se recalifice sau, ca să respectăm termenii întrebării, să se reformeze. Nu mai lungesc discuția, amintesc doar că a existat tipar și înaintea celui al lui Gutenberg, numai că elementele erau fixe, adică pagini întregi trebuiau sculptate. Chinezii au tipărit primii, cu sute de ani înainte de Gutenberg.

Mai târziu, chiar atunci când presa scrisă (și în special ziarul) era într-o expansiune ce părea de neoprit, când patru mari ziare franceze au ajuns la uriașul tiraj de un milion de exemplare zilnic, în preajma primului război mondial, a apărut radioul. Acum, în Franța, nici un ziar nu are un milion de exemplare tiraj, deși, într-o sută de ani, populația țării a crescut de câteva ori. Cu asta, vă puteți face o idee despre puterea de atunci a ziarului.

Bineînțeles, cam în urmă cu o sută de ani, pentru scurtă vreme, ziarele s-au opus fantastic expansiunii radioului, ajungând, în mod ridicol, ca Parlamentul francez să adopte o lege care interzicea difuzarea știrilor radio până la prânz, adică până la epuizarea vânzării ziarelor de dimineață. La fel, când televiziunea, în anii '60 ai secolului trecut, începea să aibă audiență majoră, studiourile de film

au refuzat difuzarea filmelor la TV, ba chiar și-au obligat vedetele de film să nu aibă colaborări, să nu apară pe micul ecran.

Întotdeauna, la apariția unui nou mediu de comunicare, mediile prezente deja pe piața s-au opus. Oricum, imaginea va câștiga bătălia pe termen lung cu orice text scris, dar, după cât se poate observa acum, cele două medii își vor face loc în spațiul public împreună, în viitorul apropiat!

Trăim cu impresia că ne decidem gusturile, deși amprentele digitale pe care le lăsăm fac să fim monitorizați și, subtil, împinși în lumea „recomandărilor”. O să ajungem să citim tot după recomandările unor taggers?

Unii, da, alții, nu. În prezent, nu aveți impresia că mulți, foarte mulți, respectă recomandările primite? Fără să vreau, găsesc pe multe pagini de Facebook citate din Osho, din Coelho, din Octavian Paler, din Dan Puric, din Adrian Păunescu. Pe oamenii aceștia cineva îi ajută să descopere că le place mult Paler, Osho, Coelho, Păunescu și Puric, le face un bine, nu?

Cred că nici Paler însuși nu a crezut că va avea o asemenea posteritate digitală. Am fost în relații amicale, mai ales că ne-am nimerit în aceeași serie de creatori, în 1994, la Casa Scriitorilor din Neptun și nu mi s-a părut că ar avea dorința de a fi atât de popular.

Faptul că suntem monitorizați nu mă supără deloc și consider normal să fim. Dacă monitorizarea mă ajută să mă cunosc mai bine, este foarte ok. Și așa nu mai am mult timp la dispoziție să aflu despre mine tot ce mi-ar plăcea să știu.

Trăiesc în Spania și, mai mult ca sigur, nu mă cunosc cu tot ce e nou în literatura română. Recomandați-mi o carte despre care credeți că s-ar putea să nu-mi placă. Mă provoc să o recenz.

M-aș bucura dacă ați citi romanul „*Scriptor*” al ieșeanului Codrin Liviu Cuțitaru, apărut la Polirom, și romanul „*Transparență*” de Radu Vancu, publicat de Humanitas, poate cele mai bune romane apărute la noi în ultimi ani. Și încă o carte de Radu Vancu, un jurnal, „*Zodia cancerului*”, tot la Humanitas editat.

Cum poate un scriitor anihila, măcar parțial, saturarea publicului? Cum se captează public nou?

Nu știu. Dvs. credeți că poate?

Pandemia ne-a reamintit cum e realitatea. În contextul acestor luni de izolare, ce a reprezentat poezia: o adaptare la situație sau o de dorit inconștientă?

Nu, inconștientă în nici un caz, dimpotrivă, ba parcă chiar și lucrurile mici, neimportante până acum, au căpătat pregnanță, consistență, au devenit pline de sens și de semnificații nevăzute până ieri. Am revăzut, în această perioadă, multe, prea multe momente din existența mea și o vreme am crezut, am sperat că voi găsi, în sfârșit, răspunsurile cele mai adecvate la întrebările și nedumeririle mele din toate anotimpurile, din toate zilele de până acum. Dar nu a fost așa, speranțele, așteptările mele, ca mai totdeauna, au fost alături de ceea ce am trăit, visat și fumat. Am rămas la fel de pasionat fumător, ca în anii liceului și ai facultății. Realitatea trăirilor nu s-a suprapus, nici de această dată, cu plăsmuirile și frisoanele visului, cu elanurile pe care teama le sădește, compensatoriu, în suflete.

Viețile noastre, oricât de ponosite și oricât de pierdute, oricât de private de vitamine sau tocide de neîncredere misterioase, abrupte, au, cu totul captivant și miraculos, izvoare uimitoare de putere și încredere, izvoare cu apă vie, care te pot trezi din mormântul pe care de decenii ți-l pregăteai cu asiduitate. Totul este să fii încă viu, restul nu mai contează. Restul te încântă, te vrăjește și te hrănește, așa cum nu mai sperai că ți se poate întâmpla. Pot spune, fără să mă tem prea tare de ridicol, că viața noastră este mult mai puternică decât noi și că ne aduce, uneori pe tavă, daruri la care nici nu îndrăzneau să gândim.

Pentru că vă citesc pe chip o undă de nedumerire, voi limpezi spusele de până acum prin câteva cuvinte mai apropiate de realitatea trăită, de realitatea mea. Pandemia m-a găsit lucrând cu sârg la amenajarea mormântului propriu, tocmai când îi stabileam dimensiunile reduse, după puterile mele, când îmi spuneam că, fiind înalt, mă voi ghemui puțin, să pot încăpea, după slabele-mi posibilități și după meritele scheletice. Nu munceam cu mare tragere de inimă, doar cu atenție și bună cuviință, căutând să nu-mi întâlnesc vecinii prea des și mai ales să nu mă întind la vorbă. M-a înecat și plânsul uneori, dar nu prea des, nu voiam să fiu plângăreț lângă propriul mormânt.

Ca să nu mai lungesc vorba și fiind acum convins că înțelegeți minunat ceea ce mi s-a întâmplat, vă pot mărturisi dintr-o suflare că Pandemia m-a găsit preocupat de modul în care îmi voi croi mormântul, iar acum sunt hotărât să îmi zidesc o casă nouă, în care să viețuiesc, împreună cu soția mea, Alia, o zi, două, trei, un an, un deceniu.

M-ați întrebat dacă poezia a reprezentat o adaptare în aceste luni de izolare și vă răspund că nu. Poezia nu poate fi ever adaptare, dimpotrivă.

Nu știu, bineînțeles, ce este poezia, dar știu sigur că, dacă nu-i izvorul acela cu apă vie despre care va povesteam în urmă cu câteva minute, se află pe undeva pe aproape, în preajma aceluși miraculos izvor. Și, în plus, are o putere teribilă, are puterea aceluși poet fizic, anemic și care a detonat versul acesta magnific și mereu actual: „aud materia plângând”.

Nu s-a auzit, în aceste luni, cu adevărat, materia plângând?

A intrat la tipar volumul de versuri „*Stare de urgență. În spatele ușilor închise – antijurnal de izolare*”, pe care l-am scris din martie până în august 2020. După cum v-ați dat seama, pandemia m-a găsit în starea mea de urgență și poate că, cine știe, cu urgența ei, m-a scos deja din acea stare.

Așa mă gândesc, uneori, că starea de urgență a lumii, paradoxal, m-a scos din starea mea de urgență – peltică, poate leneșă, poate vag poetică.

► Lucian IONIȚĂ

ESEU

INTERFERENȚE LINGVISTICE ROMÂNŌ-UCRAINESE

În studiul relațiilor dintre diferite limbi există o serie de fenomene și procese, de influențe și împrumuturi care potențează și îmbogățesc vocabularul limbilor respective. Articolul nostru, fără pretenția de a trata problematica exhaustiv, încearcă să prezinte sintetic influențele și interferențele dintre cele două limbi: română și ucraineană. Conform *Dicționarului Explicativ al Limbii Române*, *Interferență* înseamnă întâlnire, încrucișare, combinare a două sau mai multe fenomene, întâmplări, fapte.¹ *Micul Dicționar Academic* propune următoarele definiții: 1 combinare a unor întâmplări, fapte, fenomene; 2 fenomen de suprapunere a două sau mai multe mișcări vibratorii, provenite din surse diferite; 3 intensificare sau slăbire a intensității undelor prin suprapunerea lor.²

Pe de altă parte, din punct de vedere lingvistic, *Interferență* înseamnă, conform *Dicționarului de științe ale limbii*, abatere de la normele uneia dintre limbile în contact, prin introducerea unor particularități din cealaltă limbă. Introducerea de elemente străine în sistemul unei limbi are ca efect unele reamenajări locale ale acestuia (de ex., împrumuturi lexicale sau de sunete) sau o reorganizare mai amplă, implicând modificări ale întregului ansamblu de opoziții. În cazul bilingvismului, influențele dintre limba maternă și cea învățată sunt reciproce, ponderea lor relativă depinzând de tipul de bilingvism și de etapa bilingvismului. În cazul învățării unei limbi străine, la școală sau individual, interferența se produce dinspre limba bază (maternă) spre limba țintă (în curs de învățare), constituind o sursă importantă de erori; conceptul de interferență se suprapune cu acela de transfer negativ. Analiza contrastivă a limbilor în contact permite – prin determinarea aspectelor structurale divergente – predicția posibilităților de interferență. Acestea nu sunt însă actualizate în mod obligatoriu, pentru că fenomenele de interferență sunt condiționate nu numai de factori structurali, ci și de factori extralingvistici, legați de cadrul socio-cultural și psihologic al contactului.³

Influența limbii române asupra lexicului limbilor slave a fost semnalată, mai întâi, în 1866,

de Franz Miklosich, în studiul *Die Fremdwörter in den slawischen Sprachen*, căruia i-a urmat, în 1879, studiul, în colaborare cu E. Kaluzniacki, *Über die Wanderungen der Rumunen in den Dalamtinischen Alpen und den Karpaten*. Problema a început, după aceea, să fie studiată, pentru fiecare limbă slavă în parte, mai ales în lucrările de istorie a acestor limbi, dar și în studii speciale. Dintre lingviștii din țările slave care s-au ocupat de această problemă menționăm pe D. Scheludko, I. Șarovolski, B. Kobyleanski, O. Melniciuk și O. Horbatsch pentru ucraineană și rusă. Contribuții însemnate în acest domeniu au adus dintre lingviștii români: B.P. Hașdeu, I. Bogdan, I.A. Candrea, Sextil Pușcariu, O. Densusianu, Th. Capidan, E. Petrovici, I. Pătruț, G. Mihăilă, Pandele Olteanu.⁴

Numeroși sunt termenii de origine veche slavă sau slavonă (îndeosebi bulgărească), dintre exemplele care s-ar putea da, putem să cităm următoarele: *blaznă* (= înșelăciune, Psaltirea Scheiană), *bodz* (=zeu, Varlaam), *ciudi* (= a se minuna, Coresi), *concenie* (= sfârșit, exterminare, Coresi, Gr. Ureche), *deșegubeț* (= criminal, Manuscrisul de la Ieud), *dostoi* (= a satisface, Gr. Ureche), *dosadă* (= ocară, Psaltirea Hurmuzachi), *gadină* (= fiară, Alexandria, 1620), *gotovi* (= a sfârși, Psaltirea Scheiană), *hrăbor* (=viteaz, Coresi), *izvodi* (= a crea, a elabora, Palia de la Orăștie), *mîndru* (= înțelept, Noul Testament de la Bălgrad), *oteț* (= părinte, tată, Lucaci), *upovăi* (= a spera, Psaltirea Scheiană, Coresi). O parte a termenilor de origine slavă are un caracter livresc și a pătruns în limbă odată cu traducerea cărților bisericești. După 1700, se observă o creștere numerică a cuvintelor de origine rusă (sau provenite din intermediare rusești: *brigadir* (I. Neculce), *carită* (=trăsură; C. Cantacuzino), *mojic* (=om de rând; C. Cantacuzino), *namesnic* (loctiitor, I. Neculce), *stoliță* (= capitală, R. Greceanu).⁵Sunt și cazuri când răspândirea geografică nu ne ajută și, atunci, se poate admite o dublă origine: *cocină* „coteț de porc” poate fi sârbesc în vestul țării și bulgăresc în sud. La fel *plav* „plaur” din Dobrogea poate veni atât din ucraineană, cât și din rusă. În alte cazuri,

criteriul fonetic poate fi un indiciu foarte important pentru a stabili originea ucraineană a unui cuvânt: lui *g* inițial din cuvintele sud-slave îi corespunde *h* în regiunile cu influență ucraineană (*hrebăn* pentru *greabăn* este exemplul cel mai des citat, alături de *horodiște* pentru *grădiște*). Foarte important de observat este că, uneori cuvintele slave invocate există numai în dialecte și, de aceea, nu se găsesc în dicționarele curente ale limbilor slave avute în vedere. Absența unui cuvânt din aceste dicționare nu infirmă posibilitatea unei explicații pornind de la o variantă a sa dialectală. În fond, vorbitorii unor graiuri românești au intrat în contact cu persoane care vorbeau dialecte slave.⁶

Un aspect important al contactului dintre limba română și limbile slave este și influența în sens invers: există și împrumuturi făcute de slavi din limba română. Astfel în graiuri poloneze apar mai ales termeni referitori la păstorit: *vătui*, *șut*, *găleată*, (*a*) *rumega*, *putină*, dar și alții: *bardă*, *călăraș*, *traistă*, *zeamă*. În ucraineană au fost semnalate termeni ca *afină*, *fată*, *brățară*, *pieptar*, *bucată*, *car*, *arici*, *prună*, *trifoi*, *vatră*, *harmăsar* etc., în sârbo-croată *bășică*, *bîtă*, *brîndușă*, *brînză*, *creț*, *fluier*, *ciine*, *iarbă*, *cărare*, *plai*. Printre toponimele de pe teritoriul Iugoslaviei, de origine românească sunt, după Pușcariu, nume ca *Negrișor*, *Crucița*, *Curmătura*, *Rotunda*. Numeroase sunt cuvintele românești pătrunse în bulgară (unele și în alte limbi slave): *căpățână*, *lingură*, *fecior*, *furcă*, *splină*, *spuză*, *tufă*, *pat*, *căruță*, *vitreg*, *viță*; au fost semnalate, de asemenea, nume de locuri și de persoană pornind de la cuvinte românești: *Cercel*, *Crețul*, *Mărul*, *Picior*, *Bucur*, *Păsărel*.⁷

După Dimitrie Macrea, cuvinte românești mai numeroase există în ucraineană: *afyra* și *afina*, *armaș*, *armasar* (armăsar), *arsyca* (arșiță), *bracar* (brățară), *bryndza*, *bukata*, *kam* (adverbul), *kamașy* (cămașă), *kl'ag* (chiag), *kapestra* (căpăstru), *karuș* (cărauș), *karuca* (căruță), *kip*, *frika*, *kodaș*, *fruntaș*, *mai* (adverbul), *makriș*, *malaj*, *mamaliga*, *merend'a* (merinde), *popușoja* (păpușoi), *sapa*, *sapaty* (a săpa), *tryfoi*, *turma*, *cariyna* (țarina), *vatra*, *dzama* (zeamă), *dzer* (zer).⁸

Studiul științific al relațiilor lingvistice slavo-române și româno-slave a reușit numai treptat și destul de târziu să desprindă, din masa elementelor slave ale românei, fondul de origine est și „nord”-slavă, să-l compare cu cel sud-slav, mai bogat și mai vechi, eventual să-l opună acestuia. De fapt, delimitarea nu a fost aproape niciodată consecventă, totală și perfectă, lucru, de altfel, cu neputință. Pe de altă parte, mai toți cercetătorii au tratat împreună, în bloc, elementele ucrainene și rusești, uneori, și polone, cu mai multă sau mai puțină grijă pentru distingerea și cronologizarea lor. Procedura se

explică, probabil, prin dorința de a delimita mai limpede și mai eficace aceste împrumuturi de cele slave sudice (în primul rând, vechi), apoi, prin mai marea asemănare, lexicală îndeosebi, a limbilor slave de est decât a celor de sud ori de apus între ele, ca și prin concepția, curentă încă, despre separarea relativ târzie (secolele XIV-XV sau chiar XV-XVI) a celor dintâi ca limbi autonome.⁹

În plan lingvistic, influența ucraineană s-a exercitat, majoritar, la nivelul graiurilor teritoriale daco-române, făcându-se prin acestea simțită în limba populară și în cea literară. Influențele rusă și polonă au afectat, în primul rând, româna literară, intrând, unele mai ales, din aceasta în cea populară. De aici, și diferențele tematice: cea dintâi a pătruns în straturile mai profunde ale lexicului graiurilor, pe când celelalte două au atins straturile de „suprafață” ale lexicului literar. De aceea, șansele interne, de circulație în cadrul limbii române, ale împrumuturilor din cele trei surse trebuie apreciate distinct: cel mai adesea, cele ucrainene și-au „croit” singure căile de acces și iradiere, pe când celelalte au putut dobândi ușor o largă sau chiar generală circulație prin limba noastră literară.¹⁰

În interiorul și marginile spațiului ocupat de acest prim strat, cel mai vechi, de toponime est-slave, mai exact vechi ucrainene, se documentează altele, mai noi, datorate unor valuri ulterioare de colonizare, spre S, S-V și E, a unor populații ucrainene, valuri constatate și istoricește. Curând, după întemeiere, domnitorii, apoi boierii din Moldova și Țara Românească întreprind, din diverse cauze economice, social-politice interne și externe, o vastă, chibzuită și continuă operă de colonizare, care va dura până în pragul veacului al XIX-lea, a pământurilor „pusti”, defrișate, pustiite ori subpopulate sau depopulate. Această acțiune a cuprins sporadic, încă din secolul XV și sistematic din a doua jumătate a secolului XVI, și pe ucrainenii din Pocuția, Podolia, Galiția și chiar din ținuturi mai îndepărtate, de unde aceștia au fost „aduși” și în urma unor numeroase expediții militare ale domnitorilor moldoveni (ca Ștefan cel Mare, Bogdan al III-lea, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Cumplit) și colonizați atât în Bucovina, cât și prin Moldova (ca în județele Suceava, Dorohoi, Botoșani, Iași, Bacău, Roman, Tecuci, Tutova); despre acești coloniști și prizonieri „ruși” (=ucraineni) vorbesc cronicarii (Gr. Ureche, D. Cantemir și alții), diverși călători străini, iar istoricii noștri îi consideră definitiv românizați la începutul secolului XVIII.¹¹

Începând cu secolul XVII (sporadic de la finele celui precedent) în Bucovina și nordul Moldovei pătrund huțulii (enigmatici ca obârșie etnică, dar, prin, grai, incontestabili ucraineni), persistând aici și

azi. Din a doua jumătate a secolului XVIII se produc alte colonizări și infiltrări, îndeosebi după anexarea Bucovinei și Galiției la Imperiul Austro-Ungar și în urma tulburărilor interne din Polonia, de populație rurală ucraineană din acestea, în Bucovina, Moldova de sus și în nordul Basarabiei. Tot în această perioadă, în Dobrogea (mai ales în nordul ei) se stabilesc cazacii ucraineni zaporogeni, a căror organizație militară este desființată de Ecaterina a II-a. Ultimele trei valuri de coloniști și bejenari ucraineni se mențin până astăzi în spațiul României actuale.¹²

În studiul interferențelor dintre limbi, ca rezultate (nu ca proces) este posibilă, necesară și foarte importantă, pentru apreciere, repartizarea pe sfere tematico-semnatice a împrumuturilor selectate. În cazul nostru, aceste sfere arată natura, varietatea și intensitatea contactului dintre cele două populații, împrumuturile lexicale aparținând unor domenii multiple, pe care le vom ilustra minimal:

SUBSTANTIVE.

Natura înconjurătoare (relief, pădure, ape, resurse): *bahnă* = *bahno*; *huceag* „tufiș, crâng” = *hușcak* și *huci(u)* = *hușca*; *mâl* = *mol*; *nămol* = *namil*; *obcină* = *obcyna*; *prelucă* = *pryluka*; *prapor* = *prypir*; *răstoacă* = *rostoka*; *zăton* = *zaton*.

Meteorologie: *omăt* = *obmet*; *promoroacă* = cf. ucr. *prymorozok*, rus. *promorok*

Viața și munca materială a omului:

Așezări omenești: *cut* = *cătun*; *horodiște* (locul unde a fost o așezare fortificată; ruinele, urmele ei) = *horodyšče* (cu finala influențată, desigur, de drom. grădiște, prezent ca entopic și în Moldova)

Casa, gospodăria, împrejurări, materiale de construcții: *budă* (cu var. și der. ca *bujdă*, *bujlă*, *burdă*, *bujdulă*, *bujdei*, *bujdeucă*, *bujdilă*) „baracă de lemn” = *buda*; *cușcă* = *kučka*; *hrubă* = *hruba*; *oblon* = *oblon*; *prichici* = *prypičok*; *prispă* = *pryspa*.

Obiecte casnice (și personale): *ceaun* = *čavun*, *cociorvă* „vătrai” = *kočerha*, *plită* = *plyta*, *pocriș* „capac” = *pokryška*, *polonic* = *polonyk*; *rătez* „zăvor” = *rețjaz*; *turbincă* = *torbynka*

Instrumente și obiecte de gospodărie; diverse obiecte concrete: *butelcă* = *butelka*; *poloboc* = *polubočka*.

Agricultură (terenuri, instrumente): *drug* (*drug*) = *druk*; *delniță* = *dil'nyč'a*; *humelnic* (păzitor la arie) = *humennyk*; *livadă* = *levada*; *prepeleac* (par cu crengi) = *prypyljaka*

Morărit: *crupe* (urluială) = *krupy*

Pomicultură: *lișniță* (fructe, poame) = *lisnyč'a*.

Viticultură: *loză* = *loza* (viță-de-vie). Pot fi incluse aici și *velniță* (povarnă) = *vynncja*; *holercă* (rachiu) = *horilcă* (în nord-vest, horincă) = *horilka*

Albinărit: *bezmetic* (stup fără matcă) = *bezmatoc*.

Regnul vegetal: Plante cultivate: *barabulă* = *barabolja*; *harbuz* = *harbuz*; *hrișcă* = *hrička*. **Plante de câmp și de pădure:** *romaniță* = romanec; *susai* – *susaj*.

Regnul animal:

Animale domestice. Creșterea vitelor: buhai (taur) = buhaj; *scutar* (cioban) = *skotar*.

Păsări domestice: *trușcă* (Maramureș) „curcă” = *truška*.

Boli: *beleznă* (rană) = *blyzna*

Animale (în sens larg) sălbatice: *balaban* (o specie de șoim) = *balaban*, *hulub* = *holub*;

Pești, pescuit: *ciobacă* (luntre) = *čobak*

Meserii, industrii populare: *cujeică* (furcă de tors) = *kuzil'ka*; *hrebăn* și *hrebincă* (darac) = *hrebin*, *hrebinka*.

Căi de comunicație și transport: *daradaică* = *taradajka*.

Comerț, măsuri: *lăscaie* = *ljackyj*; *oboroc* = *uborok*.

Hrană: *borș*, *bulcă*, *bujeniță*, *cașă* și *covașă*, *crihan* = *crihă* (felie) = *kryha*; *chișcă*, *chișleag*, *huște* = *hușca*.

Tutunuri: *bacon*, *mahorcă*, *pașcă*, *tabacioc*.

Îmbrăcăminte, încălțăminte: *bundă* = *bunda*; *camizelcă*, *ciubotă*, *cațaveică*, *cușmă*, *cozoroc*, *fald*, *covor*, *ogheal*, *suman*.

Omul:

Corpul și boli: *hârcă*, *baborniță*, *bolfă*, *bubă*, *holeră* = *cholera*, *năjit*.

Căsătoria, familia, înrudirea: *baistr(i)uc* (*bastard*); *burlac*, *crijmă*, *drușcă*, *mamcă* = *mamka*; *poroboc* = *parubok*.

Viața socială.

Relațiile feudale, societatea: *berejnic*, *dese(a)tnic*, *cneaz*, *crainiuc*, *hatman*, *hospodar*/*gospodar*, *hraniță*, *mojic*, *orîndă* și *orîndar*, *staroste*, *șleahtă*, *tovarăș*, *vătăman*.

Lupte, războaie: *ceambur*, *crijac* (*cruciat*), *jah* (*jac*, *jaf*, *de und eși* der. *jecui* = *jefui*), *joimir*, *holotă* (*pedestrima*), *polcovnic*, *sotnic*, *săhăidac*.

Etonime: *cazac* = *kozak*, *huțul*, *jid* (*evreu*), *leah*, *litfă* (= *litfă*), *mazur*, *muscal*.

Viața bisericească: *pălămar* (*dascăl*),

Carte, scriere, cultură: *canțelarie*, *mazac* (scriitorăș la D. Cantemir), *criďă* (*cretă*), *pisar* (*scrib*), *țidulă*, *zapiscă*.

Obiceiuri, credințe, folclor: *bosorcă*, *brehne*, *cauă*, *nagodă*, *malancă*, *samcă*, *vidmă*.

Distraccii: *benchet* (și *benchetui*), *arcan*, *cobză* și *cobzar*, *colomeică*, *drâmbă*, *darabană*, *horodincă*, *maslă*, *scripcă*, *țurcă*.

Viața spirituală (abstracte, inclusiv diverse determinări, depreciative mai ales ale obiectelor în general, în primul rând, ale omului): *balahură, bahadârcă, bandoală, cioarsă (gioarsă), cârciog (tertip), hanță, hleab, hârcă, hoască, ferfeniță, javră, năzbâtie, șotie.*

Adjective.

Însușiri fizice ale oamenilor sau ale animalelor: *bazaochi, boleac, calic, cepeleag, șovârnog, țircav.*

Însușiri psihice ale oamenilor: *balamut, bezmetic, blaznic, brudiv (și brudnic), chisnovat, hâtru, parșiv, vajnic.*

Însușiri fizice ale animalelor: *ghilan, medelean, târcat.*

Diverse: *horodovii, huțan, uniat*

Verbe.

Nume de acțiuni concrete: *bili (= ghili), benchetui, , bludi, borti, calici, dibui, ciorsăi (gio-), hodorogi, mătrăși, mocni, tencui, toroci, toropi.*

Stări, reacții, procese: *beșteli, răfui, tumăni.*

Verba dicendi: *balamuți, blenderi, brehni și brehăi, chircăi.*

Adverbe: loc. adv. *de-a valma* (inițial *de-a valoma*) „*buluc*” = *valom* *vality*; *hăt* = *het*.

Interjecții: *liului!*; *nani-nani!*; *țibă!* = *cibal*.¹³

Bibliografie:

Academia Română, *Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2016;

Academia Română, *Micul Dicționar Academic (MDA)*, 2 volume, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010;

Bidu-Vrânceanu, Angela; Călărășu, Cristina; Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana; Mancaș, Mihaela; Pană-Dindelegan, Gabriela, *Dicționar de Științe ale Limbii*, Editura Nemira, București, 2005;

Dumistrăcel, Stelian, *Lexic românesc – cuvinte, metafore, expresii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980;

Gheție, Ion, *Istoria limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978;

Lobiuc, Ioan, *Contactul lingvistic ucraino-român în Philologos*, Anul I, nr. 3-4, Iași, 2005;

Macrea, Dimitrie, *Studii de lingvistică română*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970;

Macrea, Dimitrie, *Probleme ale structurii și evoluției limbii române*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982;

Note:

1. *DEX, Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Academia Română, București, Ed. Univers Enciclopedic Gold, 2016, p. 564
2. *Micul Dicționar Academic (MDA)*, Academia Română, București, Ed. Univers Enciclopedic Gold, 2010, vol. I, p. 1148
3. Angela Bidu-Vrânceanu et alii, *Dicționar de științe ale limbii*, Ed. Nemira, București, 2005, p. 270
4. D. Macrea, *Probleme ale structurii și evoluției limbii române*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 82
5. Ion Gheție, *Istoria limbii române literare*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, pp. 94, 118
6. *Ibidem*, p. 213
7. Stelian Dumistrăcel, *Lexic românesc – cuvinte, metafore, expresii*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 20
8. D. Macrea, *Studii de lingvistică română*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 14
9. Ioan Lobiuc, *Contactul lingvistic ucraino-român în Philologos*, anul I, nr. 3-4, 2005, p. 86
10. *Ibidem*, p. 87
11. *Ibidem*, p. 119
12. *Ibidem*, p. 119
13. Ioan Lobiuc, *Contactul lingvistic ucraino-român*, pp. 100-104.

Aleea cu nuferi

INTERVIU

THEODOR CODREANU

► Angela BACIU

- Oamenii iubesc mult focurile uriașe de artificii. Dar eu am rămas la gândul că e mai folositor să te încălzești la focul din cuptorul lui Heraclit.
- În postmodernitate, adevărul e banalizat prin relativizare și chiar eliminat dintre conceptele gândirii recente. Or, eu scriu pentru cei care n-au abandonat adevărul. De aceea, am cei mai buni prieteni cititori, dar și cei mai înverșunați dușmani, pe care însă eu îi tratez întotdeauna ca adversari de dialog, chiar dacă refuză dialogul, izolându-se în pustiul propriului monolog.
- Vocația nu ți-o alegi, oricât te-ai iluziona de contrariu. Ea te alege pe tine, fiindcă este un har

Cred în muzele majore ale culturii, nu în abțibilduri!

A.B.- Pentru că încă suntem la începutul acestui an vă urez din toată inima un an împlinit, sănătate și multă inspirație.

– Mulțumesc de urări, mai ales pentru cele privind sănătatea, că de inspirație ți-o mai poți face și singur.

A.B.- Pentru cei mai tineri, amintim că v-ați fost născut la 1 aprilie 1945 în satul Sârbi, com. Banca. Sunteți membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru al Societății Scriitorilor „C. Negri” din Galați, membru al Academiei Internaționale „M. Eminescu” din India cu sediul la Calcutta, membru al Centrului Academic Internațional „M. Eminescu” din Chișinău, Republica Moldova, un reputat cercetător în literatura beletristică, istorie și critică literară, publicistică, istorie, filosofie. Este extrem de cunoscută activitatea dvs. în didactică și cercetare metodico-literară. Ce nu știe cititorul despre dvs. și ar trebui să afle acum?

– Dacă mai continui cu înșiruirea, ajungem la Caragiale.(râde) Nu știu dacă au mare importanță

aceste „calități de membru”, care pot impresiona tot mai puțin. Nu știu nici dacă mai există în zilele noastre cititori. În orice caz, ei sunt din ce în ce mai puțini, chiar mai puțini decât numărul insignifiant în care se tipăresc astăzi cărțile. Altminteri, scriitorii nu se mai pot mângâia decât cu iluzia elitismului, anume că operele lor se adresează celor puțini, „inițiaților”. Așa pot suporta mai ușor eșecul postmodernității care a crezut că viitorul este al artei populare, al celei de consum, al kitsch-ului și al altor nimicuri. O fi, nu zic, dacă ne luăm după *mass-media* și, mai ales, după ineptiile care se vehiculează pe internet. Toate acestea însă nu mă interesează. Cred că e ceea ce ar mai trebui să știe eventualii mei cititori. Eu, unul, continui să cred în mizele majore ale culturii, nu în abțibilduri.

A.B. - Acum câțiva ani, scriați: „În structura mea interioară, sunt un prozator care a ajuns de timpuriu la înțelepciunea zădărniceii verbiajului românesc, transbordându-mi vocația în alte forme de narațiune. Camil Petrescu avea teoria vârstelor creatoare: adolescența pentru poezie, tinerețea pentru teatru, maturitatea pentru roman și senectutea pentru filozofie. Eu am început atipic – ca romancier și autor de aforisme, formă de filosofare vie și concentrată, continuând cu eseul critic și cu hermeneutica interdisciplinară, evoluată spre transdisciplinar și transmodernism, din ultimii ani”. Cum v-ați autodefini? Cine este Th. C. și ce scrie?

– Insistați cu întrebări din ce în ce mai dificile, fiindcă lucrul cel mai ingrat este să vorbești despre tine, cu atât mai mult, cu cât mă consider un individ care a trecut demult de narcisismul vârștelor. Nu că l-aș aproba pe Blaise Pascal cu celebrul său dicton *Eul este vrednic de ură*. În orice desprindere de sine poate să existe o doză de ipocrizie. Dar sper că o am din ce în ce mai puțin. Cine sunt nu pot să spun eu, fiindcă ar trebui să-ți vorbesc despre un om banal, cu o viață deloc interesantă, derulată într-un benefic anonim, de unde și retragerea „gasteropodică” într-un oraș marginal. Cei care se iau după o asemenea viață devin neîncrezători în ceea ce scrii, fiindcă se consideră că poți fi genial numai în marile centre din țară și din străinătate. Oamenii iubesc mult focurile uriașe de artificii. Dar eu am rămas la gândul că e mai folositor să te încălzești la focul din cuptorul lui Heraclit. Să-ți reamintesc legenda. Faima de înțelept a lui Heraclit devenise așa de mare, încât soseau să-l vadă chiar și cei bogați. Se așteptau să-l găsească locuind într-un palat și să officieze într-un templu, dar, spre marea dezamăgire a celor veniți, el stătea zgribulit de frig încălzindu-se lângă un cuptor. Vizitatorii s-au oprit stupefiați la o distanță pe măsura averii lor. Atunci, Heraclit s-a ridicat și i-a întâmpinat cu aceste vorbe: „Poftiți! Și aici locuiesc zei!” Iar dacă tot m-ai întrebat ce scriu lângă cuptorul de la Huși, s-ăți spun că am încheiat zilele trecute o carte despre *Ermetismul canonic al lui Ion Barbu*. Am început cu Eminescu, despre care Vladimir Streinu spunea că este cel mai dificil poet român, și trebuia să ajung la Ion Barbu, cel care a reușit să ducă la bun sfârșit Cartea canonică, acea carte care n-a putut fi desăvârșită de Eminescu din pricina tragediei de la 28 iunie 1883. Știai că anul acesta se împlinesc cincizeci de ani de la moartea lui Ion Barbu, dar și de la a lui Lucian Blaga? Destinul a făcut să se nască în același an și să moară la fel. Două genii extraordinare, atât de asemănătoare în profunda diferență dintre ele. Însă postmodernitatea nu mai crede demult în valoare și în geniu. Pun pariu că românii vor trece nepăsători pe lângă cele cinci decenii de la plecarea lor, entuziasmați de divertisment, de zăvorenii și de columbenii.

A.B.- *Cum sunt primite cărțile dvs. de către public? Vă cunoașteți publicul?*

– Cei mai buni cititori ai mei sunt cei care, impulsionați de lectură, vor să mă cunoască și îmi solicită cărțile. Ei mă fac să simt că nu scriu în zadar și că adevărul e singurul care folosește, oricât de crud ar fi, cum spunea Eminescu. În postmodernitate, *adevărul* e banalizat prin relativizare și chiar eliminat dintre conceptele gândirii recente. Or, eu scriu pentru cei care n au abandonat adevărul. De aceea, am cei

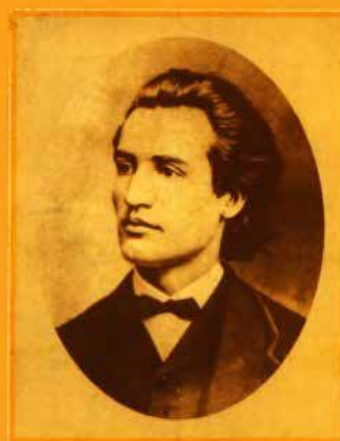
mai buni prieteni cititori, dar și cei mai înverșunați dușmani, pe care însă eu îi tratez întotdeauna ca adversari de dialog, chiar dacă refuză dialogul, izolându-se în pustii propriului monolog. Aceștia din urmă sunt, de regulă, îndoctrinații cu *political correctness*, vizați în mai multe dintre cărțile mele, dar, mai ales, în cea din 2010 intitulată *Polemici „incorecte politic”*, carte care a trezit interes, aflată, de curând, la a doua ediție. Trebuie să spun că în cacofonica „politică corectă” s-a refugiat, cu multă abilitate, marxismul cultural care a contaminat și o bună parte a politicienilor din Uniunea Europeană, la noi, această ideologie făcând prozeliti numeroși care apar și la televizor să ne dea lecții despre democrație. Perfidia e că respectivii se erijează în „anticomuniști”, pretinzând că reprezintă noua dreaptă conservatoare.

A.B.- *Cum sunt primite cărțile dvs. de critică?*

– Critica adevărată a cam dispărut din viața culturală românească. N-am a mă plânga că nu s-au scris impresii, recenzii, cronici despre cărțile mele, unele dintre volume cunoscând și câte trei-patru ediții, precum *Dubla sacrificare a lui Eminescu*. Bunăoară, *Transmodernismul* (două ediții, în 2005 și 2011), fiind prima sinteză românească despre noua paradigmă culturală din debutul acestui mileniu, a provocat comentarii diverse, unele pertinente, declanșând o dezbatere în curs de derulare. La Chișinău, un medic

Theodor Codreanu

DUBLA SACRIFICARE A LUI EMINESCU

și filosof, Petru Ababii (din păcate, nu stăpânește prea bine tainele limbii române), a scris o întreagă carte pe marginea sintezei mele. Recent, am descoperit că noul concept, pornind tot de la cartea mea, a produs o teză de doctorat (Antonio Sandu). Mai mult de atât, la Cluj-Napoca a apărut o mișcare transmodernistă a grupului de tineri scriitori din jurul revistei *Aisberg*, care, tot din păcate, și-a întrerupt apariția din lipsă de fonduri. Aș remarca din grup pe Adrian Lesenciuc, un eseist strălucit, deja afirmat prin cărți. În context, de primă importanță sunt și cărțile acad. Basarab Nicolescu, promotorul transdisciplinarității în plan mondial. Dinspre America, sunt de salutat cercetările savantului și scriitorului Constantin Virgil Negoită, creatorul logicii *fuzzy*, și el promotor al ethosului transmodern, autor cu care mă aflu în excelente relații datorită aceleiași cărți, care, deocamdată, mi-a adus mai mulți prieteni decât dușmani.

A.B.- *Ce părere aveți despre critica literară de astăzi? Ce critici avem? Dar o critică de direcție, de întâmpinare tip anii '60, '70, mai avem?*

– N-aș spune că nu avem critică literară în momentul de față, deși mulți din generația lui Eugen Simion și a lui Nicolae Manolescu au abandonat critica foiletonistică sau de întâmpinare. Încă mai comentează aparițiile editoriale Alex Ștefănescu, Cristian Livescu, Adrian Dinu Rachieru, Cornel Ungureanu, Constantin Trandafir, Mircea A. Diaconu, Ioan Holban, Gabriel Dimisianu, Ioana Pârvulescu, Constantin Cubleşan, Magda Ursache, Mircea Dinutz, mai tinerii Daniel-Cristea Enache, Marius Manta, Constantin Dram și mulți alții. Vechea critică de direcție nu mai funcționează. Au rămas narcisismele de grup, boală veche, de nevindecată la noi. Din când în când, mai vezi izbucniri de „avangardă” printre tineri, susținuți de critici mai vechi sau mai noi. Cazul curentului pornografic, lăudat și premiat, la un moment dat chiar de Uniunea Scriitorilor. Alții teoretizează și promovează „fractalismul”, „paradoxismul” (Fl. Smarandache), gematriile, romanul algebric etc. Chiar dacă se află în vâdit crepuscul, optzeciștii încă mai susțin, teoretic, postmodernismul prin condeie ca Ion Bogdan Lefter, Al. Mușina, Iulian Boldea, Eugen Lungu, în Basarabia. Și s-ar putea continua. Ceea ce este cert e că mișcarea critică actuală este incapabilă să ceară valorile. În două decenii, nu s-au ivit mari scriitori și nici critici de anvergura celor interbelici. Literatura însăși pare să nu mai fie o valoare de interes național. Prin urmare, nu e de mirare că nici critici importanți nu se mai ivesc.

A.B.- *Să ne întoarcem puțin în trecut: ați scris la diferite reviste, edituri. Sunteți autor a zeci de articole pe teme pedagogice și metodice publicate*

în „Tribuna Școlii”, „Cronica”, „Astra”, „Luceafărul”, „Vremea nouă”, „Ateneu”, „Tribuna”, „Scânteia”, „Convorbiri literare”, etc., dar și autor de ediții în colecții școlare din opera lui I.L. Caragiale și G. Bacovia, la editurile Porto- Franco din Galați și Institutul European din Iași. Cum erau vremurile acelea de dinainte de 1989? Cum publicați, cum scăpați de cenzură? Ce ar trebui să știe generația de astăzi despre acele timpuri?

– Nenorocul meu și al generației mele e că, în anii de creație cei mai buni, a trebuit să suportăm cenzura. Fiecare articol era o încercare. Nu puteai fi sigur că va trece de ochiul vigilent al păzitorilor presei. Pe la redacții, erai rugat să mai introduci și câte un cuvânt de „mângâiere” pentru înțelepciunea liniei partidului îndrumător și chiar să citezi din opera „genială” a lui Nicolae Ceaușescu. Mulți au răspuns ispitei, devenind militanți comuniști, chiar dacă după 1989 s-au descoperit, brusc, „rezistenți prin cultură” și „anticomuniști”. Singurul scriitor cu adevărat curajos, rămas și astăzi la fel, a fost Paul Goma. Nu întâmplător el este lovit din toate părțile chiar mai tare decât pe vremea lui Ceaușescu, dovadă că prea multe nu s-au schimbat. În ce mă privește, am publicat destul de rar în acei ani. Mai toate cărțile propuse editurilor au fost respinse. Am povestit altădată despre aventura debutului meu editorial din anii 1979 - 1981. *Marele Zid*, de la Editura Junimea din Iași, este o jumătate de roman bine jumelit, care a înlocuit, în ultimă instanță, *Varvarienii*, cartea care câștigase concursul de debut. Nici cei de la Editura Cartea Românească, mai „curajoși” decât editorii din provincie, n-au putut scoate romanul, pe care l-am publicat abia după 1989, la Porto Franco din Galați. Cu mare greutate a trecut de cenzură *Eminescu – Dialectica stilului*, în 1984, și asta datorită asumării riscului de către George Bălăiță. O altă carte respinsă a fost *Fragmentele lui Lamparia*, la Editura Eminescu, deși avea o prefață semnată de Edgar Papu. Sau tocmai de aceea. Paradoxul e că, scăpată de cenzură, cartea era cu mult mai prețuită în viața literară decât astăzi. Dacă romanul *Varvarienii* ar fi apărut în 1979, când l-am încredințat editurii, el ar fi consacrat un prozator. Exigentul critic Al. Dobrescu, membru al juriului, era convins că apariția cărții m-ar fi plasat între primii cinci prozatori ai momentului. Nu a fost să fie. În 1998, cine să mai aibă nevoie de literatură? Nu mai vorbim de tiraje și de drepturile de autor. Romanul de debut *Marele Zid* s-a vândut în 12 000 de exemplare. Astăzi, dacă ți se scot două-trei sute de exemplare, poți fi mulțumit. În asemenea condiții, nu poate exista o veritabilă viață literară. Aș mai adăuga doar că *Eminescu – Dialectica stilului* este cartea care mi-a adus consacrarea, bucurându-se de o generoasă primire din partea lui

Al. Dobrescu, Edgar Papu, George Munteanu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Eugen Todoran, Adrian Marino, Solomon Marcus, Dan C. Mihăilescu, Ioan Constantinescu, tot nume grele ale eminescologiei și criticii literare, în genere. Ba pun la același preț și polemicile pe care le-a creat dinspre Al. Piru, Ioana Em. Petrescu, Cristian Livescu, Ioan Holban, Mihai Drăgan. Polemica mea cu Ioana Em. Petrescu a fost de răsunet și s-a derulat în paginile revistei clujene *Steaua* pe parcursul unei jumătăți de an.

A.B.- *Ce prietenii literare ați legat în viața dvs.?*

– În privința prietenilor literare, pot spune că am fost un om norocos încă din liceu. La Bârlad, prin clasa a IX-a, l-am cunoscut pe Alexandru Tacu, pe atunci un foarte tânăr muncitor, care scria versuri și frecventa cenaclul condus de eminenții profesori Harry Zuppermann și Constantin Parfene. El mi-a fost un prim sfătuitor. Mă impresiona alura lui de nonconformist și nu întâmplător, după ce s-a stabilit la Iași, a devenit un disident mai autentic decât alții, fiindu-i interzisă semnătura până la căderea comunismului, când a putut să-și publice cărțile. Apoi, profesorul Parfene însuși mi-a devenit prieten, citindu-mi un roman polițist în manuscris și încurajându-mă. Legătura noastră a rămas statornică până la sfârșitul vieții sale de universitar ieșean, îndrumător de înalt profesionalism în metodologia predării limbii și literaturii române. Nu pot să nu-l evoc pe prozatorul Ion Istrati, datorită căruia am debutat, în 1970, la noua serie a revistei *Convorbiri literare*. Am corespondat cu el și am rămas apropiați până la moartea lui, survenită în 1977. Tot el a scris primul articol despre mine, prevăzându-mi un viitor strălucit. Dar cea mai importantă prietenie a acelor ani s-a născut în 1969, la debutul meu în critica literară în revista *România literară*. La scurt timp după apariția articolului meu *Moștenire culturală sau... dezmoștenire?*, debut datorat lui Geo Dumitrescu, am primit o scrisoare de la Sandu Tzigara-Samurcaș, fiul cunoscutului istoric al artelor și întemeietor al Muzeului Satului din București, Al. Tzigara-Samurcaș. Sandu Tzigara-Samurcaș a fost un pianist de talent și un remarcabil poet bilingv (franceză și română), al cărui debut cu *Recital de pian* (1941) a stârnit entuziasmul lui Ion Barbu, al lui Perpessiciu și al Annei de Noailles. Era descendent dintr-o veche familie aristocratică românească (un Ioan Samurcaș a fost un foarte bun prieten al lui Eminescu). Poliglot, cozeur rafinat, cu o cultură vastă, dar interzis ca poet după instaurarea regimului comunist, Sandu Tzigara-Samurcaș va deveni model pentru personajul Iscariotul din romanul *Varvarienii*. El a avut un merit decisiv în orientarea gustului și opțiunilor mele literare și existențiale.

Vara, mă invita la Sinaia, unde făceam lungi plimbări socratice, uimindu-mă cu erudiția și ideile sale. La București, îl vizitam adesea, găzduindu-mă pe timp de noapte. În casa lui, am cunoscut-o pe Yvonne Stahl în anii ei ultimi de aristocrată supraviețuitoare, fostă patroană a unui cenaclu frecventat de Ion Barbu și de alți scriitori în anii interdicției. Yvonne Stratt este traducătoare a lui Ion Barbu în franceză. Lui Sandu Tzigara-Samurcaș abia în 1972 i s-a permis să-și publice o carte, prefațată de Edgar Papu. Altminteri, prietenia naște prietenii și așa se face că am devenit prieten cu Edgar Papu și cu C.D. Zeletin. *Eminescu – Dialectica stilului* (1984) mi-a adus noi prietenii, între care pe a cunoscutului critic și istoric literar George Munteanu, care m-a recunoscut drept cel mai important discipol al său, la rândul-i, recunoscându-se, în eminescologie, discipolul lui G. Călinescu. Același carte m-a împrietenit cu Adrian Marino, cu Zoe Dumitrescu-Buşulenga, cu Iosif Cheie-Pantea, cu Nicolae Georgescu, cu Artur Silvestri, Cezar Ivănescu, Mihai Ungheanu, Paul Anghel, Mihai Cimpoi, Constantin Cubleşan. Desigur, cartea, cum am mai spus, a trezit și ostilitate. Ceea ce a fost foarte bine. Aș putea să numesc și alte prietenii literare pe care le prețuiesc: Svetlana Paleologu-Matta, Constantin Călin, Constantin Trandafir, Adrian Voica, Al. Dobrescu, Aurelia Rusu, Valeriu Rusu, Emilian Marcu, Ion Beldeanu, Eugen Lumezianu, Daniel Corbu, Grigore Ilisei, Ion Buzași, Cristian Simionescu, Viorel Dinescu, Apostol Gurău, Ion Chiric, Ion Trif Pleșa, Ion Alex. Angheluș, Ion Gh. Pricop, Teodor Pracsu, Simion Bogdănescu, Gruia Novac ș.a. Unii dintre ei s-au stins din viață. A rămas amintirea lor și o bogată corespondență, pe care n-am valorificat-o până acum decât cu totul pasager. Prietenii aparte s-au născut cu scriitorii basarabeni și bucovineni, după 1989: Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Anatol Codru, Nicolae Rusu, Valeriu Matei, Gh. Vodă, Vasile Șoimar, Andrei Vartic, Ana Bantoș, Alexandru Bantoș, Ion Iachim, Vlad Pohilă, Anatol Ciocanu, Vasile Tărățeanu (Cernăuți), Vasile Barbu și Ion Stoituț din Serbia ș.a. Din nefericire, și dintre aceștia unii au plecat dintre noi.

Prietenii care nu se sting depășesc însă cadrul strict literar. Sunt bucuroși că, printre cei amintiți, se găsesc și asemenea prieteni. Se cuvine, totuși, să mai aduc doar unele nuanțări și detalii. În momentul de față, mă concentrez asupra unor legături cu scop de urgență privind unele mize importante pentru cultura românească sau universală. În eminescologie, bunăoară, s-a ivit problema revizuirii biografiei ultimelor șase ani de viață ai poetului. Au existat și există încă opoziții înverșunate. Dar contribuțiile mele, ale regretatului Ovidiu Vuia, ale lui Nicolae Georgescu, D. Vatamaniuc, Constantin

Barbu, Ion Filipciuc, Călin L. Cernăianu au reușit să aducă suficiente probe pentru a spulbera mistificările istoriei literare de până acum. Pe cei câțiva eminescologi nonconformiști ne mai apropie și alte priorități, cea dintâi – înființarea unui Institut Național „M. Eminescu”, așa cum există institute Goethe, Cervantes etc. în Germani, în Spania etc. Un asemenea institut ar trebui, în primul rând, să inițieze refacerea ediției academice a operei eminesciene, aceasta având importante curențe și lacune. Doar un exemplu: lipsa scrisorilor inedite ale lui Eminescu adresate Veronicăi Micle, scrisori date tiparului în anul 2000. Apoi, va fi necesară o ediție transcrisă a manuscriselor eminesciene, ediția Eugen Simion, care a salvat, pur și simplu, manuscrisele de la distrugere totală, prin copiere, rămânând, totuși, deficitară fără textul transcris în tipar. Acum, se fac și demersuri pe lângă Mitropolia Sucevei pentru salvarea casei Veronicăi Micle de la Văratice. În fine, o altă miză majoră a prietenilor de azi este impunerea transmodernismului și a transdisciplinarității drept dimensiuni principale ale paradigmei culturale din noul mileniu. Împreună cu regretatul Cezar Ivănescu și cu sprijinul lui Basarab Nicolescu s-a reușit, în 2005, să se inaugureze, la Editura Junimea din Iași colecția „Ananta. Studii transdisciplinare”, colecție coordonată de universitarul Tiberiu Brăilean și continuată, azi, de Simona Modreanu. Colecția a fost deschisă de cartea mea *Transmodernismul*.

Basarab Nicolescu patronează la Editura Curtea Veche din București o colecție similară sub genericul „Știință și religie”. Studiul meu *Ion Barbu și spiritualitatea românească modernă – Ermetismul canonic* va apărea curând în această colecție, care nu se restrânge doar la știință și religie. Tot mai mulți intelectuali aderă la ethosul transmodern și transdisciplinar. Un sprijin deosebit îl avem în cărțile lui Constantin Virgil Negoită. Astfel de inițiative sunt, cred, fructul cel mai bun al prieteniei, într-o lume tot mai bântuită de discordie și de flecăreală *mass-media*.

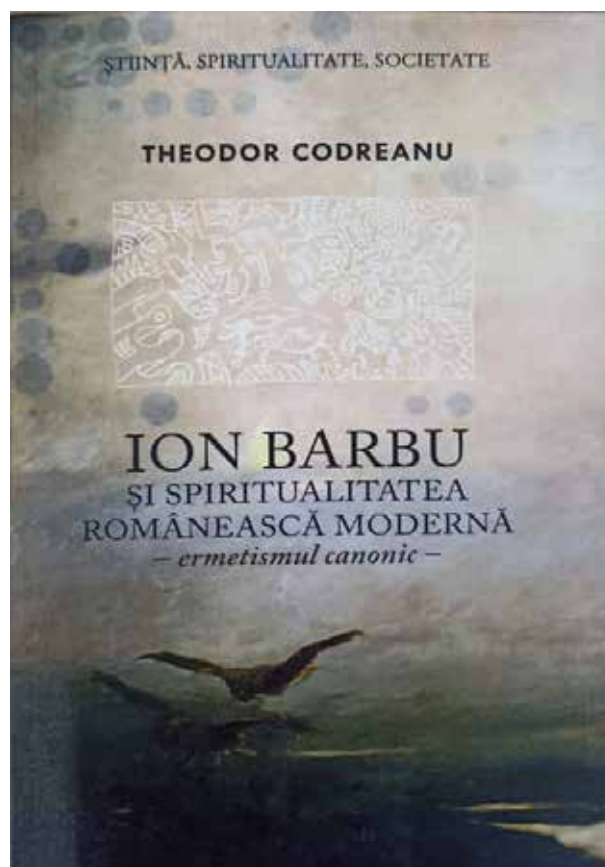
A.B.- Aveți regrete? Ce ați fi vrut să faceți până acum și nu ați reușit?

– Desigur, sunt multe lucruri care nu au fost împlinite până azi. Toată tinerețea, de pildă, am fișat un material enorm, în câteva zeci de caiete, pentru a realiza un *Tratat despre iubire*. Nu l-am scris niciodată și nici nu cred că-l voi mai scrie. N-am dus la bun sfârșit un comentariu al Bibliei, început cu vreo 35 de ani în urmă. Un alt proiect întrerupt este *Mein Kampf și destinul Europei*. Începusem să-l public, în serial, în revista *Totuși iubirea*, singura care a avut curajul să-l găzduiască. Dar numai confruntarea cu doctrina nazistă, pe care studiul meu o respingea,

desigur, a trezit proteste, încât curajosul Adrian Păunescu l-a oprit, în cele din urmă. În proiectele mele, intrau un tratat de ontologie, o *estetică a oglinzii* și o *Istorie canonică a literaturii române* ale cărei jaloane teoretice deja au fost puse în cartea mea din 2009, *Istoria „canonică” a literaturii române*, replică la *Istoria* lui Nicolae Manolescu.

A.B.- Este cunoscută literatura noastră peste hotare? Dacă da, cine sunt marii noștri scriitori cunoscuți dincolo, dacă nu, de ce? Ce ar trebui să facem pentru a putea fi mai vizibili?

– Marile noastre valori sunt rău cunoscute peste hotare din cel puțin două pricini: întâi, că nu am dus niciodată o politică de traducere și difuzare în marile culturi occidentale. Traducerile care s-au făcut și se fac sunt conjuncturale, după interese personale sau de grup. De aceea, scriitorii și gânditorii care vor să se facă auziți acolo sunt nevoiți să emigreze și să scrie în alte limbi. Sunt atâtea cazuri ilustre, de la Anna de Noailles și Tristan Tzara la Eliade, Cioran și Eugen Ionescu. Eu am numit calea aceasta „complexul lui Orfeu”, traciul care a plecat să-i civilizeze pe greci, evadând din spațiul natal. Există și atitudinea inversă, de nepăsare tipic românească față de iluziile celebrității, aceea a anonimatului culturii tradiționale. Exemplul revelator este surprins de Adrian Marino în Lucian Blaga. Marele poet, filosof și dramaturg a fost ani îndelungați în spațiul diplomației europene,

dar nu s-a gândit niciodată că e un bun prilej de a-și promova opera în Occident. Încât unui român îi trebuie o enormă ambiție personală să-și vândă opera în alte spații, locuind în țară. Iar exemplul de reușită a fost Marino însuși, care s-a impus pe plan mondial cu *ideocritica*, ajungând să fie tradus până în Japonia. Promovarea actuală a scrierilor lui Mircea Cărtărescu, în speranța că va avea acces la Premiul Nobel, este și ea artificială și cade într-un moment când interesul pentru literatură scade la nivel mondial. Adevărul e că principala operă a lui Cărtărescu, *Levantul*, este intraductibilă, geniul ei fiind de ordinul purei invenții lingvistice. Promotorii Premiului Nobel ar trebui, de aceea, să fie pregătiți să învețe limba română, dacă vor să includă în criteriile lor și esteticul. Speranța susținătorilor lui Cărtărescu însă este de ordin pur ideologic. De aceea, bietul Cărtărescu este educat abuziv în spiritul „politicii corecte” pe care se silește s-o etaleze în articolele de ziar. Nemții s-au luptat un deceniu ca Herta Müller să ia premiul cel mare, Premiul lui Mango, cum zice Constantin Virgil Negoită.

A.B.- Avem traducători suficienți pentru ca literatura noastră să fie cunoscută?

– Nu avem. Iar cei care sunt valoroși nu sunt stimulați prin nimic. Nu avem nici prea mulți buni traducători din limbi străine în românește. Constat cu durere că multe traduceri recente sunt invadate

de greșeli de limbă impardonabile, greșeli pe care le preiau din noul limbaj de lemn al politicianilor și comentatorilor de la televiziuni. E jenant, bunăoară, să vezi cum traducătorul admirabilei cărți a părintelui-scriitor Constantin Virgil Gheorghiu, *Viața Patriarhului Athenagoras*, mutilează limba română cu acel și parazită de după comparativul *ca*, pus, chipurile, spre a evita cacofonia. E doar un exemplu.

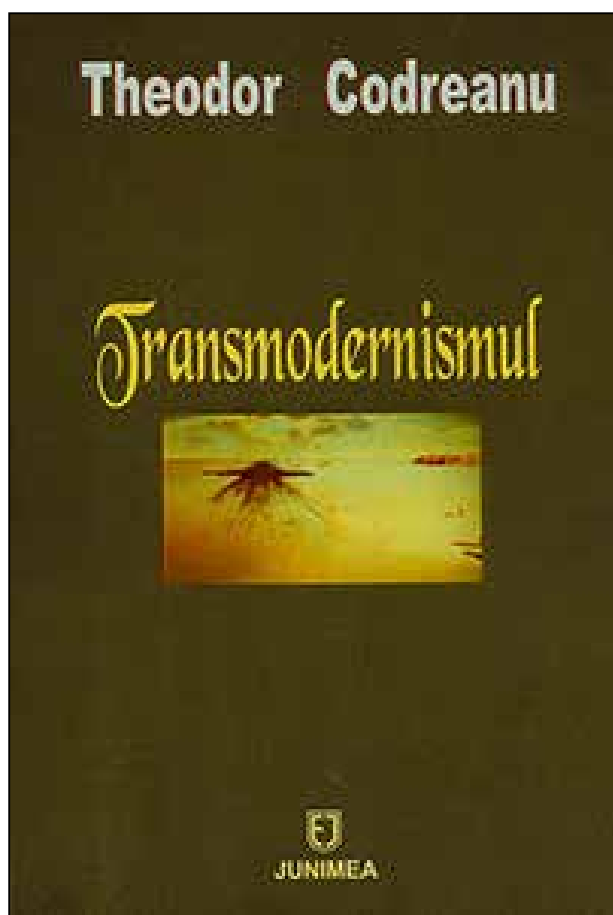
A.B.- Încurajați tinerii să scrie? Care este astăzi soarta poeziei? Dar a revistelor literare?

– Tinerii de azi nu mai au o bună pregătire filologică, lingvistică și literară pentru că nici profesorii din noile generații nu o mai au. Trebuie s-o spun că niciodată limba română nu s-a aflat într-o mai mare primejdie ca acum. Iar dacă Heidegger are dreptate că limba este Casa Ființei, atunci primejdia este și mai mare. Limba română devine tot mai vulgarizată, locul de perdiție prin pornografie, scatofilie, înjurătură și pseudo-divertisment. Tinerii poeți nu mai au minima inițiere în tainele versului, nu mai știu ce este un iamb, un dactil, un mesomacru, un endecasilab sau o celulă cretică. De aceea, când vin să le citesc încercările, primul meu sfat e să învețe limba română și tainele versului. Poate că revistele literare ar trebui să facă și ele ceva în acest sens. A face poezie doar din instinct sau prin imitație duce, în cel mai bun caz, la *kitsch* și improvizație. În ce privește revistele, ele sunt destule pe teritoriul național. Dar multe sunt diletante, fără corectori de meserie, fără acel „cap limpede” de altădată care făcea ca o publicație să fie model de limbă literară. Aș mai reproșa revistelor de azi că nu au o concepție limpede a profilului lor, că pun în pagină cam tot ce cade prin poșta electronică, cu colaboratori de toată mâna. Excepții de la acest talmeșbalmeș revuistic sunt puține. Între ele, aș cita câteva: *Poesis* de la Satu Mare, sub oblăduirea lui George Vulturescu, *Însemnări ieșene*, redactor-șef – Al. Dobrescu, *Argeș* și *Cafeneaua literară* de la Pitești, *Steaua* de la Cluj-Napoca, *România literară*, *Limba Română* (Chișinău), *Ateneu* (Bacău) și poate alte două-trei.

A.B.- Cum arată o zi din viața dvs.? Ce aveți pe masa de lucru?

– Depinde de perioada scrierii sau nu a unei cărți, dar și de anotimp, fiindcă alternez munca între cărți (zile de *antrenament*, cum le numesc) cu acelea din fața calculatorului, iar din primăvară până în toamnă și cu munca în grădină, paradisul de refugiu din fața radiațiilor din computer. A privi cum crește o plantă este mai misterios decât încropirea unei fraze.

A.B.- Aveți modele literare? Ați primit numeroase premii, medalii, distincții: Medalia

jubiliara Eminescu - 150, acordată prin brevet și decret prezidențial semnat de președintele Emil Constantinescu în anul 2000; Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova și Premiul Societății Scriitorilor „C. Negri” din Galați pentru volumul „Modelul ontologic eminescian”; Premiul Național „M. Eminescu” - Suceava, 2000, pentru volumul „Dubla sacrificare a lui Eminescu”; Premiul revistei „Literatura și arta” din Chișinău, anii 1998-2000; Premiul pentru critică al Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași, pentru vol. „Complexul Bacovia”, 2003; Premiul pentru exegeză asupra operei lui Grigore Vieru, la Festivalul Internațional de Poezie „Grigore Vieru”, ediția a II-a, Iași-Chișinău, 2010; Diploma de Onoare pentru merite în învățământ înmănată de Inspectoratul Școlar Vaslui 2001; nominalizat „Om al anului internațional-2001” de The International Biographical Centre din Cambridge, Marea Britanie, pentru 30 de ani de activitate cultural-literară și inclus în Dicționarul personalităților contemporane - Who is Who in the 21st Century; Cetățean de Onoare al Municipiului Huși, din 2001 s.a. Ce înseamnă scrisul pentru dvs.? Ați fi vrut să aveți o altă meserie?

– Mai sunt și altele, dar premiile și titlurile nu înseamnă mare lucru pentru mine. Dimpotrivă, au un iz neconfortant, fiindcă știu cum se obțin, de regulă, toate acestea. Știu cum sunt selectați membrii juriilor și cum se duc bătălii în numele unor interese personale și de grup. Există, altminteri, în România, o adevărată molimă a premiilor și diplomelor, încât nu cred să se fi emis vreodată în istorie atâtea ca

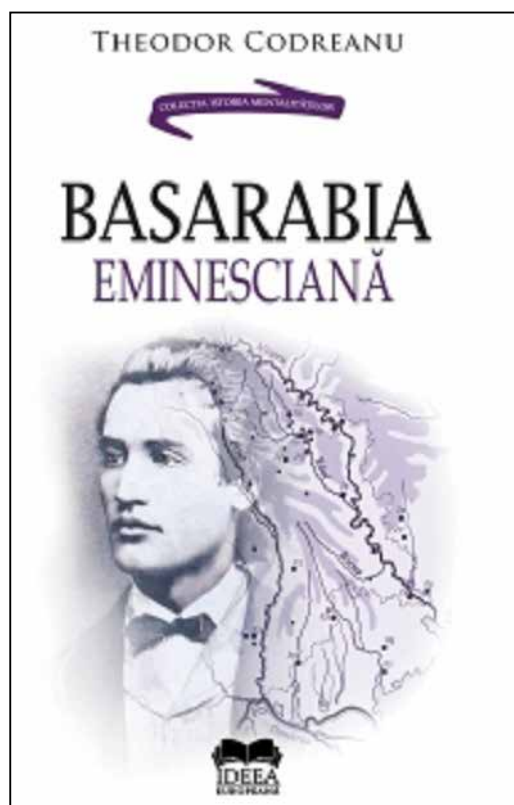
după 1989. De aici s-a născut și obsesia românilor pentru Premiul Nobel, care și acesta se conferă după criterii ideologice, nicicum de valoare, știut fiind că valoarea nu mai e o... valoare în lumea contemporană. Important e să-ți vezi de meseria de scriitor, cu onestitate și dăruire. Vocația nu ți-o alegi, oricât te-ai iluziona de contrariu. Ea te alege pe tine, fiindcă este un har. Acum însă societatea deformează vocațiile, încât vezi tot mai mulți seminariști fără har preoțesc, politicieni care cred că pălăvrăgeala le este de ajuns ca să ferească țara și tot astfel de anomalii distrugătoare de Ființă.

A.B.- Sunteți un om împlinit?

– Nu știu, dar am impresia că numai moartea dă un asemenea verdict. Ea face bilanțul final. *Ea-i enigma, ea e runa*, zice Eminescu și nimeni nu l-a contrazis până astăzi. Cât despre domnia ta, Angela Baciu, dincolo de harul poetic, cred că ai vocația dialogului, iar cele trei volume de interviuri cu personalități din toate generațiile și de toate tendințele, pe care ni le dăruiești cu trudă și generozitate, se arată a fi și o istorie vie a vieții noastre literare din ultimele două decenii. Ceea ce nu-i puțin lucru.

(2011)

Interviu publicat în volumul „Despre cum nu am ratat o literatură grozavă”, Editura „Junimea”, 2015, Angela Baciu.

ANIVERSARE

LA MULȚI ANI, ANGELA BACIU

Angela BACIU - n.14 martie în Brăila, România. Poetă, prozatoare, publicist. Membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași. Membră PEN CLUB România. A publicat **21 cărți**, printre care: *Maci în noiembrie* (1997), *Trei zile din acel septembrie* (2003), *Tinerete cu o singură ieșire* (2004), *De mâine pînă mai ieri alaltăieri* (2007), *Mărturii dintre milenii* (2012), *Despre cum nu am ratat o literatură grozavă* (2015), *4 zile cu nora* (2015), *mai drăguț decît dostoevski* (2017) - carte scrisă împreună cu Nora Iuga,, *Hotel Camberi* (2017), *Charli. Rue Sainte – Catherine 34* (2017), *Mic dejun la Frida* (2020), *Spiegel scrie peste tot* (2021). **Spectacole:** *mai drăguț decît dostoevski* - adaptare după poemul dramatic cu același nume (carte publicată la editura Polirom), de Nora Iuga și Angela Baciu; regizor Chris Simion-Mercurian - în cadrul Festivalului Internațional de teatru Independent "Undercloud", edițiile din 2018 și 2020, București; *ce-i aia apă verde pe cerul gurii* – text de Nora Iuga și Angela Baciu

scris pentru Grivița 53; regizor Chris Simion-Mercurian - în cadrul Festivalului Internațional de teatru Independent "Undercloud", ediția 2021, București. **Selecție premii:** **2008**, Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași - pentru eseu și publicistică volumul *Mărturii dintre milenii*; **2015**, Premiu pentru Publicistică la Concursul de Creație Literară "Vasile Voiculescu" (Buzău); **2016**, Marele Premiu la Festivalul Internațional de Literatură „Lucian Blaga” (Sebeș-Lancrăm); Premiul Balcanica pentru poezie românească la „Festivalul Poeților din Balcani”, ed. a X-a; **2017**, Premiul I la Concursul Național de Poezie "Lidia Vianu Translates"- în urma căruia a fost publicat volumul de poezie *Charli. Rue Sainte-Catherine 34* în ediție româno-engleză; **2018**, Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași - pentru calitatea operei și activitatea scriitoricească; **2021**, Premiu pentru volumul *Mic dejun la Frida* la Festivalul Național de Poezie „George Coșbuc”, Bistrița; Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași „Cezar Ivănescu” pentru volumul *Mic dejun la Frida*; **2022**, Diplomă de Onoare din partea Universității Umaniste de Stat din Ismail & Centrul de Informare al României la Ismail, pentru dialog cultural româno-ucrainean; Premiul de Excelență la Târgul de Carte Românească, Ed.I, Madrid, Spania; Premiu pentru volumul *Spiegel scrie peste tot* la Festivalul Internațional de Poezie de la Sighetul Marmăției; Premiu pentru volumul *Spiegel scrie peste tot* la Festivalul Național de Poezie „George Coșbuc”, Bistrița; Premiu pentru volumul *Spiegel scrie peste tot* din partea Reprezentanței Galați a Filialei Iași, USR;

- am descoperit în sertare lucruri uitate bijuterii și accesorii cumpărate și nepurtate haine cu etichetele pe ele am început să arunc ce nu îmi trebuie lucrurile astea inutile care nu folosesc nimănui: nasturi spărți brățări rupte tricouri cu mărimea M (nu râdeți, am purtat și eu mărimea asta!), șosete desperecheate (chiar așa, unde or fi perechile lor?!)

cutii cu medicamente expirate un degetar găurit cuțite fără mânere o grămadă de pungi (și la voi se adună pungi în sertarele din bucătărie ce faceți cu ele? o să scriu mai tarziu și despre asta) becuri arse – de ce nu le-oi fi aruncat? – tot felul de notițe un capsator stricat o sticlă goală de *Carmel – brandy 777* de la emil trandafiri și frezii uscate folii de algocalmin o oglindă de buzunar (iar vorbesc de oglinzi) și, firește, lista continuă. nici nu știam că se pot aduna atât de multe lucruri într-o casă. cât spațiu a rămas! asta îmi aduce aminte de bancul ăla haios cu evreul și rabinul, îl știți? sigur că îl știți!

- în altă zi m-am apucat să împletesc fularul lui Tiberiu început acum doi ani. voiam să fie cadoul lui de Crăciun, dar a apărut mereu altceva și altceva și l-am uitat într-un coș pe care scrie *home* nu am uitat să împletesc am niște andrele vechi de la bunica primul pas este montarea ochiurilor nu uita să alegi cu atenție grosimea andrelor și firele

apoi alegi ce metodă vrei: clasică ochiuri tricotate pe față pe dos ciorăpeasca și așa mai departe pentru a încheia trebuie să împletești primele două ochiuri apoi să iei primul ochi și să îl treci peste al doilea apoi tricotezi al doilea ochi și îl treci peste al treilea și repeți mișcarea.

nu știu dacă am explicat bine dar nu e greu pe vremea când făceam naveta la țară am tot împletit noroc că nu se uită e ca mersul pe bicicletă (dar eu nu mă pot lăuda că nu știu să merg decât pe bicicleta cu trei roți)

- cer roșu. bărbatul cu mustață și chipiu negru cară într-un soi de roabă cutii pe care scrie *butter cookies*. trenul vechi tocmai intră în gară e verde aproape nu se vede de aburi femeia cu pălărie și mănuși albe își strânge în brațe băiatul. *ăsta e un tren?* pare mirat băiatul. Anna Karenina zâmbește. citesc pe tren numărul 61333 lumea se urcă grăbită. contele Vronski nu a venit încă. nu, nu e o amintire. e imaginea de pe cutia cu biscuiți primită. Anna nu o să moară azi. Anna nu.
- *Detrical – Întărește-ți imunitatea. Lenor – te bucuri de mirosul proaspăt al așternuturilor timp de o săptămână. Persedon – pentru un somn ușor.* cred că n-am văzut în viața mea atât de multe reclame. nu mă uit prea des la televizor, sunt zile când nici nu îl deschid, dar în perioada asta de izolare am redescoperit

bucuria de a vedea un film bun cu o cutie mare de floricelă în brațe: filme de dragoste, psihologice, polițiste, comedii, seriale englezești, *Detectivul Murdoch, Crimele din Midsomer, Sherlock*, dar ce vă tot plictisesc eu cu astea...nu vă mai spun că în timpul ăsta am citit lista aia de cărți făcută de curând, mi-a plăcut *Strania viață a unui poștaș singuratic, Povestea cafelei turcești, Strigă-mă pe numele tău, Torcătoarea de vise și Sfârșit de sezon*. am timp și de scris. Și de stat pe facebook. cel mai mult îmi plac diminețile când ne bem cafeaua pe balcon. îmi imaginez în fiecare zi că o beau altundeva. o reclamă pe facebook sună cam așa: *după izolare fă-ți vacanța în România celor o mie de lumi...*

- *I-am vorbit unei capre
Era singură pe islaz, era legată.*

Sătulă de iarbă, murată

De ploaie, behăia, recit din poemul lui Umberto Saba când soneria mă întrerupe nervos. sună de parcă s-a inundat blocul, ce spun, cartierul, orașul. *lasă dracului soneria aia că m-ai înnebunit.* și sună și telefonul, parcă e la gară. *doamnă, știți, e 2 noaptea și poezia dumneavoastră nu mă lasă să dorm...*

Sătulă de iarbă, murată

De ploaie, behăia.

- *vinurile crama ceptura dau tonul vieții, lasă-te cucerit de amalgamul de arome*
estivale dintr-un rose de ceptura zice reclama. câte minuni poate face un vin bun la casa omului. alb negru de masă în funcție de țara de proveniență sec demisec dulce demidulce vechi nou chardonnay sauvignon blanc pinot gris riesling merlot pinot noir dar un vin roșu de bordeaux ar merge? o beție cruntă și o gutuie la cuptor
- îi place să privească orașul de pe colină nu știu de câte ori nu strigase din toți plămâni doar doar s-o întoarcă ecoul. Nebunul de pe Pietricica așa i se spune e tot aici în aceleași haine. vorbește mut cu paharul lui de parcă toată lumea s-a adunat. familia, femeia, prietenii. explică: *de ce a plecat de la lucru, nu mai suporta să muncească atât și șeful să-l umilească și-apoi era și naveta cu trenul. apoi, își certa tatăl că îl batea și l-a părăsit, că dacă ar fi rămas acasă altfel ar fi stat lucrurile. Ellei, că așa îi spunea el, îi reproșa că stătea prea mult în oglindă, când el era bun și gătea și spăla, iar*

ea își lăsa lucrurile peste tot în casă și îl înșela... chelnerul aduce vin, masa se umple de atâtea sticle și Nebunul de pe Pietricica tot gesticulează, gândurile lui se rostogolesc până

ajung hăt departe. târziu în noapte scaune așezate invers pe mese se spală pe jos pe tejghele tăvi și farfurii curate muzica s-a oprit. Fiecare pleacă la casa lui. Nebunul de pe Pietricica doarme în șant

- geantă din piele naturală promoție de toamnă spune-mi un nume de dansator cu f. știu, știu, fokine ăla născut la sankt petersburg . aha, dar cu d, știi? *femeia fantastică* e duminică filmul pro, hai și tu. diaghilev. ce spui? păi...m-am împiedicat și picioarele mele nu mai sunt la fel. citește principiile lui fokine: „1. orice mișcare în balet nu este

o sumă de pași, ci un răspuns la subiectul și la caracterul muzicii. 2. dansul și gesturile în balet nu au sens decât dacă slujesc exprimării unui act dramatic. 3. balerinul trebuie să fie expresiv din cap până-n picioare...” (restul citiți pe Wikipedia) poantele sunt în șifonier rămase de la *Cenușăreasa*. bine, mâine continuăm jocul.

- prăvălia se deschide la 7. odată cu plecatul ciorilor (unde se duc, nu știu). mașina s-a oprit pe strada morilor. *gunoiul, a venit gunoiuuuu!* doi bărbați în salopete murdare și barbă albastră mușcă dintr-un măr. *fă, nu vezi că mă calci pe bombeu?* bătrâna rușinată strânge la piept poșeta cu cataramă ruginită. *gunoiuuuuul, gunoiuuuuul, te iubeeeeesc, femeia mea, te doreeeesc, fă!*

- îmi plăcea să mă plimb pe domnească, știi pe la studioul rembrandt și să beau o cafea la haiti, ce vremuri. apoi mergeam la madame lili, remaieuza, o fată frumoasă fără noroc în dragoste îmi duceam ciorapii cu dungă și miroasea a tei îmi povestea mama. privesc în jur nimeni pustiu de unde au apărut șireturile astea pe încheieturile mâinilor mele? unde s-au dus toți? pustiu*

u

n

d

e?

- potcoave de cai morți nori grei magazine închise tăcere nu se aud nici păsările au dispărut oamenii cică un animal ce nu a mai fost văzut de prin '90 a apărut deodată într-un

oraș pustiu din India orașe și animale pe cale de dispariție în Toronto au apărut coioți și vulpi cu unghia scrijelește în ușă africanul din vis

- fiecare trambulină are coada ei. ce să îți explic, ai văzut și tu, așa scria acolo nu stai la rând, nu primești *fiecare cu trambulina lui*, zici
- un film ajuns viral despre o vulpe și o pisică *Finnegan s-a întors* titrează ziarele când îți se face dor să intri într-o librărie gândește-te la mare. „*Inga are 85 de ani și locuiește în Danemarca, iar Karsten are 89 de ani și locuiește în Germania. Cei doi se iubesc, iar când pandemia a închis granițele dintre cele două țări au continuat să se vadă în fiecare zi, pentru a lua prânzul împreună, chiar la granița dintre cele două țări*” găsec știrea undeva pe facebook alături de o fotografie preț la scaun 73 lei mari reduceri! clătite mâncare alte știri alți morți #staiacasăcitește #totulvafibine. nu, nu e despre covid nici despre medicină nici despre foame. e despre noi. se zice că a înflorit liliacul.

(Angela Baci, din volumul „Spiegel scrie peste tot”, Editura Charmides)

► Pr. Ionel RUSU

SALONUL DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ „C. D. ZELETIN”

CONSTANTIN GALERIU

După instalarea sa, frecvența credincioșilor la Sfânta Liturghie era foarte redusă. Părintele a folosit o metodă foarte inteligentă de a-i determina să vină la biserică, anunțând într-o duminică cum că necuratul va veni la ora cinci în biserică, conform unei viziuni: „Fraților, seara trecută, pe când mă rugam, mi s-a arătat chiar necuratul. Acesta, cu chipul lui înspăimântător, m-a anunțat că o să vină la biserică noastră, peste trei zile, după-amiaza, la 5”. Ce s-a întâmplat după aceea? Cum au evoluat lucrurile?... „Peste trei zile, la amiază, biserica deja dădea pe afară. Înăuntru nu mai aveai unde să arunci un ac, curtea gemea, lumea stătea agățată pe garduri. Părintele înăuntru, în altar. Din când în când, ieșea pe ușile diaconești, își privea cu îngrijorare ceasul, dădea din cap preocupat, apoi intra din nou la adăpost, în sfântul altar. Pe la cinci fără un sfert, tensiunea atinsese cote de avarie. Se putea auzi musca în zbor; cu toții își țineau răsuflarea, parcă pentru a nu speria duhul ce urma să se arate în mijlocul bisericii lor. Părintele își face apariția pentru ultima dată. Lac de apă, uitându-se tot timpul la ceas, ridicând iscoditor ochii spre cer, încet, pe ușă, s-a strecurat și preoteasa lui. Pendulul bate de cinci. Cu tonalitatea obișnuită, ca de obicei, dar celor prezenți le bubuiău deja urechile. O bătrână a leșinat de emoție, un copil a izbucnit în plâns. Doi tineri râdeau nervos, într-un colț. La cinci și un sfert, atmosfera se detensionase ușor. Chiar dacă cei prezenți veniseră să îl vadă pe dracu' gol, absența lui parcă i-a ușurat. Într-un târziu, de după catapeteasmă a apărut părintele. „Fraților, după cum vedeți și voi, dracul tot nesperios a rămas. N-a apărut, așa după cum a spus. Și voi, care ați venit așa de mulți să-l vedeți... Dar știți ceva? Dacă la întâlnirea cu „Ucigă-I Toaca” sunteți prezenți într-un număr așa de mare, de ce nu veniți toți atâția și la Dumnezeu, că doar suntem în casa Lui? Șade frumos?”.

****Dracul de la ora 5*, în rev. «Rost», nr. 12, an I, 2003, p. 8.

Ibidem.

Metă την (Ενθρόνιση) τοποθέτηση του, η συμμετοχή των πιστών στην Θεία λειτουργία ήταν πολύ ελάχιστη. Ο πατέρας χρησιμοποίησε μια πολύ έξυπνη μέθοδο στο να τους προκαλέσει να έρθουν στην εκκλησία, ανακοινώνοντας μία Κυριακή πως ο ακάθαρτος θα έρθει στις 5:00 στην εκκλησία κατόπιν ενός οράματος « Αδέλφια, εχθές το βράδυ την ώρα της προσευχής μου εμφανίστηκε ο ακάθαρτος. Αυτός με το κακάσχημο πρόσωπό του μου ανακοίνωσε πως θα έρθει στην εκκλησία μας σε τρεις (3) ημέρες πέντε μετά το μεσημέρι.»

Τι έχει συμβεί μετά από αυτό; Πως εξελίχθηκαν τα πράγματα;

Μετά από τρεις ημέρες, το μεσημέρι η εκκλησία ήταν ασφυκτικά γεμάτη. Ξεχείλιζε από τον κόσμο. Μέσα δεν έπεφτε καρφίτσα, η αυλή βόγκαγε, ο κόσμος κρεμόταν από τα κάγκελα. Ο πατέρας ήταν μέσα στο Ιερό, κάθε λίγο έβγαινε έξω από τις διακονικές πόρτες, πλαινές του Ιερού και κοίταγε ανήσυχα το ρολόι. Κούναγε το κεφάλι του απασχολημένος

και μετά ξαναέμπαινε μέσα κάτω από την σκέπη του Ιερού. Κατά τις πέντε παρά τέταρτο η πίεση του κόσμου έφτασε στο απροχώρητο, μπορούσες να ακούσεις την μύγα να πετάει, όλοι κρατούσαν την ανάσα τους για να μην τρομάζουν το πνεύμα που θα εμφανιζόταν στη μέση της εκκλησίας τους.

Ο πατέρας εμφανίζεται για τελευταία φορά. Ήταν μούσκεμα στον ιδρώτα και κοίταγε συνέχεια το ρολόι, σηκώνοντας τα μάτια αγναντεύοντας προς τον ουρανό. Σιγά σιγά μπήκε από την πόρτα και η πρεσβυτέρα. Το εκκρεμές του ρολογιού χτύπησε ώρα πέντε με τον συνηθισμένο ήχο, όμως στα αυτιά των παρευρισκομένων ακουγόταν σαν εκρήξεις.

Μία ηλικιωμένη λιποθύμησε από το άγχος, ένα παιδί έκλαιγε και δύο νεαροί γελοούσαν νευρικά σε μία γωνία. Κατά τις πέντε και τέταρτο η ατμόσφαιρα αποπίεστη σιγά σιγά. Τι και αν οι παρόντες είχαν έρθει να δουν τον δαίμονα γυμνό, η απουσία του σαν να τους ανακούφισε.

Μετά από αρκετή ώρα πίσω από το τέμπλο του Ιερού εμφανίστηκε ο πατέρας: « Αδέλφια, όπως βλέπετε και εσείς ο δαίμονας ασοβάρειτος και ασυνεπείς παραμένει, δεν εμφανίστηκε όπως το είπα και εσείς ήρθατε σε τόσο μεγάλο αριθμό να τον δείτε. Όμως ξέρετε κάτι; Στην συνάντηση με τον (ucigă-I Toaca) δαίμονα είστε παρόντες σε τόσο μεγάλο αριθμό, γιατί όμως δεν έρχεστε πάλι τόσοι και στον Θεό; Επειδή είμαστε στον οίκο Του. Έτσι είναι πρέπον.»

SALONUL DE LITERATURĂ UNIVERSALĂ „C. D. ZELETIN”

TRADUCERI¹

(după un text de Julián Marías²)

► Daniel MAZILU

Tocmai sfârșesc de revăzut, după șaiszeci și trei de ani, o carte pe care am tradus-o atunci și pe care acum a izbutit să o găsească fiul meu Javier. Am început să traduc la douăzeci de ani, în 1934, “Discursul asupra spiritului pozitiv” al lui August Comte. Anul următor, am tradus din germană “Introducere în filosofie” de Lehmann. A treia carte are o istorie curioasă. Eram soldat în armata Republicii. Am primit din partea superiorilor mei sarcina de a traduce pentru Statul Major o carte din engleză de Richard Wilmer Rowan, „Spy and Counter-Spy (The development of modern espionage)”. Era interesantă și la final nostimă, deoarece trata fapte de vitejie ale diversilor spioni faimoși, între care Mata-Hari și Mademoiselle Le Docteur. Mi-am terminat traducerea și m-am dus cu lucrarea la Ministerul de Război, unde mi se spusese să merg. Niciodată nu am mai știut vreo ceva. Mi-au spus după aceea că totul s-a pierdut. După ce războiul s-a sfârșit, m-am dedicat traducerii a numeroase cărți din diferite limbi. Primelor trei s-au adăugat cea de Seneca din latină și cea din greacă de Aristotel. Nu puteam preda nicăieri, nu puteam scrie la nici un ziar până când, doisprezece ani după aceea, am scris *Istoria filosofiei*, care a apărut în 1941 și care mi-a permis să încep a trăi și să mă căsătoresc câteva luni mai încolo. Această carte, căreia îi port o grație profundă, are, dacă nu mă înșel, patruzeci și cinci de ediții, fără traduceri sale în portugheză. În acei ani abundau traduceri excelente. Figuri eminente precum Manuel García Morente, Xavier Zubiri, Fernando Vela, Eugenio Imaz și alții au tradus admirabil cărți clasice – Descartes, Leibniz, Kant- sau actuale. Morente a tradus cele zece volume ale “Istoriei universale” de Walter Goetz, “Declinul occidentului” de Spengler, iar în colaborare cu Gaos, „Cercetări logice” ale lui Husserl și multe alte cărți. S-a tradus în spaniolă, în Spania și în Mexic, opera completă a lui Dilthey. La fel s-a întâmplat și cu opera lui Freud.

Trebuie să spun că se plătea foarte prost munca de traducător. În greii ani de după război, îmi amintesc că am încasat 1200 de pesete pentru traducerea din germană a unui volum destul

de gros. O editură mi-a propus, având contractul deja redactat, traducerea unei voluminoase cărți germane cu privire la viețile unor mari medici, “Oameni împotriva morții și a diavolului”. Contractul stipula o retribuție de 800 de pesete. Gândindu-mă la efortul meu, am renunțat. După câteva luni, am văzut cartea tradusă de către un psihiatru foarte renumit a cărui situație politică și economică părea să fie mai rea decât a mea. Și mi-am amintit versurile lui Calderon “Se spunea despre un înțelept că într-o zi...”. Este uimitoare îmbogățirea orizontului intelectual spaniol din 1920 de-a lungul a câtorva decenii. A traduce nu este o treabă simplă, și uneori de-a dreptul chinătoare. Traducerea cărții “Teoria limbajului” de Karl Bühler – splendid studiu a cărui traducere în altă limbă nu mai cunosc – m-a costat luni de luptă cu textul foarte dificil. Acum se plătesc mai bine traduceri, unele excelente, multe altele nu chiar așa. S-ar putea cita cazuri incredibile, care par inventate deși sunt reale.

Iar acum a apărut un obicei care mi se pare îngrijorător. Fiecare epocă vrea să traducă din nou faimoasele cărți vechi care există în versiuni ce apar azi arhaice. De fapt, se publică însă traduceri ale unor mari maeștri din vremea noastră. Sunt schimbate anumite cuvinte, ca să nu mai pară traducerea deja existentă. Aceasta înseamnă, în general, o anumită pierdere, însă aceste cărți apar cu un nou traducător care își percepe drepturile. Desigur, până acum câțiva ani traducătorul primea o plată pentru traducerea sa și nimic mai mult. În ultimii ani a fost introdusă o rectificare corectă, în baza căreia traducătorul își primește drepturile pentru noile ediții. Acesta este un avantaj considerabil, care ar trebui să servească drept stimul pentru calitatea traducerilor. Dar nu mereu se întâmplă așa.

Traducerile sunt necesare, deoarece cea mai mare parte a populației nu cunoaște limbile originale, mereu preferabile. Chiar și cei ce știu anumite limbi, nu cunosc altele. Mă întreb uneori ce se poate citi în diferite limbi. În anumite, precum în spaniolă, putem citi mii de cărți din fiecare epocă și din limbi variate. În alte cazuri, numărul este mult mai redus, îngrijorător

de limitat. Există acum o tendință sinucigașă de a cocheta cu limbi ce pot părea valoroase și profunde, reducându-se însă enorm orizontul mental. Există țări europene foarte mici în care folosirea altor limbi este ceva obișnuit. Aceasta le permite locuitorilor săi să-și lărgescă enorm posibilitățile. Însă aceasta nu e de ajuns. Sunt necesare traduceri pentru cei care nu pot citi variantele originale. Există ideea greșită că în anumite țări toată lumea cunoaște, de exemplu, limba engleză. Nu este așa. Este vorba despre minorități care pot fi considerabile, dar mereu minorități. Traducerea este mereu, într-o anumită măsură, creare; ori, dacă vrei, recreare. Este esențială stăpânirea limbii originale, însă totuși mai importantă este stăpânirea limbii în care traduci. Trebuie să ții cont de exigențele genurilor diferite. Gândirea necesită rigoare și o folosire precisă a termenilor. În literatură, mai cu seamă când e vorba de narație, trebuie să devină evidente diferitele registre ale limbajului și expresiile. Chestiunea devine și mai delicată dacă e vorba de poezie, care mereu pune probleme dificil de rezolvat. Oricum, rezultatul este vizibil diferit de original. Sunt recomandate versiunile bilingve în care traduceri sunt niște ajutoare pentru a pătrunde textul original al poeziei, ceva care într-un anumit sens seamănă cu un film subtitrat. Traducerile, dacă sunt bune, semnifică un aport decisiv pentru majoritatea cititorilor din toate țările, iar în acelea ale căror limbi au un mediu limitat, articol de primă necesitate, condiție a participării la realitatea lumii în care se trăiește.

Mă îngrozește necunoașterea în progresie a limbilor greacă și latină, când e vorba de studiul teologiei și de desfășurarea liturghiei. Este evident că în aceste două limbi s-a scris ceea ce este cel mai important pentru aceste discipline. Ceea ce totuși a fost posibil la Conciliul al II-lea de la Vatican, azi este de-a dreptul de negândit.

Textul lui Julián Marías a apărut în ziarul spaniol *ABC*, pe 20 decembrie 2001.

Julián Marías (1914-2005) studiază Litere și Filosofie, traducător și filosof, membru al Școlii din Madrid, discipol și prieten cu Ortega y Gasset, membru al Academiei Regale Spaniole, autor a numeroase cărți din care amintim: *Historia de la Filosofía; Miguel de Unamuno; Introducción a la Filosofía; El método histórico de las generaciones; El tema del hombre; Ensayos de convivencia; Biografía de la Filosofía; Ensayos de teoría; Aquí y ahora; La estructura social; Los Estados Unidos en escorzo; El intelectual y su mundo; El oficio del pensamiento; El lugar del peligro, Ortega: Circunstancia y vocación; Imagen de la India; La España posible en tiempo de Carlos III; Valle-Inclán en el Ruedo Ibérico, Consideración de Cataluña; Nuestra Andalucía; Antropología metafísica; La España real; La mujer del siglo XX; Ortega, las trayectorias; Cervantes, clave española; La educación sentimental; Mapa del mundo personal; Razón de la filosofía; Tratado de lo mejor* etc

► Iancu AIZIC

INTERVIU

PROF. GHEORGHE VASILACHE

Profesorul Gheorghe N. Vasilache: Un cadru didactic stimat de oamenii de cultură și care face cu adevărat cinste învățământului din județul Galați

În ultimii ani, am avut fericitul prilej de a asista la numeroase activități la care au participat personalități de mare valoare din lumea literară și culturală. Printre aceștia, am avut ocazia să îl cunosc mai îndeaproape pe apreciatul profesor Gheorghe N. Vasilache, din comuna Țepu, considerat de mulți cunoscători unul dintre cei mai valoroși specialiști în gramatica limbii române. Ultima dată, am avut prilejul de a discuta la mijlocul lunii ianuarie, când am fost prezenți la CNSH, la manifestarea organizată de revista „Școala gălățeană”, prin reprezentantul ei de seamă, profesorul scriitor Ghiță Nazare, profesorul Vasilache numărându-se printre laureați.

Profesorul Vasilache s-a născut la 14 martie 1945 în comuna Țepu, a urmat clasele primare și gimnaziale în comuna natală și apoi liceul la Tecuci și Podu Turcului. În 1966 absolvă, ca șef de promoție, Institutul Pedagogic din Galați, iar în 1971 termină Facultatea de Filologie din cadrul Universității din București. A funcționat neîntrerupt, din 1967 – 2011, ca profesor de limba română, la Școala „Tudor Pamfile” din Țepu, obținând toate gradele didactice (I și II) cu note maxime. A fost membru în Comisia Națională de Limba și Literatură Română din Cadrul Ministerului Învățământului. Are numeroase premii obținute: Ordinul „Meritul pentru Învățământ – Clasa Cavaler” (2004) acordat de președinția țării, Diploma „Gheorghe Lazăr, Clasa I” (2006), acordată de MEI; a publicat peste 30 de studii și articole în diferite reviste centrale precum Tribuna școlii, Revista de pedagogie, Tribuna Învățământului, Limba și

literatura română sau regionale: Meridianul cultural românesc (Vaslui), Academia Bârlădeană, Viața noastră (Bârlad), Tecuciul literar artistic. Despre activitatea și lucrările prof. Vasilache au scris Teodor Parapiru, Doina Codreanu, Ion Trif Pleșa, Vasile Ghica și alții. De altfel, jurnalistul Ion Trif Pleșa de la ziarul „Viața liberă” spunea în 2005: „După opinia mea, Kilometrul Zero al gramaticii, se află la Țepu, în apropierea Tecuciului și are un nume de profesor – Gh. N. Vasilache!”. Oare ce poate fi mai frumos decât aceste cuvinte! Acum, profitând de faptul că îl am în fața mea, am pornit la un interviu cu apreciatul profesor.

1. Reporter: Unde și când ați simțit pentru prima oară dragostea pentru gramatica limbii române?

– Interesantă întrebare, dar și dificilă, pentru că nu pot identifica o dată, o împrejurare precisă când am simțit o înclinație spre această latură a limbii noastre. Ceea ce știu sigur este faptul că, în clasele gimnaziale, profesoara noastră de limba

română, regretata doamnă Basoc Margareta, mă aprecia permanent pentru răspunsurile date la ore. Când un coleg de cancelarie al dumneaei, învățător de profesie, i-a solicitat sprijin pentru copilul său care întâmpina oarecare dificultăți la acest obiect (mai ales la gramatică), doamna m-a recomandat pe mine să-i fiu de ajutor. Această orientare s-a consolidat mai târziu, în timpul anilor de facultate de la Galați, unde am întâlnit profesori foarte bine pregătiți, foarte dedicați, care puneau suflet în tot ceea ce spuneau sau făceau. Folosesc acest prilej pentru a exprima sincera mea grațitudine față de profesorii: Valentin Țurlan, Gheorghe Moldoveanu (plecat prea devreme în împărăția cerurilor), Gh. Răcaru, Mariana Șoitu, Gh. Hagi, D. Tiutiuca, I. Cărlan, M. Sfetețu, M. Itu ș.a. Toți m-au învățat carte, multă carte, pentru a fi un bun profesor, cu prestigiu

în fața elevilor și cu dragoste pentru profesia aleasă. Pe de altă parte, aș vrea să spun că timpul petrecut în cei trei ani de studenție gălățeană s-a consumat departe de tumultul vieții citadine cu tot ce aceasta presupune. Ca și alți colegi de-ai mei plecați din medii sociale modeste, am folosit perioada celor trei ani universitari, mai curând pentru a participa la cursuri și seminare sau pentru a frecventa sălile de lectură din biblioteci cunoscute, în vederea consolidării cunoștințelor transmise de către magistrii noștri. Voiam să învățăm, să învățăm știința cărților, pentru binele nostru, dar mai ales pentru binele celor care ne vor fi elevi. Sper să fi reușit asta! Recunosc, de asemenea, faptul că disciplina intitulată Limba română contemporană (L.R.C.) a fost preferata mea în toți anii de facultate, lucru recunoscut de mai toți colegii de grupă (și nu numai), cu care discutam dese probleme mai dificile de gramatică.

2. Unde și cu cine ați făcut Limba română în liceu?

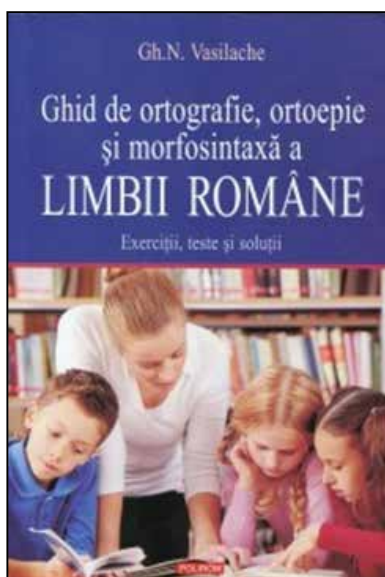
– După cum știți, eu am urmat, între anii 1959-1961, primele două clase de liceu la Tecuci (Liceul nr. 2), secția reală. Fiindcă în acea perioadă se făceau brutale presiuni asupra țăranilor să se înscrie în CAP, presiuni resimțite chiar și la nivelul liceului, părinții mei au hotărât să mă transfere la Liceul din Podu Turcului, pentru a fi ferit de astfel de necazuri, urmând să stau la o soră de-a mea într-o localitate învecinată și să fac naveta zilnic o distanță de vreo doi kilometri. Poate greșesc, dar trebuie să recunosc că, în timpul liceului, nu am avut parte de nume sonore care să predea prima disciplină din catalogul școlar. La Tecuci ne-a fost profesoară doamna Antoaneta Balan, care, mai târziu, a fost numită inspector școlar. Spre rușinea mea, nu-mi mai aduc aminte numele celui/celei care ne-a predat literatura română în clasele a X-a și a XI-a la Podu Turcului. Rețin, mai curând, numele celor de matematică (Iasinschi) și de chimie (V. Pandelescu, A. Iasinschi), de limbă străină (C. Stegaru).

3. În anul 1966 ați absolvit, ca șef de promoție, Institutul Pedagogic Galați. Pe cine ați avut acolo profesori? Printre ei era și profesorul Brezeanu, despre care se spune că ar fi fost studentul marelui Nicolae Iorga? L-ați cunoscut pe profesorul Brezeanu?

– Numele celor care au contribuit la formarea mea didactică au fost pomenite mai sus. Merită o menționare specială numele distinsului profesor Ioan Brezeanu, decanul facultății noastre, profesor de folclor în anul întâi de facultate. Pentru mine, Domnul Profesor a fost un model de comportament. Era de o mare eleganță vestimentară în orice împrejurare, avea întotdeauna un discurs rafinat, foarte bine articulat și convingător, pe un ton mereu cald, apropiat de sufletele noastre. El ne vorbea cu dezinvoltură, nu numai la cursuri, ci și în alte ocazii, despre frumusețea și bogăția spirituală a neamului nostru, care a lăsat peste veacuri comori de mare simțire românească: doine, balade, povești, obiceiuri străbune, pe care generația de astăzi ar trebui să le prețuiască și să le păstreze pentru „veacuri de restriște”. De la dumnealui am aflat că în satul de unde proveneam s-a născut marele folclorist Tudor Pamfile, cu care, zicea dumnealui, ar trebui să mă mândresc, pentru că fiul lui Costache și al Vasilicăi Pamfile „a scormonit și scos la iveală din marele suflet românesc bulgărași mulți și frumoși de aur curat”, publicând aproape 40 de volume ce conțin proză și versuri populare, jocuri de copii, studii de etnografie, informații despre viața materială rurală, lucrări cu profil istoric, care, laolaltă, formează o impresionantă arhivă de folclor și etnografie reprezentativă a Moldovei.

4. Ați fost membru în Comisia Națională de Limba și Literatură Română din cadrul Ministerului Educației. Ce activități se făceau în cadrul acestei comisii?

– Într-adevăr, în perioada 1999-2003, am făcut parte din Comisia Națională de Limba și Literatură Română din cadrul M.E.Î., la propunerea Inspectoratului Școlar Galați. Comisia avea 25 de membri provenind din licee sau școli generale situate în centre urbane de prestigiu, eu fiind singurul care provenea de la o școală gimnazială din mediul rural. În aceeași perioadă a fost desemnat ca membru al Comisiei și domnul profesor Țigănuș de la Liceul Vasile Alecsandri. În 2001, M.E.C. m-a desemnat „drept coordonator al unui proiect de monitorizare a programelor de limba și literatura română pentru clasele III-XII”, având de urmărit trei obiective importante, pe care nu le mai menționez. Inspectoratul Școlar a fost înștiințat de acest lucru printr-o adresă transmisă pe la începutul lunii martie. Pentru realizarea acestui proiect, m-am

bucurat de sprijinul conducerii Inspectoratului și, în mod deosebit, de atenția și implicarea doamnei inspector Laila Chitic, precum și a multor colegi de catedră, printre care s-au aflat: Corneliu Goldu, Ioana Lateș, Olimpia Năstac, Ana Tunaru, Radu Vladimir, Vasile Leonte, Teodor Parapiru ș.a. Am avut mai multe întâlniri și dezbateri pe această temă. Am primit multe sugestii din partea multor profesori și învățători referitoare, mai cu seamă, la descongestionarea, selectarea și esențializarea conținuturilor programelor școlare. O sinteză a acestor propuneri a fost publicată de revista „Școala gălățeană”, nr. 100/ martie 2002 și transmisă apoi la minister.

5. Am observat faptul că ați colaborat și mai colaborați la numeroase reviste și publicații din țară. Cum vă faceți timp pentru toate acestea?

– Revistele la care am colaborat le-ați menționat corect dumneavoastră în preambulul discuției noastre. Colaborarea a început în 1987, când, în urma unui experiment didactic efectuat la școala noastră împreună cu Centrul de Științe Sociale din Iași (coordonator prof. I.C. Roman), am sintetizat concluziile desprinse în urma unei săptămâni pline de activități la clasă, de dezbateri etc. și le-am trimis Revistei de pedagogie care le-a publicat în numărul din aprilie. Am fost foarte bucuroși pentru acest debut publicistic, căruia i-au urmat alte și alte colaborări de-a lungul anilor. Problemele tratate în acele articole reprezentau idei, propuneri izvorâte din practica predării limbii române elevilor mei din gimnaziu. Ele puteau fi spuse/ scrise și de alți colegi de catedră, dacă aceștia aveau spirit de observație, dacă ar fi descoperit „necazurile” cu care se confruntă elevii, dacă ar fi remarcat dese erori în exprimarea scrisă/ vorbită a acestora, propunând pentru fiecare soluțiile „salvatoare” necesare. Pentru toate acestea trebuie însă timp, răbdare, dar și renunțarea la alte mici preocupări zilnice, cu insuficient adaos formativ.

6. Printre lucrările publicate de dumneavoastră am remarcat: „Probleme teoretice și practice de ortografie”, „Ortografia limbii române”, „Știți să scrieți corect”, „Ghid ortografic și ortoepic de limba română” și altele. Cu ce vă ocupați acum, ce se mai află în momentul de față pe masa dumneavoastră de lucru?

– Mai întâi aș vrea să spun că toate aceste lucrări au fost bine primite de publicul cititor, dovadă fiind intervalele relativ apropiate la care ele au fost editate (1993, 1996, 1999, 2005, 2011). Toate s-au înscris în sfera acțiunii mai largi de îngrijire a limbii,

punând în discuție unele aspecte practice ale exprimării orale sau scrise, în folosirea cărora se remarcă dese și flagrante încălcări ale normelor gramaticale, explicabile, în bună parte, prin faptul că limba română este una destul de dificilă, cuprinzând numeroase „capcane” chiar pentru vorbitorii nativi cu diferite niveluri de educație. Aceste dificultăți nasc o serie de erori (prezente, din nefericire, chiar în mijloacele de informare în masă: presă, radio, televiziune), de nedumeriri sau de întrebări privitoare la formele lexicale, ortoepice sau ortografice recomandate într-un anumit context lingvistic.

Revenind la întrebare formulată, mărturisesc, în premieră, că am pe masa mea de lucru într-o formă cvasi-finalizată o lucrare intitulată sugestiv „Capcane ale limbii române” în cuprinsul căreia încerc să atrag atenția asupra acelor dificultăți prezentate mai sus, să le comentez și să formulez soluții adecvate, valorificând și nuanțând informațiile din lucrările anterioare, precum și cele din bibliografia consultată, dar mai ales sugestiile/norme stabilite de noul DOOM3, apărut la finele anului 2021. Credem că această lucrare este utilă, în egală măsură, elevilor de gimnaziu sau de liceu, viitorilor candidați la diferite concursuri și examene de admitere, persoanelor publice prezente pe micile ecrane sau la radio, care își propun să-și amelioreze performanțele lingvistice, dar poate fi, în același timp, de o reală utilitate pentru profesori, care pot găsi aici sugestii pentru munca de predare și de cultivare a limbii, precum și celor care tratează cu ușurință problemele vorbirii și scrierii corecte în limba maternă, socotindu-le prea banale pentru a constitui un subiect vrednic de atenție, deși felul în care vorbim și scriem în societatea de azi merită să fie luat în considerare. Am contactat câteva edituri din țară, care s-au arătat interesate de acest proiect, dar până în prezent nu am primit un răspuns. Pe cont propriu nu o pot tipări, iar la demersuri referitoare la posibile sponsorizări nu mă prea pricep. Vom mai vedea! În curând va veni primăvara, voi avea timp suficient să mă ocup de mica noastră grădină, cu câțiva pomi fructiferi, dar cu foarte multe și variate flori (mai ales lalele și trandafiri) – o mică țară olandeză! Veniți să o vedeți și să o admirați în luna lui Florar!

7. Doresc să vă spun că personal am fost impresionat de aprecierea jurnalistului Ion Trif Pleșa în legătură cu preocupările dumneavoastră în domeniul lingvisticii, respectiv „Acum, Km zero al gramaticii limbii române se află la Țepu și poartă numele Gh. Vasilache”. Cum interpretați acest lucru?

– Într-o asemenea împrejurare, dumneavoastră ce răspuns ați da?! Sigur că m-am bucurat când am citit în „Viața liberă” (2005) recenzia favorabilă făcută cărții recent apărute. Același sentiment l-am încercat citind comentariile făcute de colegi de catedră din județ sau din alte locuri din țară. M-au impresionat în mod deosebit rândurile scrise de un renumit profesor din Cluj (Ilie Rad), pe care nu l-am văzut niciodată și care s-a bucurat enorm că astfel de realizări sunt posibile nu numai în cunoscute centre urbane, ci și în îndepărtate ținuturi rurale „fără biblioteci bine puse la punct”, dar „cu oameni care sfințesc locul”. Vreau să subliniez faptul că toate aceste împliniri au fost posibile grație sprijinului, al înțelegerii familiei mele: al soției (Maria) și al celor doi copii (Dan și Cristina), care m-au susținut și m-au încurajat. Le mulțumesc și pe această cale. Ele au izvorât din dragoste pentru profesia aleasă, pentru toate generațiile de elevi cărora le-am fost dascăl și pe care i-am iubit când îi laudam și chiar atunci când îi sancționez cu speranța unei îndreptări. Nu întâmplător pe coperta interioară a cărților publicate stă scrisă dedicația: Elevilor mei de ieri, de astăzi și de mâine.

8. Am citit cândva câteva frumoase și înălțătoare gânduri mărturisite de dumneavoastră și consemnate într-o publicație gălățeană. „Vatra” parcă se chema. Scriați acolo că, de-a lungul carierei didactice desfășurate timp de câteva decenii, ați văzut în elevi nu numai „un vas ce trebuie umplut, ci, mai degrabă, o vatră care mereu trebuie încălzită, căci idealul unui dascăl adevărat este transferul de flacără sufletească”. Dacă nu vă deranjează, v-aș întreba dacă cei pe care i-ați format și care acum sunt oameni maturi, vă mai contactează, dacă vă mai transmit mesaje de sănătate sau au uitat cine le-a fost dascăl.

– Complexă și sensibilă întrebare. Am fost la catedră timp de 44 de ani. În 2011 am părăsit școala cu conștiința împăcată că mi-am făcut datoria. Au rămas în urma mea multe generații de școlari cărora am încercat să le sădesc în suflet respectul pentru cuvântul rostit sau scris. Au devenit, peste ani, medici apreciați, ingineri, economiști, farmaciste, cadre didactice bine cotate sau muncitori specializați în diferite meserii. Noi, cei din cancelarie, am dăltuit piatra, ceilalți colegi de la alte forme de învățământ

au șlefuit opera. Pentru a răspunde la întrebarea dumneavoastră, dați-mi voie să vă povestesc pe scurt o întâmplare petrecută în urmă cu opt-nouă ani. Mai precis, în primăvara anului 2014 postul de televiziune Antena 3 a organizat o competiție/ un concurs intitulat Liga profesorilor excepționali la care s-au înscris sau au fost înscrși peste 500 de cadre didactice din toate colțurile țării. Nu am dorit să mă înscriu, conștient de faptul că proveneam dintr-o mică școală rurală, cu modeste posibilități de afirmare. O fostă elevă de-a mea (G.O.) m-a înscris, iar eu am acceptat cu greu ideea. O comisie de specialitate a selectat mai întâi 20 de dosare, din care la o nouă triere au rămas doar 10. Clasamentul final al celor 10 competitori s-a făcut în urma voturilor/ mesajelor

transmise din teritoriu. Eu am primit 1800 de voturi însoțite de admirabile mesaje de susținere, multe dintre ele provenind de la foștii mei elevi. M-am clasat pe locul al V-lea, obținând o mențiune. Era o performanță care m-a bucurat enorm, pentru că nu e lipsit de importanță să fii nominalizat alături de colegi provenind din mari orașe precum Craiova, Brașov, București, Galați. Cei cărora le-am stat în fața clasei nu m-au uitat! Le-am mulțumit tuturor și mă bucur și astăzi când, după ani, ne mai întâlnim și ne strângem mâinile cu mulțumiri reciproce.

Puteți consemna unul dintre mesajele primite cu această ocazie. Puteți citi și alte mesaje tastând pe Google Gheorghe N. Vasilache și veți găsi mai multe ferestre. Una se referă la evenimentul despre care v-am vorbit.

„Ați fost, sunteți și veți rămâne pentru noi modelul profesorului care, așa cum spunea Nicolae Iorga „este aidoma soarelui, nu în măsura în care strălucește, ci în măsura în care luminează”. Ați luminat mintea și sufletul atâtor generații de elevi care chiar dacă nu au avut ocazia să vă mărturisească, vă datorează ceea ce sunt și vă mulțumesc pentru dăruirea cu care ați făcut-o. Toate acestea au fost posibile pentru că ați făcut din profesie o misiune, așa cum doar conștiințele înalte o pot face. După un asemenea demers, sunteți pentru noi, cei ce am avut prilejul de a vă avea dascăl, un om foarte bogat, căci puțini sunt cei ce se pot mândri cu respectul, recunoștința și iubirea a mii de oameni. Și pentru că toate acestea „trebuiau să poarte un nume”, cum ar spune Marin Sorescu, noi, elevii tuturor generațiilor pe care le-ați format vă numim Profesor Excepțional. (Poroșnicu) Darmon, profesor la rândul-i.”

9. Ce legături mai aveți acum cu școala din Țepu? Sunteți din când în când invitat la activități, pentru că, după cum se spune, unii se mai reîntorc la „locul crimei”?

– Aici e o „poveste” aproape generală. Atunci când se schimbă „garniturile”/ echipele, nou-veniții se înscăunează în birouri elegante și încearcă (de foarte multe ori chiar reușesc) să-și construiască o aură de șef, bazată nu întotdeauna pe o competență autentică, pe o solidă cultură didactică, verificată în timp, ci minimalizând sau punând sub preș realizările celor de dinainte. Prezența acestora în școala pe care au slujit-o vreme îndelungată i-ar deranja. Poate din sfială sau poate din teamă. Ar aduce cu ei o umbră la adăpostul căreia ar trebui să se pitulească. În mare parte „povestea” de mai înainte este valabilă și pentru școala noastră. Pe scurt, nu am fost invitat la nicio activitate, la nicio festivitate (de început sau de sfârșit de an). Nici eu, nici un alt coleg de-al meu nu ne-am mai întors la „locul crimei”. A fost o încercare timidă, inițiată în urmă cu câțiva ani de o fostă elevă de-a noastră, acum cadru didactic respectabil la Liceul Agricol din Tecuci, de a invita la o masă rotundă trei generații diferite de slujitori ai școlii în preajma sărbătorilor de Crăciun. S-au împărtășit amintiri emoționante, experiențe, gânduri. A fost o atmosferă plăcută, asortată cu o cafea sau o ceașcă de ceai fierbinte. Din păcate, a fost singura activitate! În semn de apreciere, îi consemnez și numele organizatoarei: Rugină Mihaela.

10. Domnule profesor, în titlul pe care îl voi da interviului voi folosi sintagma Un cadru didactic stimat de oamenii de cultură. Știu că sunteți o persoană mult respectată la nivel județean și chiar național. Dovada concludentă sunt titlurile cu care ați fost răsplătit și despre care am vorbit. Numele dumneavoastră l-am găsit în lucrări științifice valoroase semnate de Traian Nicola, Vasile Ghica sau Ștefan Andronache (Monografia Tecuciului). Cărțile semnate de dumneavoastră sunt în multe biblioteci din țară. La nivel local ați fost onorat măcar cu vreo mențiune?

– Acum apele se despart. Suntem la poluri opuse, pentru că de-a lungul anilor nici o autoritate locală nu a pomenit nimic despre ceea ce am făcut sau am scris. Preocupați probabil cu problemele gospodărești comunale, „edilii” nu au pus temei sau au pus, dar la degetul cel mic, pe manifestările mele științifice, călăuziți de zicerea: Ei, și ce dacă a scris? Cine mai citește azi? Poate că o vină o port și eu pentru că nu m-am oboșit să-mi clamez rezultatele. M-am călăuzit tot timpul după zicerea lui N. Iorga: „Fă-ți datoria totdeauna. Oricând va fi cineva care să te vadă: Tu Însuși!”. Să scurtez vorba: „Cine are ochi să vadă, iar cine are urechi să audă!”. Închei spunându-vă că a fost o mare plăcere pentru mine să vă cunosc și să discut cu dumneavoastră despre aspectele de viață la care v-ați gândit.

Zile de iarnă

► Nona NISTOR

ESEURILE ADOLESCENȚEI

LUMINA

Și-odată cu ultima frunză udată-n lacrima ierbii, se duse toamna...o vreme brutal mai rece, stinsă și acoperită-n gheața iminent abstractă, mocnea prezentă sub calda voioșie a ochilor, înfățișând, azi, taina iernii. Fusesem mult absentă și pierdută într-o lume, parcă, fără nuanță, nedefinită în intenția culorii, dar azi, azi când totul dispărea, părăsea fondul obsesiv închis, o dantelă fină, nesfârșită se așeza domol, în pâlpâiala fulgilor stângaci, în cea mai elegantă, uniformă și compactă aripă ocrotitoare... pierdea din greutate, din închegarea cenușului de odinioară, se contopea în diafan, neutralizând puterea dominantă, crescând continuu o forță tămăduitoare, rupând și înlocuind tegumentul vlăguit de-atâta disipare, stingându-se în timida facere de mâna a ilustrului nocturn. În vânzoleala tulbure de-afară, interiorul troienit în propria voință, cutreieră acum în alte lumi, spre zări necunoscut mai multe, în brațe lasciv mai prihănite.

Lumina purpurie se oglindea curat în suflul înghețat de Jos, urca și cobora iar fulgii ei înalți, punând imperialul spirit de iertare în ieslea pângărită-a omenirii. Sfios, angelicul topea formalul, umanul deghizat al vieții lor, ce sub mișcări impetuoase, în cruda ei putere, stratifica restul de divin, culoarea de candid, subconștient urmând o încheștare definită a brațelor mărite-n încercare. Imaginea se stinse în uitare, în falsa amintire a ceea ce numim trecut, iar pulsul ce cadra tabloul se lamenta la repetiție, la echilibrul compromițător, ce-aduse mult obișnuința, și chiar indiferența omului de rând, simplu trecător

pe drumul iernii, simplu vânzător de vise-n valea Crăciunului.

Vindeau prea scump, prea ieftin plăsmuiri constante de persoană, inerte gânduri repezite, uitări atinse-n voluptate, ce ani au prins în ființa aceea, dar care-acum se ridicau în cel mai bun produs pentru vitrină - năzuința. N-avea nevoie de nimic ca să existe, trăia doar pur și simplu din rațiunea de-a trăi, orice o alimenta în nesfârșita goană după suflete, și termina când ultima din ele părăsea obișnuința. Lumina cadra din nou fiorul sărbătorii, vădit mai pală și uscată viața noastră în încercarea de-a trăi, Crăciunul inuman lăsa candidul printre noi, spăla păcatele prea multor vieți murdare, urcând spre Paradis lumina, învierea freamătului de a fi; în gestul lui sălbatic de-a potoli pornirea, în rușinoasa forfotă de griji, umil în fuga lui nedeslușită, frumosul aducea Crăciunul, sclipirea dătătoare de speranță maselor de păcătoși, de care se atâră viguros

dorința de a fi mai buni în uniunea sufletelor ce se-adună, mai iertători în împletirea lacrimilor ce se varsă...carnal, ne-am alipit de pofta hranei, ce se-ntoarce credincios mai multă pe mesele oricui, carnal, ne-am încheștat în vioiciunea nelipsită-a dansului lumesc, încredințând nesuferit uitării busola orientării noastre - fericirea, carnal, ne-am contopit în zarea nemulțumirilor continue, în lupta grea, satirică a propriilor fapte, unde ea se-ntoarce liniștit, potrivnică dorințelor din noi, creând deconectare de putere...carnal, n-am dispărut. Ne pângărim în lăcomia deșertăciunilor cuprinse

în otrava mândriilor necontenite, ce ajung grăbit, chemate în strigare, să-ți înghită până și dorința de-a vrea să te transformi, până și inocența gândului smerit, acolo unde ordinea schimbată plănuiește înjosirea ta în imoralitate.

Chivotul luminii se coboară, însă, an de an, zi de zi la ușa celor rugători, preschimbă bogăția în taina cea mântuitoare mai bună, și lasă inimilor zăvorâte calea ce duce sufletul la templu, la simțirea cea dumnezeiască.

Iertarea-și spală curăția în spuma aburindă de afară, căci patima dorinței și naivitatea, te-au preschimbat, slugarnic, într-un monstru bucurat doar la electricul ce umple bradul, răcit la suferința zilnică a altora, stingher la ajutorul pe care tot două mâini mai norocoase l-ar putea jertfi amărăciunilor din jur. Divinul se preschimbă, îmbracă altă formă, mai simplistă în atingeri, spre cunoștința omului, etern rătăcitor în drumul poftelor deșarte, își pleacă mantia greoaie spre ușurința în care se ascunde bucuria, se-ncolăcește de-a lungul inocenței tale și roagă, în genunchi, răbdare, răbdare pentru El, pentru timp și viața, ce sânguinos se scurge în fața propriilor ochi, în fața propriilor oase, neclintite în uitare. Frumosul se înveșmăntează în slăvire, în ludica păstrare a simțului de sărbătoare, în primul gest de fericire al celui mai nenorocit din ei, în ultimul, și strâns, surâs al omului bogat...lumina se coboară, însă, pentru toți, străbate viforul păcatelor, drumul gândului greșit, poteca intenției viclene, și-ajunge credincios la noi, la fiecare dintre noi, la sufletul lăsat candva în grijă, în simțul datoriei în care-ar trebui să-l creștem.

Nu, gheața n-a venit să stingă, să răcească, ori să împietrească pornirea cea dumnezeiască, ce rar renaște-n omul acesta plin și depravat, ci să crească în răceală căldura inimilor zăvorâte în credință, patima cea arzătoare în căutarea bucuriei și să preschimbe încrustarea Crăciunului din bogăția în material și efemer, în cea mai cuprinzătoare simțire a Treimii, coborâte-n Pruncul cel Izbăvitor.

La geamul înțesat de flori puternic împletite în modele felurite, aburi rotofei se adunau neobosiți, suflând pătrunzător ecoul nerăbdării, zbenguiei de copil neferecat în grija zilelor de mâine, neimpresionat de vâlva de acolo, uimit de fastul luminilor dansante, ce se perindă (parcă) prima oară în fața ochilor, de linia vioaie a sunetelor de afară, de caleștile pornite din celest spre pământescul „eu”, de staniolul mândriei de creștin, participant la sărbătoarea Nașterii, de completa imagistică a stelei ce vestea Pruncul, de toate mărunțelele imagini ce azi dau startul unei goane excesiv materiale, dar rezumându-se la a înmâna copiilor lumina, celor care rodesc sămânța adevărului în slava Tatălui, în slava vieții.

În repetata lor mișcare, fulgii se rostogolesc poznaș pe doi obraji uscați și roșii ai unui băiețel înfrigurat, ce curat zâmbește peste grija sărăciei în care viața i se desfășoară; și pentru el patina timpului și-a spus cuvântul, prin două riduri neiertătoare și adânci, prin asprimea mâinilor, veșnic reci, neîncălzite în puterea siguranței, prin tremurul continuu al picioarelor, ce se ascund în umbra unor țesături desprinse, prin greutatea cu care-și trage corpul mic din urmă, prin stângăcia cu care încearcă să-și ascundă lacrimile, prin incorecta soartă ce i-a fost lăsată în brațe...Lumina, însă, i-a adus copilul înapoi, i-a înghețat durerea și necazul, i-a dezghețat surâsul de copil, însăsmânțându-i fericirea în durere, ce-

ar vrea să și-o păstreze veșnic pentru el...Nu încetează să-și ridice ochii migdalați, frumoși, spre măreția cerului, să urmărească cu privirea împreunarea fulgului cu neaua, să caute-ntre palme, ori pe haină copiii iernii, fulgișorii, să bată din picioare pentru a se feri de frig, pentru a sta mai mult în mijlocul spectacolului „de acolo!”. În ochii lui deschiși, deșertăciunea-și pierde sensul, busola, propria orientare, decăderea, înțelesul de a-i urma, și totul se unifică în lacrima ce-i cade frântă în tăcere, își urcă iarăși mâinile spre cer, și două brațe primitoare îl trag în seama renilor ce zboară doar pentru cei smeriți, însuflețiți în căutarea adevărului. Îi este cald acum, sub pătura

mai groasă decât pantalonii lui, în harul vorbelor duioase, rostite către el de însuși „Moș, care vine an de an în misiunea împărțirii de lumină, bucurii și slavă, dar care anu-acesta n-a uitat de mine și de dorința mea de-a fi mereu în nori, pe lângă el.”

„Unde s-a dus, oare, lumina zilelor din urmă? Unde se ascunde cunoștința adevărului, puterea sacrificiului ori jertfirea sinelui? Se ascund sau le ascundem? Le vrea Mântuitorul necuprinse de mintea omenească, neatinse de palme întinate? Le-am primit sau ne luptăm împotriva lor?” Sunt întrebări ce nici magia Lui, nici frumusețea cadrului ce se varsă înspre lume, nu le pot dezvălui, ce trebuie descoperite cu tandrețe și dorință, cu foc și dăruire, căci altfel, timpul ți le fură în uitare, ți le trece în nepăsarea infinită, prin care pierdem trenul împlinirii. Sunt întrebări ce se agață viguros de tine, de mine, de oricine, care își caută izbăvire în taina răspunsului, ce frământă ființa omului interioară; o rod în neștiință până când își află căutarea, menirea pentru care să existe, pentru care să mențină rațiunea de a fi. Târziu găsesc o alinare, o rană pe care să o îngrijească, căci sunt, adeseori, izbite și alungate, înlocuite cu ierarhia socială ori materială...ajung în luptă, în bătaia focului care devine iminent, alături și fug de ele, devin umbre, pete, plâsmuiți încețoșate, păstrând doar miezul de odinioară, părăsesc nedrept propria formă, dispându-și conținutul, și ard în propria cenușă, în propria esență, ce altădată se înmulțea. Cresc în ele puterea, fad transmit creația, o îngărădesc și o usucă în matca patimii, predând-o visului, se înfiripă în idei, îndrăznesc și zboară, întreabă și devin, răscolindu-și astfel vânzoleala gândului, care își intersectează drumul cu al lor, se amestecă în etern, revin și caută răspunsuri, coboară și se răvășesc, pierzându-se de sine, de scopul pentru care-au fost create. Se izbesc de ușile închise, la care, cândva, erau chemate, la inimile zăvorâte în teama de fi cu ele, căci neavând putere să primim, închidem, lăsând pierdută bunătatea într-o lume demult apusă... Așa răspunse copilul, când Moșu' l-a-ntrebat de ce e lumea tristă și nefericită, de ce clipec și merg nepăsător în față...nici el n-a înțeles cuprinsul fascinant al suflului ce tremura pe el, dar a găsit în vorba lui o iesle caldă, primitoare, ce aștepta doar darul potrivit să-i înmulțească viața, să-i oblojească rana abandonului, a sărăciei, foamei și durerii, pentru care îndura destinul. Nu îndrăznise să se plângă, să-și vaite ori să-și vândă-amărăciunea în mâinile bogaților, nu îndrăznise să se bucure ori să surâdă vieții, ce uneori era prietenoasă...știa că sora lui mai mică

pățimea mai mult, fără ceea ce primise el, lipsită de mâncare, de haine, sau siguranță în mâinile părinților, fugea pierdută să-și găsească frățiorul, care îi fusese luat, furat din bucuria ei.

Nimeriseră într-o vale albă, sclipitoare, frumos lucrată în dantele, unde perle sublime în unicitatea lor oglindeau trăsura zburdalnică a Moșului, privirea pierdută a unui băiețel, ce-și caută micuța soră. Îmbărbătat de Moș, coborât în valea lucitoare, privea la frumusețile utopice, fidele propriei imaginații; în trupul firav și necopt, dar alipit în înălțimea firii transcendente superficialului, vădit deschisă în primirea ascultării, copilul privea cu nesaț bogățiile, acum reale, materializate sub ochii lui zglobii...nu îndrăznise, în simțirea lui smerită, să ridice capul, să ațintească uneori privirea către cer, așa îl învățase viața; dar tot viața, răzgândindu-se, l-a cuprins în mâini, purtându-l în cea mai minunată vale a fericirii, fără grija tristeților de-Afară...dar pentru el, surioara lui lipsea.

Ajunseră în fața unui tron învăluit în aburi grei de lumină, ce ascundeau o voce gravă, dar blândă, iertătoare, ce părintesc i-a zis: „Apropie-te!”, iar copilașul, împins de ultima atingere a Moșului cel drag, captat în ultima privire-a renilor vioi, păși întru lumina Tatălui Ceresc.

Pe neaua acum rece, compactă și stingheră în așezarea ei, în pâlpâiala neoprită a luminilor, în fuga neobosită a mulțimilor, în zgomotele indolente de Afară, doi pași micuți, sfărmași în nepăsarea lor, se auzeau apropiindu-se de cel ce pentru două luni fusese doar al ei... fusese frățiorul și lumina ei.

Cursa de noapte

► Violeta IONESCU

PROZĂ

FURTUNĂ LA NICOMEDIA

În luna Aphroditei - Aprilie, cum l s-a zis mai apoi - cea mai frumoasă lună a anului, unii nu-și găsesc liniștea până nu iscă furtuni. Dioclețianus nu credea că există argumente suficiente pentru a-și asuma răspunderea unui masacru, cum sugera Galerius că e gata să facă. Nu-i nimic, Caesarul va înlătura acest neajuns, căutând alte mijloace spre a-l convinge pe bătrânul confuz și excesiv de prudent. Și argumentul nu întârzie să apară. Din Melitene și Siria începeau să se ridice uzurpatori. Soldații din Seleucia și-au proclamat un tribun împărat, care pe deasupra pare că era și creștin. E ușor să transformi nemulțumirea unui pâlț de armată într-o problemă majoră de stat, în care să fie implicați și creștini gata să se răzbune!

Furtuna lui Aprilie nu s-a lăsat mult așteptată. Într-o noapte, un vânt uriaș izbi cu putere țărml Bithiniei. Cerul se lumina amenințător și bubuituri cumplite se prăvăleau din abis, cutremurând pământul. Se pare că însuși Măritul Jupiter Tonans tuna și fulgera, supărat pe nimicnicia pământenilor. Eol răscolea și el marea, măturând cu valuri uriașe ambarcațiunile legate de țarm și scufundându-le pe cele din golf care nu se ținuseră la distanță unele de altele.

La ora stihilor dezlănțuite, nicomidienii se baricadaseră îndărătul ușilor și ferestrelor și niciun câine nu mai era pe stradă. În lumina înfricoșătoare, cocioabele și palatele strălucesc la fel. Uneori, în urgie, nu se știe care sunt mai vulnerabile.

Palatele palatului imperial din Nicomedia, distincte și continue, alcătuiau reședința unde fiecare suveran își avea apartamentele și Curtea sa. Ansamblul era un Palatin improvizat. Fulgerele care brăzdau cerul în noaptea aceea s-ar fi zis că s-au concentrat toate asupra zidurilor lui înalte, gata-gata să le străpungă.

Dioclețianus se plimba neliniștit pe coridoarele lungi când, în lumina orbitoare a unui fulger, îi apărură în față Isihus, Petrus și Migdonius... Vedenia îl țintui în loc. Ar fi vrut să strige, dar fețele cunoscute dispărușeră. Un muget puternic și pocnetul tunetului zgâlțâi ferestrele. De undeva se

auzi un strigăt, apoi un vuet cuprinse toate sălile: Arde! Arde Palatul! Foc! Săriiiiți!

Focul s-a aprins instantaneu, se pare că de la trăznet, în aripa dinspre nord, aproape de apartamentul lui Dioclețianus și, în scurtă vreme, până să se dezmeticească slujitorii, flăcările se întindeau cu repeziciune, mistuind flămânde draperiile coridoarelor, învăluind în fum și aprinzând exedra și peristylul.

A fost repede înăbușit, dar Galerius nu a ezitat să profite de situație și să-i acuze pe creștini că au atentat la viața suveranului.

- Dacă nu ei, care ne sunt dușmani, atunci cine?

- Prea Mărite, a fost un accident, focul a venit din cer! Un trăznet a lovit palatul, interveni eunucul Dorotheus, îngenunchiind la picioarele lui Dioclețianus.

- Ai auzit, Galerius?

- Un accident sau orice altceva. Dacă nu ei au pus focul, s-au pus în slujba lui, ceea ce e și mai grav. N-au mișcat un deget, au profitat de situație! Luminăția Ta, vezi bine că dușmanii mișună peste tot. Pemite-mi să-ți spun, tată socrule - adăugă el în grabă, ținându-se cu greu după Dioclețianus care aproape alerga dintr-o sală în alta - că palatul e plin de creștini și că... ei, împreună cu coreligionarii lor dinafară, au pus la cale un complot, grație căruia noi doi trebuia să pierim în flăcări! În sfârșit, să mulțumim zeilor că ne-au salvat, arătându-ne totodată și adevărata față a „loialilor” noștri. Le-ai dat prea multă libertate, dar Acești oameni nu mai trebuie tolerați, sunt dușmani publicii!

În ciuda fineții sale de politician experimentat, Dioclețianus era prea agitat atunci ca să se gândească la un complot. Furia îl cuprinse și porunci ca toți domesticii palatului să fie supuși torturii. El însuși participă la caznele slujitorilor săi, privind cu ochi uscat cum membrele lor se contorsionau sub acțiunea cleștilor încinși.

Porunci ca toți magistrații de la curte să fie chenmați, pentru interogatorii. Și întrebările curgeau, ca ploaia după ploaie. Hierocles guverna acest

festin. Venea să pună gaz peste foc cu o istorie citită din Titus Livius, neprecupețind niciun efort pentru a-și etala erudiția:

- Într-o zi, Templul Vestei era să fie cuprins de flăcări de la niște case incendiate în apropiere. Toată Roma s-a alertat, fiindcă tot viitorul Imperiului era periclitat în acel moment, dacă Templul sacru al Vestei ar fi fost numai atins, nicidecum distrus! După ce pericolul s-a depărtat, senatul a propus consulului investigarea cazului și au început să fie căutați vinovații. Providența i-a scos în lumină aproape imediat, fiindcă s-a dovedit că atunci se aflau în oraș câțiva cetățeni din Capua, cu care Roma era în rivalitate. Ei bine, n-a mai fost nevoie de alte dovezi. Senatul a decis că ei erau vinovații, dintr-un raționament fără cusur: „Un incendiu ne-a amenințat căminul! - au spus ei. Un incendiu care era să sfârșească mărirea noastră și să stavilească destinele noastre nu a putu fi aprins decât de mâna dușmanilor noștri cei mai de temut. Or, nu avem dușmani mai îndârjiți decât capuanii, care se văd acum încolțiți din toate părțile”... De data aceasta, este clar că numai creștinii au atentat la viața împăraților care fac legile cu putere divină împotriva lor și veghează ca ele să fie aplicate fără cusur! Cine, dacă nu ei, cei mai perfizi dușmani din interior, să dorească nimicirea ordinii de stat? Au atentat la viața împăraților, încercând prin acte de răzbunare să zădărnicească însăși măreția imperială, simbolizată prin acest edificiu fără egal!...

Întăritat, Galerius alimenta și el mânia socrului său, nelăsându-i nici un răgaz să reflecteze și să se calmeze. Suprasolicită în așa măsură nervii lui Diocletianus, încât acesta nu-și mai dădu seama că, de la interogatoriu, tocmai slujitorii Caesarului lipseau...

Dorotheus și Gorgonius, domesticii lui Diocletianus din garda personală cu grad de *praepositi cubiculi* - mari demnitari! - s-au bucurat întotdeauna de încredere și cinste la Curte. Niciodată nu au dat vreun motiv de nemulțumire stăpânilor lor, care se purtau părintește cu ei. Dorotheus, mai ales, de o cinste ireproșabilă, a fost cel mai devotat împăratului. La fel și în Gorgonius. Dioclețian avea deplină încredere în ei.

Ei bine, tocmai ei au fost supuși la multiple torturi, să mărturisească cine a pus focul la palat și ce complot se pregătea înafară împotriva împăraților. Insistențe fără sfârșit și fără niciun rezultat. La urmă, și-au dat suflul, sugrumați. La porunca lui Diocletianus, acestor foști slujbași împărătești li s-a pregătit o înmormântare onorabilă. Numai că, la insistențele lui Galerius, care nu era de acord cu o cinste atât de mare acordată unor proscrisi și, mai ales, de teamă ca mormintele lor să nu devină loc

de pelerinaj și să înceapă să fie cinstiți ca martiri, așa cum s-a mai întâmplat și cu alții, la Smirna, la Lungdunum, ori la Vienne, a poruncit ca trupurile lor să fie scoase din morminte și aruncate departe, în mare.

Marea mea mirare este că mâinile lui Diocletianus parcă erau legate. Dar și mintea parcă i se încețoșase. Nu mai vedea, un mai auzea, un mai știa, nu mai putea face nimic.

Cu toate astea, nu lua nicio măsură radicală. Drept pentru care, la cincisprezece zile de la primul incendiu, a izbucnit un al doilea, de data aceasta din senin.

- Uite ce se întâmplă, când criminalii rămân nepedepsiți!, urla Galerius pe sălile palatului, să-l audă toți. De data aceasta, zise, adresându-i-se direct Augustului, cred că nu te mai îndoiești cine sunt făptașii. Dacă nici acum nu iei măsuri împotriva lor, eu să știi că plec. Da, plec! Nu vreau să fiu răspunzător pentru viața Augustului meu... Plec chiar acum din palatul unde liniștea și siguranța au plecat demult - ceea ce te-aș sfătui cu profund respect să faci și tu, tată socrule.

- Ce spui? Să părăsim palatul? Ce vorbe sunt astea? Și unde pleci tu așa, pe nepregătite, dacă-mi dai voie să te întreb?

- Dacă vrei să rămâi și să continui ancheta, e cel mai înțelept mod de a nu te lăsa cuprins de slăbiciune. Eu refuz să locuiesc în aceeași incintă cu nelegiuții, complici și unelte ale barbarilor ori ale „simpaticilor” noștri prieteni sirieni și armeni!

Plecarea lui Galerius nu era chiar așa, pe nepregătite. Obiceiul lui de a se face „nevăzut” când „treburi importante reclamau prezența sa în alte locuri” ținea destui slujitori în alertă, gata oricând să încarce în carele de călătorie lucruri de imediată trebuință. La nevasta lui, Valeria, nu se gândea niciodată. Demult, Valeria nu mai intra în socotelile lui, mai ales cele de deplasare de la o destinație la alta, unde-l chemau treburile urgente ale statului. Nici de data aceasta nu-și făcu vreun proces de conștiință că o părăsește într-un palat „nesigur”. Nu-l interesa decât în măsura în care i-l încredințase pe fiul său, Candidianus, carea acum avea 7 ani, și doar datorită lui, soția Caesarului mai avea privilegiul să-l vadă la față din când în când. Dacă pericolul ar fi fost într-adevăr real, Candidianus s-ar fi aflat, desigur, printre bagajele sale. Dar Galerius plecă precipitat și nu mai găsi timp să-și ia rămas bun nici de la fiul său. Sau uită, pur și simplu.

Insistența cu care acuza creștinii, ca și abilitatea cu care își scutise slujitorii de la anchetă, ar fi atras atenția oricărui observator lucid. Dar unde mai era loc pentru luciditate, în atmosfera aceea de teroare, alimentată de amenințări? Diocletianus

părea să nu se îndoiască de loialitatea Caesarului său. Frica aparține bătrâneții. Dar bătrânețea, credea el, este încă străină firii hotărâte a întemeietorului Tetrarhiei - nu și mădularelor sale. Se ridică cu greu din fotoliu și porni, cu mâinile la spate, să cutreiere prin săli și prin gânduri: „Nu, nu este vorba de credulitate. Singurul lucru de apărut acum este viața împăratului... Galerius a vorbit de „inamici publici”. Dar nu el mi i-a ridicat în cap? Și a pus astfel problema: eu sau ei. Nu „la orizont”, ci în propriul meu palat se țese o conjurație... Toată opera mea de până acum poate fi dată peste cap. Tetrarhia poate fi năruită, înainte de a se impune ca cel mai bun sistem pe care l-a avut vreodată Imperiul. Cine îndrăznește să dărâme edificiul înălțat cu atâta trudă, timp de 18 ani? Cine vrea să strice mecanismul, înainte de a produce, prin efectul mișcării create, o succesiune pertinentă, siguranță și stabilitate? Cine este adevăratul cap al acestei răzvrătiri? Clerul creștin?... Domesticii săi? Demnitarii și funcționarii botezați în noua religie, proveniți din tot statul și de toate rangurile, „infiltrați” în locuința imperială?... Galerius s-ar putea să aibă dreptate. Ei, mai întâi, domesticii, trebuie să fie puși să-i jure credință. Începând chiar cu Prisca și Valeria! „Nu voi admite ca cei mai apropiați ai mei să completeze împotriva mea!”

În sfârșit, acum știa ce avea de făcut. Lăsa la o parte ancheta asupra incendiului și porni ancheta împotriva religiei. Pe cât a fost de tolerant și de înțelegător, pe atât va fi, de acum înainte, de neiertător și de hotărât să apere viața, nu atât a sa, cât a persoanei sacre a împăratului, cu orice preț. Îl chemă pe Eusthenius și-i dă:

- Toți locuitorii palatului imperial, precum și toți locuitorii Nicomediei vor sacrifica zeilor. Creștinii

care vor renunța la aberația lor, își vor demonstra implicit și nevinovăția. Cei ce se vor încăpățâna să persiste, se vor recunoaște vinovați de conspirație împotriva persoanelor sacre ale împăraților și vor fi pedepsiți drept criminali! Să aleagă între bici și roată! Și dacă sunt nehotărâți, să li se aplice amândouă!

Galerius putea fi mândru de succesul său. Vărsarea de sânge, evitată cu destulă grijă la semnarea primului edict, devenea inevitabilă.

Palatinii comentau:

- Ne întorcem de unde am plecat. Nero redivivus! Cei ce se vor recunoaște creștini, se vor autodenunța și ca incendiatori și criminali!

- Și Galerius a fugit. Lașul!

- N-a uitat să-și ia și slujitorii cu el, ca să fie sigur că nu suflă nimeni o vorbă.

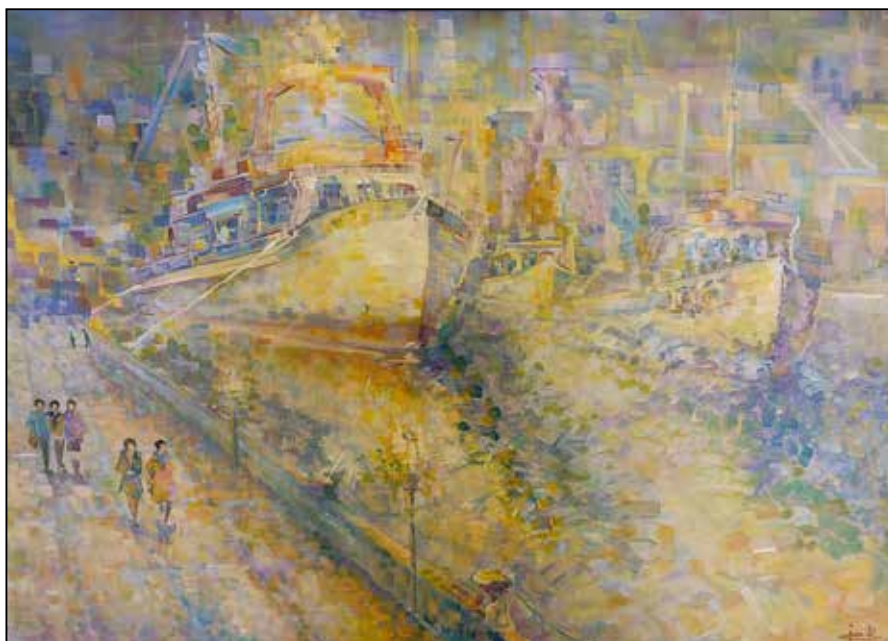
- E ca și cum n-ar fi plecat, de vreme ce a lăsat în urmă instrucțiuni precise.

- A aprins un foc pe care Diocletianus nu-l mai poate stinge.

- A „plecat” e un fel de a spune. Acest om, gata oricând să ardă o biserică, cu riscul de a incendia un cartier sau un oraș, nu se reculege atât de ușor după ce-și compromite dușmanul.

Nu-mi aduc aminte dacă Galerius și-a sărbătorit Decennalia în anul acela la Calendele lui Mai, probabil că dacă a făcut-o a fost într-un cadru restrâns. Atâta ură și moarte a stârnit în juru-i, că nu știu dacă cineva se mai putea bucura de ceva. Probabil prietenii de băutură, fiindcă allora un le pasă cine le toarnă vinul pe gât. (Va urma)

(Fragment din „Dioclețian între apoteoză și blestem”, Ed. PHOEBUS, 2022)

Luminile
șantierului

► Marin NĂSTASE

ISTORIE

ALLEGRO, MA NON TROPPO

1. Un succes istoric

Pe 29 nov. 2013 a fost parafat la Vilnius Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Terenul apropierei Rep. Moldova de UE a fost pregătit de cancelarul Germaniei, Angela Merkel, care nu a mai suportat atitudinea Rusiei și comportamentul ei de interminabil război rece. Ca urmare, Comisia Europeană a venit la Vilnius cu o propunere surprinzătoare: eliminarea vizelor de acces în spațiul comunitar, pentru cetățenii moldoveni.

Desigur, acest eveniment poate fi considerat un succes istoric pentru Republica Moldova, care i-ar putea croi o soartă europeană, acordul de la Vilnius fiind o trambulină de lansare a bieteii fiice a României pe calea adevăratei INDEPENDENȚE, aducându-i mult visata bunăstare dorită de veacuri.

Să recunoaștem că s-a ajuns aici datorită unei conjuncturi favorabile a politicii europene, la care a contribuit din plin, evident fără voie, nefasta atitudine agresivă a Rusiei, cu mijloacele sale tradiționale de intimidare, contracarată de Comisia Europeană cu mult curaj, când a hotărât „libera circulație a moldovenilor în Comunitatea Europeană”. Apoi, trebuie menționat că în Rep. Moldova a venit la putere o coaliție pro-europeană care a purtat negocieri fructuoase cu C.E. încă din anul 2010. Nu încă în ultimul rând trebuie subliniat și rolul pozitiv al politicii externe românești în cadrul C.E., care a netezit terenul de asociere a Rep. Mold. cu U.E.

2. Zodia Euforiei

Rezultatul acestui proces victorios a creat o stare euforică pe diferite paliere, atât în Rep. Mold., cât și în România, eveniment considerat și de U.E. ca o izbândă a politicii sale, contrabalansând succesul Rusiei de a menține Ucraina în sfera sa de influență. Tocmai din acest încâlcit joc politic a răsărit drumul european al fraților noștri de peste Prut, împreună cu mijirea zorilor unor vise pentru toți participanții la

dans. O adevărată horă „triumfală” în care euforcii jucători chiuie de bucurie și fiecare visează altceva.

3. Hora intereselor politice

Uniunea Europeană visează să-și împlante granițele tot mai adânc în coastele Rusiei. Neobținând marea Ucraina, se mulțumește și cu mica Moldova, ca stat tampon la granițele sale, care să amortizeze dese mormăieli și lovituri nervoase de labă ale belicosului urs răsăritean. Desigur, „tamponul” are rolul să-ncaseze și să suporte amenințările și șantajele adresate U.E. în războiul economic dintre cei doi giganți.

Practic, U.E. a „dăruit” Republicii Moldova o iuzorie asigurare a suveranității și stabilității sale, în condițiile în care nu urnește din impas, de atâta amar de vreme, delicata și dureroasa problemă transnistreană. I-a mai aruncat și ceva iluzii de prosperitate și bunăstare, după principiul „primești mai mult, dacă faci mai mult”. Adică, primești libertate de mișcare în U.E. pentru locuitorii tăi, dacă te supui la o serie de condiții (uneori, insuportabile).

În privința „libertății de mișcare” în U.E., trebuie făcută o precizare: din cei aprox. 800 de mii de moldoveni plecați la muncă în străinătate, peste 60% lucrează în Rusia, fiind mai aproape de casă și unde cunosc limba. În rest, moldovenii hălăduiesc prin spațiul european, de multă vreme, mulți lucrând deja în România. Așa că...

Republica Moldova visează să fie apărată de U.E., așteptându-se să o protejeze în cazul atacurilor economice ale furioasei Rusii, ofensată că rebela Moldova a fugit din țarcul ei economic, trădându-i interesele sale imperiale de cruntă dominare.

Mai crede în acordarea de către U.E. a faimoaselor fonduri nerambursabile pentru dezvoltarea sa economică, dorind și o sperată reorientare a exporturilor sale către vest, prin acel „liber schimb de mărfuri”. Biata Moldova nu vede fața întunecată a „luminosului” liber schimb de mărfuri! În realitate, piața sa va fi inundată de mărfurile U.E., mult mai ieftine și calitativ superioare

față de mărfurile sale cu un nivel scăzut de competitivitate. Consecințele? Ruinareaospaiului de industrie pe care-l mai are și transformarea sa într-o consumatoare a mărfurilor europene. Situație care va duce la creșterea gradului de îndatorare până la pragul falimentului. Ar fi bine să nu repete greșelile mamei sale România, unde puzderia de hipermarketuri europene i-au îngenuncheat industria.

România visează... Chiar, la ce visează România? La o himeră numită UNIREA, pe care n-a știut s-o prindă în anii 90 și nu a învățat să o câștige timp de 24 de ani. În toți acești ani irosiți prostește a crezut că UNIREA este o pară mălăiață care-i va pica din pomul Europei sau o păsărică ce va zbura la ea din colivia Rusiei, cea cu porțița deschisă la prăbușirea U.R.S.S. Cumplită iluzie! Nu a înțeles problemele și interesele fiicei sale, fragila și delicata Rep. Moldova, ieșită din secularul jug rusesc, sleită de forțele sale strămoșești!

Și totuși, cele trei parteneri visătoare joacă vesele în recenta horă politică, uitând că această horă este numai a Rusiei și U.E. România și Rep. Moldova sunt fetițele invitate la dans, care trebuie să joace numai cum poftesc BAROSanele jucătoare. Petrecere frumoasă!

4. Puțină istorie

Ca să înțelegem astăzi de ce UNIREA este o himeră, cred că trebuie să facem o incursiune în momentele esențiale ale istoriei sale să aflăm acele amănunte care au făcut posibilă realizarea ei în anul 1918 și de ce nu s-a mai obținut în anii noștri democrației.

De la început trebuie precizat că România a pierdut să mai facă politică externă cu interesele ei, încă de pe vremea tătucului Traian, care i-a frânt junglietura statală în anul 106 d.Hr. sau, mai precis, din anul 44 î.Hr., când un grup de nobili daci tembeli l-au asasinat pe regele Burebista, împărțind Dacia Mare în câteva regate, corespunzătoare actualelor provincii istorice. Asupra acestei chestiuni sper să revin cu altă ocazie.

Ca urmare, în jocul politic al marilor puteri europene, provinciile statale românești, devenite principate, cu tot efortul unor mari și bravi domnitori, n-au contat ca jucători, ci numai ca pionii pe tabla de șah a Europei, sau, cel mult, ca niște chibiți, până la urmă, executanți ai intereselor celor care jucau. Deseori, interesele noastre au fost aruncate pe masa de joc, împreună cu bogățiile, teritoriile și populațiile principatelor românești. Nu voi dezvolta acest subiect acum, ci voi încerca să-mi răspund la întrebarea: de ce Basarabia s-a vrut stat suveran și

nu provincie smulsă din trupul Moldovei românești, unită cu celelalte fiice ale României?

Curând, după moartea viteazului voievod Ștefan cel Mare, principatul Moldovei a acceptat suzeranitatea Imperiului Otoman, care se obliga să-i asigure protecția statală, adică suveranitatea și integritatea teritorială, în schimbul unui haraciu ce creștea an de an. O „înțelegere” fără niciun temei, între două forțe inegale, forța cea mare fiind în mâna sultanului turc. Din păcate, principatele românești nu au dorit și nu au înțeles niciodată că suveranitatea lor nu va fi asigurată de nicio mare putere străină, dar nici de micile lor forțe separate. De fapt, daco-românii trebuiau să înțeleagă acest deziderat încă din anul 271 d.Hr., când i-au părăsit romanii. Meteorica Unire realizată de Mihai Viteazul a fost doar pohta ce-a pohtit domnitorul muntean, într-un moment istoric favorabil, obținută de iscusința marelui voievod. Dorința de unire trebuia să fie un PERMANENT deziderat al daco-românilor, deziderat care nu a fost niciodată-n firea lor. Aștia am fost, aștia suntem și mă tem că nu ne vom schimba, chiar dacă suntem conștienți că am rămas mereu perdanții istoriei. Să vedem, totuși, ce s-a întâmplat în chestiunea Basarabiei.

În anul 1812, în mod fraudulos față de tratatele de drept politic, Rusia, devenită mai puternică decât „protectoarea Turciei”, a rupt din trupul Principatului Moldovei teritoriul său dintre Prut și Nistru. De altfel, în urma războaielor sale cu Turcia, Rusia ocupase mai înainte Bugeacul, teritoriul din sudul Moldovei, pe care-l numise Basarabia, denumire extinsă la întreg teritoriul moldovenesc ocupat dintre Prut și Nistru. Un amănunt important: în anul 1812, populația teritoriului ocupat, numit de ruși Basarabia, era formată din moldoveni în proporție de 95%, ca, în urma unui intens proces de rusificare, în 1817 să ajungă la 80%.

Cuceritorii ruși nu au procedat numai la rusificarea Basarabiei. Administrația rusească a recurs la câteva „transformări” demografice: a mutat în Crimeea populația tătarilor nogai din stepele Bugeacului, colonizând satele părăsite de aceștia, cu imigranți bulgari și găgăuzi, pe care i-a împroprietărit și i-a învățat să scrie și să vorbească limba rusă. Tot în Bugeac a adus și alte două populații din nordul Basarabiei: foștii iobagi ruși refugiați aici din Rusia și germanii refugiați din Ducatul Varșoviei. Cu spiritul organizatoric al germanilor și vrednicia găgăuzilor și bulgarilor, stepele aride ale Bugeacului au fost transformate într-o regiune agricolă fertilă. Astfel, în sudul Basarabiei s-au concentrat 240 mii de găgăuzi.

Economia Moldovei a fost condamnată doar la producția de cereale și vite, cu un export orientat în întregime spre Rusia, prin portul Odesa, dirijând

spre această destinație și rețeaua de căi ferate. Rușii s-au concentrat doar în orașele centrale, Chișinău și Bălți.

După înfrângerea Rusiei în războiul din 1856, puterile europene occidentale nu au obligat-o să restituie Moldovei teritoriul furat. Interesele lor au fost doar să îndepărteze Rusia de gurile Dunării și ... atât. Moldova nu intra în cărți. În acest scop, prin Tratatul de la Paris, din același an, 1856, au obligat-o pe învinsa Rusie să cedeze Moldovei doar cele trei județe din Bugeac și anume Cahul, Ismail și Bolgrad, în care moldovenii nu mai erau majoritari. Astfel că, prin actul Unirii de la 24 ianuarie 1859, Principatul „România” cuprindea și sudul Basarabiei.

Însă, prin Tratatul de la Berlin din 1878, în urma victoriei asupra Turciei, la care a contribuit și armata română cu mari sacrificii, aceleași puteri europene au obligat România să cedeze Rusiei sudul Basarabiei (cică) în schimbul „recunoașterii” independenței sale față de Imperiul Otoman și... în schimbul Dobrogei luată de la turci și „dăruită” nouă. Jertfele armatei române de la Grivița și Plevna nu au contat în jocul politic al intereselor marilor puteri europene. Evident că nu aveam de ales. În rest, istoria noastră s-a scris cu obișnuita fanfaronadă politică.

Ca urmare a Revoluției din octombrie 1917, când se prăbușește imperiul țarist, Basarabia și-a proclamat autonomia față de Imperiul Rus la 2 decembrie 1917. Apoi și independența, la 24 ianuarie 1918, prin votul Sfatului Țării ales în oct-nov. 1917, eveniment în urma căruia s-a numit Republica Democrată Moldova.

Întrucât trupele rusești, fugite de pe frontul românesc și ajunse la Chișinău, au trecut la jafuri și acte destabilizatoare, Sfatul Țării a fost nevoit să ceară ajutorul trupelor românești, pentru că în acel moment istoric România era singura forță care putea să protejeze fragila republică. În acest mod, trupele române au intrat la 13 ian. 1918 pe teritoriul Basarabiei și au pus capăt jafului și violenței trupelor rusești, care au fost alungate din Chișinău.

Ca să evite o eventuală întoarcere a trupelor rusești, la 27 mar. 1918, Sfatul Țării a votat unirea Rep. Democrată Moldova cu România, având 87 de voturi „pentru”, 3 „contra” și 36 de „abțineri”.

Deoarece România luptase în război alături de puterile Antantei, învingătoare, Tratatul de la Paris din 1920 a confirmat unirea Basarabiei cu România. Această confirmare a fost confirmată de marile puteri europene și pentru că imperiul țarist era destrămat, iar noua ordine bolșevică din Rusia nu era agreată la acea vreme de puterile europene capitaliste.

Odată ajunsă la patria mamă, Basarabia

ar fi trebuit tratată ca o fiică regăsită, nu ca o rudă marginalizată, pe al cărei teritoriu erau trimise „cadre administrative” pedepsite în „țară” din varii motive. Evident că în administrația și infrastructura Basarabiei au ajuns și „români” de calitate îndoielnică, fie nepricepuți, fie corupți, fie cu mentalitate dubioasă, care au compromis actul sfânt al unirii, dezamăgind o parte din autohtonii basarabeni. Nici politicienii de la putere nu au înțeles în ce trebuia să conste unirea, care sunt bazele ei trainice. De aceea, în momentul începerii celui de al doilea război mondial, când România a fost părăsită de marile puteri europene cu care fusese aliată, iar Rusia devenise din nou puternică, sub noua formă a U.R.S.S., biata Basarabie a fost din nou smulsă din trupul României, la 28 iunie 1940, în urma monstruosului Tratat Ribentrop-Molotov. Însă, de data asta, Uniunea Sovietică răpește României nu numai Basarabia, dar și Bucovina de nord și ținutul Herței (parte din Moldova de nord-vest), care nu făcuseră niciodată parte din imperiul țarist.

Ca să destrutureze teritoriile românești acaparate, la 2 august 1940, Uniunea Sovietică proclamă Republica Socialistă Sovietică Moldova, care cuprindea cea mai mare parte din fost gubernie Basarabia, dar și un teritoriu din stânga Nistrului, fosta Podolie poloneză. Iar Herța, Bucovina de Nord și cele trei județe din sudul Basarabiei (fostul Bugeac) au fost încorporate la R.S.S. Ucraina, ca să nu mai poată fi revendicate de țările mamă ale teritoriilor respective. Așa s-a pomenit Ucraina stăpână pe teritorii românești. Apoi au avut loc deportări și ucideri masive ale românilor moldoveni de elită și înlocuirea lor cu ruși, ucraineni și alte etnii, ca să se distrugă caracterul majoritar românesc al teritoriilor răpite. Un an mai târziu, la 22 iunie 1941, România recuperează teritoriile ocupate, însă, în 1944 Uniunea Sovietică le cotopește din nou, transferând în mod abuziv Bugeacul și nordul Basarabiei la Ucraina.

În urma destrămării URSS, la 27 august 1991, are loc a doua independență a Basarabiei, care se proclamă Republica Moldova, ce devine stat membru ONU, recunoscut astfel de toate statele lumii. Degeaba a apărut o mișcare de unire cu România. Mișcarea a fost anemică în fața unei alte forțe potrivnice, care dorea unirea cu Rusia sau Ucraina, precum și marea forță a comuniștilor moldoveni, care dorea menținerea separată a Republicii Moldova sub regim comunist, pro-Rusia. Totuși, forțele care doreau unirea cu Rusia sau crearea unei republici separate de Moldova, pe teritoriul Transnistria-Găgăuzia, au reușit să creeze Republica (fantomă) Transnistreană.

În 1992, Moldova a încercat restabilirea

suveranității sale printr-un război în Transnistria, dar a fost împiedicată de armata a 14-a rusă, transferată de pe teritoriul Republicii Moldova pe teritoriul Transnistriei. Ca stat separat sub denumirea Republica Moldova a fost confirmat și de populația fostei Basarabii, prin referendumul din martie 1994, când majoritatea a preferat și votat, în locul unirii cu România, menținerea suveranității sale. Forțele unioniste minoritare au trecut în opoziție, o mare parte dintre unioniști fugind în România.

Acesta a fost cursul istoric al Republicii Moldova, fostă Basarabia, ajunsă o țară fără nord și fără sud... Oof, Basarabie, Basarabie! Sufletul meu plânge amar când îți citesc istoria sângerândă. Plângeți, voi, români de pretutindeni, soarta fraților voștri din Basarabia crucificată! Noi n-am inventat ca evreii „Zidul Plângerii” și nici un muzeu al „holocaustului” basarabean! Nu am arătat lumii dramele noastre! Nici măcar nu avem voie, că „supărăm” marile puteri. De fapt... ne merităm soarta, când știu ce am făcut în istorie.

Dar, această țărișoară, cu toate oprimările, prigonirile și încercările Rusiei de a distruge identitatea de neam și continuitate românească, și-a păstrat, totuși, identitatea românească, prin păstrarea cu sfințeniei a graiului strămoșesc, revenirea la grafia latină, denumirea statului, steagul său tricolor, stema sa cu zimbrii strămoșesc și imnul național, denumit „Limba noastră”, deși... mulți o denumesc „limba moldovenească”. Iar structura sa etnică... de la 95% în anul 1812 a ajuns în anul 1994 la 69,6% moldoveni, 11,2% ucraineni, 9,4% ruși, 3,8% găgăuzi, 2% bulgari, 1,9% declarați români și 2% alte minorități...

5. De ce nu a fost Unire?

În 1918, datorită unei conjuncturi favorabile creată de bunul Dumnezeu, a fost posibilă unirea cu România, când interesele Republicii Democratice Moldova au coincis cu interesele europene din acel moment sfânt. În anii 90, aceste interese nu au mai fost în conjuncție, ca o pedeapsă divină că ne-am bătut joc de prima șansă. Și când ceva nu se vrea, nu se poate realiza cu forța. Nici interesele de pe tabla de șah europeană, nici interesele Republicii Moldova n-au dorit unirea cu România și nici condițiile nu au mai fost prielnice, ca în anul 1918. Apoi, România, la rândul ei, s-a dovedit nevolnică în toți acești ani post-decembriști, pe toate palierele structurale. În timp ce Germaniile se uneau, în timp ce țările baltice se smulgeau din ghearele colosului sovietic prăbușit, de la noi nimeni, dar absolut nimeni nu a îngăimat un protest, o revendicare, o denunțare a Pactului Ribentrop-Molotov, politicienii cocoțați la

putere imediat după Revoluție având alte „obiective strategice” ale politicii interne. Și atunci... despre ce vorbim? Măcar să fi pretins nordul Bucovinei și ținutul Herța, care n-au fost niciodată cucerite de Rusia țaristă. Când toată Europa își făcea dreptate, măcar Republica Moldova să fi revendicat județele din fostul Bugeac, ajunse din „pohta” tătucului Stalin în brațele Ucrainei. N-a fost să fie!

Acum, domnul ambasador al Germaniei în Rep. Moldova ne ciufulește că... am pomenit de unire: „Germania vede Moldova ca stat aparte, iar discuția despre unire nu ar trebui să existe în aceste momente.” De ce? Evident, că Germania importă gaze din Rusia și interesul ei nu coincide cu al nostru. Dar nici interesele Rep. Moldova nu au fost, nu sunt și nu vor fi pentru unire. De acest fapt mi-am dat seama încă din anii 90, când am făcut mai multe deplasări la Chișinău, unde am constatat o structură statală încheagată, cu instituții administrative NAȚIONALE. Cum să dorească acei oameni alipirea la România-mumă? Să renunți la o țată națională pentru una regională? Și aia, marginală. Doamne, cât de idealști au fost unioniștii moldoveni!

Deși spațiul nu-mi permite, aș mai face câteva comentarii despre evenimente și fapte ale politicienilor moldoveni din acei ani de „republică independentă”. Ce să înțeleg din declarația lui Vlad Filat, fost premier al Rep. Moldova, când a făcut observația că „nu există două state românești”? Să fi spus că România este românească, iar Rep. Moldova este... moldovenească? Nici declarația premierului Leancă, atunci când a spus că... „Domnul Băsescu ne creează doar probleme cruciale... Noi avem nevoie de o țară vecină România, care să aibă o voce credibilă în U.E., să poată să ne ajute în realizarea acestui parcurs european.” Ca să avem bomboana de pe coliva unirii, trebuie să amintim și faptul că, într-un sondaj din 2013, 75% dintre cetățenii Rep. Moldova și-au manifestat simpatia față de Putin. Deci, „allegro ma non troppo”, domnilor!

Deși nu pot pricepe cum și-au creat problema transnistreană, sunt nevoit să amintesc câteva evenimente din acei ani ai prăbușirii URSS:

1. În toate fostele republici sovietice, patrimoniul armatelor a fost transferat statelor respective nou create. Dacă și Rep. Moldova ar fi luat măsuri ca patrimoniul trupelor sovietice de pe teritoriul său să fie transferate în patrimoniul Rep. Moldova, atunci nu ar fi apărut problema transnistreană. Profitând de bălbăiala autorităților noii republici, Rusia a mutat armata a 14-a în Transnistria, care s-a putut declara astfel stat independent.

2. Deși Smirnov (viitorul președinte al Rep. Transnistrene) fusese capturat la Kiev de

un comando moldovean și adus la Chișinău, președintele Mircea Snegur și procurorul general de atunci, Postovan, au semnat protocolul de eliberare a lui, chipurile, la presiunea Rusiei. N-ar mai fi fost nici războiul din 1992 cu Transnistria, în care și-au pierdut viața peste 200 de moldoveni.

6. Și totuși... UNIREA

Dacă realitatea a fost (și este) cea descrisă mai sus, mai poate fi vorba de Unire? Cum? Când? Evident că s-a pierdut momentul din 1991 și nu are rost să ne lamentăm cu întrebări și comentarii inutile. Să vedem ce se mai poate face în condițiile și împrejurările actuale.

Aici, trebuie să amintim și un eveniment care a avut loc în buricul Bucureștiului, tocmai când se cocea Acordul de Asociere a Rep. Moldova cu U.E. „Pe 20 octombrie 2013, aproape 10 000 de tineri manifestanți s-au adunat în inima Bucureștiului”, scrie Le Monde, referindu-se la marșul în timpul căruia s-a cerut ca Unirea să devină prioritate națională. Ca fin politician, președintele Băsescu a preluat acest mesaj și l-a transmis public în ajunul evenimentului de la Vilnius, mesaj care a deranjat pe domnul premier Leancă și pe ambasadorul Germaniei la Chișinău. Poate a fost o greșeală politică, fiind spus de președintele României într-un moment neoportun. Însă, această „greșeală” a președintelui României a reușit să dezvăluie adevăratele intenții ale autorităților Rep. Moldova și ale puterilor europene. În fapt, justificate, având în vedere puterea Rusiei și furia ei, care va trece la represalii previzibile împotriva Rep. Moldova, după ce rezolvă problema ucraineană. Având în vedere interesele C.E., care este la discreția gazelor rusești și nu numai, având în vedere vulnerabilitatea Rep. Moldova, când depinde de Rusia d.p.v. energetic, când 60% din emigranții Moldovei lucrează în Rusia, de unde aduc o treime din PIB-ul rep. Moldova, când economia sa este încă înhămată la căruța Rusiei, biciul lui Putin va deveni cnut ucigător pentru obraznica Moldovă, care ar îndrăzni să-și dorească Unirea cu România.

De aceea, în perioada imediat următoare, autoritățile române și moldovenești nu pot flutura steagul Unirii. Atunci... cine? Mă tem că doar tinerii din România și Rep. Moldova trebuie să protesteze sistematic și permanent, revendicând Europei și Rusiei dreptul de a fi români din istorica Românie. Pentru că Unirea nu este a generației de politicieni ai zilelor noastre, ci a tinerilor din Rep. Moldova și din România.

Însă ACUM ce pot să mai facă politicienii de ambele părți? Dacă, totuși mai au dorință politică

pentru UNIRE, să acționeze împreună și în tăcere pentru înfăptuirea ei. Adică să acționeze pe toate palierele structurale social-economice, culturale, infrastructură de transport, integrare energetică, educație, sănătate, societăți comerciale cu capital mixt, cu afaceri în ambele țări și nu în ultimul rând acordarea dublei cetățenii oricărui cetățean al Rep. Moldova care dorește acest lucru fără să i se mai ceară dovada rezidenței în România. Odată realizate obiectivele structurale ale Unirii se poate trece și la Unirea politico-administrativă.

Cred că în această strategie a Unirii, prioritatea zero o are asigurarea independenței energetice a Rep. Moldova, din care aș schița câteva obiective:

1. Racordarea Rep. Moldova la sistemul energetic național al României și construirea conductei de gaze naturale Iași-Ungheni-Chișinău.

2. România deține gaze și petrol în Marea Neagră, iar Rep. Moldova, deși nu are drept de ieșire la mare, portul Giurgiulești de pe Dunăre îi asigură transportul maritim. „Strategia comună România-Rep. Moldova” ar putea să prevadă construirea la Giurgiulești a unei rafinării și un portal de gaze care să asigure necesarul de carburanți al Rep. Moldova.

3. Construirea în Rep. Moldova de parcuri eoliene și fotovoltaice de către societăți cu capital mixt (românesc și moldovenesc).

4. Construirea unei hidrocentrale pe râul Prut tot de către aceleași societăți cu capital mixt.

Cu astfel de „obiective strategice” cred că s-ar realiza în fapt Unirea și sunt convins că tinerii vor duce la bun sfârșit acest deziderat românesc. Dar pentru realizarea faptică a Unirii, încă o dată vă mai spun, domnilor politicieni din România și Rep. Moldova: „Allegro, ma non troppo!” Renunțați la tropăiala ipocrită din preajma alegerilor și treceți la adevărata Unire faptică, încet dar sigur!

Galați – decembrie 2013

P.S. 2023: Cu mâhnire constat că Timpul nemilos a spulberat cu evenimentele din ultimii nouă ani toate visurile mele de înfăptuire a Unirii: pandemia... , războiul „Putin-Ucraina”..., dar, mai ales programele politice ale partidelor din România și Rep. Moldova. În special „perioada Dodonistă” din Rep. Moldova mi-a amărât sufletul. Totuși, nu pot trece cu vederea o serie de fapte ale guvernărilor români în Rep. Moldova, atât pe plan economic, cât și social. Cred că în plan cultural Unirea s-a înfăptuit de mult pentru că pe plan spiritual n-a fost niciodată despărțire, ci numai oprimare în Rep. Moldova. Europarlamentarii noștri acționează intens pentru accelerarea intrării Rep. Moldova în U.E., dar... mai e mult până departe. Însă, eu... tot mai sper că Unirea se va realiza... totuși.

► Roxana RACARU

PROZĂ SCURTĂ

FOTOGRAFII DE FAMILIE

Mă uit la un tablou așezat la nivelul meu pe perete în camera din față. O doamnă cu înfățișare severă într-un scaun mare, negru, cu capetele sculptate. Poartă o rochie veche, de culoare închisă, mărgelile lungi, albicioase. În spate se vede o bibliotecă, neagră și ea. Lângă ea, în picioare, o fată mai mică decât mine, într-o rochie albă cu volane. Cunosoc privirea asta. E bunica, pe vremea când era copil, și lângă ea e străbunica Matilda, pe care eu n-am apucat-o. Bunica a murit anul trecut.

Am 6 ani. Mă ridic pe vîrfuri ca să văd o altă poză deasupra. În momentul ăsta intră soră-mea Roza cu o cârpă de praf și mă dă afară. Roza e mult mai mare decât mine, a terminat liceul. Mama spune că l-a terminat cu chiu cu vai din cauza mea, pentru că stătea cu mine să-mi citească povești în loc să învețe. Ajuns în prag mă întorc să o întreb ceva și ea se strîmbă la mine. Poate să facă strîmbături mai caraghioase decât ale mele, dar azi n-am chef să râd, uit doar ce voiam să spun.

Camera în care o să stau e lipită de camera din față, dar nu vreau să intru acolo, privesc în bucătărie din săliță. În bucătărie se vorbește continuu și miroase a sarmale. A venit și doamna Zimniceanu și tanti Dida, vecina, și doamna Nichita, învățătoarea. Mama se oprește cu un castron adus din curte și se uită o vreme la mine. Doamna Nichita trece pe lângă noi și o trage pe mama într-o cameră. Atunci iese și Roza val-vârtej după ea și mă dă la o parte.

-Ieși și tu și te joacă afară, îmi trănțește.

Nu-mi vine să-i răspund, iar a plîns. De dimineață se tot ascunde, dar eu știu că e supărată. Măcar nu mai încercă să mă facă să râd.

Afară se topește zăpada. Unde au fost mesele e topită de tot sau frământată în picioare. Au rămas totuși într-o parte, sub leagăn, cîteva pete albe, neatînse. Dar acolo se fugăresc acum Vlad și Robert, frații mei mai mari. Roza duce în casă pătura pe care o scuturase în curte. Are în continuare ochii roșii de la plîns și abia se descurcă cu pătura aia atârîndu-i din brațe, dar desface o mână prăfuită și mi-o trece prin păr.

E încă răcoare. Prisma e un pic înclinată și lungă. Merg pe ea pînă la gardul dinspre stradă ca să nu-i mai aud pe ăia doi cum se ceartă lîngă leagăn. Tata meșterește ceva la mașină. Pare enervat. E întotdeauna enervat când umblă la mașină, dar acum nu-mi pasă. Sar peste stratul de flori și mă zgâiesc la motor.

Mama trece prin spatele nostru conducând-o pe doamna Nichita.

- Marius, nu spui la revedere doamnei învățătoare?

Și eu mă întorc spre ele, dar doamna Nichita deschide deja poarta. Îngaim:

- Bună ziua...

- La revedere, Marius, eu o să mai trec pe la voi.

Și ele continuă discuția în scârțâitul porții și apoi pe jumătate în stradă, dar eu nu mai ascult, privesc deja liliacul din capătul prispei, plin de muguri. Îmi place liliacul cînd e plin de flori, mai ales cel mai mare, mai departe de gard, la care copiii de pe stradă nu ajung să rupă crengile.

Țumpi se agită în capătul curții în lanțul lui, e bucuros că au plecat ceilalți și vrea să mă joc cu el. Numai că acum n-am nici un chef, îl las să se agite.

Roza iese din nou, cu Robert după ea care-o întrebă cînd vine unchiul. Roza, încruntată, se preface că nu-l aude. Doamna Zimniceanu se apropie de noi, și-a dat jos șorțul urât cu flori galbene pe care i l-a adus mama. Le spune că unchiul ajunge mâine, ei nu vor fi aici din păcate. Și îndreptându-se spre mine cu cel mai zaharos surâs și mîngîindu-mă pe creștet cu mâna ei negricioasă mirosind a pătrunjel îmi spune iar, cum a făcut toată după-masa – „bucățică ruptă, ptiu să nu fie de deochi” – și scuipe într-o parte.

Mama a rămas pe alee, cu o privire concentrată asupra mea, fără să zică nimic. Tanti Dida iese și ea bătrînește din casă și se îndreaptă spre poartă.

- Te las, doamna Zimniceanu, mă duc că tre' să vină băiatu' de la servici. Da' mîine treci pe la mine cînd vine, că-s toată ziua acasă.

Apoi o apucă pe mama de braț și-i urează călătorie plăcută și să aibă parte de noroc și clătînând din cap la sfârșit:

- Ascultă-mă, Dano, și tu Mircea, ascultați-mă pe mine că sunt bătrână și vorba aia... pe tine te cunosc de mică... și pe maică-ta, Dumnezeu s-o ierte! ... o să-mi dați dreptate, ascultați-mă pe mine... nu e bine ce vreți să faceți... o să vedeți și o să-mi dați dreptate.

- Nu ne-a fost ușor, tanti Dida, zice mama încetișor ca și cum n-ar vrea să se audă, știi și matale... și mama, Dumnezeu s-o odihnească, era cum era, nu ne-a ajutat...

- Da' bine, fată, așa e cum spui tu, da' acu' că ce-a fost mai greu a trecut, faceți așa un lucru?

Și mama liniștind-o și încercând să-i arate că poate nu-i așa de grav, că poate, adică, au și ei dreptate, dar tanti Dida dă cu tristețe din cap că nu și se lăsă condusă spre poartă. La un moment dat, acoperind vorbele mamei:

- Și-l lași pe ăsta aici? Zi-mi și mie, ca să pricep și io! Plecați și-l lăsați pe ăsta singur aici? C-așa vrea nebunu'? Zi-mi și mie!

Dar merg mai departe spre poartă discutând. Eu abia acum mă gîndesc la asta, că o să rămân aici cu unchiul, fratele cel mic al mamei pe care nu l-am văzut niciodată.

Robert turuie despre cât de bine e că am toată curtea asta și leagănul, și cum o să merg eu la școala din capătul străzii și cum o să mă cheme la ei în vacanță. Tata vine de la spălător încrunțat:

- Gata! Roza, Robert, aduceți bagajele! Vlad, lasă leagănul ăla odată!

Mama, ca trezindu-se, se apropie de doamna Zimniceanu:

- Am lăsat tacâmurile bune în bufet. Mîncarea e în bucătărie, o să trebuiască dusă în beci...

- Știu, știu, fată... Hai grăbiți-vă! Și să aveți grijă de voi pe acolo...

Și mama mulțumind și ele discutînd până cînd tata iese din casă cu valiza și Roza cu niște sacoșe, ștergându-se cu mîneca la ochi. Vlad tîrâie după el ghiozdanul lui mizerabil și se strîmbă la mine. Robert trece prin spatele lui și-l împinge o dată și fuge.

- Măi copii! strigă doamna Zimniceanu speriată, dar mie nu-mi vine nici măcar să rîd, îi urmăresc cum se urcă în mașină.

Atunci mama mă dădăcește în fel și chip și cînd termină de încărcat bagajele vine și tata zicîndu-mi să fiu cuminte și să învăț bine. Par amîndoi supărați așa că dau doar din cap fără să răspund.

Pînă la urmă se urcă și ei în mașină și pleacă. Eu ies pe trotuar cu doamna Zimniceanu să le facem cu mîna.

Rămînem singuri și ne întoarcem în bucătărie. Doamna Zimniceanu începe să-mi povestească tot felul de lucruri de cînd era mama mică și apoi de cînd a venit războiul cînd bunica era tînră și bunicul a plecat pe front, dar știu deja toate poveștile astea, așa că o întreb cum e unchiul.

Atunci se ridică și-mi face semn să merg după ea în camera din față și e ciudat că el nu e în nici una din pozele din bucătărie, acolo unde punem imaginile de la zilele de naștere și de la Crăciun, unde e poza din vacanță unde suntem noi toți cu mama și bunica pe alee în dreptul liliacului cu Țumpi cînd era mic, sau cea cu bunica în care eu nu sunt, de la botezul meu, în care sunt frații mei, tata și tanti Dida.

Dar mă duc după ea. Doamna Zimniceanu mi-l arată pe unchiul într-o poză cît palma, pusă în geam sus pe bufet. În poză sunt mai mulți tineri negricioși în fața casei. O recunosc pe mama, foarte tînră, tunsă băiețește. Asta mă face să izbucnesc în rîs.

Dar ea dă doar din cap, arătînd cu unghia lungă, murdară, într-un colț.

- Uite, ăsta din capăt e unchiu-tu, pușor. Seamănă cu răposata, cu bunică-ta, Dumnezeu s-o ierte. Tu să fii cuminte și să-l ascuți, da? Că Șerban nu e ca maică-ta, el cînd zice ceva, nu se discută.

Dau din cap, dar doamna Zimniceanu mă privește lung și știu că mai e ceva. Îmi trece mîna pe frunte.

- Ești leit unchiu-tău cînd era mic... Oftează.

- Dumnezeu o să-l judece cînd o să-i vină ceasul... Ce lucru teribil a putut să facă, Doamne iartă-mă, și era un copil așa de cuminte!

Nu înțeleg nimic din ce spune, dar doamna Zimniceanu nu se mai uită la mine să vadă că nu pricep. Eu mă zgâiesc la poză și mi se pare că nu semănăm deloc.

Ne culcăm în bucătărie, eu în patul de la sobă, doamna Zimniceanu în celălalt, deși aș fi vrut să dorm în camera din față în care miroase a curat și sunt fotografiile de cînd era mama mică.

În schimb, o visez pe străbunica Matilda în camera din față. Stă în scaun exact ca în tablou. În cameră mai sunt eu și doamna Zimniceanu. Bunica nu e cu noi, și eu mă tot răsucesc să o văd, ca și cum ar putea să apară de undeva cum era copil, în rochia cu volane. Străbunica ne vorbește despre regulile din casă care nu se mai respectă.

Dar unchiul Șerban iubește ordinea și disciplina. Așa că să-i punem mîncarea în vasele de argint și să umblăm pe vîrfuri prin casă, să nu fug, să

nu țin și să mă port cuviincios că eu am fost ales să rămân ca să duc mai departe tradițiile familiei.

Pe mine nu mă miră nimic și răspund că așa o să fac.

Așa că a venit unchiul, e și tanti Dida în curte. Eu m-am trezit târziu și nu l-am văzut. Ies în pijamale și doamna Zimniceanu îmi zice în șoaptă că unchiul e în camera din față și că atunci când va cere să mă vadă, o să mă ducă la el. Până atunci să mă îmbrac frumos și să stau cuminte.

După asta, doamna Zimniceanu ia un castron alb plin cu ouă din cele roșcate de la tanti Dida și-l pune pe tava de argint, unde sunt deja tacîmurile de argint, șervetul brodat și farfuriile bune. Trece cu ele în camera unchiului.

Eu ies în săliță, curios sau nu știu exact de ce, dar doamna Zimniceanu se întoarce speriată și o trage pe tanti Dida deoparte șușotind. Apare și Doamna Nichita, fosta învățătoare, din camera din față, cu tava de argint, unde erau deja tacâmurile, castronul și farfuriile.

Șușotesc ceva peste masă dar nu apuc să aud ce, că unchiul Șerban e dintr-o dată în bucătărie, ajunge pînă sus la capătul ușii și nu reușesc să-i văd fața foarte bine, e doar ciudat că e tuns chlug și are o cămașă albă cu mîneci scurte la fel ca în fotografie. Eu sunt încă în pijamale și mă gândesc că e supărat că nu m-am îmbrăcat. Unchiul e în fața mea și nu spune nimic, crește din ce în ce mai mult, întîi capul care se apleacă spre mine, apoi gâtul, un gât care se lungește afară din gulerul cămășii ca la girafă, apoi se ridică umerii și mîinile, până când ajunge cu creștetul la tavan, și tot nu e de ajuns, pentru că acum sunt picioarele care se lungesc și el se apleacă din ce în ce mai mult către mine. Iar eu mă micșorez din ce în ce mai mult și nu pot să mă

mișc, cu fața lui care vine aproape de tot, o față care s-a schimbat, nu mai e așa de tânără ca în poză, și deschide dintr-o dată gura, o gură care ar putea să mă înghită dintr-o dată. Și cu gândul ăsta mă și trezesc.

E un soare jucăuș în spatele geamului, o muscă se lasă pe frunte și mă gădilă, dar mișc doar din pleoape ca s-o alung ca să-mi dau seama întîi ce se întîmplă.

Tanti Dida e așezată pe patul celălalt, o aud șușotind cu doamna Zimniceanu. Miroase a cafea. A fost un vis. Încerc să închid ochii, dar tanti Dida zice:

- Și Roza... ? Biata fată...

- Plîngea, ce să facă, mititica, răspunde doamna Zimniceanu ridicînd ibricul de pe foc, dar poate că e mai bine pentru ea așa...

- Era așa de mică sărmana cînd s-a întîmplat...

Mă vede că m-am trezit și dă din cap către mine. Eu mă întreb ce s-a întîmplat cu Roza, dar nu zic nimic, mă ridic în așternut frecîndu-mă la ochi și doamna Zimniceanu îmi zîmbește dulceag și-mi spune că unchiul a venit deja și că mă așteaptă.

Și zicînd astea, toarnă cafeaua din ibricul argintiu în ceșcuța albă, strălucitoare, de pe tăvița încrustată de pe vremea străbunicii Matilda și se pregătește să-i ducă tava. Și nu știu de ce îmi vine să-i strig să nu se ducă, dar gura rămîne închisă, așa că sar doar jos din pat și holbez ochii la ceașca de cafea. Doamna Zimniceanu nici nu se uită la mine, iese în săliță și deschide ușa de la camera din față continuînd să vorbească, mai tare acum.

În spatele ei e o siluetă înaltă în cămașă albă, așa de înaltă încît nu-i văd capul, care trage ușa larg, iar eu sunt încă în pijamale și Țumpi latră dintr-odată, în curte auzindu-se vocea doamnei Nichita.

Aproape liniște

► Elena NETCU

FRAGMENT DIN ROMANUL „NEDEIA”

FATA DIN TRIVALE

În dimineața asta, m-am trezit cu o durere cumplită de cap, după un coșmar de care nu mai scap de la o vreme. Mereu aceeași imagine. Singură pe muchia unui deal. Dealul îmi era cunoscut. De acolo se vedea Trivale despre care măicuța mi-a povestit de mai multe ori. Acolo îmi este sufletul, pentru că este locul de baștină al bunicilor mei. Când mă gândesc la rădăcinile mele, îmi spun că sunt munteancă din Trivale. Poate de aceea, aproape în toate visele mele de noapte mă văd în acest spațiu sacru și de multe ori de-a lungul vieții m-am raportat la el. Acum e ca un paradis pierdut pentru mama mea pe care destinul a adus-o aici la, la Gurile Dunării. Eram atât de mică, încât nu înțelegeam de unde vine apa aceea atât de multă. Tăicuțul mă plimba pe faleză, privind și el, la rândul lui, spre Dunăre. În mintea mea de copil, apa aceea mare, care curgea într-un singur sens, pareă o gură de uriaș. Tăicuțul văzându-mă că nu mă desprind de mal, mi-a spus ceva care în imaginația mea prindea un contur fabulos:

—Nedeia, apa asta se înfurie ca un talaz.

Pe atunci nu înțelegeam ce înseamnă, n-am mai cerut nici o explicație, dar de câte ori ieșeam la plimbare, mă bucuram că trăiesc într-un oraș unde valurile se izbeau de mal atât de furioase, unde pescărușii zburau zvâcnit atingînd apa cu un sărut fugar.

Orașul purta nume de poveste, Talassa, iar când îl rosteam, aveam în fața ochilor imaginea Dunării învolburate.

Trivale revine obsesiv în visele mele de noapte. Când îmi era dor de Trivale, aveam același vis. Închideam ochii și în fața mea se făcea un deal cu stejari înalți. Priveam în jos într-o vale care nu se mai termina. Erau cărării, ondulându-se într-un adânc fără fund. Scrutând întunericul, mi se părea că văd cărării unde mișuna o puzderie de șerpi. Erau de toate felurile și încercau să urce spre mine, dar nu reușeau pentru că cineva din adânc

îi trăgea în jos. Se auzeau șuierături din toate părțile. Îmi era cumplit de frig și aveam impresia că șerpii aceia veninoși mă vor răpune. Am dat să mă ridic, dar în spatele meu câțiva bărbați întindeau o frânghie, amenințându-mă.. *”Ai grijă, Nedeia, dacă nu ții cont de regulile vieții, ajungi o pradă în mâinile noastre. Oamenii nu sunt așa cum îi vezi tu. Privește încă o dată în prăpastie! Te vor lăsa să îți vii de hac singură! Vei fi propriul tău dușman, pentru că ești făcută să te risipești pentru alții. La tine nu te vei gândi niciodată!”*

M-am smuls cu greu din somnul acesta zbuciumat. Am luat un calmant, dar nu-mi ieșea din cap coșmarul.

Băiatul meu are de dat un examen greu. Știam că se confruntă cu o serie de probleme.

Toate trăirile mele le-am pus pe seama necazurilor de care Dan nu mai scapă. Am sunat-o pe Irina să bem o cafea împreună. Draga mea surioară! Am fost una pentru alta toată viața. Când era mică voia să se facă actriță. Se tot fâțâia în fața oglinzii și se visa pe scenă. Tata îi spunea că are gârgăuni în cap și că o să-i iasă. Și i-au ieșit! Eu aveam pe atunci alți gârgăuni: *doctoliță mă fac!* spuneam, ținînd la rîndu-mi. Mi-am urmat visul și n-am regretat niciodată.

Simt nevoia să-mi pun gândurile în ordine. Am trecut prin atâtea, dar se pare că o iau de la capăt cu aceleași poveri pe care le-am dus în spate o viață. Poate Irina mă va ajuta să scap de acest balast pe care-l port în suflet. E mai greu decât un păcat. Un gând îmi sfredelește creierul; *ce poate fi mai greu de dus, Nedeia, decât păcatul?* Oare toată viața mea a însemnat ispășirea unui păcat? Al cui? Al meu, al strămoșilor mei? Sau poate ursitoarele n-au putut să-mi dăruiască chiar totul la naștere!

De când am început să pricep că noi, oamenii, avem un suflet, mă gândeam că voi studia asta la facultate, o să- iau sufletul în palmă și-o să-l privesc, să aflu unde stau ascunse

iubirea, ura, egoismul, bucuria, tristețea, binele și răul. N-am aflat niciodată. Meseria mea nu avea ici o legătură fizică cu ceea ce-mi doream eu să află. Era ceva de dincolo de noi, mai presus de ceea ce se vede cu ochiul liber. Nu ne îngăduie nimeni pe pământ să facem chiar ce vrem. Răul însă sapă în orice clipă ca un dușman, năruie vise, vieți, curmă bucurii, iubiri, oameni dragi sau nu, totul se află în mâna întâmplării de a fi.

Dar de lucrul ăsta mi-am dat seama când în viața mea a început să apună soarele, când secunde le-au închis într-o clepsidră, cineva le număra și le azvârlea sfidător în afara eului meu. Nici nu știam cât de lungă sau de scurtă va fi viața mea. De ce să nu cred că e posibil ca noi să trăim mai multe vieți? Greșim într-o viață? Dumnezeu ne trimite pe pământ să ne înălțăm sau să coborâm în infern.

Dar ce-i cu mine? Mentea mea o ia razna? Cât adevăr este în ceea ce gândesc? Am trăit oare cum se cuvine?

Se aude soneria. Cred c-a venit Irina. Sar să-i deschid.

– Of, Irina, surioara mea, cât te aștept! Mă bucur că ai venit astăzi! Nu mă simt în apele mele. Intră. Cafeaua e gata.

– Nedeia, nu te obosi! Trebuie să te refaci!

– Așa este, Irina, dar nu se mai termină problemele mele. Îmi ziceam mereu că după plecarea băieților la casele lor, voi avea timp și pentru mine, dar grijile sunt și mai mari. Nu mă simt bine în ultima vreme. Am un somn neliniștit, Irina, nu pot scăpa de trecut. Am sentimentul că de acolo mi-a venit tot răul. Undeva am greșit, Irina! Îmi pun întrebări la care n-am niciun răspuns. Unde am greșit? Ce ar fi trebuit să fac? Ar fi fost viața mea altfel?

– Nu vei scăpa de toate astea decât vorbind despre trecut. Cu cât îl ascunzi acolo în adâncul sufletului tău, cu atât sapă nemilos și nu te vei elibera niciodată!

– Un gând nu-mi dă pace, Irina! Un gând care s-a cuibărit în mine în ultima vreme: de ce-am pornit cu stângul în viață?

– Știi la ce te referi, draga mea! Tu ai excelat totdeauna în toate. Ai strălucit printre toți colegii tăi de liceu pentru că erai specială, aveai un farmec și o inteligență deopotrivă care te situau deasupra tuturor. La toate astea se mai adăugau ambiția și dorința ta de a fi cea mai bună.

– Mă refer la alegerea pe care am făcut-o în viața mea personală. Aici este greșeala mea.

Surioară, e nedrept să te învinovățești, pentru că orice om își dorește fericirea fără să-și prevadă destinul. Oricum trebuie să fii mândră de ceea ce ai realizat până acum.

– Pentru toate astea, trebuie să le mulțumesc părinților mei. Mama a fost desăvârșită, iar tatăl meu ne iubea atât de mult, încât această iubire devenise posesivă. Ne cerea să fim perfecte în tot ce facem, să nu ne abatem cu niciun milimetru de la regulile lui și, crede-mă, erau foarte dure, iar el era aspru cu noi, pe cât de iubitor. Din acest punct de vedere, cred c-am primit o educație mult prea dură, sub semnul *nu face asta, nu e bine, ce-o să spună lumea etc....* Trebuia să mă conformez pentru că, altfel, toate oalele se spărgeau în capul mamei care nu merita asta.

– Ei, Nedeia, aici este problema! Cred că această rigiditate, ca să nu-i spun constrângere, a făcut din noi niște fete vulnerabile și mult prea sensibile și emotive. Tu ai trăit emoțional și nu rațional. Asta nu e rău până la un moment dat, dar cred că te-ai sacrificat, în loc să te iubești pe tine. Și de aici vin toate suferințele tale.

– Și tu ești la fel de dură cu mine, Irina? Eu am iubit cu toată ființa mea! Eu mi-am asumat tot ce-am făcut, pentru că m-am implicat și n-am renunțat ușor. Eram în stare să merg până la capăt, chiar dacă vedeam cum îmi fac rău singură.

– Nu ți-ai făcut rău, surioară. Nu vom afla niciodată dacă am fost sau vom fi jucării ale unei forțe din afara noastră care se numește hazard.

– Am crezut întotdeauna în tot ce mi se spunea și nu simțeam niciodată pericolul.

– Așa erai atunci, draga mea. Dar viața ta a dovedit cât ai fost de puternică și de luptătoare în același timp. Vrei să povestești de la început despre tine ca să scapi de acest balast al trecutului, cum îl numești tu?

– Aș face-o, dacă aș ști că m-aș elibera, că mi-ar da împăcare, că băieții mei, dragii mei băieți, în care am investit totul ca să-i văd și pe ei undeva sus, m-ar înțelege, m-ar prețui și m-ar păstra în suflet ca pe o comoară!

– Eu cred că oricum te vor păstra în suflet ca o ființă dragă, pentru că faptele tale vorbesc mai mult decât rănile trecutului despre care numai tu știi că există.

– Poate că nu i-am protejat destul.

– N-ai știut cum s-o faci. În primul rând, n-ai știut să te protejezi tu însăși de rău. N-ai avut puterea să fugi și să nu te mai uiți în urmă, decât foarte greu, cu prețul sănătății. O să te las, Nedeia, să te gândești la tot ce-am discutat. Poate

c-ar trebui să-ți derulezi firul vieții, reconstituind faptele cu ochiul adultului. La vârsta asta, după cincizeci de ani, vezi mai bine cauzele și înțelegi. Nu te judeca prea aspru, draga mea!

Am tăcut. O priveam cu recunoștință. Conversația noastră m-a făcut să privesc lucrurile cu limpezime. Acum nu mai aveam ce pierde, era prea târziu s-o iau de la capăt, dar măcar mi-aș găsi liniștea. Am trăit mereu într-o mare frământare, griji de tot felul care dădeau năvală în viața mea și la care trebuia să fac față.

Irina a primit un telefon, s-a scuzat că este așteptată acasă.

– Nedeia, îmi pare rău, dar sunt nevoită să plec. Mă așteaptă soțul. Te sărut. Ne auzim la telefon. Ai grijă de tine!

Am condus-o până jos la scară pentru că voiam să-l văd pe Lali și să-l salut.

Lali se apropie de mine, îmi ridică bărbia ca unui copil și-mi spuse blând.

– Când vin data viitoare, vreau să găsesec o altă Nedeie, puternică și eliberată de trecut! Scoate-ți bazaconii din cap. A trecut vremea când credeai că tot ce zboară se mănâncă!

– O să fac tot ce pot. Voi urma schema de tratament și mă voi întrema. O să dorm cât mai mult. Așa mi-a spus medicul meu, dar și părintele pe care Dumnezeu mi l-a trimis în cămăruța aia din spital. O să dorm. Am nevoie de odihnă

Aveam pe masă câteva folii de pastile. Venisem cu un teanc de analize, de radiografii, de cutii și cutioare, folii cu pastile și pastiluțe. Eram acum pacienta vieții mele zbuciumate!

. Ce-ar fi dacă m-aș elibera de trecut, gândindu-mă la el ca și cum n-ar mai fi al meu. Să mă văd pe mine însămi la douăzeci de ani, la patruzeci și poate și-n prezent. Să descopăr o Nedeie adolescentă, una îndrăgostită, cu păcate omenești și una matură și responsabilă: *suntem ceea ce gândim*.

Am luat perna în brațe și-am închis ochii... Îmi trecu un gând ca o umbră, gândul măicuței: *Nedeia, fata mea dragă, ține minte, eu sunt munteancă. Tu nu poți fi decât fata din Trivale*.

Trivale a rămas locul sacru pentru ea. Acolo a început iubirea ei, acolo îmi am și eu rădăcinile. Poate de aceea îmi revine în vis acest deal al tinereții măicuței mele, Trivale, dealul în care mă regăsesc de câte ori ajung acolo. Cine știe, poate măicuța vrea asta. Sunt sânge din sângele ei, altă explicație nu găsesc. Dorul de acest loc mă cuprinde mereu. În fiecare vară ajung acolo și îmbrățișez stejarii, frasinii și ulmii. Acolo simt aromele pădurii pe care le aduc în orașul de lângă Dunăre, Talassa, tărâmul sufletului meu.. Purtând toate acestea în adâncul meu de fântână, îmi place să cred despre mine că sunt femeia munților, a înălțimilor. Neamul nostru era puternic precum stânca. Nu mă voi lăsa niciodată doborâtă. Am luat perna în brațe și-am închis ochii: în fața mea șerpuia un drum prăfuit care se pierdea nu știu unde. O fetișcană de optsprezece ani, flutura ca o adiere de vânt o diplomă de liceu. *Cine ești tu? apuc s-o întreb. Ești chiar tu, Nedeia!*

(va urma)

La frontieră

DE POESIS NATURA

PULVIS ET UMBRA SUMUS

sau noapți cioranian-interogative „de culoarea femeii” *

► Petre ISACHI

Motto:

„Bucurați-vă! Vremurile noastre sunt insuportabile.
S-aveți curaj, căci ce-i mai rău vestește ce-i mai bun.”

(Jenny Holzer)

După lectura volumului **Cicatrici pe umbra mea, Poezii, Prefață: Mihaela Meravei**, mi-a răsărit brusc în minte, una dintre întrebările filosofico-trăsnete: *Și acum, ce faci? Mă aștept...*, și-a răspuns în **caiete**, 1957 – 1972, filosoful existențialist, Cioran, mulțumit în sinea lui, că a spus Tot, și, în același timp, Nimic. Probabil, asta zice și reflexivul poet: Mă (tot) aștept. Se știe, toți ne așteptăm, suntem așteptați, așteptăm ceva, pe cineva, undeva. Mai știm, cum spunea cândva, P. Valery, că o carte rămâne „o scriitură care așteaptă”... Ce așteaptă cartea „vânătorului de umbre”, Marin Mârza care măsoară cu acribia poetului expresionisto-suprerealist, în „dezmațul metaforelor” și în cicatricile propriei umbre, somnul cel de moarte al istoriei, instabilitatea erotică din câmpiile „lehuze”, fiul risipitor „din golul cuvintelor”, nuditatea lumii, relativitatea einsteiniană a poeziei, feminitatea potențată de mitul căderii, „starea depresivă instalată brusc”, trecerea lui Dumnezeu printr-o Românie abandonată de noi înșine, „bijuteriile spaimei”, plenitudinea absențelor, „ferocitatea câinilor” din noi și de lângă noi, „cuvintele alunecoase precum frânghia spânzuratului”, centrul singurătății fiecărui scriitor care nu are timp să-l citească pe Celălalt, cărțile nescrise ale prietenilor, ultima picătură de demnitate pierdută, marginile distopie, clopotul tatuat de pe sânii femeilor (motiv fundamental al volumului), valurile de sârmă ghimpată ale prezent-viitorului, „libertatea” nopților macedonskiene „de culoarea femeii”, eșecul imaginației dantești, (in) fidelitatea condeiului/ calculatorului, (ne)fericirea celor ce știu să se roage, „cartea vulgar desfăcută la mijloc” ce ne amintește de Eva mitică, sedusă și abandonată șarpelui, moartea „clipei”, fatala noastră dispariție în cuvinte, aerul viciat de

teroarea războiului etc.? Toate aceste umbre ale umbrelor duratei bergsoniene, transfigurate, spre a fi îngropate la temelia acestei cărți de excepție, din care se aud clopotele unei biserici blagiene, în care poetul tecucean, ieșit „din încercuire” remitizează „Cina cea de taină” din cele „11 Elegii” nichitiene.

În muzeul imaginar al acestor configurații admirabile, despre „refacerea mângâierii”, noi, cititorii, ne imaginăm proiectați undeva în pictura lui Theodore Gericault, **Pluta Meduzei**, 1819, - tablou complex, frust, tragic-absurd, elocvent, pe care-l puteți vedea în original, la Muzeul Luvru – încercând, așa cum face cerebralul și sensibilul poet, Marin MÂRZA, aflat sub fascinația Bibliotecii borgesiene și prieten, „slavă verbului”, cu E. Pound, să ne vedem **cicatricile** de pe propria umbră – jertfă divină pentru zidirea Lumii, simbol etern, complex, polisemantic și contradictoriu, Eul imaterial, dublul devitalizat, întruchipare a sufletului despărțit de trup, imagine trecătoare în/ din viața pământescă, reflectată și în celebra maximă latină: *Pulvis et umbra sumus* – „traducere” a temei *vanitas vanitatum*, problematică biblică aproape omniprezentă în literele românești, de la Varlaam, Dosoftei, Miron Costin, la Eminescu, Blaga, Arghezi, Camil Petrescu, Ion Barbu, Bacovia, Nichita Stănescu, Vasile Voiculescu etc. În integritatea volumului, poetul aflat „la celălalt capăt întortocheat al extazului” ne împletește barbiano-nichitiano-blagian, *noduri și semne mitice*, „pe degetul luminii/ ca un șarpe/ care va veni”. Și șarpele vine, vine, vine cioranian și desenează în stilul lui Salvador Dali, pe o muzică, când de Vivaldi, când de Bach, cum în fiecare dintre noi se naște și se (auto)distrug lumea, cum „adevărul” nu-l găsești decât în tine însuși, cum ne trădăm

permanent propria cauză și ne despărțim definitiv de noi înșine, cum orice atașament/ afecțiune e până la urmă izvor de durere, cum disperarea și nașterea de sine sunt supranaturale, cum repetăm „cuvinte uitate”, cum locuim barbian, *Oul dogmatic – ca timpul drag surpat în vis* -, cum..., cum..., dar/ doar și însoții permanent, de îngerul perplexității, abandonat sieși, sub protecția și cu complicitatea Divină.

Noul volum al poetului tecucean, M. M., revelă într-o scriitură inconfundabilă, voința poetică de a actualiza și de a scoate dintr-o zonă a valorilor încremenite - pe care doar sentimentul eternității marilor capodopere e în măsură să-l producă - mitografia lirismului contemporan, nu doar din nichitienele **11 ELEGII (Cina cea de taină)**, 1966, cu predilecție, din „Elegia oului”, ci chiar din Istoria poeziei autohtone, parțial europene, de la origini până în prezent. Deschid volumul la întâmplare. Citez, rugându-vă, să remarcați harul filosofico-poetic/ poetic al tecuceanului, de a se include prin asimilare, într-o familie de spirite de referință în cultura româno-europeană: „întoarcerea sub pomul interzis/ mai e posibilă/ versuri întregi atârână de la cer la pământ/ dar nu e nimeni ca să le citească/ asemenea unui hacker extrag idei/ din rumoarea profundă/ „snippet-sniffet” în căutarea sensului pierdut/ iubire măsur dulceața lacrimilor tale/ și valul ce-mpinge orgasmul în strigăt/ în fiecare noapte arunci flori galbene/ prin ferestrele casei îmi amintesc/ lanul de soare înflorit -/ trebuie să rup colțul casei/ pentru a-mi reduce presiunea arterială/ numai așa puteam să vorbesc despre mine/ numai așa puteam/ să devin cetățean de onoare al unui oraș inexistent.” (*despre refacerea strigătului divin*, p.26).

Deși cartea apărută în anul 2016. ni-l revelă pe Marin Mârza configurat între fi și a nu fi în **Oglinda lui Bacon**, actualul volum ne propune un alt alter ego ce vrea să mute marginile sufletelor/ lucrurilor în nemargini, iar cuvintele, noicanian vorbind, în precuvânt/ necuvânt, „ca să mă adevăresc”, se justifică nu doar de complezență, scriitorul, deși intenționează să-și convingă cititorii, că „nimic din ce-aș fi putut face/ n-a ieșit”, încât poemul „circumcis” nu face decât să revelez cioraniano-proustian, „tăcerile ascunse ale timpului pierdut”. Proust ar fi fost încântat de ideea plutitoare că nu există „granițe anonime”. Nu doar el! Mitul căderii în „clipe improvizate” este supratema vol. **Cicatrici pe umbra mea**. În limbajul Anei Blandiana, poetul ce aruncă cu bine și noroc, „zarurile printre cuvinte” este „ asemenea/ nisipului clepsidrei/ care/ poate fi timp/ numai/ în cădere.” Nemulțumirea de sine

este vecină cu religia cărții/ bibliotecii, dar și a femeii „care se învârte/ în jurul fiului nenăscut” și-și dezbracă „forma în culorile curcubeului”.

Bântuit cioraniano-bacovian de poetica sfârșitului/ deznodământului continuu, scepticul poet tecucean, de la Cercul Literar de la Cluj/ Emilia Poenaru Moldovan, rămâne *pandoric* nevindecat de „virginitatea realității pierdute”, conjugată cu o miraculoasă **identitate continuă**: „nu sunt prea multe zile întregi de/ luciditate într-o viață/ oricât mi-aș prelungi apneea deasupra/ stărilor de greață sau de contemplație/ dinlăuntru piramidei pulmonare/ din nefericire nu pot vorbi despre momentul „zero”/ când eram o prezență infinită/ începând cu secunda lăis îmi amintesc/ de primele trei minute ale personalității/ mele recuperată divin/ orice înclinație a trupului poate modifica/ uneori sensul vieții iată/ plimb cu disperare arcușul/ pe limba unui clopot imens/ care târziu salivează sunetul ascuns/ și totuși, nimeni nu iese pe stradă/ nimeni nu iese din putreziciunea/ fructului paradisiac/ în orașul cu lumini de spumă sângerie/ în orașul ca un poem/ doborât de pestilențialitatea/ metaforelor/ doar undeva între ziduri/ țipătul unui nou născut/ înfățișare dogmatică a tăcerii”(p. 59).

Omul de „culoarea femeii”, cel dintre „ușile rotative ale umbrei”, zămislit în oglinda lui Cioran, - adică „un om din fragmente” ce mănâncă „din

apusul soarelui”. traversează spațiul „dintre ochi și gândire”, vede în „conserve de cuvinte” idei policromatice, precum „potop e-napoi și înainte” (Bacovia), răul e totdeauna în noi, iar în afara clipei, totul este minciună, anxietate, angoasă, iluzie, indiferență, decădere, mister blagian, gol istoric - are asemenea cugetătorilor, boala identității, adică trăiește condiția comico-tragică, de a se întâlni mereu cu sine însuși, de a (re)descoperi că nu există nicio altă realitate decât aceea din noi, iar Cuvântul este un zid de neînving, care ne ascunde de Celălalt și de noi înșine. Tocmai această interdicție a Verbului face ca poetul să dispară în cuvintele „ce se pregătesc de moarte”. Deși știi că totul este ireal, trăiești citindu-i, scriitura ce așteaptă, senzații de asasin elegiac, Același cu cel din **Cina cea de taină**, și-n același timp, Altul, ce-ar vrea să te facă să renunți la tot, chiar și la rolul de spectator. Curat cioranian, crede criticul p. i., nu și profesorul cu același nume, încântat că „singurătatea își pierde imunitatea în paradis” (v. **apropiați-vă de mine**, p.76). Cine ne-ar împiedica să trăim în paradisul și intemporalul din noi, „victimă a propriei fantasmagorii”, în care „cuțitele dau cep istoriei” (v. **despre mine**, p.47)?

Poetul Marin Mârza, un însingurat, „proprietar de ocazii pierdute”, trăiește acea *complicitate primordială cu obiectul*, despre care vorbea Husserl, *complicitate* care-l singularizează, stilistic/ estetic vorbind, în peisajul liricii contemporane: „femeia în diferite întâmplări/ ale vieții și/ Dumnezeu în barca de hârtie pe/ mijlocul apei tumultuoase înlăuntrul/ venei mele/ sângele a venit mai târziu/ împreună cu entuziasmul primelor/ mângâieri ale pielii tale/ sunt și cărțile mele/ ajunse pe masa unor scriitori care/ nu au timp să citească/ te-am visat/ într-o parcare extravilană ceva scârbos/ murdărea parbrizul mașinii/ și eu credeam că sunt cuvintele din/ cartea mea în pregătire/ așteptam pe cineva care să extragă/ titlul cărții/ singurătatea mea o mină de aur/ sub șenile/ se întorc la fel zilele/ printre flori false/ cozile șopârlelor lăsate la îmbătrânit” (**proprietarul de ocazii pierdute**, p.62)

Coexistă în scriitura volumului muzica și ritmul celui exclus, predestinat să trăiască „abisul nașterii” și să mai fie încă capabil să poetizeze/ scrie o metafizică a despărțirii în timp ce „femeia se dezbracă de/ trupul ei din care/ nu mai poți ieși singur”, p. 53. Prima calitate a poetului tecucean nu este puterea și (ne)încrederea nichitiană asupra limbajului, ci capacitatea/ voința de a se îndoii suficient de sine, spre a insinua că filosofia din celebra axiomă a Antichității, *cunoaște-te pe tine însuși* este un infern căruia nici Socrate și nici

Oracolul nu i-au văzut abisul existențial, decât mult prea târziu. Timpul pare să-și epuizeze posibilitățile, să fie lipsit de *durată*: „cred în sfârșitul lumii/ de la capătul vieții mele/ am ocupată memoria 100%/ nu mai văd ce privesc/ repet cuvinte uitate/ ne întâlnim cu frânturi de trupuri/ căutând sub ruginite dușuri/ între două valuri – femei ce se urăsc de moarte/ mă simt în largul meu/ spre delirul peștilor sinucigași/ când inima coboară obraznic în stomac/ arcul voltaic face vizibil/ destrăbălarea păsărilor în plutire/ delirul peștilor sinucigași/ cărți și avioane ridicate de la sol/ din cauza falselor alarme/ timpul își face rezerve de eternitate/ în visele noastre descompuse de toamnă/ moartea mă târâie înapoi/ la locul nașterii/ ascunzându-mă în taina celui alt cuvânt”, p.77.

Cu certitudine, autorul volumului **Cicatrici pe umbra mea** este, cioranian vorbind, inapt pentru Indiferență, adică nu poate trăi în „marginile utopiei”, fără să se roage, să aștepte. Sufletul/ umbra lui – de fapt, sufletul fiecăruia dintre noi - pare, să fie o veșnică răstignire. Lucidul poet Marin Mârza, strivit între două (in)certitudini, dovedește o însemnată doză de sfințenie, un eroism secret, blagian, care-l salvează de la căderea în angoasă – se cunoaște, în toate formele ei înseamnă retragere, fugă și neliniște - și-l determină să creadă, că omul nu e decât „visul unei umbre”(Pindar), umbră cicatrizată începând cu *Cina cea de taină*.

Admirabilă mi se pare în scriitura ce așteaptă, voința autorului de a nu cădea în lipsa de măsură a sufletului, care, se știe, nu există decât devorându-se. Voința scriitorului ce locuiește la „curbura unui sân de râu” este chiar Eva sa/ ta. Toți bărbații știu că adevărata poezie începe dincolo de poezia ivită din lumea ca voință și reprezentare feminină – e lanț, dorință, servitute, dependență comparabilă cu puterea Evei asupra bărbatului atârnat „în cârligul undiței de prins dumnezei”. Închei începând cu interogația poetului din elegia **frigul din lacrimi**: „ce construiesc bărbații în paturi de rugină domnule Freud/ când frigul așază luieri de sare/ în lacrimi/ continente graiuri utopii ale banului și/ la capătul mileniului Duhul Pur/ descarcă-n sânge minuscule spirale/ pe care Spiritul încearcă să le sudeze/ în timp ce istoria/ cântă la orga gâtlejurilor sugrumate”. Cu siguranță, poetul Marin Mârza este bolnav de numărul Unu, dar și de un anonim „zid dărămat” și neterminat. Supraviețuiește datorită celui misterios călcâi al lui Achile camuflat în clopotele Femeii-Biserică.

* **Marin MÂRZA, Cicatrici pe umbra mea, Editura COLORAMA, Cluj-Napoca, 2022**

CRONICĂ LITERARĂ

C. NOICA ÎN FACSIMILE CĂTRE LUCIAN BLAGA

► Ionel NECULA

Deși sunt bine familiarizat cu grafia lui Noica (am fost într-o episodică relație epistolară cu magul păltinișean), cartea editată de Muzeul Literaturii Române cu facsimilele unor texte și scrisori redactate de Noica mi-a produs un simțământ de om privilegiat de vreme ce sunt beneficiarul unor texte redactate de mâna lui Noica. Este vorba de o ediție mai puțin obișnuită, de fapt o plachetă, cum recunoaște și editoarea Simona Cioculescu, trasă în 2009, într-o singură ediție originală de 1.000 exemplare, din care 200 exemplare pe hârtie numerotate de la 1 la 200 pentru iubitorii de literatură și colecționarii de lucruri rare.

Cartea conține o dare de seamă despre lecția de deschidere ținută de acad. Grigore Moisil la cursul său de logică matematică, niște impresii despre un spectacol teatral din Apus cu o piesă semnată de Paul Claudel despre Ioana d'Arc, 6 scrisori trimise lui Lucian Blaga (în perioada 1934-1956), o scrisoare către Șerban Cioculescu (din 18 august 1944), *Un gând despre Radu Sighireanu* și alte șase scrisori trimise lui Petru Creția. Toate conțin, precum un ghioc marin, câte ceva din zbuciumul unui veac marcat de tulburări umbroase și de rele prevestiri.

Avea un cult pentru Blaga și pentru filosofia sa și nu făcea economie de elogi în scrisorile pe care i le expedia:

1. II. 1934

Stimate Domnule Blaga,

Nu fac o simplă frază când vă spun că am fost sincer mișcat primind ultima d-voastră lucrare. Nimic nu mă îndreptățește să sper că vă veți aduce aminte de mine; iar cele câteva însemnări pe care le-am scris, din când în când, asupra activității d-voastră mi se părea a fi cea mai elementară datorie a unui publicist.

Îngăduiți-mi să vă spun și de astădată cât de neprețuită mi se pare munca d-voastră filosofică. E posibil că știți de câtă stimă vă bucurați printre

cărturarii noștri, dar nu știți de ajuns, sau nu știți destul, ce răsunet au lucrările d-voastră în spiritul unor tineri de elită pe care îi văd împrejurul meu. Un singur lucru repetăm cu toții, că sunteți exilat. Nu vom avea niciodată norocul să vă avem în mijlocul nostru?

Rugându-vă să primiți cele mai distinse mulțumiri, rămân recunoscător al d-voastră,

Constantin Noica.

Câteva lămuriri La data scrisorii, Blaga era atașat de presă la Legația Română din Berna. Noica urmărea cu interes mișcarea culturală din România și, firește, creața lirică a lui Blaga, față de care se pronunțase deja prin câteva notații în *Vremea*, nr. 70 din 4 iulie 1929

1 .III.1936, Sinaia vila Wendy

Mult Stimate Domnule Blaga,

Întorcându-mă la Sinaia după o scurtă lipsă, găsesc lucrarea D-voastră ce ați avut bunătatea să-mi trimiteți. Nu vă pot spune câtă bucurie îmi face această dovadă a unei simpatii ce n-ați încetat să-mi purtați. Sunt cu atât mai sensibil la astfel de atenții cu cât ea vine din partea unui gânditor căruia nu acum îi spun pentru întâia oară ce adâncă stimă îi port.

Nu am citit încă lucrarea D-voastră și nu voi face lucrul acesta decât pe îndelete: vreau să raportez neconținut gândirea D-voastră la propriul ei sistem și așa ceva cere puțin răgaz. E însă o întreprindere pe care o fac cu multă plăcere ori de câte ori am prilejul - atât de rar astăzi în lumea filosofiei - de a întâlni gânditori sistematici. Cunosc în schimb fragmentul ce ați publicat în Gândirea și știu toată bogăția de sugestii pe care e în măsură s-o deștepte în cultura românească, ideea spațiului mioritic.

Acum un an și ceva mi-ați scris câteva rânduri prieten ești în legătură cu un articol de-al meu din R.F.R. și mă îndrumați să vă scriu ceva despre mine. Nu v-am răspuns atunci spre a nu vă sili să întreprindeți o adevărată corespondență; v-am trimis însă lucrările pe care le-am dat la iveală de atunci încolo. Îmi îngădui acum să vă fac eu o cerere: ați dori să fiți atât de bun să mă înștiințați în ziua când veniți pentru câtăva vreme în țară de locul unde v-aș putea întâlni?

În nădejdea că nu-mi veți uita cererea, rămân cu vii mulțumiri al D-voastră,

Constantin Noica.

19.VII.1936, Sinaia, vila Wendy.

Mult stimate Domnule Blaga

M-am informat de sănătatea dlui Tudor Vianu - care își va petrece vacanța aici în Sinaia - și nu am căpătat decât vești bune. Mă grăbesc să vi le comunic, pentru cazul că altcineva din țară nu v-a risipit încă îngrijorările. Dl Vianu și-a ținut examenele ca în toți anii și este pe deplin refăcut.

În ce privește sosirea D-voastră în țară, mi-ați face plăcere să mă înștiințați de ea chiar în cazul că nu vă opriți la Sinaia. Eu vin destul de des în București, așa încât în cazul că aș avea adresa D-voastră de acolo, v-aș putea vizita eu.

În nădejdea că aceasta se va întâmpla destul de curând, rămân cu vie stimă al D-voastră,

Constantin Noica.

Lămuriri sumare. Surprinde solidaritatea intelectuală care caracteriza societatea din acea vreme și insistența lui Noica de a se întâlni față către față cu Blaga.

13.IV.1936, Sinaia

Mult stimate Domnule Blaga,

V-am căutat în București abia în ziua de 1 sept. și nu mai erați acolo. Nădăduiesc că data viitoare când veți veni în țară - dacă veți mai avea bunătatea de a mă înștiința - voi avea mai mult noroc.

Am sfârșit între timp **Spațiul mioritic** și am fost puternic impresionat de adâncimea viziunii D-voastră. M-am întrebat chiar ce rost științific mai are sociologia - în care totuși credeam - în fața unei astfel de viziuni, sau atunci ce rost are ultimele D-voastre orientări. Am un noroc: nu cunosc prea multă filosofie a culturii, și deci nu risc, sub acest raport să falsific gândirea D-voastră.

În nădejdea că vă voi vedea curând printre noi - și anume la catedra ce aflu că, în sfârșit, vi se pregătește la Cluj - rămân, cu aceeași admirație, al D-voastră,

Constantin Noica

Câteva precizări Într-adevăr, Universitatea din Cluj îi pregătește o catedră de filosofie a culturii pentru cazul în care Blaga va ieși din diplomație.

6, V. 1936, Sinaia, vila Wendy

Mult stimate Domnule Blaga

Vă mulțumesc pentru prietenoasa D-voastră atenție. Sunt bucuros să vă știu în tihnă, iarși, și pregătind o mare trilogie - de la al cărui al doilea volum aștept atâtea lămuriri.

Aș fi voit să vă văd, înainte de plecarea D-voastră din București, potrivit cu invitația ce mi-o făcurăți prin scrisoare. Nu mi-a lipsit timpul. M-a reținut însă o anumită pudoare - dacă admiteți așa ceva; întâlnisem prea mulți inși cari-mi spuneau că le-ați vorbit bine despre mine!

Rămâneți mult în străinătate? Cei de aici continuă să discute lucrările D-voastră cu caldă (căldură? ad.n.) recent a apărut în **Sociologia Românească** o dare de seamă despre care aveți, poate cunoștință. Îl prețuiesc mult pe Stahl, autorul ei, dar cred că structural nu poate înțelege nici rostul, nici perspectivele sistemului D-voastră. Și de fapt până acum el nu s-a dovedit a fi decât un excelent tehnician monografist. Dar poate voi avea

prilejul să scriu ceva asupra criticii sale.

Vă doresc spor mult la lucru și nădăjduiesc o revedere cât mai apropiată. Al D-voastră călduros devotat,

Constantin Noica

Precizări. H.H.Stahl în *Sociologia Românească* făcea o critică severă filosofiei lui Blaga, în special teoriei sale despre stil și factorii abisali și inconștienți care îl definesc.

23 XI. 956

Mult iubite Domnule Profesor,

Îngăduiți unui vechi și cald admirator al scrisului D-voastră să vă spună câtă bucurie ne-a făcut tuturor să auzim că s-a vorbit de cinstirea lui Lucian Blaga cu premiul Nobel. În fața acestei noi recunoașteri, trec peste sfiala ce mă reține și vă mărturisesc un gând ce m-a încercat în anii din urmă. Scrisesem în **Anti-Goethe** la ... (ilizibil) că dacă ar fi să aleg pe cineva înaintea lui Dumnezeu, l-aș alege pe Goethe. Când apoi m-am întregat singur pe cine dintre cei în viață l-aș putea alege, mi-a venit în minte același nume cu cel asupra căruia s-au oprit o clipă, spre premiere, contemporanii noștri.

Resimt însă sfială spunându-vă așa ceva. Dar o fac pentru a câștiga cât de cât dreptul să vă spun cele ce urmează: Nu lăsați să vi se mutileze scrisul! Îmi închipui că acum aveți propuneri să tipăriți câte ceva din opoera D-voastră. Cei cari v-o cer nu sunt

demni s-o facă și o fac în altfel în chip nedemn. Ceilalți că vă iubesc gândul întreg și-l iubesc pentru el, nu pentru parada pe care o pot face, pot să aștepte și știu să aștepte, Dați-le din când în când câte un manuscris de-al D-voastră, lăsați-i să afle că sunteți bine și mai departe creator, atâta tot va fi de ajuns spre a-i face să simtă că totul e în ordine în (cuvânt ilizibil) lume românească.

Primiți-mi rândurile cum voiți, nu-mi răspundeți nimic, dar fiți sigur că este (cuvânt ilizibil) și emoție în ele. Constantin Noica.

Câteva lămuriri. Din scrisoare rezultă că Noica auzise câte ceva (sigur, de la posturile străine de radio) despre propunerea lui Blaga la Premiul Nobel pentru literatură. Știa, desigur, că și Blaga era supus la tot felul de persecuții și amenințări și faptul că-i cerea să nu răspundă la scrisoare era un semn că voia să preîntâmpine unele dificultăți din partea autorităților comuniste, care-l epurase de la Universitate și-l ținea sub o strictă supraveghere. De altfel, rezistența la toate presiunile regimului comunist devenise anevoioasă și greu de purtat. Blaga însuși, după multe ezitări va face unele concesii partidului atotputernic și va scrie acea pagină dură și nedemnă la adresa lui Emil Cioran. Dintr-un interviu acordat de fratele scepticului, Aurel Cioran, aflăm că autorul **Spațiului mioritic** ar fi plâns după ce a terminat articolul, dar asta contează mai puțin. Ceahlăul, vorba lui Vasile Băncilă, căzuse, se năruise cu un huruit greu și rău prevestitor.

► Katia NANU

PARCURS GĂLĂȚEAN

CÂND PRIMEȘTI ÎN DAR POEZIE (II)

Cred că am, în ultima vreme, un fel de magnet. Atrag cărțile de poezie către mine. Vin în valuri, unele proaspete, abia ieșite de la tipar, altele deja plecate către cititori, cu o istorie personală pe care vor, cer să mi-o dezvăluie. Chiar dacă gurile rele (chiar prea rele și destul de inepte) spun că astăzi poezia "nu se mai poartă", poezia gălățenilor "îmbracă" (uite că se poate!) forme atât de diverse și este de o calitate atât de surprinzătoare încât nu pot decât să mă bucur că ajunge și la mine. Nu voi reuși să fac ceea ce ar trebui să facă un critic literar, eu fiind doar un cititor avizat, adică să încadrez fiecare autor într-un curent anume, să dau un nume stilului său. Mă împac cu gândul că semnalele mele vor deschide drumul criticilor către o astfel de întreprindere. Eu caut doar să scot în evidență, după mintea și sufletul meu, timbrul unic al fiecărui poet.

„Ce Giocondă ați zâmbit?”

L-am cunoscut pe **Adi G. Secară** mai mult din postura de critic literar. Un om al cărții, cultivat și având întotdeauna cuvintele la el. Știam că scrie dar, cumva, s-a întâmplat să citesc puține lucruri scrise de el. Percepția mea era cea a unui literat exact și puțin prea aplecat către ceilalți, fie ei autori aflați pe rafturile bibliotecii sau unii care îi oferă cărțile lor, abia apărute, spre lectură.

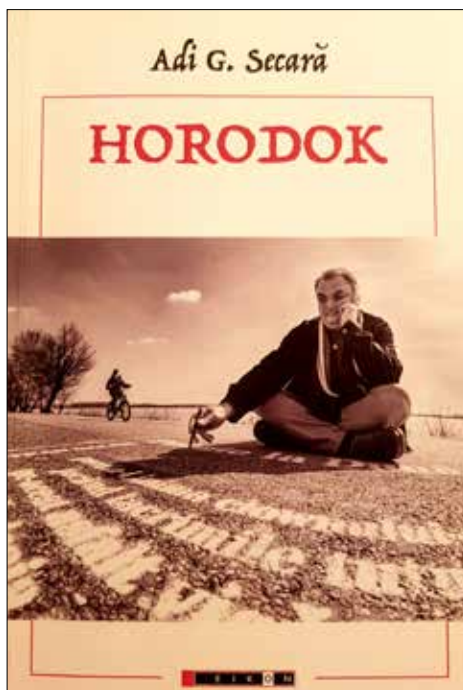
Când am deschis "**Horodok**" (editura Eikon, 2022) habar nu aveam de ce a ales acest titlu care nu îmi spunea nimic. Am căutat explicația în localizarea denumirii din titlu. Horodok este un oraș micuț din Ucraina, aflat în regiunea Liov, aproape

de Polonia. Este atestat încă din secolul XIII ca centru al comerțului cu sare. Nici sarea și nici localitatea nu-mi spuneau însă nimic. Așa că am trecut la cercetarea "bucatelor". În care am găsit suficientă "sare" cât pentru o poveste întreagă. Numai că de la începutul până la sfârșitul cărții mi-am spus mereu că nimic din ceea ce citeam nu este întâmplător, așadar nici alegerea titlului...

Nu cred că localitatea Horodok din Ucraina are o legătură palpabilă cu **Adi G. Secară**. Sigur,

dacă războiul încă nu începuse, așa cum afirmă autorul, o aripă de înger a trecut pe deasupra lui și i-a șoptit că acesta este cuvântul care îi poate defini cartea. Pe care ne-o prezintă chiar el ca fiind una ce urmează un altfel de fir al Ariadnei, un fir roșu al terorii. Eu n-am simțit neapărat teroarea, ci mai curând o panică dublată de o tristețe adâncă. Volumul trimite mai curând la un abis care se naște, decât la unul care te absoarbe. Trimiterile la Georg Trakl și Grodek, poezia războiului, își găsesc expresie în condițiile actuale, când Horodokul este trecut prin furcile caudine ale unui conflict crâncen, barbar. Dar, la momentul scrierii

poemelor, boala expresionismului german era deja instalată undeva în substraturile adânci ale creației lui **Adi G. Secară**. Stelele se năruiseră și luminau pe dinăuntru o lume construită demult. "În marșul cuvintelor oase" se înrolase deja poetul ostaș al "morții păun". Lumea lui se îngustase nepermis de mult, purta în raniță rămășițele unui timp după care mășăluia înapoi: "nu mai există ceasuri pe lumea aceasta/ dar zeul ceasurilor a spus să vă duceți/ unde se duc toate ceasurile când se duc/ și

să aduceți unul cu mir, tămâie, nectar și ce-o mai trebui...” Și spun că nu e vorba despre teroare ca disperare goală, tragică, descriptivă, pentru că simt în poeme tristețea autorului împletită cu speranța lui: ”oamenii să se joace de-a Moș Crăciun, spiridușii, renii./ Dumnezeu, salvarea speciilor, tu, frumoasa hurie să te/ îndrăgostești/ de mine/ și mie să nu-mi vină să cred...”

Adi Secară are viziuni aproape apocaliptice, dorințe uriașe și simțiri adânci, pe care le acoperă cu mantia intelectualismului și cu trimiteri către ceilalți, o lume populate cu autori de referință, câștigători de premii și de adepți, o lume a victoriei până la urmă. E trist doar știind că această lume parcă se scurge către final. Iar poeții nu o pot salva: ”poetul făcea pași ca polifem/ ridică dunărea ca pe un fular tricolor/ deși existau atâtea culori/ învârtea apele ca pe un lasso cu care prindea curcubeu/ poetul nu se lua în serios/ râdea de pașii săi care ruinau lumi de tinichea...”

„Războinic rănit, slăbit, îngenunchiat”, poetul nu-i poate salva nici pe Kafka, pe Urmuz sau pe iubitul său Trakl, pentru că, la fel ca ultimul, scrie ca și cum s-ar afla pe propriul eșafod. Iar eșafodul acesta este poezia lui. Pentru care se răstignește și suferă: ”icoana asta/ se roagă singură/ pentru mine”, speră autorul, ”uneori mă gândesc că sunt/ orfanul unei naivități”, spune el, ca apoi să se retragă în propria matcă ”iar poemele mele ar fi criptomonede/ bune numai pentru vama dintre rai și iad/ două cuvinte mari/ pentru niște suflete mici”.

E o candoare adâncă, dincolo de durere și tristețe, de nesiguranță și speranță, de uimire și așteptare, toate vizibil fluturând prin poemele lui **Adi G. Secară**. În acest univers intrinsec și fictiv, poetul practică un soi de prozodie în care intimismul nu are ce căuta, ba chiar este luat în răspăr: ”dacă Dumnezeu există/ atunci am cam// am vrut să spun am bel.....o/ dar nu sună decât vulgar”. Și totuși, emoția răzbate aproape de unde nu te aștepti.

O să citez în întregime poemul cu numărul 39: „gândind iubirea/ cum ați iubit?// plimbându-vă statui/ cum v-ați redeschis ochii?// v-ați lăsat copiii să se urce-n statuile voastre./ cum le-ați păstrat pomii să-nflorească/ cum sună legenda voastră?// ce lume ați schimbat/ măcar cu un fir de praf/ ce Golem v-a zâmbit/ și v-a mângâiat pe creștet?// ce sticlete ați scăpat./ ce Giocondă ați zâmbit?”

Sunt 40 de poeme în volum. Cărora li se adaugă unul bonus, o amintire de acum aproape un deceniu. Nu știu de ce am asimilat cele 40

de poeme fără nume cu cei 40 de mucenici, dar un cititor atent ar putea găsi explicația. Martiri ai credinței lor, sacrificându-se pentru ea... Poate în ”Poem despre false ruine și oameni adevărați”, bonusul pe care ni-l oferă autorul, găsim dezlegarea. Iată: ”Unii oameni știu că pietrele au inimi/ că arborii pot zbura// Și vor să învețe pietrele să fie vii// Și arborii să bată din aripi”// Uneori oamenii se îndrăgostesc de ruine/ și mai ales de sensul lor// și vor să creadă în miracole sau magie...”

Cine va citi volumul va căuta ca și mine sensul celor 40 de poeme fără nume și explicația alegerii titlului cărții, ”**Horodok**”. Și, poate, va găsi alte înțelesuri. Dar cu siguranță va căuta, se va gândi, va cerne abisul imagistic al trăirilor lui **Adi G. Secară** și se va adânci în necuprinsul lui. Rămânând cu frumusețea și speranța. Care s-ar putea numi, de ce nu? Horodok.

„**Lebăda cântă la vioară**”

De câte ori am auzit în ultimii ani numele lui **Petre Manolache** mi-a trecut prin fața ochilor imaginea unui domn discret, cuminte, de o politețe elegantă. Și despre care, când l-am cunoscut, aflasem că scrie poezii, cu toate că se ocupă cu... cifrele. Acum patru decenii o astfel de ”dedublare” nu era chiar la îndemâna oricui. Trebuia să fii suficient de bun pentru a-ți împărți astfel viața. Și **Petre Manolache** chiar era. Și este! Când mă gândesc că i s-au publicat primele versuri când eu abia apăream pe lume și încă scrie mi se face bine. E minunat să vezi că există longevitate în pasiune, valoarea, cultură.

Petre Manolache a scris mult, a fost recenzat de nume mari, a colaborat cu numeroase publicații de prestigiu. Poezia lui ”cu un timbru adânc și convingător în care limba bine strunită lasă camp liber unui neașteptat fond de idei” (Eugen Barbu) este o poezie ”asemenea muzicii” (Constantin Trandafir), în care poetul are ”capacitatea de transfigurare și de răsfrângere în cuvânt a micro și macrocosmosului” (Marcel Crihană). S-au spus multe despre **Petre Manolache**, i s-au apreciat rafinamentul estetic, aplecarea către sonet, sensibilitatea controlată și înclinația către reflecție, esențializare, filosofie. Dan Plăeșu l-a considerat ”decanul de vârstă al poezilor locului”.

Ei bine, lui **Petre Manolache** i-a apărut recent o antologie de poezii la Editura Phoebus,

Galați. Este vorba despre **"Arpegii lirice"**. Selecția textelor, excelentă! îi aparține scriitoarei Violeta Ionescu și cuprinde poezii reprezentative din toate volumele (nouă la număr), marcând parcursul poetic al celui care va împlini în decembrie anul acesta 85 de ani.

Despre antologii este cel mai greu de scris, pentru că ele sunt, de fapt, lumea prin care firul vieții autorului și-a împletit legătura cu poezia. Nu poți gândi, simți, citi poezia de acum patru-cinci decenii la fel ca pe cea actuală. Însă, mergând pe drumul volumelor apărute îl poți citi pe autor, așa cum a evoluat, cum s-a întregit și cum și-a răspuns la întrebări de-a lungul vieții sale. Și te poți bucura când constăți că **Petre Manolache** nu s-a trădat nicicum pe sine în ceea ce a scris, doar s-a îmbogățit mereu. Așa că am citit **"Arpegii lirice"** încercând să evaluez opera nu omul, căutând eventuale influențe ale curentelor care au marcat secolul trecut și m-am bucurat să constat că șazeciștii, optzeciștii, chiar lirismul pur al anilor 70 nu au fost definerii pentru opera lui **Petre Manolache**, doar i-au adăugat pe ici pe colo tușe discrete.

Iată ce scria într-un sonet din 1982: „Ne-am așezat din nou între cuvinte/ Să auzim cum sunetul și-l pierd,/ Călătorind târziu cantr-un deșert/ Numai prin somnul pietrelor, fierbinte.”(Candoare). Să-l așezăm lângă o poezie din 1997: "ce să destăinui? cuvintele au murit/ aruncăm cu pietre în raze,/ gloanțele se îmbolnăvesc în vântul sângelui-// pretutindeni, iarba cu ochii înspăimântați/ își caută adăpost în tranșee, cineva, oarecare/ abia așteaptă să-i curme zilele.”(Cuvintele au murit). Sau lângă o altă poezie din 2013: "Prin sunetul din cearcăn vremea zboară/ Zvârlind în geamăt inima furtunii,/ Copiii sug din țâțele genunii/ Înnegurarea apelor de ceară.”(Inima furtunii). Nu există despărțire între sine și sine. **Petre Manolache** se caută încă, cu aceeași obsedantă candoare, după decenii de refugiu în poezie.

Poate cel mai aproape de mine au fost poeziile din volumul "Fuga din lacrimă" 2017.

M-am regăsit în tristețea aproape mistică, în apăsarea vârstei și în aplecarea către reflexie : "Strângi în viața ta, tot strângi/ nimicuri ori dureri fabuloase/ uitând să râzi sau să plângi/ fără să-ți pese de zdrobitele-ți oase.”(Strângi în viața ta). E o frumusețe atotcuprinzătoare, o delicată și melodioasă abandonare a poetului pe altarul poeziei, o dragoste căreia i s-a dăruit necondiționat: "Plutești printre nouri/ părul ei desfrânat de frumos/ caii pasc nebunia/ de pe fața lunii/ mori de piatră plâng/ la marginea apei/ pe un picior de zăpadă/ lebăda cântă la vioară/ noaptea a fugit din lacrimă/ necuprinsul își toarnă/ cenușă în cap/ în ochii vulturilor s-a/ adâncit ciutura de cristal/ beau ultima strună/ care a uitat să zboare. (Fuga din lacrimă).

Îmi plac poeziile lui **Petru Manolache!** Mi se par aducătoare de lumină. Parcă fac cețurile minții să se împrăștie sub asediul metaforelor lui. Îmi vine să spun precum poetul într-una dintre poeziile inedite din această antologie: "Un vis confuz-o fiară hămesită/

înaltă zmee și dreseză fluturi/ biserica uimirii părăsită/ adoarme pe icoane și pe scuturi" (Erezii).

Când am închis volumul, m-am bucurat că **Petre Manolache** încă scrie. Și că antologia nu este, nu poate fi ultima sa carte.

„O jumătate din celălalt”

„**Poeme pentru Lara**”, Editura Pontos, Chișinău, 2022 este o carte bijuterie. Nu numai prin apariția sa elegantă, de obiect de colecție cât și, mai ales, prin sinceritatea cu care poetul **Gabriel N. Gherbăluță** se mărturisește cititorilor, alegând-o pe Lara drept subiect al poemelor sale. După ce citești și ultima pagină îți dai seama că poetul se împlinește pe sine adăugându-și-o pe Lara, personaj himeră aflat în căușul reflecțiilor sale despre trecerea noastră prin iubire ca prin viață. Citind volumul **"Poeme pentru Lara"** mi-am amintit că undeva, nu citez pentru că nu mai știu exact unde, Nicolae Manolescu spunea

că procedeele poeziei vechi seamănă teribil de mult cu broaștele unor uși vechi la care se potrivește cam orice fel de cheie. Ei bine, modul în care poetul recuperează limbajul voit colocvial uneori, conținutul scrierilor sale cu acest univers concentric în care încap el și obiectul-subiect al dragostei sale, expresia aleasă, lumea ca operă literară, fac din poezia lui **Gabriel N. Gherbăluță** o ușă la care se potrivește numai o singură cheie. Și aceea se află la el și la cititorul său, o împart amândoi într-un mod cât se poate de personal.

Poemele lui **Gabriel N. Gherbăluță** sunt poem și poemă, au individualitate de gen însă nu au nume, sunt doar numărate, într-un anonim care le unește, le sudează, dându-le fir de poveste.

Lara este și nu este în același timp. Amintirile poetului, mărturisește acesta, "le voi închide într-o sticlă/ și pentru că oceanul în care le-aș arunca/ e la mii de kilometri distanță/ le voi arunca în mine"(Întâiul). Cei doi, poetul și muza sa, sunt închiși într-un spațiu care le aparține și care îi încapă perfect: "eram amândoi închiși într-un cerc/ eu căutam o margine/ de care să mă sprijin/ tu îți doreai/ să te culcușești/ în centrul cercului" (al treilea). El îi scrie în gând, înghețat, disperat și pipăie răbdător grațiile cercului în care și-a închis iubirea comunicând prin poezii. Dragostea ideală, uneori absurdă, chemând cuvinte și alcătuind versuri lasă loc și reflecției: "e un tunel viața asta, Lara/ un tunel al naibii de strâmt/ cu pereții lipiți de noi/ luându-ne bruma de aer/ necesară respirației" (al unsprezecelea). Sau: "sunt un copac/ viața mea e un copac/ ale cărui crengi s-au transformat în drumuri/ din păcate nu duc nicăieri/ pleacă și se întorc/ în locul de unde pornesc" (douăzeci și șapte) și încă: "cred că trăim/ sub semnul antagonismului/ drumul acela din mijloc/ rămâne ascuns ochilor noștri/ ceața permanentă/ acoperă urmele pașilor greșiți/ nu vedem drumul/ auzim doar unele semne..."(treizeci și patru)

Există o muzicalitate insinuantă, aproape felină care se strecoară în poemele lui **Gabriel N. Gherbăluță**. Datorită ei Lara capătă formă, contur,

se ridică dintre cețuri și pare atotcuprinzătoare, femeia femeilor care primește fără să ceară și totuși binemerită adorația asta.

Undeva, firul numerelor nu se întrerupe, dar se dublează cu câte un titlu, pus între paranteze, cum ai pune uneori în viață un sentiment neîngăduit crezând că va reveni, că îi vei găsi, până la urmă, locul. Și clipa aceea nu mai vine. O să citez câteva titluri care mie mi s-au părut edificatoare: "efectul fluviului asupra cuvântului" (treizeci și șapte), "în timp ce ascult vikingur olafsson" (patruzeci), "in my secret life" (patruzeci și doi), "numește-l cântec sau blues sau cum vrei tu" (cincizeci și trei), "secret world" (șaizeci și unu). Și mă voi opri la acest poem, ca unul definitoriu pentru întreg parcursul volumului. Este în același timp o mărturisire și o incantație, un crez și o dorință: "în fiecare dintre noi/ locuiește o jumătate din celălalt/ o jumătate ascunsă/ de privirile iscoditoare// suntem creația celuilalt/ cu totul altfel/ decât creația lui Dumnezeu..."

Frumusețea Larei este dincolo de cuvinte, "alături de lună și stele", "în colosseumul numit viață", în "mimică", în "cuvânt", acoperă lumea reală și cenușie,

intră pe sub pielea cititorilor, se insinuează în sufletul lor, înrobindu-i. Cartea "**Poeme pentru Lara**" este o declarație de dragoste completă, parfumată, muzicală, pusă în scenă cu întreg universul aproape.

Gabriel N. Gherbăluță știe să cânte femeia pentru că este femeie. Un singur lucru ar vrea să mai afle, care este locul său, al poetului, în această ecuație a iubirii. Îl caută prin ea. Și sigur tot prin ea îl va găsi cândva. Așa încât ultima poezie, cea atât de explicativă, mie mi se pare în plus. Lara nu poate fi asimilată unei femei anume, "colega de bancă din grădiniță/ iubirea dintâi din liceu/ mama copiilor mei/ sau doamna în negru/ care mă va însoți/ spre dincolo..." (șaizeci și șase... scrisoare)

Ea este și rămâne Lara. Destinatară poemelor scrise cu sufletul iubirii la gură.

CRONICĂ LITERARĂ

PĂRINTELE-POET IONEL RUSU – UN IMPERATIV AFECTIV ULTIMATIV

► Petruș ANDREI

Nu mai puțin de cinci profesori, și cu mine șase, își dau mâna să susțină demersul liric al părintelui-poet Ionel Rusu: Eleonora Stamate (membră a Uniunii Scriitorilor din România, „Prefața”), Anton Mariana („Postfața”), Blaga Ardeleanu Nicuța („Aprecieri”), Vădeanu Fădor Sorina (ilustrația grafică) și Ioniță Lucian (colaborator), așa cum se menționează în caseta tehnică a volumului de versuri „Întoarce-te” („Poezii”, Editura „Printech”, București, 2022)

Scriitoarea Eleonora Stamate (poetă, romancieră, redactor-șef al prestigioasei reviste „Tecuciul literar – artistic”) ne atenționează că anul 2021 a fost „Anul omagial al diasporei”. Pentru cei înstrăinați, întoarcerea ACASĂ ar fi „benefică și necesară”.

Întoarcerea ACASĂ înseamnă „revenirea la credința străbună, la sfinții din icoane, la obiceiuri și datini, la cufărul de zestre etnografică, la sărbătorile sfinte, cum ar fi Crăciunul și Învierea, la seara de Ajun, la Sărbătoarea Sfintei Marii, la Familii, la părinți și străbuni care îi așteaptă ca pe o zi de sărbătoare” (p.4)

Autorul, la rândul lui, are și el un cuvânt de spus, afirmând un mare adevăr:

„Pretutindeni este bine dar nicăieri nu e ca ACASĂ”. Și în continuare:

„Ceea ce îngrijorează opinia publică românească este dezrădăcinarea, o depărtare de bunăvoie pe criteriile economice și financiare în timp de pace” (p.6)

„Ne paște pe toți un mare pericol și anume: înstrăinarea fraților de credință, de limbă și de neam”.

Și eu, autorul acestei lecturi empatice, sunt implicat emoțional în privința diasporei, drept dovadă trei catrene inspirate din arborele nostru genealogic:

„Nalt e pomul, verde-i ramul/ Și mă rog la rândul meu/ Să nu mi se stingă neamul,/ Că-i păcat de Dumnezeu.

Vom fi iarăși împreună/ Și din strămoșescul plai,/ Fie vreme rea sau bună,/ Noi vom face-un colț de rai./ Să audă și mai-marii/ Visul nostru-al tuturor/

Să fim toți între fruntarii:/ Țară, Limbă și Popor.” („Rugă pentru neamul românesc”).

Nicuța Ardeleanu Blaga face câteva „Aprecieri” pertinente și persuasive.

Preotul-poet Ionel Rusu, ca fiu al satului, prețuiește cu toată puterea ființei „cumpăna de la fântână, „ulița”, „sfinții din icoane”, „pâinea caldă și casa părintească”. Dar casa-i gata să se prăbușească” iar „satul e pustiu”, ca și inima, de altfel.

Clopotul din sat, (al lui Ion Pillat dar și al lui Emilian Marcu din volumul „Plâns de clopot”), bate din păcate, mai mult a moarte, decât a nuntă.

Și Nicuța Ardeleanu Blaga „ne reamintește, cu smerenie, de valoarea de netăgăduit a cuvântului ACASĂ”, susținută de părintele-poet.

Mariana Anton, în „Postfața” („Chemare întru recuperarea normei”) sintetizează într-o frază din incipit valoarea artistică și etică a volumului de față:

„Îmbrăcând sonorități liturgice, dar și emoția verbului artistic, poezia preotului Ionel Rusu încheagă un dureros lamento în fața unei realități cutremurătoare” (p.45).

Un cuvânt de laudă pentru graficiană Vădeanu Fădor Sorina.

Ilustrațiile sale deșteaptă în inimile noastre imagini și sentimente care l-au determinat pe Lucian Blaga să spună, inspirat, că „veșnicia s-a născut la sat”:

Ulița care duce spre casa părintească, drumul prăfuit însoțit pe la margini de troscot, fântâna cu cumpână, gardul de lemn și poarta spre râul și raiul copilăriei precum și eminescienele romanițe: („tu pe-un fir de romaniță/ Voi cerca de mă iubești” – Mihai Eminescu – „Floare albastră”).

Rugămintea sa este adresată, inițial, la persoana a doua singular:

„Să te întorci acasă” dar, ținând seama de milioanele de români plecați, îndemnul se face la persoana a doua plural:

„Veniți Ion, Vasile, Gheorghe și Maria
Că pâinea are gust și-n România”.

Numele, după cum lesne putem observa sunt neaoșe, românești, neinfestate încă de snobismul numelor anglo-franco-saxone.

„Întoarce-te” sau „Întoarce-ți-vă” la tot ceea ce înseamnă specific național, (devenit desuet în epoca globalizării):

Slujbele care au loc în bisericile noastre în timpul marilor sărbători ale creștin-ortodocșilor, Sfânta Sărbătoare a Paștelui, a Crăciunului, a Sfintei Marii, a Rusaliilor ș.a.

„Întoarce-te” în provinciile istorice Moldova, Muntenia, Ardealul, Bucovina și Basarabia care s-au unit sub formă de inimă, una singură.

„Întoarce-te” la bucatele noastre tradiționale ce nu pot fi egalate de gustările sofisticate ale Apusului: „Turte-n Ajun” sau „Când dau în pârgă strugurii în vie” ori

„Să te-ntorci și pe la toamnă/ Să te-nfrupți cu frații din pastramă/ Să te-mbeți cu must/ De bucurie!” (p.15)

„Timpul nu mai are răbdare” cuprins între început „Să te întorci în sat,/ Până nu-i prea târziu” și până în ziua revenirii:

„Întoarce-te la casa cu vitralii/ Și fă din fiecare zi zi de Rusalii. Amin!”

„Înstrăinatul” este primit cu brațele deschise și cu inima plină de dor în orice clipă:

„Să te întorci în orice zi,/ Fie în miez de noapte”, „Întoarce-te în seri,/ După apus de soare,/ Întoarce-te în zori,/ În cântec de luceferi”, „Să te întorci în dimineți cu soare”, „Să te întorci acasă,/ Măcar într-un târziu” (pp.16-17)

Părăsirea țării de milioane de români aduce transformări de nedorit:

„Bojdeuca ta din vale/ Ce tinde să se crape/ De cruntă nepăsare” (p.25);

„Ulița-i plină astăzi de păgâni” (p.18) „În satul tău pustiu” (p.13), „Ai grădina de plivit/ Și buruieni cât gândul de prășit” (p.19)

„Casa părintească/ E gata-gata să se prăbușească” (p.20) iar „tac`tu/ Ieri ca stejarul,/ Să-l vezi? S-a ofilit, sărmanul!/ De dor și-nsingurare” (p.23), „Întoarce-te” „Să nu mai crezi că totu-i gologanu’/ în viață”. (p.23) „Să te întorci la poartă,/ Că-i tare necăjită,/ La iarba ce se roagă/ De toți să fie tunsă” (p.25)

Flora, fauna, ornitofauna, parcul dendrologic, pomii din „Grădina Maicii Domnului” prind, de asemenea, glas: „turmele de oi”, „mușcata din fereastră”, „merii îmbătrâniți”, „gutuii oropsiți”, „vișinii cuminiți”, „cuibul de rândunele”, „barza chioară”, „cocoșul cel vioi ce strigă-n zare”, „zarzărul”, „bradul argintiu”, „ciocârliă-n luncă”, „rândunelele din vii”,

„brotăceii din baltă”, „floarea de salcâm”, „salcia morocănoasă”, „teii cu priceasnă”, „prunii din livezi”, „Mănuța Maicii Domnului” ș.a.

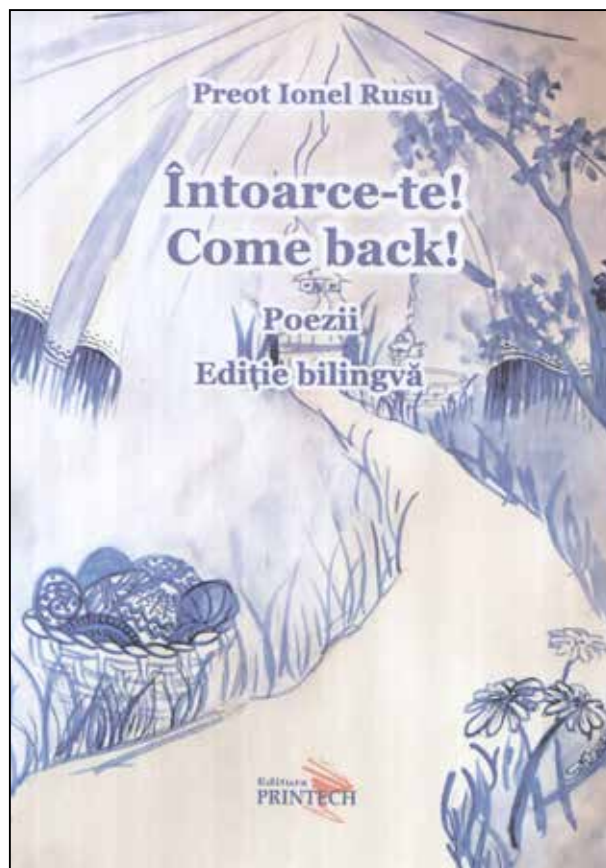
Sunt câteva simboluri generoase în acest volum (crinul, izvorul, clopotul, troița, vatra, pita), din lipsă de spațiu, ne oprim doar asupra pâinii (pită, azimă, nafură).

Pâinea este ofranda adusă divinității drept mulțumire pentru o binefacere. Azima înseamnă Hristos, „a cărui jertfă pe cruce și al cărui gest de a împărți pâine în timpul Cinei celei de Taină sunt cunoscute prin liturgia Euharistiei.

Cunosc, parțial, opera unor preoți-poeti: Marcel Miron (Huși), Cornel Paiu (Roman), Ticu Leontescu (Timiș), membri ai Uniunii Scriitorilor din România. Lor li se adaugă și părintele-poet Ionel Rusu, volumul „Întoarce-te” fiind litanie și rugă plină de dor încât să înduioșeze și pietrele și inimile împietrite ale celor care sunt în fruntea țării și care au deficiențe de auz.

Fie-mi îngăduit să închei în aceeași notă din gama iubirii de neam, de limbă și de țară, cu poezia „Altarul” din volumul de poezii „Cântecul toamnei”, Editura „Sfera”, Bârlad, 2003:

„Fac punți/ până la munți/ Să-mi iau de la izvor/ puțină azimă de dor/ Să-mi fac merinde pentru drum/ pe calea dintre bun și-acum”.

► Ghiță NAZARE

CRONICĂ LITERARĂ

FĂCUTE DE RÂS *

Reputatul maestru al umorului, Ion Moraru, președinte al Clubului Umoriștilor „Verva”, Galați, găzduit de Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor, a semnat, recent, cea de-a șaptea carte, „Făcute de răs” (că dacă n-ar fi de răs, ar fi de plâns!), alături de care se adaugă consistente colaborări la cinci Antologii ale genului. Volumul, apărut la Editura PIM, Iași, la sfârșitul anului trecut, cuprinde două capitole: *Proză scurtă satirico-umoristică* (32 de piese) și *Din lumea epigramei* (33 de autori și epigramele lor).

Ion Moraru, de profesie inginer, care a lucrat mai bine de 30 de ani pe platforma siderurgică a Galațiului, debutează publicistic cu un grupaj de 10 epigrame în cunoscuta revistă „Urzica”, în anul 1987, iar editorial șase ani mai târziu, cu volumul *Epigrame*, la Editura „Evrca” din Brăila. Celelalte volume poartă titluri semnificative pentru genul de creație practicat de autor, umorul: *Ace de cojoace* (1998), *Capra vecinului* (2011), *Butoiul lui Chicioroagă* (2014), *Incizii pe viu* (2018) și *Colții morarului* (2021), aluzie la numele autorului. Este membru al Uniunii Epigramiștilor din România încă din anul 1993 și președinte al Clubului Umoriștilor „Verva”, Galați, din anul 1988. Este inclus în peste 80 de culegeri și antologii de umor și deținător a aproape 150 de premii importante obținute la concursuri organizate în cadrul Festivalurilor de umor din țară și străinătate.

Schițele satirico-umoristice compuse de Ion Moraru reflectă realitatea cotidiană cu instrumentele umorului, constituind săgeți vitriolate pentru oameni și fapte, sugerate chiar din titlu: *Armata e cu noi!*, *Rețetă (necompensată) pentru ciorba de țară*, *Democrația originală*, *Munca la negru*, *Discurs pentru sănătatea pădurii*, *Să trăiești, nașule!*, *Ștefan cel Mare...redivivus!*, *Vine băiatu!*, *Gogoșile*, *Viza*, *Ploaia de stee*, *Adevăru-i doar în vin...*, *Evaziune fiscală*, *Portocoalele*, *Nunta regală*, *Plecat cu capul*, *Jumătate de nuntă pe vreme de iarnă grea*, *Vaccina-m-aș și nu prea! etc.*

Lăsând cititorului plăcerea de a descoperi și gusta umorul din prozelele lui Ion Moraru, vom exemplifica doar cu un fragment din episodul *Ștefan cel Mare...redivivus*, o ipotetică discuție dintre Ștefan cel Mare și oștenii săi, amară ironie peste timp, chiar și pentru numai un îndemn de a citi cartea:

„-Bine v-am regăsit, oștenii mei!

-Să trăiți...bine, Măria Ta! Bine ai revenit printre noi, Măria Ta!

-Ce mai e nou prin Țara mea, dragi oșteni?

-Păi au năvălit turcii, Măria Ta!

-Iar, mă? Da, ce mai vor aștia? Zeci de ani le-am dat biruri grele, le-am dat copii, le-am dat femei pentru haremuri, acum ce mai vor?

-Măria Ta, ei spun că sunt investitori străini și vor, în loc de biruri, să le dăm OLTCHIMUL, PETROMUL și ...HIDROELECTRICA!!

-Ce vorbești, mă? Și sunt mulți „investitori” de aștia?

-Mulți, Măria Ta, ieniceri și spahii câtă frunză câtă iarbă!

-Pâcălab Ieremia!

-Poruncește, Măria Ta!

-Trimite-i lui Suliman Pașa al lor, sau cum s-o mai fi numind el acum, pe e-mail, pe WhatsApp sau pe facebook, următorul hrisov: „Mister Suliman Pașa, noi nu ne vindem Țara! Țara aceasta nu este a voastră, nu este a noastră și nici a strămoșilor strămoșilor voștri și-ai noștri în vecii vecilor!”

-Măria Ta, dar atunci a cui e Țara asta?

-Sfetnice Movilă, din păcate, astăzi, Țara aceasta e a ...nimănu!

-Așa să ne ajute Dumnezeu, Măria Ta!

-Oșteni, să ne pregătim de luptă! Aduceți țepele! Fiecare valah să ia măcar câte o țeapă! Unde sunt țepele?

-Peste tot, Măria Ta! Fiecare român a luat câte o țeapă!

.....

-Foarte bine, oșteni! Caii! Adunați caii din toată țara!

-Nu mai avem cai, Măria Ta!

-Cuuuum? Nu mai aveți cai? Păi ce ați făcut, mă, cu atâtea cai?

-I-am vândut la italieni, Măria Ta, ca să-i facă salam!

-Și-acum, ce folosim în locul lor?

-Boii, Măria Ta! Țara-i plină de boi! Sunt descendenții bourului de pe stema Moldovei!

-Dregători, scoateți bani din visteria țării și echipați bravii noștri oșteni cu coifuri, scuturi, iatagane, platoșe și viziere!

-Visteria țării e goală, Măria Ta!

-Da voi ce măsuri ați luat, mă, să refaceți bugetul țării?

-Păiii, am tăiat salariile, am redus pensiile, am accesat ceva fonduri europene...

-Și?

-Nimic, Măria Ta! Visteria a rămas tot goală! Se fură, Măria Ta, nu se plătesc taxele și impozitele, se face evaziune fiscală, ce mai!

-Paharnice Stănișoară!

-Poruncă, Măria Ta!

-Pe cei care nu și-au plătit taxele și impozitele la stat și pe cei care fac evaziune fiscală, îți poruncesc să-i „torni” la ...DNA! Ai înțeles?

-Înțeles, Măria ta!

-Și acum, la luptă oșteni! Pârjoliti totul în cale, dați foc grânelor, otrăviți fântânile! După noi, potopul! Să ne retragem apoi în codrii din munți!

-Care codri, Măria Ta?! N-au mai rămas decât cioatele! S-au furat pădurile...ca-n codru!

-Păi, codru nu era frate cu românul, sfetnice lacomi?!

-Ba da, Măria Ta, dar vorba ceea: frate, frate, dar...lemnu-i pe bani!

-Păi, bine mă fraților, dar voi ce-ați făcut, mă, atâtea secole de când am plecat eu de pe aceste meleaguri?

-Păi, ce să facem, Măria Ta! Ia, ne-am ocupat și noi cu ...plantele medicinale!

-Cu plantele medicinale? Cum adică?

-Adică sute de ani noi am frecat menta, Măria Ta!” (p.55-58)

Capitolul al doilea al cărții cuprinde o serie de informații biobibliografice aseasonate cu creații epigramatice și dedicații făcute de autor unor confrăți într-ale umorului. Sunt aduse în prim plan o serie de personalități ale umorului, caracterizate...umoristic, dintre care amintim doar câteva, în ordine aleatorie:

Dan Căpruciu („Dan Căpitan de Plai...umoristic), Dan Plăeșu („Plăeșu de Sus” de la „Dunărea de Jos”), Constantin Cristian („Cristianul Mare”), Mihai Sălcutan (Un epigramist „cât Buzăul de mare”), Constanța Apostol (Constanța de Galați), Vasile Bârză (Sărut mâna, părinte!), Ioan Toderașcu („Pe drumul de costișe ce duce la Vaslui”) etc.

Sunt de reținut și șarjele umoristice adresate de Ion Moraru unor confrăți: „C-ai scos volum, de ciudă crap/Și-n minte-mi vin idei oculte,/Știam că ai „prostii” în cap/Dar nu credeam c-așa de multe!” (pentru Dan Căpruciu, autorul volumului „500 în cap”); „Eu tuturor de pe stradă/Le recomand să le citească/Dar și pe scenă să le vadă/Că sigur vor rămâne ...MASCĂ!” (pentru Dan Plăeșu, cu privire la piesele sale de teatru); „Catrenele vi le-am citit/Și-acum susținem sus și tare:/Din lacul vostru renumit/Mai puneți și la glume...sare” (sfat dat confrăților brăileni); „Cum, iată, de la an la an/Pe trepte literare suie/Să-i ridicăți lui SĂLCUȚAN/Pe deal, la MĂGURA...statuie” (și confrăților buzoieni); „Când ne va

invita CONSTANȚA/La ziua ei, păstrând prestanța,/Noi ne simți-vom, vorba aia,/Precum acasă, la... MAMAIA”; „Epigramaștilor din EST,/Doresc atâtea să vă spun:/V-am adunat ca să atest/Că faceți toți... cât unul bun!” (celor 3+1 Crai de la Răsărit-Efim Tarlapan, Ion Diviza și Gheorghe Bălici + Ioan V. Maftei Buhăești, „moldovean cu limba lată”); „Pun, retoric, o-ntrebare:/Cum încape, vreau să zic,/Un talent așa de mare/Într-un trup așa de mic?!” (maestrului mignon George Petrone); „Te-ai operat, cu orice risc,/Fiindcă tu de-o vreme vrei/Ca la coloană,-n loc de DISC,/Să ai CD sau MP3!” (lui Ioan Toderașcu, după operația de hernie de disc) etc.

Cartea de schițe umoristice și epigrame, „trudită” de Ion Moraru, oferă cititorului, de orice vârstă, de la adolescență la senectute, prilej de bună dispoziție, iar privită mai profund de meditație. Însemnările noastre se vor a fi un îndemn către cititori de a o lectura oricând au un bun prilej: la biroul de lucru, pe o bancă în parc, în tren sau în autobuz, într-o pauză etc. Felicitări autorului și succes cititorilor!

*Ion Moraru, *Făcute de răs. Schițe satirico-umoristice. Din lumea epigramei*, Editura PIM, Iași, 2022, 270 pagini

CRONICĂ LITERARĂ

CONSTANTIN STROE DESPRE DIMENSIUNEA MORALĂ A FILOSOFIEI LUI VASILE BĂNCILĂ

► Ionel NECULA

Autorul unei consistente lucrări despre istoria ideilor morale, Constantin Stroe revine în vitrina cu noutăți filosofice cu acest studiu despre concepția morală în viziunea filosofică a lui Vasile Băncilă - un gânditor mai puțin cunoscut, din opera căruia Dora Mezdra a publicat până acum 16 volume, iar operația editării în întregime ar trebui să conțină peste 30.

Constantin Stroe extrage din vasta operă filosofică a lui Vasile Băncilă doar ceea ce ține de morală și de convingerile sale etice. Cum a observat și Ion Dur în consistenta sa prefață, regăsim în abordarea exegetului *o diversă și adâncă garnitură de concepte și idei* privind viziunea sa morală - adusă până la urmă sub cupola generosului concept **Constelarea moralei**.

Are dreptate Ion Dur și când constată că vechii triade kalokagathonice - adevăr, bine, frumos - Vasile Băncilă îi așază, în pandant, triada Dumnezeu, etic, om - ceea ce înseamnă că întreaga normativitate

privind conștiința, conduita și comportamentul moral poartă în sine și câte ceva din imperativele **Predicii de pe Munte**.

Nu cred că Dumnezeu l-a făcut pe om ca să aibă la ce medita, dar conced că o îndoială a avut de vreme ce, după actul plăsmuirii lui, a omului, a evitat să rostească formula sacramentală *și a văzut Dumnezeu că este bine așa, și îl mai confirm* în ideea că este un depozitar *al întregii vieți de pe pământ actuale și trecute, dar fără să o poată depăși prea mult* (p.80). Are dreptate și chiar raliez la opinie... Nu strigase și Zarathustra, în piața publică, agresându-se nevolnicilor gură-cască: *voi ați parcurs drumul de la vierme până la om, dar a rămas încă mult din vierme în voi*. Așa cum creditez și ideea autorului că, *cel puțin în domeniul eticii, el (Vasile Băncilă, ad. n.) este, mai degrabă un documentarist care și-a făcut propriile lecturi, având uneori, și la răstimpuri, răbufniri hermeneutice și izbucniri critice - uneori chiar vehemente - la adresa autorilor frecvențați din care, prin ricoșeu, s-au ivit unele poziții proprii* (p.225).

Așadar, fără să fi fost un moralist aplicat și consecvent, filosoful brăilean a făcut atâta risipă de idei și principii etice încât se poate, la rigoare, reconstitui relativ ușor un buchet de norme și convingeri care să constituie osatura unei viziuni structurate. Ca și contemporanul său, Mircea Vulcănescu, schimbarea de regim i-a împiedecat să confere proiectelor metafizice o structură și o anumită finalitate. Venise vremuri grele pentru domni iar pentru Vulcănescu chiar fatale. Degeaba a încercat Vasile Băncilă să-l apere, din condiția liber asumată de martor al inculpatului, în procesul ce i-a fost intentat, sentința nu era luată de instanța care face simplă figurație, ci de organizația de partid care nu glumea, distribuia anii de închisoare cu dezinvoltura risipirii de confeti în zile de sărbătoare.

În mod surprinzător, Vasile Băncilă face o distincție neașteptată între etică și morală. *Etica este știința care se ocupă cu morală, în timp ce morală este practica principiilor morale* (p.30). E adevărat că radiografia filosofului brăilean nu răsfrânge întreaga

gamă a conceptelor morale, dar opinia sa despre **milă**, bunăoară, este mai apropiată de viziunea lui Radișčev decât de cea dură și austeră a stoicilor și a lui Schopenhauer.

Nu există morală în afara religiei, a datinilor, a conștiinței binelui și datoriei, cum nu există fapt moral care să nu aibă ca mobil un anumit interes sau un anumit scop. Mai mult, Vasile Băncilă postulează ideea, discutabilă, că *nu există morale diferite, ci numai o morală generală* (p. 43). Spun discutabilă pentru că el însuși vorbește despre o morală stoică, hedonistă, epicureică, etc.

O diviziune specială a exegezei lui Constantin Stroe vizează existența răului în lume, ceea ce înseamnă, printre altele, și o recunoaștere a maladiilor care pot marca morală și moralitatea - în general și în concret - la care ne raportăm ca oameni și ne încadrăm faptele. Există la toate comunitățile *ceva* - o noimă, un principiu, un temei considerat infailibil și absolut față de care faptele noastre capătă valoare de bine sau rău, după cum concordă sau nu cu ceea ce am proclamat ca desăvârșit sau, cum ar spune Nietzsche, *dincolo de bine și de rău*.

Pe unde intră răul în om și în lume, prin ce fisură din natura omului sau a comunității își face loc și produce efecte negative? În răspunsul său la această întrebare Vasile Băncilă invocă precaritățile naturii umane și nesocotirea învățăturilor creștine, care așază la loc central iubirea și pietatea - singurele care pot duce la mântuire. Postularea unei lumi transcendente menită să răsplătească binele din lumea terestră este încununarea supremă a filosofiei morale și a viziunii autorului despre bine

și rău. Cine trăiește în ideea paradisului final, înțeles ca răsplată pentru promovarea binelui din lumea sublunară, conchide filosoful, *nu mai poate fi atât de obsedat de existența răului*.

Este de datoria moralei să combată răul din om și din lume, dar nu-l poate elimina, el continuând să coexiste împreună cu binele, *așa cum fructele și omizile coexistă în același pom*.

Fără îndoială, exegeza lui Constantin Stroe face lumină într-o secvență esențială a filosofiei lui Vasile Băncilă. Cum nu avem încă o integrală a scrierilor lăsate de filosoful brăilean, considerăm demersul exegetic, asupra căruia ne-am aplecat în aceste rânduri, ca provizoriu pentru că nu știm cum se va rotunji această problemă în restul volumelor ce au rămas de publicat. Probabil, nu vor fi modificări esențiale, liniamentele esențiale fiind deja bine articulate, dar propun autorului să se gândească serios la o abordare monografică a filosofului care a conturat așa de convingător **Spațiul Bărăganului** și-a intuit, printre primii gânditori, noutatea filosofiei lui Blaga. Vasile Băncilă nu este singurul, dar este, probabil, cel mai nedreptățit sub aspectul valorificării moștenirii lui filosofice

Și mai precizez că n-ar fi rău dacă, după modelul Editurii Seghers, care a inițiat populara colecție **Philosophies de tous les temps**, să se inițieze și la noi o colecție asemănătoare în care să-și găsească locul gânditorii români rămași încă fără un tratament monografic. Se va vedea atunci, vorba Sadoveanului din **Nunta domniței Ruxandra că nici între-ale duhului nu suntem de neglijați**.

Marină

DE LA MUSIQUE AVANT TOUTE CHOSE

EVENIMENTE CELESTE: CONCERTUL MUZELOR

► Doru SCĂRLĂTESCU

Primatul muzicii în cadrul polisului antic atenian, al Greciei antice în general, e perfect ilustrat de instituția muzelor, de la care arta sunetelor împrumută și numele. Trei sunt după specialiștii mitologi în acest context accepțiile prin care vechii greci, încă din epoca homerică, înțelegeau muzele: ca divinități descendente din Zeus, invocate generic, de exemplu, în *Iliada* („Cântă zeiță mânia ce-aprinse pe-Ahil peleianul”), strâns legat de aceasta, ca simboluri abstracte ale darului profetic și ale inspirației poetice, în fine, ceea ce ne interesează aici, ca reprezentări cât se poate de concrete ale cântecului, asociat poeziei și dansului¹.

Cele nouă muze, amforă din epoca helenistică, Pinacoteca din München.

Sarcofagul muzelor, marmură Pentelic, Via Ostia, sec. II d. Chr., Muzeul Louvre, Paris.

După oscilări în ceea ce privește originea, numărul și apelativele acordate muzelor², Hesiod este cel care fixează, câteva zeci de ani după Homer, pentru epocile următoare, imaginea clasică a celor nouă fiice thrace ale lui Zeus și titanida Mnemosina, totodată, și numele lor, fie inventate de autorul *Theogoniei*, fie preluate de acesta din surse arhaice; ele sunt Calliope, Clio, Erato, Euterpe, Melpomene, Terpsichore, Thalia, Polymnia, Urania. Înzestrat de muze cu harul poetic, Hesiod poate fi, la rândul lui, pe bună dreptate socotit drept „părintele literar” al acestora. În această ipostază poetul oier de la poalele muntelui Helicon apare

reprezentat încă din antichitate, pentru prima dată poate, pe un recipient cosmetic (pixis) de la mijlocul secolului al V-lea î. Chr., expus la muzeul din Boston, cu un poet lirist așezat pe un taburet și înconjurat de muze, presupus a fi Hesiod, deși mai recent s-au avansat și numele lui Thamyras ori Arhiloh.

Poetul și muzele, Pyxis, atribuit lui Hesiod Painter, cca 460 - 450 B.C., Museum of Fine Arts, Boston.

Fără dubiu, prin inscripționarea numelui, Hesiod figurează în compania Calliopei, lidera echipei, într-un splendid mozaic al epocii elenistice din greu încercatul de cutremure oraș Antakya. Artă plastică europeană preia tema, ilustrată în epoca luminilor, bunăoară, de o elaborată vigneta însoțind volumului *Hesiodi Ascraei quaecumque exstant graece et latine ex recensione Joannis Clerici, cum ejusdem animadversionibus*, Amstelodami, 1701, ori, în romantism, de o frescă a lui Delacroix, pe cupola palatului Bourbon, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

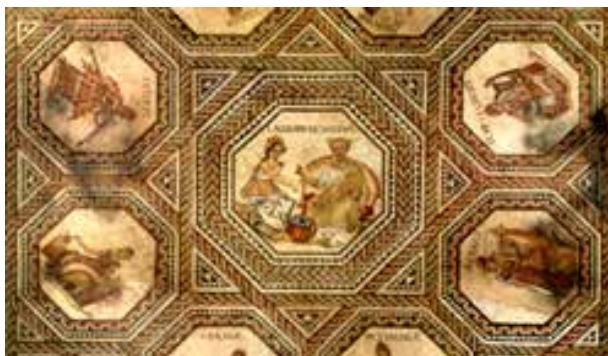

Muzele împreună cu Hesiod, mozaic, sec. II d. Chr., Museum Hotel Muses mosaic, Antakya, Hatay, Turcia.

Familiarizat cu opera lui Hesiod, prin lectura timpurie a *Theogoniei*, în ediția din 1817, frumos ilustrată de sculptorul și graficianul neoclasic englez John Flaxman, simbolistul francez Gustave Moreau marchează momentul întâlnirii providențiale a ciobanului din Askra cu cele nouă zeițe heliconide, în desene preparatoare și în tablouri, începând cu 1857, majoritatea păstrate în muzeul ce-i poartă numele din Parisul natal. Îi calcă pe urme, tratând același subiect,

connaționalii săi, Jacques Clément Wagrez și Edmond Francois Aman-Jean.

În asocierea muzelor cu poezii, anticii i-au făcut însă parte dreaptă și autorului *Iliadei*, cum vedem în celebrul monument votiv intitulat *Apoteoza lui Homer* expus la British Museum. Provenit din Alexandria, de pe timpul domniei lui Ptolemeu Philopator, 221-205 î. Chr., relieful cioplit în marmură de Archelaos din Priene, la comanda unui premiant la un concurs literar din localitate, îi înfățișează în registrul superior, ca personaje tutelare, pe Zeus și Mnemosine, apoi, pe cele nouă muze împreună cu un Apollo purtător de kithara. La baza monumentului, e Homer întronat, însoțit, conform inscripțiilor, de numeroase figuri alegorice: Chronos, Oikoumene (Lumea), *Iliada*, *Odiseea*, Mitul, Istoria, Poezia, Tragedia, Comedia. Peste secole, în era creștină, anul 240, un excepțional mozaic descoperit în 1995 pe fundațiile unei vile romane din Marele ducat al Luxemburgului, îl prezintă din nou pe Homer într-un medalion central în compania muzei „regine”, cum o supranumește Horațiu, a poeziei epice, Calliope, înconjurat de celelalte opt surori ale ei.

Homer și Muzele, mozaic din Vichten, perioada imperială romană, 240 d. Chr., Muzeul Național de Istorie și Artă, Luxemburg.

În ceea ce privește funcțiile lor, precum și însemnele ce le individualizează, ele vor fi precizate abia mai târziu. La Homer și Hesiod, precum și la o serie de poeți din generațiile următoare (Solon din Atena, Theognis din Megara, Ibycos din Rhegium), avem o imagine de grup a muzelor, ca inspiratoare ale demersului poetic și, mai ales, ca interprete vocale, într-un ansamblu coral dirijat de cele mai multe

Gustave Moreau, Hesiod și muzele, 1860, Muzeul „Gustave Moreau”, Paris.

ori de fratele lor mai prestigios, Apollo, de unde și calificativul ce-l însoțește pe acesta, de *Musagetas*. Acompaniindu-l, adevărate concerte corale susțin muzele în Olimp la banchetele zeilor, după cum ne informează Homer în *Iliada*: „Astfel ei veseli din zorile zilei și până spre seară/ benchetuiiau și-aveau parte de masă la fel fiecare./ Cântec frumos le cânta și Apollo din lira-i măiastră,/ muzele toate cu farmec în viers le cântau dup-olaltă”. Aceeași imagine, în „sua pythică” din *Imnurile* homerice apocrife: în Olimp, la „casele lui Zeus”, cântă Apollo cu „lira-i arcuită” ; „Răspund și cele nouă muze cu glasurile lor frumoase”, precum și în invocația ce deschide *Batrahomiomahia* : „Întâi și-ntâi ruga-voi corul de muze de pe Helicon/ La mine-n cuget să coboare anume pentru noul cânt”.

Apollo și muzele, ceramică attică, cca. 750 î. Chr., Staatliche Kunstsammlung, Dresda.

La Hesiod, în *Theogonia*, calității de iscusite cântărețe i se adaugă și aceea a stăpânirii artei dansului: „Cânterea noastră s-o începem cu Muzele Heliconide,/ Căci doar al lor e Heliconul, înaltul și divinul munte!/ Dănuitoare împrejurul fântâniei viorii și-altarul/ Cronidului atotputernic, cu gingașe picioare joacă;/ Când însă fragedele trupuri și le scaldară în Permessos,/ Izvorul Calului-cu-aripi și în Olmeios cel preasfânt,/ Pe-a Heliconului 'nălțime se întovărășesc în coruri/ Frumoase și fermecătoare și-n horă gleznela își saltă/ Apoi la drum, se-aștern degrabă învăluite-n dese neguri/ Și în cutreierul noptatic răsună cânturi minunate...”³. Și-n *Scutul lui Heracles*, poem atribuit aceluiași Hesiod, „meșterul schiop” Hefaiistos încrustează în metal o scenă în care apare „corul sacru” al zeilor olimpieni, avându-l la mijloc pe Apollo cu lira. Tot aici, „Zeitele, Pieride Muze,/ Lin viersuiau cu glasuri care aieva parcă se-auzeau”⁴. Alt poem apocrif, atribuit acum lui Orfeu, *Către Apollon*, îl recomandă astfel pe acesta : „Năvalnic daimon al luminii, frumosul

și vestitul tânăr,/ stăpân pe Muze și pe coruri". Din același florilegiu poetic, un imn e adresat direct *Celor nouă muze*, cu accent pe rolul lor în scenariile inițiatice ale orficilor: „Voi trup din trupul Mnemosynei și-al tatălui cu glas de tunet,/ Mândria țării Pieria, vestite și slăvite Muze,/ De muritori mereu aproape sub zeci de chipuri, mult râvnite,/ Sădind în fiecare tânăr virtutea neasemuită,/ Ne săturați flămândul suflet, ne inspirați curate gânduri,/ Crăiește și sfătuitoare, călăuziți dibacea minte/.../ Veniți, întruchipări celeste, la cei ce sunt inițiați,/ Ci dați-le o faimă mare și râvna imnurilor dragi!”⁵.

Baldassare Peruzzi, Muzele dansând cu Apollo, decoratie la Villa Farnesina, Palazzo alle Colonne, 1535.

O bogată tradiție literară posthomeră conservă această asociație muzicală dintre Apollon și muze, pornind de la marele liric grec din secolul al VI-lea î. Chr., Pindar, cu *Odele* sale (prima odă pythică, dedicată lui Hieron tiranul din Siracuza, întemeietor al orașului Aetna, câștigător în cursa de care din 470 î. Chr., se deschide cu invocarea către „Lira de aur, comoara comună a lui Apollo și a muzelor”) și până la Pausanias, care, în a sa *Călătorie în Grecia*, Cartea a V-a, *Eliaca*, vorbind despre templul închinat Herei de la Olympia, face o amplă descriere (pe câteva pagini) a unui cufăr cu scene mitologice sculptate în fildeș, aur și lemn și cu inscripții „cu caractere antice”, unele „foarte greu de descifrat”. Lângă imaginea înfățișându-l pe Apollon începând un cântec, întovărășit de Muze, se află inscripția : „Acesta este Apollon, fiul Latonei, cel care aruncă săgeți în depărtare./ În juru-i, Muzele, ceată veselă, pe care o conduce”⁶. Modelul acestui parteneriat pare să vină din Egiptul antic, cel puțin așa crede istoricul roman de origine greacă de la granița dintre ere, Diodor din Sicilia: „Osiris îndrăgea veselia și dansul și, de aceea, aducea întotdeauna o mulțime de cântăreți, printre care se aflau nouă fecioare pricepute să cânte și iscusite în toate artele; acestora elenii le-au zis muze. Egiptenii povestesc că le conducea Apollon, din care pricină i-au dat lui denumirea de Musagetul”⁷. Aceste mărturii literare sunt în consens cu primele reprezentări plastice ce au ajuns până la noi, de pe vase ceramice realizate în Grecia antică, unul dintre cele mai vechi (secolul al VIII-lea î. Chr.), în care zeul cu liră apare însoțit de câteva muze în ipostază de cântărețe sau dansatoare, fiind păstrat la muzeu din Dresda.

Cele nouă muze, ilustrație în Martin le Franc, Le Champion des Dames, mss., 1460, Biblioteca Municipală din Grenoble.

Apollo și muzele, iată un leitmotiv însoțind insistent arta plastică universală din antichitate până în zilele noastre. În elaborarea studiului de față, cercetarea noastră, fatalmente ne-exhaustivă, dincolo de câteva zeci de grupuri statuare, reliefuri, mozaicuri, sarcofage, din lumea greco-romană, a detectat un număr de 26 de opere plastice sub acest gen, desene, gravuri sau picturi, începând cu Renașterea, datorate unor autori anonimi, la care se adaugă alte 90 de lucrări semnate de autori, mulți celebri; doar o parte dintre ele, constrânși de limite de spațiu și timp, le vom cita, reproduce, comenta, în paginile ce urmează.

Detaliu cu muzele Urania și Calliope, crater attic cu figuri negre („Vasul François”), atribuit lui Kleitias, cca 570-565 î. Chr., Muzeul Național de arheologie din Florența.

Foarte repede muzele vor fi reprezentate ținând în mâini diferite instrumente muzicale, care devin semne distinctive ale acestora. Astfel, splendidul „Vas François” pictat de Kleitias prin secolul VI î. Chr., cu scene luate din mitologia greacă, le înfățișează pe cele nouă muze, inscripționate cu numele proprii, însoțind carul ce-i poartă pe Zeus și Hera. Între acestea, Calliope

duce la gură un nai din trestie (syrinx). Alte vase pictate din epoca clasică, cum sunt cele din secolul al V-lea atribuite lui Meidias Pictor sau Hesiod Pictor, redau și ele muzele în ipostaza de instrumentiste. Șapte muze însoțitoare ale lui Apollon, din care câteva țin în mâini diverse instrumente muzicale (citeră, barbiton, dublu aulos)) sunt de asemenea bine reprezentate pe o hydria de Vulci. În mod frecvent, lira lui Apollo devine și un atribut definitoriu al muzelor, așa cum scrie Pindar în *Pythianica* întâi: „Harfă de aur a lui Apollon și a viorii buclatelor/ Muse legiuită avuție! În a lor stăpânire tu ești...”. Nici flautul însă nu lipsește din dotarea acestora, cum vedem la Diodor în legenda căsătoriei lui Cadmos cu Harmonia : „Avu loc atunci cel dintâi ospăț de nuntă la care au luat parte zeii... Apollo cânta din ceteră, iar Muzele din flaut”⁸.

Cele nouă Muze, gravură, pagina de titlu la Dante, *Divina comedia*, ediție venețiană. 1529.

Mai târziu pictorii, graficienii și gravorii secolului al XV-lea și cei din epocile următoare s-au întrecut în realizarea unor lucrări cu subiecte inspirate din mitologie, între care ies în evidență cele cu Apollo în mijlocul muzelor sau cu spectacole concertistice ale acestora. Unul din primele exemple ni-l oferă o miniatură, din cele 179 existente, din cartea *Le Champion des Dames* a poetului francez Martin le Franc, realizate de un activ inluminator din epoca Renașterii timpurii cunoscut sub numele de „Maître du Champion des dames”. Muzele apar și-n fresca *Triumful lui Apollo*, realizată de Francesco del Cossa către finele secolului al XV-lea la Palazzo Schifanoia („Il Salone dei Mesi”), din Ferrara natală. Tot din prima Renaștere, din quattrocento-ul italian, datează frumosul *Parnas* cu muze dansatoare, de la Luvru, al lui Andrea Mantegna, urmat, la începutul secolului următor, de cel al lui Rafael de la Stanza della Segnatura, la Palatul Vatican. În plină Renaștere italiană (cinquecento), venețianul Jacopo Robusti zis Tintoretto abordează și el, între cele câteva tablouri cu teme mitologice, subiectul celor

Andrea Mantegna, *Parnasul*, 1497, Louvre, Paris.

nouă muze, în tablouri aflate în muzee sau colecții particulare.

Rafael, *Parnasul*, frescă, 1511, Palatul Vatican, Roma.

Secolul al XVI-lea ne mai oferă din abundență exemple în această direcție prin operele unor pictori olandezi și flamanzi precum Maarten van Heemskerck, Maarten de Vos, Frans Floris I, Frans Francken II. În fresce sunt specializați mai ales italienii precum Rafael Sanzio, Baldassare Peruzzi, Nicolo dell' Abate, Salvio Savini, Francesco Primaticcio. Dintre desene îl remarcăm pe cel al germanului Hans Holbein cel Tânăr (*Apollo și muzele în Parnas*, 1533, Staatliche Museen, Gemäldegalerie, Berlin.). Gravuri după Rafael și Luca Penni ne propun Giorgio Ghisi și Bernardo Daddi, zis le Maître au Dé.

Pe lângă intonarea unor imnuri de slavă dedicate părintelui lor, Zeus, nu lipsesc, cum vedem, din repertoriul coral al muzelor cântecele de nuntă, mai des menționată fiind aceea a lui Peleu cu Thetis, despre care citim în Pindar, *Pythianica* a treia : „Totuși de viață/ Sigură, fericită, nici Peleu, fiul lui Aiakos,/ Nici eroul asemeni zeilor, Cadmos, n-au avut parte/ Deși, precum se spune, dintre muritori, cea mai înaltă fericire aflaseră,/ când Muzele, cu panglici de aur pe frunte, în hora cântecelor/ pe munți și la cele șapte porți ale Thebei le auzeau glăsuind”⁹, sau, peste două secole, la Euripide în *Ifigenia din Aulida* : „Cu păr buclat și cu sandale de-aur,/ Pe muntele Pelion, pieride/ Bătură scurt piciorul de pământ./ La nunta lui Peleu erau chemate/ Și la ospățul zeilor, acolo,/ Pe culmea unde mișună centauri.../ Și-n mijlocul codrului Pelion depănară/ Spre Thetis și spre fiul lui Eac/, Glas dulce în cântările de slavă” . Despre prestația muzelor la ospățul de la nunta lui Eros cu Psyche, relatează Apuleius în *Măgarul de aur*.

Damon Pictor, *Thetis și cele nouă muze la funeraliile lui Achile*, hydria, cca. 560-530 î. Chr., Louvre.

Sunt însă și prilejuri în care muzele intonează cântece funebre, cum se întâmplă la funeraliile lui Achile, descrise în *Odiseea*: „Iar cele nouă Muze/ Cu viers frumos jăleau de-arândul toate,/ De nu rămase nici un om cu ochii/ Nelăcrămați: așa-i mișcase Muza/ Cu glasul plin de farmec”¹⁰. Același eveniment prilejuit de moartea eroului de la Troia este evocat de Pindar în *Isthmica a opta*: „Nu l-au părăsit pe acesta/ De moarte cânturile./ Ci la rugul său, în slujbe la mormânt,/ Feciorele din Helicon au stat de l-au plâns/ Și bocete-au vărsat pe multe glasuri”¹¹. Olarii antici greci n-au scăpat nici ei prilejul de a le prezenta în astfel de ipostaze. Corul muzelor venit să deplângă moartea legendarului poet trac Orfeu e amintit și de poetul latin din secolul I d. Chr., Statius, autor al unei epopei neterminate, *Achilleida*, în discursul său de consolare pentru pierderea soției lui Abascantus, general al lui Domițian: fiul Calliopei e bocit de cortegiul pădurilor și al fluviilor, de preoții lui Apollon și Bacchus și de întreg corul Muzelor („atque omnis partier matertera vatem”)¹². Muzele bocitoare sunt invocate și de poezi bucolici precum Teocrit, sec. III î. Chr., care o deplânge în prima din *Idilele* sale pe Dafnis: „Muzelor dragi, hai, începeți, începeți voi cântul bucolic” (*Moartea lui Dafnis*), ori Moschos din Siracuză, sec. II î. Chr., la moartea confratelui îndrăgit, Bion din Phlossa: „Începeți dar cernitul cântec, siciliene Muze, -ncepeți!” (*Cernitul cântec al lui Bion*).

Anticii le-au receptat pe cele nouă muze și ca veritabile specialiste în arta muzicală, calitate în care au fost chemate să arbitreze întrecerea dintre zeul cu liră Apollo și satirul flautist Marsyas, cu finalul tagic cunoscut pentru acesta din urmă (jupuirea de viu), care i-a impresionat atât de mult pe poezii și artiști plastici din vremurile vechi și până în cele moderne.

Pausanias, în relatarea călătoriei sale în Grecia descrie o astfel de operă atribuită lui Praxiteles, „cu trei generații după Alcamenes”, dintr-un sanctuar din Mantinea, cu o statuie închinată Latonei și copiilor ei, Apollo și Artemis; „Pe un pedestal sunt înfățișate Muzele și Marsyas, cântând din fluiet”¹³.

Praxiteles, *Apollo, Marsyas și Muzele*, plăci de marmoră descoperite la Mantinea, din secolul IV î. Chr., Muzeul Național de Arheologie din Atena.

Dar muzele înseși se angajează în astfel de întreceri muzicale, cum este aceea cu legendarul cântăreț thrac Thamiris, relatată de Homer: „...pe trarul Thamiris/ Muzele l-au întâlnit și i-au luat darul cântării;/ Când de la craiul Evrit din Ehalia el călătorul/ Se-ncercase la drum să întrecă în cântec pe Muze,/ Fiicele împlătoșatului Zeus. De-aceea și-n cale/ zânele atunci l-au orbit de necaz și luatu-i-au darul/ Dumnezeiesc și făcut-au cu totul să uite de liră”. Acest pasaj din *Odiseea* va fi citat mai târziu de Diodor din Sicilia în cartea a treia a *Bibliotecii istorice*: „Thamiris..., foarte dăruit de fire, ajunsese mare meșter în ale muzicii și chiar el spunea că ar fi cântat mai desfătător decât Muzele. Și, din această pricină, zețele s-au mâniat și i-au luat vederea și darul de-a cânta, după cum ne încredințază și Homer”¹⁴.

Întrecerea dintre Apollo și satirul Marsyas, sarcofag roman, cca. 290-300 d. Chr., Louvre.

Și Ovidiu în Cartea a V-a a *Metamorfozelor* va vorbi, în contextul vizitei Minervei la surorile ei de pe Helicon, de provocarea pe care fiicele lui Pieros

(Pieridele) o adresează acestora: „Încetați s-amăgiți cu deșartă dulceața cântării/ Gloata cea proastă ; vă-treceți cu noi, de-ndrăzniți, Tespiade./ Nu ne-or fi mai prejos nici glas și nici iscusință”. După ce una dintre Pieride „cântă din liră și voce”, muzele o delegă pe Calliope să ducă mai departe povara întrecerii; aceasta „Se scoală, cu iederă părul și-l leagă,/ Degetul apoi trecând peste murmurătoarele coarde/ Cântec de voce-nsoți cu-mbinare de strune atinse”. Chemate ca judecătoare, numfele le declară ca învingătoare pe muze, care, drept pedeapsă pentru obrăznicia lor, le transformă pe învinse în coțofene¹⁵.

Tintoretto, Concursul dintre Muze și Pieride, 1544-1545, Museo di Castelvecchio, Verona.

De o altă întrecere, de data aceasta cu sirenele, vorbește Pausanias în cartea citată, cu ocazia vizitei sale la un templu închinat Herei, din Coroneea, unde o statuie realizată de tebanul Pythodoros o reprezintă purtând în brațe niște sirene: „După tradiție, Hera convinsese pe fiicele lui Aheloos să se ia la întrecere cu muzele în măiestria cântecului. Muzele, ieșind învingătoare, au scos aripile sirenelor, cu care și-au făcut cununi”¹⁶. Și de data aceasta, subiectul îi preocupă pe artiștii plastici din epoca elenistică până în Renaștere.

Întrecerea dintre muze și sirene, sarcofag roman, marmură, sec. III d. Chr., Metropolitan Museum of Art, New York.

Pe urmele vechilor aezi, poeții din epocile moderne le-au înfățișat și ei pe muze drept neîntrecute cântărețe, spre desfătarea, deopotrivă, a zeilor și a pământenilor muritori. Poeții Pleiadei, mari admiratori ai Greciei antice și ai mitologiei acesteia, fac o adevărată pasiune pentru cele nouă cântărețe celeste, mai cu seamă principalul reprezentant al renumitei școli poetice franceze din secolul al XVI-lea, Pierre de Ronsard. Poezia *Lui Michel de L'Hospital sau Misiunea poetului*, a acestuia, se deschide astfel cu

un lung pasaj dedicat „odraslelor Mnemosinei” și ale lui Jupiter, menite cântecului chiar de la nașterea lor : „Și-n prunci s-a pogorât/ O muzică cerească/ Ce gura le-a umplut/ De miere aticească/ Și le-a mai hărăzit/ Lor versul de păzit./ Cel vers duios ce-n cântă/ Pe zei și muritori/ De ori de câte ori/ Se-nvrednicesc de-l cântă”. La rugămintea lor, mama le duce la ospățul din Olimp, unde ele cântă, acompaniate de Apollo, despre istoria zeilor, încheiată cu victoria lui Zeus asupra titanilor. Ca răsplată, Calliope, lider al grupului, îi cere acestuia următoarea favoare: „Părinte, dă-ne, dă-ne-anume,/ Atotputernic și măreț,/ Cântarea noastră dulce-n lume/ Să-nntreacă zahărul de preț/ Și fă-ne peste munți stăpâne./ Pe lunci, poiene-a-mpărăți./ Și-n codri, tainite păgâne/ Cu glasul nostru-a-nșufleți ;/ Ba fă-ne parte și mai mare:/ Poeții, orice ghicitori/ Și proorcii grăitori,/ Tu dă-ni-i nouă-n ascultare...” Înzestrate cu astfel de daruri bogate de stăpânul zeilor, muzele, „.... lângă tronu-i așezate/ La dreapta tatălui, în cer,/ Cântând cu Phoebus, al lor frate,/ Îl preamăreau pe Jupiter ;/ Nu se duceau Nemuritorii/ Fără de ele la ospăț,/ Petreceri, nunți – prea iubitorii/ De-al Muzelor cântat răsfăț...”¹⁷ Sărind peste secole, să-l mai amintim și pe liderul școlii parnasiene, Leconte de Lisle, mergând pe urmele lui Euripide, cu drama sa în trei acte și cinci tablouri, *L'Apollonide*, unde, în finalul actului al III-lea apar cele nouă muze, „fecioare sacre, desfătări ale vastului univers”, cum se recomandă prima dintre ele. În astfel de context, cântecul lor își extinde semnificația, făcând parte din muzica sferelor. Reproducăm, în acest sens, cuvintele din cântecul celei de a doua muze : „À travers la nue infinie/ Et la fuite sans fin des temps,/ Le chœur des astres éclatants/ Se soumet à notre harmonie./ Tout n'est qu'un écho de nos voix:/ L'oiseau qui chante dans les bois,/ La mer qui gémit et qui gronde,/ Le long murmure des vivants/ Et la foudre immense et les vents./ Car nous sommes l'Ame du monde !”¹⁸.

Giulio Campi, Apollo și muzele, cca 1550, Galleria Nazionale, Parma.

La poetul francez, muzele deschid prin cântecul lor porțile de acces la structura și misterele universului, în consens cu școala pitagoreică și cu cercurile orifice. Anticii erau conștienți de aceasta. În imnul orfic *Celor nouă muze*, ele sunt „întruchipări celeste” care dau inițiaților „faimă mare și râvna imnurilor dragi”. La istoricul și filosoful din secolele I-II d. Chr., preot la Oracolul din Delfi, Lucius Mesrius Plutarchus, muzele sunt înzestrate cu darul rar al profeției: „Dacă aici au fost găzduite Muzele în chip

de asistente și supraveghetoare ale divinației alături de fântână și de sanctuarul Geei, căreia, pe cât se pretinde, îi aparține Oracolul, acest lucru s-a întâmplat deoarece prezicerea viitorului era cântată în versuri” (*De Pythiae Oraculis*)¹⁹. Muzele sunt înălțate de neoplatonicieni spre culmile înțelepciunii și filosofiei, cum vedem, pe urmele orficilor, la Proclus din Lycia, sec. IV d. Chr., în *Imn către Muze*: „Vă chem., zeițe stând la cârma ce-ndrumă sacra-nțelepciune”; „zeițe care-ndrumă strălucitoarea-nțelepciune”. Coborând spre izvoarele timpului, să remarcăm că poetul Pindar prevăzuse aceasta într-unul din *Paianele sale*: „... pe carul înaripat/ Al muselor am urcat,/ Și acum de fiica lui Uranus frumos înveșmântată în peplum,/ De Mnemosine și de fecioarele ei mă rog:/ Să-mi dăruiască lucrarea iscusită./ Căci oarbe sunt mințile omenești ce umblă/ În lipsa fecioarelor Heliconului/ Să cerceteze adâncul drum al înțelepciunii”²⁰. Arta plastică participă și ea la ridicarea în rang a celor nouă zeițe surori, din epoca elenistică începând și până la simbolisti secolului al XIX-lea. Din puzderia de sarcofage romane având săpate în marmură, stereotip, imagini ale muzelor, reținem cel puțin două păstrate în Roma, la Musei di Villa Torlonia și la Vatican, în care fecioarele Heliconului apar în compania onorabilă a unor filosofi. Ca să încheiem cu un pictor din epocile mai noi, Gustave Moreau, cel fascinat de mitologia greacă, în special de muze, le rezervă acestora, într-un tablou din 1868, un destin apoteotic, acela al luminării prin artă a lumii.

Maarten van Heemskerck, *Apollo și muzele*, cca. 1550-1560, Museum of Art, New Orleans.

Așa cum am arătat, istoria muzicii europene rezervă celor nouă muze o pagină aparte. Pe lângă ipostaza de ansamblu coral sau instrumentistic, ele apar clar individualizate, ca specialiste ale unor anumite instrumente. Fără a fi nominalizate, muze purtând diverse instrumente muzicale sunt reprezentate pe statui, reliefuri și vase pictate grecești, începând cu secolul al V-lea î. Chr. Dintre instrumentele cu coarde și de suflat, preferințele merg către cele din familia lirei și cea a flautului (*aulos*), ambele cu o tradiție arhaică, încă din epoca bronzului (mijlocul mileniului al III-lea î. Chr.), cum o demonstrează două splendide

statuete provenite din insula Keros (Cyclade) și expuse la Muzeul Național de Arheologie din Atena. Aceleași instrumente sunt reprezentate un mileniu mai târziu, în epoca minoicului cretan, cca. 1400 î. Chr., pe enigmaticul sarcofag princiar pictat în fresco, aflat la Muzeul Arheologic din Heracleion. Revenind la muzeul din Atena, găsim aici un triptic menționat și de Pausanias, format din plăci de marmură cu bazoreliefuri provenite din vechea Mantineie arcadiană și atribuită școlii lui Praxiteles, în mijlocul secolului al IV-lea î. Chr., descriind întrecerea dintre Apollon și Marsyas arbitrată de muze. În două dintre panouri, acestea, în grupuri de trei, sunt reprezentate ținând în mâini rulouri de papyrus, dar și diverse instrumente muzicale: *aulos*, *tricordon-panduris* și *cithara*. Se presupune că ar fi existat și o a treia placă cu ultimele trei muze, din păcate, dispărută. Atât lira (în textul homeric denumită „*phorminx*”, cu atributul de „*perikalles*” – minunată), dar și flautul și naiul (la Homer „*aulos*” și „*syrinx*”) apar în *Iliada*, *Cântul IX*, cu ocazia prezentării delegației (Nestor și Ulise) trimisă de greci să-l împace pe nedreptățitul Achile, într-un fragment pe care-l redăm în traducerea lui G. Murnu: „Ei îl găsiră pe-Ahile cu armia lui la corăbii; / Sta veselindu-se acolo cu dulcele sunet din lira-i/ Cea cu călușul de-argint, frumoasă și meșteșugită./ Pradă luată de el la spargerea Tebei, cetatea/ Craiului Vultur. Cânta, veselindu-se, fapte viteze./ Singur Patroclu în față-i sedea; aștepta în tăcere/ Până ce-Ahile să-ncheie cântarea din viers și din strune”, și, de asemenea, în *Cântul X*, unde Agamemnon e înfățișat studiindu-i îngrijorat de la distanță pe dușmanii acheilor: „Și un cutremur întregă ființa-i cuprinse,/ Când se uită la Troienii rămași înaintea cetății./ El se uimea de mulțimea de focuri ce-ardea pe câmpie / Și de cântarea din fluier și nai și de larma de oameni”. Ambelor tipuri de instrumente li se face loc în *Cântul al XVIII-lea*, cu vestita descriere a scutului lui Achile, meșterită de Hefaiostos, pe care e încrustat, printre altele, un alai de nuntași: „Și cântec de nuntă răsună/ Tare, la horă se prind jucăușii și-acolo-ntre dâșșii/ Fluier și alăute țin hangul. Femei grămădite./ Stau în picioare la porți și alaiul privesc cu mirare”. Lira rămâne totuși instrumentul preferat al vechilor aezi greci, mai târziu, al poezilor latini. Ea face obiectul invocației dintr-o odă de Horatius, tradusă la noi de Eminescu: „Și tu liră, care-n cald avânt din șapte/ Coarde suna-vei/ Templelor, ospețelor mari amică...”.

Numeroase ceramici attice înfățișează de asemenea muze cântând la diferite instrumente. Cele cu coarde intră desigur în preferințele însoțitoarelor lui Apollon kitharoidos. Astfel, pe o amforă pictată găsită în Ruvo di Puglia, colonie din sudul Italiei făcând parte din Magna Grecia, înfățișându-le pe cele nouă surori melomane, vedem un trio format, după unii comentatori, din Polymnia, Calliope și Erato, cântând la *barbiton* (variantă de liră), *kithară* și *trigonion* (harpă triunghiulară). Barbitonul și cithara apar și pe o frumoasă ceramică, atribuită lui Asteas, cca 360-340,

Frans Floris I, *Palas Athena în vizită la Muze*, 1560, Musée Condé, Chantilly.

de la Louvre, înfățișând muze ca asistente la vestitul concurs dintre Marsyas și Apollon. Clar nominalizate și cu atribute distincte, muzele apar în epoca numită de istoricul german Johann Gustav Droysen „elenistică” (*Geschichte des Hellenismus*), caracterizată de întărirea și extinderea limbii și civilizației grecești către alte arii geografice. Ceramici, mozaicuri și sarcofage din epoca imperială romană înfățișează diverse instrumente muzicale drept obiecte de identificare ale muzelor. Dacă masca tragică și cea comică le însoțesc îndeobște pe Melpomene și Thalia, muzele celor două genuri teatrale antice, globul și compasul, pe Urania, muza astronomiei, tableta și stiletul, pe Calliope, muza poeziei epice, cartea sau ruloul de papyrus, pe Clio, muza istoriei, voalul, pe Polymnia, muza corului religios și a retoricii, lira devine reprezentativă pentru Erato (poezia erotică) și Terpsichore (dansul), iar flautul, pentru Euterpe. (arta muzicală). Aceste atribute distinctive sunt clar reprezentate pe celebrul „Sarcofag al muzelor”, descoperit la Roma (Via Ostia), destinat probabil unui om de litere roman, remarcabilă ilustrare a artei funerare de la începutul erei creștine. El va deveni sursă de inspirație pentru artiști plastici și scriitori, într-o epocă de resuscitare a interesului pentru cultura și arta antichității greco-latine, începând cu secolul al XVIII-lea, stimulat și de ilustrațiile gravurii italiene Francesco Faraone Aquila la colecția „Lord Corlaine”²¹, și prelungindu-se până în vremile mai noi, cum o demonstrează tabloul din 1911, *La bibliothèque*, al unui reprezentant al avangerdei post-impresioniste franceze (gruparea *Nabis*), Edouard Vuillard, și prima din cele *Cinci mari ode*, publicate în același an de Paul Claudel. Iată un pasaj introductiv: „Muzele, nouă ! Nici una nu mi-e de prisos !/ Pe-această marmură văd tot șiragul .../ Înaltele fecioare egale, șiragul elocventelor surori !/ Vreau să spun cum le-am văzut oprindu-se și cum în cunună se legau altfel/ Decât atunci când mâna/ Prinde o altă mână întinsă ei...” (*Muzele*)²².

Wilhelm Dilich, *Apollo și Muzele*, gravură, volumul *Historische Beschreibung der Kindtauf des Fräuleins Elisabeth zu Hessen*, Kassel, 1598.

Ca și în cazul sarcofagelor, reprezentarea muzelor devine o adevărată modă în mozaicurile descoperite în Italia ori în teritoriile romanizate. Unele dintre ele au înscris, în limba greacă sau latină, numele acestora, precum în cel deja amintit de noi, provenit de la o vilă din Vichten, epoca galo-romană, și aflat acum la Muzeul din Luxemburg. Deosebit de interesant în această privință este și mozaicul descoperit în orașul Elis din Peloponez, datând din secolul I î. Chr., în care portretele lui Apollon, al Mnemosinei și ale muzelor sunt suplinite de obiectele ce le individualizează.

Muzele, în Petrus Tritonius, Melopoeae sive Harmoniae tetracenticae super XXII genera carminum, Ausburg, 1507.

Un fenomen deosebit de interesant apare o dată cu Renașterea, în care muzele cântă, toate, pe lângă liră și flaut (în versiuni adesea modernizate), printr-o licență artistică, la instrumente aparținând

exclusiv Evului Mediu. Manuscrise inluminat, opere literare cu gravuri, tratate de muzică, tablouri ilustrează fenomenul, uneori în dispreț total al tradiției antice. Unul din cele mai vechi exemple îl reprezintă miniatura înfățișând cele nouă Muze din lungul poem al lui Martin le Franc, *Le Champion des Dames*, 1451, despre care am mai vorbit. Euterpe cântă aici la un instrument de suflat, *shawum* (în italiană, *ciaramella*, derivat din gr. *kálamos*), un soi de trompetă de origine orientală, strămoș al oboiului, Urania la orgă portativă (*organetto*), străbunică a acordeonului modern, Melpomene la un flaut dublu (străvechiul *dioulos*), Calliope la un trombon medieval (it. *tromba da tirarsi*), Clio la *rebec* (o combinație de liră și vioară), Polimnia la *recorder* (numit și „flaut dulce”), Erato la *trianglu* (instrument metalic de percuție în formă tringhiulară), Terpsychora la harpă. Pe post de solistă vocală apare Thalia. Muzele își vor schimba instrumentele între ele sau vor apela la altele noi într-o planșă din tratatul de muzică al profesorului și compozitorului tirolez Petrus Tritonius, *Melopoeeae sive Harmoniae tetracenticae super XXII genera carminum*, tipărit la Ausburg în anul 1507. Uraniei îi revine de data aceasta trombonul (în franceza medievală, *sacqueboute*), Polihymniei, un antecesor al violoncelului (renascentista *viola da braccio*), Thaliei, un tip de țambal portabil medieval (*dulcimer*, derivat din *dulcis melos*). Clio cântă la vecchiul „flaut al lui Pan”, naiul, Calliope la lăută, un popular instrument cu coarde ciupite, asemănător cu cobza, Erato la tamburină (grecescul *tympanon*, legat îndeobște de cultul lui Dionysos), Melpomene la cornetul medieval (it. *cornetto*), Euterpe la un soi mai complicat de vioară cu clape și manivelă, derivat din mai vechiul *organistrum*, folosit în Europa începând din Evul Mediu Timpuriu de goliardi, menestrelți,

jongleori și cerșetori vagabonzi, cunoscut mai târziu, sub numele diferite de *lira mendicorum*, *vielle à roué*, *hurdy-gurdy* sau *symphonia*. O splendidă imagine a acestui instrument o găsim în tabloul lui Hieronymus Bosch, de la Prado, *Grădina deliciilor*, 1503/1504.

Semnificativ este și celebrul frontispiciu la tratatul latin tipărit cu câțiva ani mai înainte la Milano de compozitorul și teoreticianul italian renașcentist Franchinus Gafurius, prieten al lui Leonardo, *Practica Musicae* (gravură folosită ca ilustrație și în cartea sa, *De harmonia Musicorum Instrumentorum Opus*, Milano, 1518), în care muzele în asociație cu corpurile cerești

participă la armonia universal sub bagheta lui Apollon, după cum arată și inscripția: „*Mentis Apollineae vis has movet undique Musas*”.

Albert Bertel Thorvalsen, Dansul muzelor pe muntele Helicon, 1807, Altes Museum, Berlin.

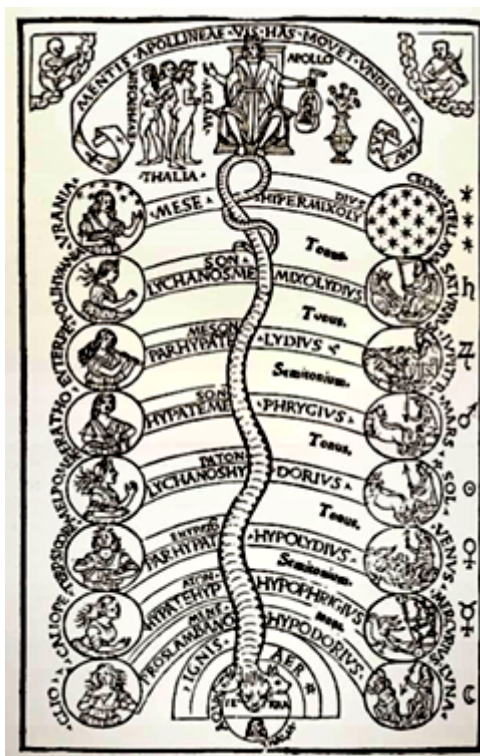
Muzele apar și pe pagina de titlu a operei lui Dante, *Divina comedia*, ediția din 1529 a italianului Jac. de Burgofranco, cu o interesantă asociere tratată grafic dintre poezie (reprezentată de poeți latini și italieni) și muzică (reprezentată de muze instrumentiste, nominalizate), sub semnul aceluiași Apollo care tronează pe frontispiciu ținând în mână o *lira da braccio* flancat de doi *putti* cântăreți la trompetă. În partea de jos a tabloului le distingem pe cele nouă muze cântând la *symphonia* (Melpomene), *psalterion* (Polyhymnia), *vioară* (Terpsichore), *trianglu* (Urania), *cymbal* (Clio), *organon* (Euterpe), *violină* (Erato), *trompetă* (Calliope), *clarinet* (Thalia).

Treptat, în Renaștere și epocile următoare, până în zilele noastre, cu unele excepții, muzele vor apărea însoțite de anumite instrumente, de data aceasta singularizate, în literatura și în artele plastice. Alături de alte obiecte

„nemuzicale”, aceste instrumente vor deveni semne de recunoaștere în tablouri și opere sculpturale, precum *lira*, ca să dăm un exemplu, pentru mult îndrăgita și mediatizata muză a liricii de dragoste, Erato. Dar despre destinul individual al fiecăreia dintre cele nouă muze ne propunem să vorbim într-un articol viitor.

Note:

1. Vezi în acest sens María Isabel Rodríguez López, *Iconografía de Apolo y las Musas en el Arte Antiguo y sus pervivencias en el arte occidental*, în „Cuadernos de arte e

Apollo, muzele și planetele, gravură, în Franchinus Gafurius, *Practica Musica*, Milano, 1496.

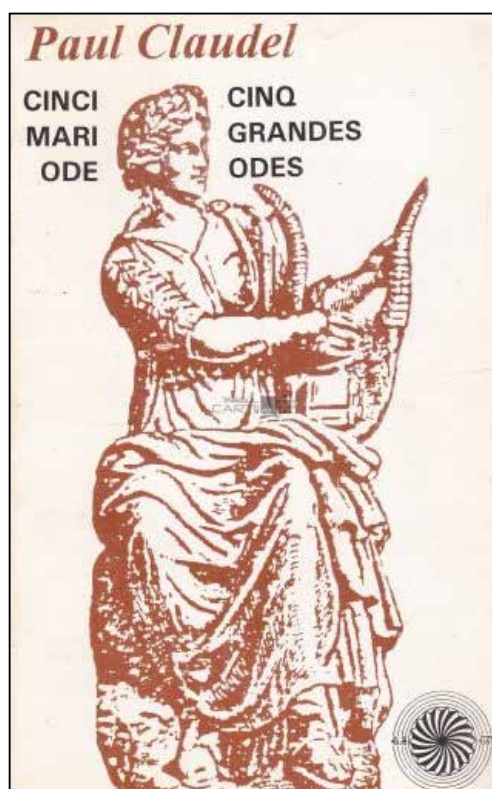
Henrich Maria von Hess, *Apollo și muzele*, 1826, Neue Pinakothek, München.

John Singer Sargent, *Apollo și Muzele*, 1921, Museum of Fine Arts, Boston.

- iconografia”, Tomo 13, N°. 26, 2004, p. 467. Vezi, de asemenea, *Music and the Muses: The Culture of Mousike in the Classical Athenian City*, ed. P. Murray, P. Wilson, Oxford 2004; Sheramy Bundrick, *Music and Image in Classical Athens*, Cambridge University Press, 2005.
2. Date „biografice” și un istoric al receptării mitului în Grecia antică, la Pausanias, *Călătorie în Grecia*, II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 232.
 3. Hesiod-Orfeu, *Poeme*, București, Minerva, 1987, p. 3.
 4. Idem, op. cit., p. 81,
 5. Ibidem, p. 222.
 6. Pausanias, *Călătorie în Grecia*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1974, p. 398.
 7. Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*, București, Editura sport-turism, 1981, p. 35.
 8. Idem, op. cit., p. 375.
 9. Pindar, *Ode*, II, București, Univers, 1975, p. 20.
 10. Homer, *Odiseea*, București, Univers, 1979, p.513.
 11. Pindar, *Ode*, III, București, Univers, 1977, p. 82-83.
 12. Staius, *Epicedion in Priscillam*, în *Silves*, Ed. Garnier, Paris, 1935, p. 237.
 13. Pausanias, *Călătorie în Grecia*, II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 94.
 14. Diodor din Sicilia, op. cit, p. 243. Mai sceptic, Pausanias, deconstruiește mitul, punându-l pe seama unei boli de ochi, care l-a lovit și pe Homer însuși. „Dar Homer a făcut versuri în tot timpul vieții lui, căci nenorocirea ce i s-a întâmplat nu l-a îngununchiat, pa când Thamyris a pus capăt cântecelor sale...” (*Călătorie...*, op. cit., p. 350).
 15. Ovidiu, *Metamorfoze*, ed. cit, p. 105-113.
 16. Pausanias, op. cit., p. 243.
 17. Ronsard, *Antologie lirică*, ed. cit., p. 90-113.
 18. Leconte de Lisle, *Derniers poèmes: L'Apollonide. La passion. Poètes contemporains*, Paris, Alphonse Lemerre, 1895, p. 157.
 19. Plutarh, *Despre oracolele delfice*, Iași, Polirom, 2004, p. 123.
 20. Pindar, *Ode*, III, ed. cit., p. 99.

21. *Catalogue of the genuine and curious Collection of pictures, bronzes, marble tables, urns, vases, and other antiques of the Right Honorable the Lord Viscount Coleraine, deceased; brought from his late seat at Tottenham high-cross, in the county of Middlesex. Which (by order of the executors) will be sold by auction, by Mr. Langford, at his house in the Great Piazza, Covent Garden, on Wednesday and Thursday the 13th and 14th of this instant march, London, 1754.*
22. Paul Claudel, *Cinci mari ode*, București, Ed. Grai și suflet, 1994, p. 7.

OAMENI ȘI SEMNE

MIHAIL KOGĂLNICEANU

(1817 - 1891)

► Sorin LANGU

„N-aș schimba săraca Moldovă nici pentru întiul tron din lume”, afirma la Luneville, în Franța, Mihail Kogălniceanu, cel care se considera, pe bună dreptate, „un adevărat fiu al secolului al XIX lea”. Personalitate fascinantă a epocii moderne, spirit pasionat, Mihail Kogălniceanu se situează în fruntea celor mai talentați reprezentanți ai generației pașoptiste contribuind activ în lupta pentru Unirea Principatelor Românești.

Mihail Kogălniceanu este născut la Iași la 6 septembrie 1817, om politic, democrat, istoric, scriitor, ziarist și orator român. Și-a făcut studiile în Franța și Germania (Berlin). A fost profesor de istorie națională la Academia Mihăileană și membru al Academiei Române, prim-ministru în Moldova (1860-1861), apoi prim-ministru al României (1863-1865). Mihail Kogălniceanu a fost căsătorit cu Ecaterina Jora (1827-1907), văduva colonelului Iorgu Scorțescu.

În 1839, Kogălniceanu redactează „Focea sătească a prințipatului Moldovei”. În „Introducție”, publicată în „Arhiva românească”, Mihail Kogălniceanu propune să se publice o colecție a tuturor cronicarilor Valahiei și Moldovei, „spre a le păstra românilor”, colecție ce va fi publicată în 1841 în 6 volume. Este una din primele încercări de strângere și valorificare a izvoarelor istorice.

În „Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană”, rostit la 24 noiembrie 1843, M. Kogălniceanu spune, printre altele: „Departa de a fi părtinitorul unui simțiment de ură către celelalte părți a neamului meu, eu privesc ca Patria mea (passim subl. n.), toată acea întindere de loc unde se vorbește românește, și ca istoria națională, istoria Moldaviei întregi, înainte de sfîșierea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania. Această istorie este obiectivul cursului meu; întinzîndu-mă,

.., mai mult asupra întîmplărilor Moldaviei, nu voi trece sub tăcere și faptele vrednice de înșămnat a celorlalte părți a Daciei, și mai ales a românilor din Valahia, cu cari suntem frați și de cruce, și de sînge, și de limbă, și de legi”.

Deja în august 1848, în „Dorințele partidei naționale din Moldova”, M. Kogălniceanu propunea Unirea Moldovei cu Muntenia, „o Unire care este dictată atît de vederat prin aceeași origine, limbă, obiceiuri și interese”. El spunea: „...Pe lîngă toate aceste radicale instituții, singurele cari ne pot regenera Patria, apoi partida națională mai propune una, ca cunună tuturor, ca cheia boltei, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național; aceasta este Unirea Moldovei cu Țara Românească, Unire dorită de veacuri de toți românii cei mai însemnați ai amînduror Principatelor, o Unire pe care, după spiritul timpurilor, cu armele în mîna au vroit să o săvîrșească

Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, carele și ajunsesse a se intitula: Cu mila lui Dumnezeu, Domn al Țării Românești, al Moldovei și al Ardealului”.

Ideea principală este românismul. În jurul acestui concept se construiesc acțiunile clasei politice de atunci. În programul ziarului lui M. Kogălniceanu „Steaua Dunării”, care a văzut lumina tiparului la 1 octombrie 1855 (cenzura nu a îngăduit a se numi, potrivit dorinței redactorului, - „Unirea”), apare pasajul: „Unitatea Principatelor, scrie Kogălniceanu, a fost visul de aur, țelul isprăvilor a marilor bărbați ai României, a lui Iancu Huniad ca și a lui Ștefan cel Mare, ca și a lui Mihai Viteazul, a lui Vasile Vodă, ca și a lui Matei Basarab.

„Unirea Principatelor, inclusiv al Moldovei, este dar dorința vie și logică a mării majorități a românilor”. „Românii, declară Kogălniceanu, au dovedit că sunt demni de libertate”.

În articolul „Profesie de credință” Kogălniceanu declară: „Sunt și voi fi toată viața mea pentru Unirea Principatelor Române. Voturile din 5 și 24 ianuarie 1859, prin care am înălțat pe Alexandru Ioan I pe tronul Principatelor Unite, nefiind decât sublimă expresie a eternei dorinți a românilor, voi susține cu orice preț tronul la a cărui fundare am participat și eu”.

La nouă ani de la Revoluția din 1848, Kogălniceanu participă ca deputat de Dorohoi la adunarea ad-hoc de la Iași unde este chemat să se pronunțe în privința Unirii. M. Kogălniceanu nu numai că vroia Unirea Principatelor Române, ci era și un partizan hotărât al independenței românilor. „Dar, spune el, nu poate fi fericire fără libertate, nu poate fi libertate fără putere, nu vom fi puternici decât atunci când vom fi uniți”. Ghidat de aceste convingeri, crezând în idealul Unirii, Kogălniceanu declară următoarele în Adunarea ad-hoc a Moldovei: „Același popor omogen, identic ca nici unul altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceleași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotare de păzit, aceleași dureri în trecut, același viitor de asigurat și, în sfârșit, aceeași misie de împlinit”.

Pe bună dreptate, marele istoric român, Nicolae Iorga, spune despre Mihail Kogălniceanu ca este un „genial bărbat de stat” care „domină ca un uriaș istoria modernă a României”, că „ideile naționale, pe care s-a întemeiat România, sunt ideile lui M. Kogălniceanu de la 1840 până la 1859”.

Sfetic al domnitorului Al.I.Cuza, ministru, apoi prim-ministru al României, în perioada 1863 – 1865, Kogălniceanu a avut un rol hotărâtor în adoptarea unor reforme cruciale. Ca ministru de externe al țării în 1867 și în perioada 1877–1878, Mihail Kogălniceanu și-a legat numele de actul proclamării independenței de stat a României, la 9 mai 1877 (stil vechi), a urmat sesiunea extraordinară a celor două Adunări, în cadrul căreia a fost adoptată Declarația de independență, citită în plen de către Mihail Kogălniceanu.

Mihail Kogălniceanu a decedat la Paris pe data de 20 iunie 1891. A fost înmormântat la Cimitirul „Eternitatea” din Iași.

Între Mihail Kogălniceanu și Galați va fi o mare dragoste. Kogălniceanu va fi prezent în delegația care-l primește, pe cheiul din Galați, pe noul domnitor Mihail Sturdza, în 1834. Va fi implicat apoi în „afacerea Berzenczey”: în iarna lui 1860 se stabilește la Galați Ladislau Berzenczey, unul din fruntașii revoluționari maghiari de la 1848, apropiat de Lajos Kossuth. Fuge în America, apoi în Asia, se

întoarce în Europa, participă la Războiul Crimeii, apoi se refugiază în Rusia. Vine în Moldova, se stabilește la Galați, este sub protecția lui Kogălniceanu, care refuză extrădarea sa cerută de austrieci. Rămâne la Galați până în 1862, apoi, după dualismul austro-ungar din 1867 îl regăsim deputat în parlamentul budapestan. Tot Galațiul va fi locul de întâlnire dintre Cuza și Kogălniceanu, în septembrie 1860. În 1882, statutul porto-franco este înlăturat, ceea ce provoacă protestele marelui om de stat. Doi ani mai târziu, în Parlament, este prezentat un proiect de reînființare a statutului de porto-franco pentru Galați și Brăila de către M.Kogălniceanu, dar este respins. În 1888 va fi ales la Colegiul I din partea Galațiului.

Galațiul îl va cinsti: la doi ani după moartea lui, are loc dezvelirea bustului lui Mihail Kogălniceanu, creație Wladimir Hegel, în Parcul Municipal. La dezvelire au participat mai multe personalități, printre care și Vasile Kogălniceanu, fiul marelui om politic, și o mulțime de gălățeni. În 1935 se va încerca furtul lui, hoții fiind surprinși asupra faptului. Va fi repus la loc și asigurat. După război va fi mutat și va ajunge în fața Facultății de Mecanică, actualmente Facultatea de Istorie. Școala secundară de fete (actualul CNMK), înființată în 1878, va purta, din 1909, numele marelui om politic. În 1907 se vor lansa, la Galați, 4 monitoare, dintre care unul va purta numele Kogălniceanu. În 1993, un al doilea bust al lui M.Kogălniceanu este ridicat în curtea Colegiului Național „M.Kogălniceanu”, creație Alexandru Pamfil, cu prilejul împlinirii a 115 ani de la înființarea liceului.

Ca și concluzie cităm dintr-un articol din „Popolul suveran” (28 iunie 1848) al marelui om politic:

„Patria este locul, căminul în care ne-am născut și care ne hrănește, locul de care sunt legate suvenirile copilăriei noastre, suvenir atâta de dulci, a cărora coardă face să tresare omul bărbat. Această simpatie ce avem către patrie se numește amorul patriotic, care se naște deodată cu inima omului, deodată cu sine; omul nu știe pentru ce iubește locul pe care pentru prima oară și-a încercat pasul, scenele naturii ce pentru prima oară l-a impresionat.”

România ca stat, există și datorită acestui mare bărbat al neamului românesc.

Bibliografie (surse):

- K.Hitchins, *Istoria românilor*, București, 1997
- Alexandru Zub, *Mihail Kogălniceanu, arhitect al României moderne*, Ed. Institutul European, Iași, 2005
- George Cristea Nicolescu, *Mihail Kogălniceanu (1946)*

► Ionel SAVITESCU

CULISELE ISTORIEI

MEMORIILE UNUI TRĂDĂTOR*

Dedicăm acest expozeu profesorului de istorie din Tecuci, Ion T. Sion (1926 – 2016), pasionat cercetător al familiei boierilor moldoveni Kostaki.

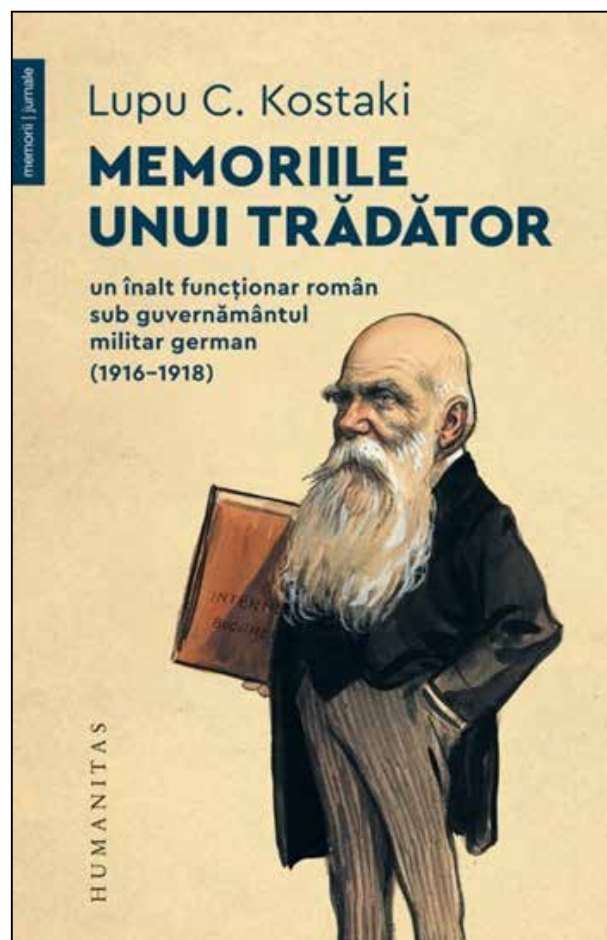
„Dumnezeu m-a înzestrat cu o mare calitate – am avut simțul datoriei veșnic viu, fără a fi fost ari-vist sau vanitos.” (Lupu C. Kostaki)

În istoria zbuțuită a Moldovei, familia boierilor Kostaki este una celebră, prin spiritul patriotic și sentimentele antirusești, de care a dat dovadă încă din 1711, când în ajunul bătăliei de la Stănilești l-a refuzat pe Petru cel Mare să-l aprovizioneze. Iată de ce, publicarea unui volum al memoriilor lui Lupu C. Kostaki* (1851 – 1923), urmaș al celebrei familii de boieri moldoveni, datorată unor cercetători ieșeni, Alexandru Istrate și Claudiu-Lucian Topor, este binevenită. În trecut amintesc că, profesorul tecucean Ion T. Sion trudea un timp îndelungat, cercetând documente de arhivă, consultându-se adesea cu domnii profesori Ion Caproșu și Ștefan Gorovei, realizând în final volumul **Familia boierilor moldoveni Costache**, ed. Sfera, Bârlad, 2014, 415 p. Ion T. Sion fusese singurul intelectual din Tecuci care citea documente scrise cu alfabetul chirilic, era invitat la Congrese de Genealogie la Iași, unde făcea diverse comunicări. Actuala ediție a memoriilor este segmentată în patru părți. Prima parte, de aproximativ 70 de pagini, este inserată în actualul volum datorită doamnei profesor Elena Monu din Bârlad, manuscris deținut de la o nepoată a autorului (după fratele Gavril), Maria Caterina Kostaki (1909 – 2002). Întâmplarea face ca pe doamna profesor Elena Monu să o fi cunoscut cu ocazia unei vizite pe care o făcuse profesorului Ion T. Sion. Celelalte trei părți au fost dactilografiate de autor în 1922 și predate Academiei Române. O încercare de editare a lor la editura Cultura Națională se soldează cu un eșec. Relevantă este, așadar, prima parte deoarece aflăm informații utile despre familia Kostaki: părinții, rudele, prietenii unioniști: *Oamenii*

*aceștia nu urmăreau nici afaceri, nici cointeresări; ei munceau pentru răspândirea și întărirea idealului național; mai toți au murit săraci, lăsând o Românie bogată și de sine stătătoare... Grație curajului și devotamentului lor s-a pus temelie românilor (p. 57). Printre relatările din anii copilăriei reține atenția – Cum se prindeau tinerii la oaste. Dacă Ion Creangă amintește că această prindere a tinerilor se făcea în timpul unor clăci pentru repararea drumurilor, Lupu C. Kostaki menționează că la horele din sate flăcăii erau prinși și trimiși la oaste. Autorul memoriilor urmează școala la Bârlad, apoi la Galați, București, în fine, la Berlin la Liceul Francez, iar studiile universitare au fost continuate la Politehnica din Zürich. Revenit în țară, ocupă diferite funcții între care aceea de prefect în diferite județe, între care și Tecuci, ocazie de a relata divergențele dintre doi potențați locali: Tache Anastasiu (*un fel de pașă al liberalilor*, cu o avere despre care nu se știe cum fusese făcută, dar lăsată școlilor de agricultură pentru copiii de țărani. A înzestrat orașul cu clădirea unui Liceu de fete, clădire existentă și astăzi lângă Primăria din Tecuci, bineînțeles, cu o altă destinație, totodată, familia Anastasiu a contribuit cu sume importante de bani pentru zidirea catedralei Sfântul Gheorghe din Tecuci) și lordache Giurgea (*Om foarte întreprinzător, harnic, cinstit, mare și bun agricultor, era prea chelțuitor*, p. 108). La Tecuci a mai existat familia boierului Cincu, care a dotat orașul cu un spital, o biserică (Sfântul Ioan Botezătorul), o primărie în satul Poiana și un spital la Nicorești. Clădirea în care funcționează Muzeul din Tecuci aparținut tot familiei Cincu. Lupu C. Kostaki l-a*

cunoscut bine pe I. C. Brătianu (1821 – 1891) apreciindu-l pentru onestitatea și moralitatea sa. Voise ca fiii săi să facă studii tehnice pentru a nu aluneca în politică. Din păcate, toți au făcut politică. Brătianu fusese dezamăgit de copiii oamenilor de seamă: *Mă sperii văzând ce mediocrități sunt toți copiii oamenilor noștri de seamă* (p. 112). La paginile 199/200 Lupu C. Kostaki face o caracterizare severă lui Ionel Brătianu. În aceste condiții, Lupu C. Kostaki a îmbrățișat cariera administrativă, nedorind a face politică, dar constată că și administrația este viciată: *Încetul cu încetul însă m-am convins că apucăturile fățarnice și necinstite, rămase nouă în moravuri de la fanarioți, nu vor putea fi strivite decât de către un organism politic format din oameni cinstiți, culti și hotărâți a lucra în mod dezinteresat pentru binele obștesc* (p. 121). În sfârșit, ultimul capitol al părții întâia – *Averea mea* - , Lupu C. Kostaki își dezvăluie starea sa materială, fiind uimit de apariția multor milionari sau chiar miliardari. Acest lucru, s-a constatat, a devenit posibil întotdeauna după revoluții, războaie, schimbări de sisteme sociale: *Acum, în aceste timpuri, când nu te poți întoarce fără a te lovi de milionari, dacă nu chiar de miliardari, cred că este o datorie de cinste a fiecăruia să-și justifice averea ce posedă* (p. 125). Partea a doua este o examinare a situației politice a statelor europene înainte de 1914, dar constată dezumanizarea oamenilor, în pofida progresului culturii și civilizației (p. 131). Astfel, Anglia reușește după eforturi să alcătuiască alianța cu Franța și Rusia (*Antanta Cordială*), care se va opune Puterilor Centrale. Rusia a cunoscut o epocă înfloritoare abia cu Petru cel Mare, care modernizează statul și armata, întreprinde două călătorii în Europa Occidentală, învinge pe Carol XII la Poltava (1709), dar este învins la Stănilești (1711) de către turci. Pentru Dimitrie Cantemir alianța cu Petru cel Mare a fost un eșec, marele cărturar este nevoit să emigreze, găsindu-și sfârșitul departe de țară. În urma lui Dimitrie Cantemir, turcii introduc în Principate domniile fanariote: *Aceste lipitori ne sug măduva oaselor fie ca domnitori, fie prin introducerea lor în familiile noastre, fie prin așezarea lor la orașe, la sate și mănăstiri. Ei ne-au adus demoralizarea, intriga, corupția, minciuna, rele de care ne resimțim și azi* (p. 156). Germania și Austro-Ungaria se aliază în 1879, alianță la care va adera Italia în 1882 și România 1883. Italia se

unește sub sceptul lui Victor Emanuel (1861), după cum Wilhelm I se încoronase la Versailles ca împărat al Germaniei în 1871, după înfrângerea Franței. Timp de aproape două decenii (1871 – 1890) politica europeană va fi dominată de cancelarul german Otto von Bismarck, care considera că Germania să nu atace niciodată Rusia, lucru nesocotit atât în 1914 cât și în 1941. Evident, pentru a evita lupta pe două fronturi. Iată, bunăoară, ce scrie Lupu C. Kostaki despre Bismarck: *Feldmareșalul von Moltke, geniu militar, a fost stăpânit la timp și după Königgrätz, și după înfrângerea Franței la 1871 de geniul rece, politic al prințului O. de Bismarck. În amândouă cazurile, acesta din urmă a învins puterea militară prin necontestata lui autoritate. A ajuns până la a-și răci relațiile de prietenie ce avea cu conducătorii militari, dar a creat imperiul german, a asigurat lumii o pace de jumătate de veac și a înscris în cartea de aur a patriei sale numele nemuritorilor șefi ai armatelor. Pe dânsul istoria l-a consacrat om de stat* (p. 340). Asupra Principatelor Române s-au ciocnit interesele celor trei imperii mărginașe: otoman, habsburgic și țarist. Astfel, Austria, după pacea de la Passarowitz (1718), stăpânește timp

de câteva decenii Oltenia și Banatul, iar în 1775 răpește Bucovina, Grigore III Ghica plătind cu viața protestul său. În ce privește Rusia intențiile ei de anexare a Moldovei datează din 1774 (Kuciuk Kainargi. A se vedea în acest scop cartea lui George F. Jewsbury **Anexarea Basarabiei la Rusia: 1774 – 1828. Studiul asupra expansiunii imperiale**, Polirom 2003). În 1812, Basarabia este răpită de Rusia. Întreg secolul al XIX-lea este plin de invazii și amenințări rusești: *Toate ocupațiile armatei rusești în Principate, sub scutul apărării creștinătății față de păgâni, n-au fost decât epoci de jafuri, de asuprire, de umilintă și scurgere de pâraie de lacrimi stoarse din ochii poporului* (p. 159). Frica de ruși devenise o permanență în istoria noastră. Surprinde poziția Franței față de Principate, iar după abdicarea lui Cuza, Carol I va îndrepta politica românească spre Puterile Centrale, deși opinia publică era filofranceză. În 1871 după înfrângerea Franței și manifestațiile antigermane din București, Carol I se gândea să abdice. În acele timpuri existau în Europa două școli spre care se îndreptau tinerii români: franceză și germană. Aceștia rămâneau fideli școlii unde-și desăvârșeau educația și știința de carte. Acest lucru a ieșit și mai mult în evidență în 1916 când disputa Antanta/ Puterile Centrale s-a soldat în favoarea Antantei, deși dinastia și regele Ferdinand erau de origine germană. Războiul izbucnește la 28 iulie 1914, determinat fiind de asasinatul de la Sarajevo. Din cele relatate de Lupu C. Kostaki reiese că Antanta îl dorea mai mult decât Puterile Centrale. Franța voia să-și ia revanșa după 1870/ 1871, iar Rusia se pregătea de război cu mult înainte. La pagina 189 aflăm că regele Carol I primește bastonul de mareșal al armatei ruse, prin Marele Duce Mihail, iar Petre Otu în **România în Primul Război Mondial**, 2019, p. 103, precizează că prin Marele Duce Nicolae. Nicolae II, țarul rus, care-l vizitase pe Carol I la Constanța (1/ 14 iunie 1914), urma să meargă la Chișinău unde se inaugura statuia lui Alexandru I care ne răpise Basarabia. Dacă dezvăluirile lui Lupu C. Kostaki corespund adevărului, vina declanșării războiului nu cade în spatele Germaniei. În fine, în august 1916, România intră în război de partea Antantei. Dacă traversarea Carpaților se desfășoară cu ușurință, la Turtucaia armata română este învinsă de trupele germano-bulgare. Capitala este invadată de trupele Puterilor Centrale, iar populația,

guvernul, familia regală, oficialitățile, armata s-au refugiat în Moldova. Lupu C. Kostaki este rugat de ministrul de interne, Vasile Morțun, să rămână în București. Deplânge situația țării și condamnă pe așa-ziii patrioți care fugiseră cei dintâi: *Din cauza moravurilor orientale și a politicianismului, majoritatea funcționarilor noștri nu îmbrățișaseră cariera ca vocație și prin merit, ci cu sprijinul aceluia politicianism, avansând prin servilism și hatâr* (p. 258). Mare parte din România, inclusiv Capitala, intrară sub administrația germană. Pentru București problema pâinii și a lemnului de foc era vitală. Dacă Lupu C. Kostaki reușește să se achite conștiincios de toate obligațiile asumate, fiind apreciat și de administrația germană, în Moldova situația refugiaților era deosebit de grea, iarna dificilă supunându-i la grele încercări. Pe lângă populația civilă refugiată, în Moldova se găsea o numeroasă armată rusească. În sfârșit, în partea a patra a volumului este expusă starea morală a populației din teritoriul ocupat, ne sunt prezentate câteva portrete (Constantin Stere, Alexandru I. Marghiloman, P.P. Carp, colonelul Hentsch, contele Ottokar von Czernin, situația țărilor beligerante în anul 1917, schimbările din Rusia, pregătirile pentru noi ofensive ale Germaniei și intrarea Americii în război. Între România și Puterile Centrale se încheie o pace preliminară la Buftea (19 februarie 1918), urmată de pacea de la București (7 mai 1918): *A fost o pace austro-ungară ale cărei baze au fost fixate la Iași și cu dreptate i se poate zice **Pacea Czernin-Brătianu-Știrbey**, deși printr-o coincidență fatală nici unul dintre adevărații făuritori ai monstrului nu l-au semnat* (p. 365). Convins că și-a făcut datoria, Lupu C. Kostaki se retrage din însărcinarea primită, este învinuit pentru trădare, închis la Văcărești și eliberat printr-un decret regal. În fine, se stabilește la moșia Dealu Mare unde se stinge în 1923. Evident, un volum de memorii captivant care înfățișează altfel situația politică din România premergătoare intrării în Marele Război. Indicele selectiv de nume și fotografiile de epocă completează un volum de excepție.

* LUPU C. KOSTAKI - MEMORIILE UNUI TRĂDĂTOR. Un înalt funcționar român sub guvernământul militar german (1916 – 1918). Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Alexandru Istrate și Claudiu-Lucian Topor, Editura Humanitas, 2020, 372 p.

ISTORIE LOCALĂ

VILA MOUKA

► Viorel BURLACU

La doar câțiva kilometri de Tecuci se află două dintre cele mai importante repere culturale și istorice ale acestui ținut: Palatul Costache Conachi și Palatul Nestor Cincu, ambele situate la marginea satului Țigănești. În primul dintre ele a locuit logofătul C. Conachi, boierul prin scrierile căruia răsăreau aici zorii poeziei românești, iar mai apoi prin curajul admirabil al fiicei sale, Cocuța, tot aici s-a schimbat radical cursul istoriei în alegerile din Moldova, premergător anului 1859. Despre cel de-al doilea palat menționat, vom vorbi în rândurile care urmează...

Vila sau „Palatul” Cincu de la Țigănești, așa cum consemna de multe ori presa vremii, a fost construită în anul 1903, după planurile arhitectului Italian Giovanni Culluri. Proprietarul noii construcții era Nestor Cincu (1867-1927), mare latifundiar, primar, prefect și deputat de Tecuci, căsătorit cu Maria (Mouka) Apostoleanu, o vrânceană la fel de bogată. La vremea respectivă, cele două familii,

Cincu și Apostoleanu erau probabil printre cele mai bogate din sudul Moldovei. Socrul său a fost avocat, magistrat, director în Ministerul de Justiție, cu contribuții deosebite la elaborarea Codului Civil (1864). În casa Apostoleanu din Focșani a fost semnat în 1917 armistițiul cu Puterile Centrale.

Nestor și Maria Cincu au avut trei copii: Fernanda (n.1903), care se va căsători cu vărul său George Apostoleanu, apoi Anton/Tony (n.1904) și Magdalena/Madlen (n.1906).

Vila Mouka – parter și etaj – are unele asemănări cu fostul Palat Negropontes de la Mărășești și cu Casa/Muzeul Teodor Cincu din Tecuci, despre care pictorița Mihaella Mateescu Culluri spune că au planurile aceluiași arhitect Giovanni Culluri. La momentul inaugurării sale, vila avea din construcție un fel de turn, un foisor cu balcon, care a fost puternic afectat de cutremurul din anul 1940 și pentru că nu mai prezenta siguranță, a fost demolat. Până la confiscarea de către regimul comunist, în fața vilei era un parc mare de trandafiri având în mijloc un bazin cu o fântână arteziană, care avea în mijloc o statuie ce reprezenta o femeie cu un urciur din care curgea apă. O lucrare aproape identică, ce amintește parcă de unele monumente de for public italiene, este vizibilă și azi, în Parcul Cișmigiu.

În grădina din față era amenajată o „grotă” ornamentală deosebită, cu niște arcade din piatră mare de râu. Parcul întins pe o suprafață de peste 3 hectare, mai păstrează astăzi doar o mică parte din frumusețea și bogăția vegetației de altădată.

La parter era un salon-sufragerie mare, cu o sobă deosebită, de culoare albă, în stil venețian, unde se sărbătoreau anumite evenimente de familie. Aici a locuit familia Cincu, care, în mare parte a anului stătea la București, într-un imobil existent și astăzi, lângă Grădina Icoanei, proprietatea de la Țigănești fiind preferată mai mult pentru vacanțe.

etaj a locuit până prin anii 1943-1944 Aristide Giovanni Culluri (fiul lui Giovanni), care se ocupa de administrarea domeniului, după care s-a mutat cu familia în Tecuci. Aici a construit fiicelor sale Ana și Margareta, două case „gemene”, pe un teren oferit drept recompensă pentru unele servicii de topografie făcute doamnei Maria Mille, soția ziaristului Constantin Mille și soră a lui Nestor Cincu.

Din fața vilei pornea o alee mare până la șosea, având două rânduri de copaci: unul de stejari și altul de brazi argintii. În partea stângă a vilei era „uzina” electrică, un corp de clădire pentru personalul administrativ, garajele pentru mașini și birje. Pe dreapta se află o construcție mai ciudată,

pe care necunoscătorii o numesc „capelă” după formă, dar aici, la subsol era lăptăria, un fel de laborator cum am zice astăzi, în care se se prepara unt, frișcă și alte produse din lapte. Peste drum de șosea, lângă calea ferată se găseau silozurile de mare capacitate, care adăposteau sutele de vagoane de cereale recoltate de pe proprietățile lui N. Cincu.

În vremurile sale de glorie, domeniul Vilei Mouka a fost călcat de multe personalități ale timpului: Regele Ferdinand și Regina Maria, alți membri ai Casei Regale, politicieni, ziariști, înalți ofițeri români, englezi, francezi, ruși, doctori și surori de caritate din Anglia și Scoția. Printre cei care au mai trecut pragul Vilei Mouka a fost și marea actriță Dina Cocea (1912-2008), fiica celebrului gazetar, avocat și militant socialist N.D. Cocea și a Floricăi Mille, nepoata lui Constantin Mille, care a venit aici de câteva ori, în vacanțele de vară, invitată de familia Cincu.

După 1945 toată familia Cincu s-a mutat definitiv în București, iar proprietatea a fost naționalizată, devastată de armata sovietică și apoi transformată de regimul comunist în sediu de unitate agricolă: I.A.S. Tecuci.

Așa cum se poate vedea din imagini, micul palat de la Țigănești poartă rănile adânci ale deazstrelor succesive prin care a trecut după alungarea proprietarilor. După lungi procese a ajuns în sfârșit în administrarea urmașilor lui Nestor și Maria Cincu, dar, departe de atmosfera de altădată, când Cinculeștii se adunau de câteva ori pe an, unii venind de prin Franța unde stăteau cu lunile, alții de pe aici, mai de aproape: București, Iași sau ținuturile Vrancei.

PS. Mulțumiri doamnei Mihaela Mateescu Culluri pentru unele din fotografiile de la vila Mouka, prezentate aici în premieră, cât și pentru unele informații care au fost folosite în redactarea articolului.

PAGINI DE ISTORIE LOCALĂ

DONAȚII PENTRU LUMINAREA MINȚII ȘI CULTIVAREA SUFLETEASCĂ

► Daniel BRADEA

Respectabila familie Cincu din Tecuci

La Tecuci, la sfârșitul secolului al XIX-lea, se distingeau familiile marilor proprietari de pământuri Cincu și Anastasiu. Ele erau cele mai respectate și înstărite din localitate. În mâinile lor se aflau majoritatea resurselor economice ale orașului și județului, iar deciziile importante privind administrarea le aparțineau.

Aceste familii duceau o viață mai cumpătată, trăind mai mult la conacele de la țară (Țigănești, Călmățui, Drăgușeni), își administrau personal moșiile și desfășurau și alte afaceri (cum ar fi comerțul, acționariate la diverse societăți comerciale și instituții bancare), așa încât veniturile obținute le-au permis să-și extindă proprietățile și să devină adevărați latifundiați.

Anton Cincu, fiul lui **Tudoran Cincu**, a fost personajul ilustru care a dat strălucire familiei Cincu, prin implicarea activă în viața comunității, atât pe plan politic cât și administrativ, înrâurind în bine viața locuitorilor.

La numai 25 de ani, a intrat pe scena politică cu o inteligență și o pricepere rar întâlnite, reușind să facă față oricărei provocări și să se afirme rapid ca unul dintre cei mai valoroși politicieni pe plan local și național. În Parlamentul de la București, el a fost o voce puternică pentru județul Tecuci, luptând pentru drepturile și interesele locuitorilor săi.

Ulterior a deschis drumul și pentru fiii săi. De altminteri, **Teodor și Nestor** au avut un rol însemnat în istoria Tecuciului de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Ei au ocupat în mai multe rânduri posturile de primar al orașului sau prefect al județului Tecuci și au fost aleși în repetate rânduri ca deputați sau senatori.

În condițiile în care aceștia reprezentau județul în Parlamentul de la București își vor cumpăra sau construi locuințe în capitală. Totodată, vor atrage și interesul presei care va relata despre participarea lor la viața politică, socială și culturală din capitală.

Nu lipseau nici de la frumoasele baluri sau petreceri la care participau personalități cunoscute

ale Bucureștiului. Spre exemplu, în „Adevărul” din 30 aprilie 1916 se relatează despre „recepția strălucită dată de d. și d-na Teodor Cincu în casele lor din strada Brezoianu”, cu prilejul căsătoriei Ioanei Alexandrescu, sora Mariei Teodor Cincu, cu inginerul Florea Pașcanu. Redactorul publicației arată că, „grație orchestrei lui Ciolac și unui bufet copios servit de casa Capșa, s-a petrecut fericit”¹.

Jurnalele și ziarele din acea perioadă au relatat și despre activitățile culturale la care membrii familiei Cincu participau, precum concerte, spectacole de teatru sau expoziții de artă. Ei erau și mari iubitori de automobile. Printre aceștia se numărau **Nicolae, Nestor** și fiul acestuia, **Anton Cincu**, care se bucurau să își achiziționeze mașini noi, să exploreze împrejurimile orașului, ori să facă unele călătorii mai lungi. Spre exemplu, în 1906, Nestor Cincu „a făcut un foarte reușit circuit, București - Nisa - Paris - București, la bordul unui automobil decapotabil avându-i drept pasageri pe cei doi copii ai săi și soția lui”².

De asemenea, membrii familiei Cincu erau adepții călătoriilor în străinătate, fie în scopuri turistice, fie pentru tratament medical. Aceștia își trimiteau și copiii să învețe în străinătate, aceasta fiind o practică obișnuită în rândul elitelor din acea perioadă. Astfel, într-un articol din presă se făcea referire la faptul că „d-rele **Fernanda și Magdalena Cincu concurează actualmente, la Paris, cu fratele lor, Anton, la titlurile academice**”.

Atât în presa locală cât și în cea națională erau numeroase articole în care erau prezentate disputele pe care Cinculeștii le-au avut cu Tache Anastasiu.

După dispariția lui **Nestor** (1927), **Nicolae** (1930), **Maria** (1936) și **Teodor** (1941), despre Cinculești se mai amintește foarte rar în presă. Îl mai găsim doar pe **Anton** (Tony), fiul lui **Nestor Cincu**. Menționăm faptul că **Maria, Nicolae și Teodor Cincu** nu au avut urmași, iar **Lucia**, fiica lui **Ion Cincu**, a murit în 1928.

„...în dragostea pentru orașul meu natal”

În cele ce urmează vom prezenta câte ceva din activitatea filantropică a unuia dintre membrii familiei Cincu, și anume **Teodor Cincu**.

El s-a născut la Tecuci, în 1859, fiind **fiul lui Anton și Sultana Cincu**. Și-a făcut studiile liceale la „Institutul Academic” din Iași, în perioada 1875-1878³ și ulterior a urmat o carieră politică. Astfel, în februarie 1892 a fost ales deputat în „Parlamentul Catargist”⁴, mai apoi devenind deputat și senator în mai multe legislaturi. A fost preocupat de dezvoltarea comunității locale, la care a și contribuit atunci când a deținut funcția de **primar al orașului Tecuci (1894-1896, 1898-1899 și 1902-1906)**. În această perioadă a realizat mai multe lucrări edilitare care au contribuit la dezvoltarea orașului: amenajarea străzilor, iluminatul public, construirea de școli și finalizarea lucrărilor la spital. A fost căsătorit cu **Maria Alexandrescu**, fiica colonelului Alexandrescu⁵.

De-a lungul vieții sale a făcut numeroase acte de caritate. Pentru construirea spitalului din Tecuci a donat 17.173 lei și 33 bani⁶.

În 1912, a donat 1000 lei pentru biserica din Călimăneasa, comuna Valea Rea, județul Tecuci.⁷

Timp de 4 decenii a dat în folosul primăriei Focșani o suprafață de 4 hectare și 66 ari, situate pe teritoriul comunei Găgești, jud. Putna, unde se aflau izvoarele și puțurile de captare a apei ce alimentau orașul Focșani⁸.

În 1931, Teodor Cincu a donat „în mod irevocabil Primăriei orașului Tecuci” terenul pe care este construit „cu învoirea mea și cu aprobarea Ministerului de Interne, dată prin adresa nr. 7136 din 17 aprilie 1899, localul spitalului « Anton Cincu » din acest oraș”. Primarul Gheorghe Casan a acceptat donația pe 3 septembrie 1931⁹.

Teodor Cincu a intenționat să doneze în 1924 casa din str. Carol nr. 12 pentru înființarea unei școli. Pentru a inspecta imobilul, Casa Școalelor din București l-a trimis pe arhitectul Tiberiu Onișor. Într-un referat din 22 iulie 1924, acesta considera clădirea drept „cea mai frumoasă” din Tecuci, dar improprie pentru a găzdui o școală¹⁰.

Primarul Marin O. Dumitrescu, în timpul mandatului său (1932-1934), a purtat convorbiri cu Teodor Cincu pentru donarea imobilului în vederea amenajării muzeului comunal¹¹.

Teodor Cincu

În 1934, Constantin Condrache, președintele Comisie Interimare a orașului Tecuci, și-a exprimat dorința de a înființa în Tecuci o „casă culturală” în care să se regăsească un muzeu și o bibliotecă. În acest scop, a făcut demersuri către Teodor Cincu în privința donației imobilului din str. Carol nr. 12¹².

Gheorghe Ghițulescu susține că în anul 1934, „Teodor Cincu a convocat la casa sa persoanele marcante din Tecuci spre a le cere sfatul ce anume să facă cu casa D-sale din Tecuci; i s-a cerut a se da comunei pentru a servi de Palat Cultural și pentru a se așeza în ea și acest muzeu”¹³.

Așa încât, pe 16 iulie 1934, „pentru a se putea înființa un Muzeu original și o Bibliotecă comunală, unde cetățenii mei și tânăra generație să găsească cărți și studii pentru luminarea minții și cultivarea lor sufletească”, precum și în amintirea soției sale, Teodor Cincu a donat Consiliului Local al orașului Tecuci imobilul din str. Carol nr. 12.

Donația era făcută cu următoarele condiții: „Primăria este obligată ca în acest imobil să înființeze un muzeu și o Bibliotecă care vor constitui o fundație ce va purta numele: « Fundația Culturală Teodor și Maria Cincu », primăria va fi în drept însă a pune și alte suptitluri ce va găsi de cuviință. Primăria orașului Tecuci este obligată ca să întrețină acest Muzeu și Bibliotecă din fondurile ei în mod perpetuu, pentru ca această fundație să rămână veșnică cu această destinație. Primăria va putea să înființeze taxe de intrare pentru vizitarea Muzeului și Bibliotecii ce vor servi la întreținerea lor. Aceste taxe nu se vor percepe însă duminicile și sărbătorile, când intrarea va fi gratuită”. Instalarea Muzeului și Bibliotecii puteau începe imediat după autentificarea actului de donație în două camere, restul imobilului rămânând în posesia donatorului până la moartea

acestui. După care aceste camere urmau să treacă în folosința unui cămin pentru „*elevi (băieți) silitori și săraci, din comunele în care se găsesc moșiile mele și ale familiei mele, care vor veni să învețe la Liceul de băieți din orașul Tecuci. Acest cămin se va întreține din fondurile ce voi înființa și administra potrivit actului de fundație ce voi face în acest scop*”.

În ședința din 4 august 1934, Consiliul Comunal al orașului Tecuci a confirmat prin Decizia nr. 3 acceptarea făcută de primarul orașului prin Decizia nr. 6700 din 23 iulie 1934, autenticată de Tribunalul Tecuci sub nr. 1122/934, a donației făcută de Teodor Cincu prin „Actul de Donațiune” înregistrat sub nr. 1902 din 16 iulie 1934 la Tribunalul Tecuci.

În aceeași ședință, prin ratificarea Deciziei nr. 126 din 13 iunie 1934, a fost aprobată preluarea colecțiilor muzeului particular al lui Mihail Dimitriu¹⁴. După ce Consiliul Comunal a adoptat aceste hotărâri, Dimitrie Balaban, consilier și fost primar al orașului, a cerut „*să i se scrie dlui Cincu o scrisoare de mulțumire și să se scrie un articol care să fie publicat în două ziare, pentru ca întreaga țară să cunoască fapta lui*”, iar „*portretul domniei sale să fie așezat în sala de recepția a Consiliului Comunal*”. La rândul său, consilierul Virgil Mironescu a propus „*ca numele donatorului să se dea străzii Carol începând din strada Lt. Col. Pamfil și până la liceu. Prin aceasta s-ar satisface opinia publică, iar recunoștința să i se dea și acum când e în viață*”¹⁵.

La 4 ianuarie 1935, Prefectura comunica primarului că a fost aprobată donația lui Teodor Cincu¹⁶. Totodată, prefectul a transmis o scrisoare de mulțumire lui Teodor Cincu, din care reproducem următorul fragment: „*Gestul Dvs corespunde năzuințelor populației orașului de a se ridica prin o cât mai mare cultură, iar populația județului nu poate fi decât fericită de nobilul gând ce v-a călăuzit, înzestrând comuna cu un palat cultural atât de necesar cetățenilor județului*”¹⁷.

Pe 19 noiembrie 1935, președintele „Comitetului de organizare a serbărilor culturale din noiembrie 1935” îi solicita prefectului județului Tecuci suplimentarea sumei acordate pentru organizarea „*serbărilor de inaugurare a Muzeului comunal, Fundațiunea Teodor și Maria Cincu și bustul lui Spiru Haret, și care urmează a se face în ziua de 21 noiembrie 1935*”¹⁸. Acest document ne-a făcut și pe noi, în lucrări publicate anterior, în lipsa unor relatări de la aceste serbări, să considerăm că pe 21 noiembrie 1935 a avut loc inaugurarea („*sfințirea*”) muzeului în noul sediu. Totuși, în articolul „*Un muzeu care așteaptă să fie inaugurat. După un an de la instalare Muzeul : « Mihail Dimitriu » stă cu porțile închise*”, publicat în ziarul „*Dimineața*” din 24 martie 1936, se spune că: „*A trecut aproape un*

an, de la instalarea muzeului în « Casa culturală Theodor și Maria Cincu » și nici până acuma nu s-a făcut inaugurarea. Muzeul stă cu porțile închise pentru specialiști, ca și pentru marele public. Cu prilejul desvelirii bustului lui Spiru C. Haret, la care au asistat între alții, d-nii C. Angelescu, ministrul instrucțiunii și I. Simionescu, profesor universitar, era hotărât de comitetul organizator și prevăzut în program să se inaugureze și muzeul. Mai bine zis inaugurarea era pusă pe primul plan, înaintea desvelirii bustului. Din motive nelămurite încă, această inaugurare n-a avut loc”. Autorul articolului, care semnează cu inițialele H. E., solicita Primăriei orașului Tecuci „*să fixeze o dată apropiată pentru inaugurare și în același timp, să deie, cu un ceas mai devreme, posibilitate tecucenilor, să viziteze unica lor instituție științifică și culturală*”¹⁹. Având în vedere articolele publicate de ziarul „*Universul*” în lunile mai și iulie ale aceluiași an²⁰, în care sunt relatări despre vizite făcute la muzeul tecucean, înțelegem că la scurt timp de la publicare articolului autoritățile locale au deschis muzeul pentru vizitatori. În stadiul actual al cercetărilor nu știm când și dacă s-a făcut o inaugurare a muzeului în noul sediu.

Știință, Cultură, Filantropie

Donațiile făcute de Teodor Cincu (terenul pe care este construit spitalul și imobilul ce găzduiește muzeul), precum și intenția de a înființa o fundație ce urma să administreze un cămin pentru copiii de pe moșiile pe care le deținea, și care urmau să învețe la Liceul de băieți din oraș, au stârnit nemulțumirea rudelor.

Maria C. Mille a deschis un proces la Tribunalul Tecuci împotriva lui Teodor Cincu, fratele său, prin care solicita punerea sub interdicție a acestuia, pe motivul înstrăinării averii sale.

Ziarele din capitală erau informate despre modul în care se desfășura procesul de un corespondent din Tecuci, al cărui nume nu apare în niciuna dintre publicații.

În „*Curentul*” se spunea că reclamanta a incriminat „*fapte de prodig*” și că Teodor Cincu „*a făcut un testament prin care lasă întreaga sa avere orașului Tecuci, pentru înființarea unui muzeu al orașului*”²¹. În „*Adevărul*” se arăta că Teodor Cincu era „*învinuit că a făcut acte de demență*”²², iar în corespondența din „*Opinia*” era menționat faptul că „*procesul a produs mare senzație în lumea intelectuală tecuceană, cunoscându-se că pârâțul, d. Teodor Cincu, a cărei stare de sănătate este mai mult ca zdruncinată, se află de o bucată de timp sub influența unor persoane străine, ce-i determină înstrăinarea averii sale*”²³.

Deoarece era nemulțumită de mersul cercetărilor, considerând că instrucția n-ar merge normal, la termenul din 1 martie 1935, reclamanta a cerut strămutarea procesului la un alt tribunal din țară. Cererea a fost judecată de Înalta Curte pe 5 aprilie 1935 și a găsit motivul invocat neîntemeiat, așa încât a fost respinsă²⁴.

În acest proces Teodor Cincu a fost reprezentat de avocații Traian Corodeanu, Dimitrie Balaban, Iancu Anghelescu și Vasile Beldie.

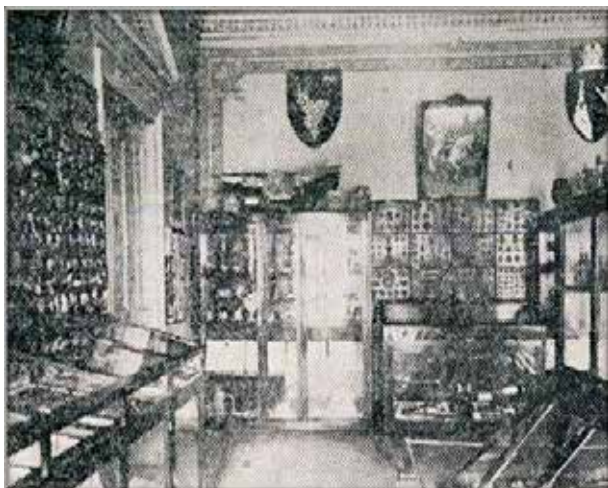

Foto document: Interiorul muzeului comunal din Tecuci. „Viitorul”, anul 28, nr. 8532, 25.06.1936, p. 64.

Din replica lui Teodor Cincu la articolul „Milionarul Theodor Cincu în fața tribunalului spre fi pus sub interdicție” (publicat în ziarul „Universul”, ediția pentru provincie, pe 9 februarie 1935) aflăm că materialul trimis de la Tecuci „are un anumit tâlc, aranjat de cei interesați”, după care dezvăluie ce anume stă în spatele acestui proces: „Chestiunea stă astfel: în dragostea pentru orașul meu natal, Tecuciul, am donat acum câteva luni primăriei acestei comune întregul meu imobil cu grădină și parc din str. Carol 12, acest oraș, pentru crearea fundațiunii de cultură « Teodor și Maria Cincu » și unde s-a și instalat deocamdată un muzeu foarte mult apreciat de specialiști, iar mai pe urmă o bibliotecă, de care se simte mare nevoie în localitate și un internat pentru copiii săraci de pe moșiile mele și a familiei cari vor urma la liceul din oraș. Unele din rudele mele tinere și apropiate (eu neavând copii) cu grijă că poate voi face și alte liberalități mai târziu, care ar micșora viitoarea moștenire a unchiului, au socotit că e în interesul lor (cred ei) să pue pe sora mea mai mare, octogenară, să introducă o cerere înaintea tribunalului local pentru punerea mea sub interdicție. Îi privește. Opinia publică locală însă, este edificată complet de acest gest al prezumtivilor mei moștenitori. Rămâne acum ca justiția să se

pronunțe și aștept hotărârea ei cu toată încrederea ce am avut-o o viață întreagă și o am și acum în ea”²⁵.

Deși în presă se susținea că „starea de sănătate este mai mult ca zdruncinată”, Teodor Cincu a fost și în ultimii ani de viață destul de activ. De pildă, la sfârșitul lunii mai 1939 era ales ca membru de onoare și fondator al „Societății Miesta Unirea” de ajutor reciproc a comercianților, meseriașilor, pensionarilor, văduvelor și invalizilor de război, cu sediul în orașul Tecuci, str. Ștefan cel Mare nr. 249²⁶. Tot în 1939, Teodor Cincu, „agricultor din Tecuci”, era trecut pe lista candidaților din agricultură (la poziția 43) printre cei 59 de candidați care se luptau pentru cele 30 de locuri disponibile la Senat²⁷.

A murit la București, pe 4 iunie 1941, și a fost înmormântat la Tecuci, sâmbătă 7 iunie, în cavoul familiei²⁸.

Note:

1. „Adevărul”, anul 29, nr. 10465, 30 aprilie 1916, p. 2.
2. *Istoria motorsportului din România: primele curse din țara noastră*, pe <https://www.4tuning.ro>.
3. Rudolf Șuțu, *În lașul de altădată, vechi profesori și elevi ieșeni*, în „Opinia”, anul 22, nr. 5826, 27.10.1926, p. 2.
4. „Adevărul”, anul 5, nr. 1095, 18 februarie 1892, p. 2.
5. „Adevărul”, anul 15, nr. 4629, 18 iunie 1902, p. 2.
6. Dimitrie Balaban, *Cartea donatorilor orașului Tecuci*, Tipografia „Gutenberg” Joseph Gobl, București, 1907, p. 18.
7. „Adevărul”, anul 25, nr. 8042, 3 februarie 1912, p. 3.
8. „Universul”, anul 60, nr. 59, 12 martie 1943, p. 4.
9. Pr. Gheorghe Joghiu, *op. cit.*, p. 19.

10. Ștefan Andronache, *Tecuciul și împrejurimile sale. Ghid turistic*, Editura Grapho Press, Tecuci, 2018, p. 64.
11. SJAN Galați, *fond Prefectura județului Tecuci*, dosar nr. 5/1934, f. 17.
12. SJAN Galați, *fond Primăria orașului Tecuci*, dosar nr. 14/1933, f. 42.
13. „Curierul Tecuciului”, anul 1, nr. 19, 2 mai 1935, p. 3
14. SJAN Galați, *fond Prefectura județului Tecuci*, dosar nr. 5/1934, f. 16v, 17v..
15. *Ibidem*, f. 17.
16. *Ibidem*, f. 21.
17. *Ibidem*, f. 19.
18. SJAN Galați, *fond Prefectura județului Tecuci*, dosar nr. 30/1935, f. 10v., 11.
19. „Dimineața”, anul 32, nr. 10506, 24 martie 1936, p. 9
20. I. Simionescu, *Tecuci*, în „Universul”, anul 53, nr. 124, 7 mai 1936, p. 1; prof. univ. I. Simionescu scria despre muzeu următoarele: „În Tecuci, s-a înjghebat de curând un prea frumos și sistematic muzeu regional. Pentru înfăptuirea lui s-a întâlnit patima de colecționar a d-lui Dimitriu, secretar la Baroul avocaților, cu unul din rarele gesturi de danie, care se mai înregistrează azi, nu însă din partea celor îmbogățiți peste noapte ci tot din partea bogătașilor de ieri, cu mai multă omenie. D-I Cincu a dăruit orașului o casă încăpătoare, în care primăria, înțelegătoare de însemnătatea faptului, a instalat **muzeul format din colecțiunile adunate cu sârg dar mai ales cu jertfă de osteneală și bani, ale d-lui Dimitriu...** S-a săvârșit astfel tipul unui muzeu regional modest, înjghebat cu multă grijă și mai ales pricepere. Ceva asemenea nu se întâlnește nici în orașele mai mari... De altfel mai există în Tecuci o colecție de obiecte adunate tot de la Poiana. Cu toată dorința vie ce am avut, în vreo 2 rânduri, să o văd, nu mi-a fost cu putință. Din diferite împrejurări n-am putut întâlni pe stăpânul ei, d. prof. Solomon, directorul școlii comerciale. Tot în Tecuci, s-a m-ai găsit și un profesor de științe naturale de la liceu, d. A. Alexinschi, care-și cheltuiește vremea liberă și banii, adunând fluturi și alte insecte, contribuind la cunoașterea faunei locale și prin lucrări tipărite de Academia Română. Și astfel în liniștitul Tecuci, cu străzile fără țipenie de om în zilele de sărbătoare, am găsit opere săvârșite numai din dragoste pentru știință” (prof. univ. I. Simionescu, *Tecuci*, în „Universul”, anul 53, nr. 124, 7 mai 1936, p. 1). În același ziar, se relatează că în iulie 1936, absolvenții promoției 1926 ai Școlii normale, cu prilejul sărbătorii organizate la Tecuci, „au vizitat muzeul <<Mihail Dimitriu>> și muzeul arheologic al d-lui prof. Solomon” (*Ibidem*, anul 53, nr. 204, 26 iulie 1936, p. 12).
21. În jurul marelui proces al dl. Teodor Cincu, în „Curentul”, anul 8, nr. 2541, 1 martie 1935, p. 3; O strămutare respinsă, în „Curentul”, anul 8, nr. 2577, 6 aprilie 1935, p. 7.
22. „Adevărul”, anul 52, nr. 96, 7 aprilie 1935, p. 7.
23. *Interesant proces de punere sub interdicție*, în „Opinia”, anul 31, nr. 8346, 9.02.1935, p. 4.
24. În jurul marelui proces al dl. Teodor Cincu, în „Curentul”, anul 8, nr. 2541, 1 martie 1935, p. 3; O strămutare respinsă, în „Curentul”, anul 8, nr. 2577, 6 aprilie 1935, p. 7.
25. „Universul”, anul 52, nr. 44, 14 februarie 1935, p. 9.
26. „Universul”, anul 54, nr. 295, 26 octombrie 1937, p. 10.
27. „România”, anul 2, nr. 359, 1.06. 1939, p. 18.
28. „Universul”, anul 58, nr. 151, 7 iunie 1941, p. 11.

Cursa de seară

SALONUL DE CARTE

„LIBRIS”, EDIȚIA A II-A, TECUCI, 2023

► Cristian Gabriel CĂLUGĂRU

De constatat că și în 2023, la cea de-a doua ediție a Salonului de carte „Libris” la Tecuci încă se scriu cărți, la Tecuci încă se citește, la Tecuci oamenii încă privesc cărțile ca pe niște făgăduințe sau călătorii prin suflete. Sunt cărți de citire și de „recitare” pe care noi, lectorii beneficiari le primim în dar ca pe niște ofrande ale creatorilor talentați, pasionați, dedicați unui domeniu al cunoașterii.

Ne-am hotărât ca, începând de la această ediție și sperăm și la cele următoare, să invităm și reprezentanți ai editurilor care au publicat în decursul timpului autori tecuceni. De aceea, ne-am bucurat de prezența Editurii Grapho Press, din Tecuci, a Editurii și Revistei Boem@ din Galați, director-scriitorul

Petre Rău, căruia îi suntem recunoscători pentru disponibilitatea de a publica atât de mulți autori locali.

Au expus 22 de participanți. O parte dintre autori au tipărit volume în anul 2022, printre aceștia, nume cunoscute și recunoscute în lumea iubitorilor de poezie sau proză de calitate: scriitorii Eleonora Stamate, Mihaela Gudană, Elena Ramona Sonu, Vasile Ghica, Constantin Oancă, Gelu Ciorici, Doru Scărlătescu, Vasile Sevastre Ghican, Virgil Pavel, Marin Mârza, Ionel Necula, Daniel Bradea și Ghiță Nazare. Dintre expozanți, unii și-au lansat cărțile în 2022, printre aceștia îi remarcăm pe Isabela Monica Manole, Viorel Burlacu, Ghiță Nazare. Detalii și imagini am inclus în generosul Catalog al Salonului, în presa locală dar și pe site-urile alocate manifestării.

Un spațiu generos a fost dedicat, ca și la prima ediție, publicațiilor cu profiluri diverse dar și revistelor de literatură „Tecuciul Literar-Artistic” și „Muguri de cuvânt” a Bibliotecii municipale „Ștefan Petică”, „Exponatul lunii” - lucrare editată de Muzeul „Teodor Cincu”, „Info Cultural” – publicație a Casei Municipale de Cultură. Ne bucură faptul că de la an la an revistele școlare atrag tot mai mulți adolescenți în munca de redactare/tehnoredactare, de creație în domeniile științei și tehnicii, în lumea artelor, fiind

interesați de tehnicile tradiționale sau moderne de comunicare prin jurnalism și editare de lucrări.

Menționăm aici revistele școlare ale Colegiilor „Calistrat Hogaș” și a Colegiului de Agricultură și Economie, dar și revista școlii gimnaziale „Dimitrie Sturdza”.

Aș vrea să semnaliez, cu entuziasm, lucrarea istoricului Daniel Bradea cu titlul „Casa de Cultură din Tecuci (1953-2013)”, un documentar inedit în peisajul aparițiilor editoriale în plan local. Lansarea, ca eveniment marcant, va atrage cu siguranță un număr mare de cetățeni interesați de istoria culturii și civilizației locale.

Ediția din acest an a Salonului de carte - mult mai bogat și mai atent urmărit, vizitat și apreciat de către pasionații de literatură, copii, tineri și adulți, a impus acordarea din partea organizatorilor (Casa de Cultură, Primăria Tecuci și Consiliul Local) diplome și premii pentru diversele categorii de cărți/lucrări tipărite: creațiile literare, cercetări istorice, literatură pentru copii, literatură religioasă, eseuri, memorialistică, reviste literare sau reviste școlare. În cele șapte zile de desfășurare, sute de elevi și iubitori de carte au răsfoit scrierile autorilor prezenți prin lucrările lor la acest eveniment unic în peisajul cultural tecucean.

Mulțumiri participanților, aprecieri organizatorilor și îndemnuri către vizitatori de a participa în număr cât mai mare la manifestări cu asemenea disponibilități științifice, estetice și educaționale. Sperăm într-o ediție viitoare cu și mai mulți expozanți într-un spațiu și mai extins care să permită o diversificare a domeniilor de referință, atragerea și prețuirea făuritorilor de carte sub oblăduirea versului arghezian:

*„Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!
Încet gândită, gingaș cumpanită;
Ești ca o floare, anume înflorită
Mâinilor mele, care te-au deschis”(Ex libris)*

LAUDATIO

PROF. UNIV. DR. DORU SCĂRLĂTESCU A OBȚINUT PREMIUL NAȚIONAL „MIHAI EMINESCU” PENTRU EXEGEZĂ EMINESCIANĂ

► Redacția

Festivalul literar „Mihai Eminescu”, ediția a XXXII-a, și-a desemnat câștigătorii. Între aceștia, prof. univ. dr. Doru Scărlătescu a obținut Premiul Național „Mihai Eminescu” pentru exegeză și editologie eminesciană, acordat de Centrul Cultural „Bucovina”. Cartea „Cercul și Sfera”, scrisă de cercetătorul ieșean prof. univ. dr. Doru Scărlătescu, a apărut la Editura Junimea. Discursul de laudatio pentru acest premiu a fost rostit de Simona Modreanu, managerul general al Editurii Junimea din Iași. A fost evocată bogata activitate didactică și editorială a celui nominalizat. Juriul a fost format din eminescologi și critici literari de renume din spațiul literar românesc: prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru – președinte; critic, istoric literar, prozator, filosof al culturii și civilizației Theodor Codreanu; prof. univ. dr. Vasile Spiridon.

Acest onorant Premiu a fost înmănat duminică, 15 ianuarie 2023, la Putna, vatra spirituală a neamului nostru, loc purtând și astăzi ecorile trecerii Eminescului cel Mare alături de Marele Voievod Ștefan al Moldovei. Publicația

„Monitorul de Suceava” a consemnat pe larg evenimentul, menționând participarea numeroasă și bogata suită de manifestări omagiale. Festivalul literar „Mihai Eminescu”, ediția din 2023 a debutat sâmbătă, 14 ianuarie, în sala „Elena Grecalesi” a Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava, cu momente artistice, lansări de carte, discursuri, urmate de vizitarea monumentelor istorice din municipiul Suceava. Au participat iubitori de poezie, de literatură, oameni ai scrisului, elevi „cu fețele luminate de frigul cuminte al zilei”. Tabloul a fost completat de cântece, poezii, jerbe și coșuri de flori în memoria celui devenit un Luceafăr al spațiului spiritual românesc. Duminică, 15 ianuarie, s-au depus coroane la statuia lui Mihai Eminescu de lângă Teatrul „Matei Vișniec” Suceava. Apoi, întreaga delegație s-a deplasat la Mănăstirea Putna, prin Călinești – Cuparencu locuri din panteonul nostru într-o credință și veșnicie, unde s-au depus coroane și jerbe de flori la statuile Poetului Nepereche.

Revista Tecuciul literar-artistic adresează felicitări domnului profesor Doru Scărlătescu și își exprimă convingerea că Domnia Sa se va număra și în continuare printre colaboratorii noștri cu materiale excepționale.

LAUDATIO

PROF. ELEONORA STAMATE, POETĂ ȘI PROZATOARE. 70

► Redacția

O nouă, frumoasă și importantă recunoaștere a bogatei activități literare! Poeta Eleonora Stamate a numărat cea de-a 70-a petală în frumosul buchet al unei existențe închinată creației literare. Despre activitatea scriitoarei, bogată și valoroasă, apreciată și respectată, comunitatea literaților și a cititorilor este de comun acord. Născută la 1 martie 1953, la Craiova. După absolvirea Liceului Teoretic „Tudor Arghezi”, perioadă a debutului literar în revista „Bilete de ucenici”, în timpul studenției la Universitatea din Craiova a colaborat la renumita revistă „Ramuri”.

calitatea materialelor publicate, a prestigiului colaboratorilor din țară și de peste hotare. Aprecierile comunității s-au concretizat în acordarea de către Consiliul Local și Primarul Municipiului Tecuci a Titlului de Cetățean de onoare.

Pe masa de lucru a poetei, privirea gazetarului Iancu Aizic a fost atrasă de o nouă Diplomă, prilej de satisfacții. A primit-o recent, de la Prefectura Județului Galați, cu următorul text : DIPLOMĂ DE

EXCELENȚĂ. „Se acordă doamnei Eleonora Stamate, la împlinirea vârstei de 70 de ani, pentru merite deosebite în activitatea literară și în cea de promovare a vieții culturale gălățene”.

Ca scriitoare consacrată, este în prezent membră a Uniunii Scriitorilor, Filiala Galați. O simplă enumerare a volumelor publicate o motivează a lucra asiduu în continuare: *Simfonie crepusculară*, *Castelul îngerilor*, *Viața la imperfect*, *Cristale cu aromă de pelin*, *De ce plâng fluturii în Fa minor*, *Oglinzi încărunțite*, *Laus Domini...*, *Tecuci – mon amour sau recentele producții în proză*, romanul *Reverberații cotidiene*”.

A lansat din 2006 revista Tecuciul cultural/ astăzi *Tecuciul literar-artistic*, o publicație cu apariție trimestrială, remarcată și remarcabilă pentru

Felicitări și urări de noi realizări literare, inspirație, cititori cât mai mulți și multă sănătate!

La mulți ani!

LAUDATIO

PROF. IONEL NECULA

► Eleonora STAMATE

Personalitate de elită a municipiului Tecuci, profesorul Ionel Necula s-a născut la 12 mai 1940, în comuna Liești, județul Galați. După studiile liceale, devine profesor de filozofie în învățământul tecucean, până în 1976, după care, este numit ca director la Casa de cultură a municipiului Tecuci.

În prezent, este pensionar, membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Bacău.

Scriitorul care își petrece vremea în arhive, seamănă cu arheologul care descoperă comori, și citește în ele faptele trecutului. Opera literară a scriitorului și criticului Ionel Necula s-a axat pe moștenirea lăsată de Ion Petrovici, Ștefan Zeletin, Vasile Pârvan.

Voievod al spiritului patetic, solemn, bonom, zeflemist, ori muștrător, cu accente satirice înțepătoare. Profil de clasicizant, care e deschis prezentului, inserția de uman, îi însoțește textele.

Implicat în viața spirituală a Tecuciului, în operele lui, veți remarca evidențierea unei personalități a logicii și filozofiei naționale. Ca om al școlii, veți cunoaște un truditor în câmpul cunoașterii, care a zăbăvit o viață în bibliotecă.

Ca și creator de școală, gânditorul român Ionel Necula nu-și ignoră înaintașii, scriind pagini inedite; omul patriot care este un adevărat înflăcărat; acribia, râvna, dreapta cumpănire, fac din această personalitate un reper și o mândrie pentru tecuceni. Făcând parte din redacția *Tecuciul literar-artistic* este o onoare să-l avem ca și colaborator de elită.

Recomand profesorilor tecuceni, să facă publice operele maestrului din arhiva de scrieri, pentru ca elevii liceeni să-și cunoască personalitățile, și să le citească paginile unice. *Tecuciul literar-artistic* îl felicită, iar publicația „Literatura și arta”, a regretatului Nicolae Dabija, îl elogiază și îi decernează domnului Ionel Necula, *Diploma de laureat pentru critică literară*.

Din operele maestrului Ionel Necula:

- Ion Petrovici – *Corespondență*, editura Ideea Europeană, anul 2012;
- *Filosofia identității românești*, editura Ideea Europeană, anul 2018;
- *Maladiile identității*

românești, editura Studis, Iași, 2021;
- *URICARI LA POARTA MOLDOVEI DE JOS*, vol. XVI;
- *Culluri - cronică a unei familii italo-române*, editura Studis, anul 2021.

LAUDATIO

UN NUME CARE SE IMPUNE ÎN MUZICA UȘOARĂ: ALESIA MUNTEANU

► Redacția

Născută la Tecuci, la data de 14 iunie 2005, încă de mică a fost atrasă de muzica ușoară românească și internațională. De la vârsta de 4 ani a început să cânte la Casa de cultură din Tecuci, la clasa de conto a prof. Mircea Călianu. Perfecționându-se continuu, cu tenacitatea care îi dublează talentul, susținută total și necondiționat de întreaga familie, de părinți și de bunici, a reușit ca să urce pe scenele celor mai renumite concursuri festivaluri de muzică ușoară, acumulând în Palmaresul propriu peste o sută de diplome și trofee. Cele mai importante sunt Marele trofeu al Festivalului „THEO Music” de la Brăila, Marele Trofeu „Stea printre stele” de la Bacău, Trofeul „Voci de îngeri de la Suceava” și altele.

La sfârșitul anului trecut a avut o colaborare de succes cu apreciatul interpret Maricel Pavel și, după ce au apărut împreună pe marea scenă a Sălii Palatului București, au fost invitați în mai multe studiouri de televiziune cum ar fi Antena 1, la emisiunea „Răzvan și Dani”, ProTv la emisiunea „Vorbește lumea”, tot la Antena 1 la Observatorul

Alexandrei Stoicescu, Național Tv, „Start show” cu Adrian Enache și la Antena Stars în emisiunea „Xtra night show”, emisiune moderată de Dan Capatos. Ne reprezintă și îi mulțumim ca a devenit o ambasadoare a spațiului acesta de cultură tecucean, alături de nume celebre care onorează galeria de talente a acestui oraș și ținut.

Deși nu a atins încă vârsta majoratului, Alesia Munteanu s-a impus în peisajul muzical național dovadă fiind numeroasele apariții în diverse emisiuni televizate, concerte, participările încununat de succes și aplauze la diversele evenimente, ceea ce o confirmă ca o adevărată speranță a muzicii ușoare românești.

Informațiile ne-au fost puse la dispoziție de jurnalistul Iancu Aizic, prin publicația *Ziarul tecucean*.

CORESPONDENȚĂ

DRAGĂ PRIETENE IONEL NECULA,

► Doru SCĂRLĂTESCU

Ca răspuns la interesul domniei-tale privind polemica de acum câțiva ani (cred că 2019 sau 2020, nu mai știu exact, revistele în care apar articolele le primesc și le citesc pe internet, după care le șterg) cu Nae Georgescu pe teme de Eminescu, îți trimit, mai întâi, copiat din volumul *Eminescu și ispitele eminescologiei*, textul care a declanșat-o. Nu am cele două intervenții ale lui Georgescu, din „Scriptor” și „Hyperion”, dar îți trimit răspunsurile mele din revista de la Botoșani. Problemele sunt cam alambicate, dar îmi place să cred că nu e vina mea, labirintul e în capul domnului Nae: demersul său de clarificare a încurcatelor probleme de punctuație în textul eminescian e de toată lauda, dar, de aici, până la răsturnările de sens ale versului (pentru care n-are deloc antene), calea e cu primejdii.

În legătură cu cărțile pe care mi le-ai trimis: ele mi-au redeșteptat amintiri despre oameni și locuri din perioada tecuceană, nu tocmai lungă, dar aureolată de tinerețe. De Natalia Negru mă leagă debutul în publicistică cu un articol despre *Casa de la Tecucele* din 1968, în „Contemporanul”, și o recenzie la ediția de *Corespondență* a lui Horia Oprescu din „România literară”, 1969. Îmi amintesc de intenția de a scrie o lucrare mai amplă despre „Drama de la Tecucele”, începând cu cercetarea la Biblioteca Academiei a colecțiilor de ziare din epocă, un proiect abandonat și, constat cu plăcere, dus de domnia-ta, cu pasiune și profesionalism, până la capăt. În ceea ce privește dilema alegerii Nataliei între cei doi, cred că teza domniei tale este veridică: poeta l-a preferat pe Iosif, femeia, pe Anghel. E de asemenea demnă de luat în considerație ideea, într-un fel izbăvitoare pentru urgisita femeie, că boala lui Iosif a fost decisivă pentru alegerea ei. Cu privire la natura bolii, dacă a fost sifilis, problema e delicată și greu de verificat acum, ca și în cazul lui Eminescu. Oricum, moartea lui Iosif, dacă-mi amintesc

bine din lecturile mele mai vechi, pare să fi fost provocată de o comă alcoolică.

Tot nostalgiei față de anii tinereții se datorează colaborarea mea mai recentă la revista literar-artistică tecuceană și mă bucur că ne regăsim în paginile ei (nu știu dacă asta a contat, dar în discuțiile cu cei de acolo, le-am spus adesea să te solicite pentru colaborare). Dar propunerea avansată în ultimul *Uricar* (ultimul?) de a trece revista în sarcina unui colectiv sau a unei instituții nu mi se pare realistă: e nevoie mereu de cineva care să *hămălească* la realizarea ei și în privința asta doamna Stamate e persoana potrivită, providențială așa zice, pentru bărbații mai presus de meschinele preocupări materiale curente. Mă asociez la părerea finală că se poate merge în continuare tot așa.

Pe Nicolae Chiscop l-am cunoscut pe când eram inspector la Tecuci iar el profesor și director de școală într-o comună de pe malul Siretului, unde am adăstat în romantice itinerarii peripatetice, cu urme lăsate până în acești ani ai senectuții, prezente în convorbirile noastre telefonice. Dacă este același cu cel evocat de domnia-ta, atunci îți trec aici numărul lui de telefon: (.....)

Sănătate și chef de muncă în continuare, cu dragoste, D. S.(Doru SCĂRLĂTESCU, n.n.)

CONCURS DE LITERATURĂ

REVISTA „TECUCIUL LITERAR-ARTISTIC” ÎN PARTENERIAT CU PUBLICAȚIA „JURNALUL NOSTRU” DIN COLEGIUL NAȚIONAL „CALISTRAT HOGAȘ” TECUCI

Continuăm publicarea unor selecțiuni din lucrările prezentate la Concursul

„AMINTIRI DINTR-O CĂLĂTORIE”

9. TOAMNA ULTIMULUI VOIAJ

Maturitatea, blândețea călătoresc în caleașca arămie a toamnei. Maturitatea aduce echilibrul, aduce capacitatea de a fi tu însuși, despodobindu-te de toate frunzele uscate și te îndeamnă la conștientizare și asumare. Lasă toamna să-ți atingă sufletul, să te scuture de toate podoabele verii efemere, să te transforme într-un om mai nobil, pentru a nu cădea ostatic în neantul iernii!

Fotografii de Constantin Velicu.

Eseurile premiate la concursul „Amintiri dintr-o călătorie” sunt ilustrate cu imagini originale semnate de preotul tecucean Constantin Velicu, membru al Uniunii Artiștilor Fotografi din România.

Omul e sortit schimbării, parcurgerii unor etape ale transcendenței în care să-și găsească salvarea, renașterea. Omul e predestinat toamnei, așa cum stejarul își leapădă farmecul prin frunzele ce cad ca o ploaie a regretelor, așa și omului îi este scris același dar divin...renunțarea, transformarea.

Renunțarea la poftele și voințele trupești ce te adâncesc în profanul inevitabil și transformarea într-o scânteie dumnezeiască. Tu, omule, ce ești pe pământ și în pământ ți-e veacul, nu te lăsa pângărit și nu pângări pământul! Uită-te la toamnă, când grădinarul își culege roadele semințelor sădite și îngrijite, privește

imaginea descărnării figurative a copacilor care transcend timpului unui repaus, și învață de la ea!

Toamna înseamnă iertare...iertarea în care parfumul pe care îl lasă frunza solemnă pe călcâie tocmai a fost zdrobit. Toamna e apogeul ființei noastre de muritori, e transhumanța propriei persoane, e fărâma de lumină și căldura ce ne poate salva de întunericul și înghețul iernii. Nu lăsa să bată gongul final al toamnei și gustă din pocalul ei de belșug și împlinire.

Prima zi de toamnă e și prima zi a mea, a ta, de a porni în voiajul îmbătat de culoare și farmec, într-o artă a trăirilor și simțirilor...artă creionată de însăși Toamna...celebrul pictor a cărui expoziție în aer liber revine, an de an, cu aceeași bogăție de culori.

Plec cu toamna într-o caleașcă de frunze ruginii, cu zâne îmbrăcate cu rochii țesute cu fir de aur, o caleașcă ce se lasă purtată de adierea unui vânt nostalgic. Hai și tu acum în lumea viselor, a culorilor, unde trecerea ireversibilă a timpului se transformă într-o clepsidră infinită!

Privește soarele palid, a cărui zâmbet se topește sub răcoarea dimineții, vorbește-i și ai să descoperi cum să răzbați printre zecile de nori fumurii! Lasă foșnetul frunzelor obosite și grăbite să-ți șoptească povestea lor! Învață de la ele că orice sfârșit are și un început! Preia de la copaci înțelepciunea, răbdarea și puterea de a o lua de la capăt!

Caleașca merge și tot merge...iar eu mă simt din ce în ce mai singură. Cu fiecare suflare a vântului

câte o frunză mă părăsește, urmându-și solitară aventura ce pare a fi și ultima.

Natura se închide ca un templu în urma mea, răstignindu-mi privirea, iar noaptea începe să devină o încântare. Stelele agățate de firmament împung întunericul dens al nopții cu mii și mii de luminițe.

Aceasta e Toamna în toată magia ei copleșitoare! Regina Nopții, Luna, însoțitoarea călătorului din mine, îmi zâmbește duios și, cu o atingere fermecată îmi închide pleoapele, murmurând: „*Toamna este un andante melancolic și grațios ce pregătește admirabilul adagio al iernii*”.

Cristina LECA, elevă, clasa a XI-a,
Colegiul Național „Calistrat Hogaș” Tecuci

*

10. TOMNATIC VIS DE CĂLĂTOARE

Motto: „Pe umeri mă apasă păsări cu aripi frânte.”

Se adună toamna maronie peste al inimii decor. Amestecul de culori se întrepătrunde cu văzduhul: de la galbenul pal, la roșul de foc. Abia acum e frumos afară, când inimile ni se fac adăpost, când totul se umple de ultima picătură de frumusețe, când razele soarelui devin agitate, învăluind totul în reflexe arămii.

Îmi încolțește un surâs în colțul gurii și mă predau complet anotimpului cromat.

Astăzi sunt eu. Nu mai alerg după valori iluzorii, nu mă mai prefac și nu mă mai ascund. Mă dezgolesc de suferințele și sentimentele vestejite pe care le țineam presate în inimă ca într-o carte veche. Nu mai adun cioburile căzute din oglinda vieții mele. Nu mai accept un scenariu ordinar după care să trăiesc, ci îmi scriu propriul basm.

Azi plec departe, mai departe decât vântul... spre inimile calde. Pornesc în adevărata călătorie a vieții, lăsând toamna să-mi fie călăuză, Sunt multe drumuri în asfințit, dar eu merg bezmetic, spre nicăieri, pășind desculță pe cărarea pustie.

La fel de discret ca razele palide ale soarelui ce tășnesc printre nori.

La fel de hotărât ca frunzele ruginii ce refuză să se desprindă de crengile uscate.

La fel de delicat ca bruma de pe buzele unei dimineți liniștite.

La fel de dureros ca zgomotul sfâșietor al stropilor de apă care ating pământul.

Arunc o ultimă privire în urma mea, unde au rămas amintiri împrăștiate în apusul de rămas bun al trecutului încărcat de amăgiri.

Toamna nu este o întâmplare, un eveniment venit să coloreze destinul și să spargă monotonia, ci este dovada că lucrurile trebuie să se sfârșească pentru a începe din nou. Toamna este trecerea de la euforie la esență, metamorfozată într-o poezie de lumini rescrise cu versuri amăruie. Un tablou al eleganței pe pânza nemuririi, muzica cerului și dansul frunzelor în bătaia vântului.

Ecoul toamnei răzbate în pânzele efemerului, vibrând în sufletul meu.

Toamna captivă de o viață în mine mă copleșește cu al ei suflu stacojiu. Farmecul ei mă seduce cu simplitatea nobilă prin care redescopăr sensul vieții, îmi aburește conștiința și mă invadează cu miresme și culori.

E plin de pace printre copacii ale căror mantii s-au îngălbenit în așteptarea ruginii finale. Pe umeri mă apasă păsări cu aripi frânte în timp ce admir nuanțele luminii pe poteci colorate în amurg. Mă scald în umbre care se lungesc pe alei sidefate, sub zâmbetul ironic al cerului presărat cu nori plumburii, ce se lasă străpuns de crestele înspumate ale munților.

În fața mea se derulează un film al trecerii timpului, când toamna capătă valențe eterne, lăsându-mi senzația că nu se va sfârși vreodată. În fond, ce ne-am face fără ea? Ar prea frig pentru inimă și prea cald pentru rațiune...

Aura POHRIB

Elevă, clasa a X-a, Colegiul Național „Calistrat Hogaș” Tecuci

*

11. ROSTIRI LA HOTARUL TOAMNEI

[...] Judecăm greșit toamna. Toamna este anotimpul în care, pur și simplu, Dumnezeu pictează natura altfel decât o cunoaștem noi.

Nu toamna omoară natura sau sentimentele umane, noi le omorâm! Poate că pare ireal, dar eu, nebună a sentimentelor și o visătoare în ansamblul irealului, am o părere diferită, o părere ce trebuie ascultată și cercetată prin intermediul inimii fiecăruia! Suntem egoiști când spunem că toamna natura moare. Eu prefer să spun că toamna natura se odihnește!

Toamna reprezintă acea linie între viață și moarte, dacă nu ar exista ea, nici renașterea, frumoasa primăvară, nu ar mai fi! Cu toții știm că atunci când un om moare, altul se naște, cu toate că umbra crucii de lemn ascunde o iubire infinită, indescritibilă și simți cum inima se fărâmă în tine, cum ai vrea să plângi, dar nu mai ai lacrimi, să-i urlî numele precum lupii singuratici în pădure. Știi că e în zadar, și totuși mai știi că o altă viață se naște, la fel de importantă precum cea îngropată în țărână[...]

Toamna e mântuirea naturii. Cine a spus că ea nu are păcate și că nu își dorește raiul înconjurat de perfecțiune și iubire ca de haina Mântuitorului? E precum postul pentru un credincios, e sufletul, purtat pe tava păcatului, susținut de îngerii ce-l plâng în rugăciuni.

Noi, oamenii, avem nevoie de toamnă, o toamnă care să ne scrijească pe inimă, să ne curețe de murdăria în care am fost îmbibați, la fel ca pana scriitorului pătruns de tainele muzei ce-i sfărâmă inima prin farmecele sale feminine, îmbibată în cerneala ieftină, răsturnată jumătate pe mână și spălată cu lacrimi de dezamăgire!

Avem nevoie de moarte pentru a renaște, avem nevoie de răutate pentru a întâlni binele, avem nevoie să simțim cum ne cad bucăți din inimă, cum cad lacrimile pe obraji, avem nevoie să scrâșnim din dinți pentru a simți fericirea. Să cunoaștem ura pentru a înțelege iubirea, iar pentru mine, toamna e iubire! E acea iubire care ar prefera să se despartă de tine,

pentru că știe că așa ți-ar fi mai bine, pentru că știe că ai nevoie de asta!

Închide ochii, sprijină-te de copacul cu cele mai ascuțite ramuri și reproșează-mi, mângâindu-l, că nu îți simți durerea și pustiul. Ascultă-l! Eu am făcut asta și i-am simțit trecutul și poveștile prin furnicăturile pielii ce se atingea încet de scoarța aspră, dură, dar incapabilă de schimbare.

Mi-a spus prin șuieratul vântului cum că, răul e bine și binele e rău, cum că tot ceea ce se întâmplă are un scop, și i-am văzut o lacrimă ce se scurgea pe ultima frunză rămasă în el. Mângâie un trandafir până la rădăcini, fără să-ți atingi firava mână de spini! Poți? Nu, nu poți! Așa și toamna, nu poate scăpa de urât decât dacă-l distruge cu foc și purifică locul, chiar dacă acesta rămâne mai pustiou...

Cum să accepți că Toamna purifică, atunci când sufletul îți e împietrit, când nu-l auzi cum cerșește iubire, când nu îl simți cum îți zgârie trupul pe interior?!

Ioana DAMIAN, elevă, clasa a XI-a, Colegiul Național „Calistrat Hogaș” Tecuci

* * *

N.B. Juriul Concursului adresează felicitări tuturor celor 38 de elevi participanți cu lucrări la această competiție literară și mulțumiri profesorilor care au îndrumat/coordonat compozițiile acestora: Anamaria Lăcătușu, Mariana Constantin, Solomon Centa de la Liceul Teoretic „Emil Racoviță” Galați, Oana Cristina Ichim, de la Școala Gimnazială nr.28 Galați, Corina Olaru și Emanuela Balan, de la Colegiul Național „Calistrat Hogaș” Tecuci, Daniela Cusiac, de la Școala Gimnazială „Dimitrie Sturdza” Tecuci precum și celor de la Colegiul Național „Calistrat Hogaș” Piatra Neamț ori Școala Gimnazială Suhurlui, județul Galați.

Ca o binemeritată ofertă și oportunitate pentru elevii cei mai talentați, revista noastră a publicat fragmente selectate din cele mai apreciate lucrări prezentate în concurs.

Vă așteptăm cu mare drag și la edițiile următoare!

Redacția TL-A

„TELEGRAF SELECTIV”

REVISTA REVISTELOR

► Adrian Răcaru

Cu „cele mai bune urări *scriptoriene*”, primim pentru o incursiune plăcută:

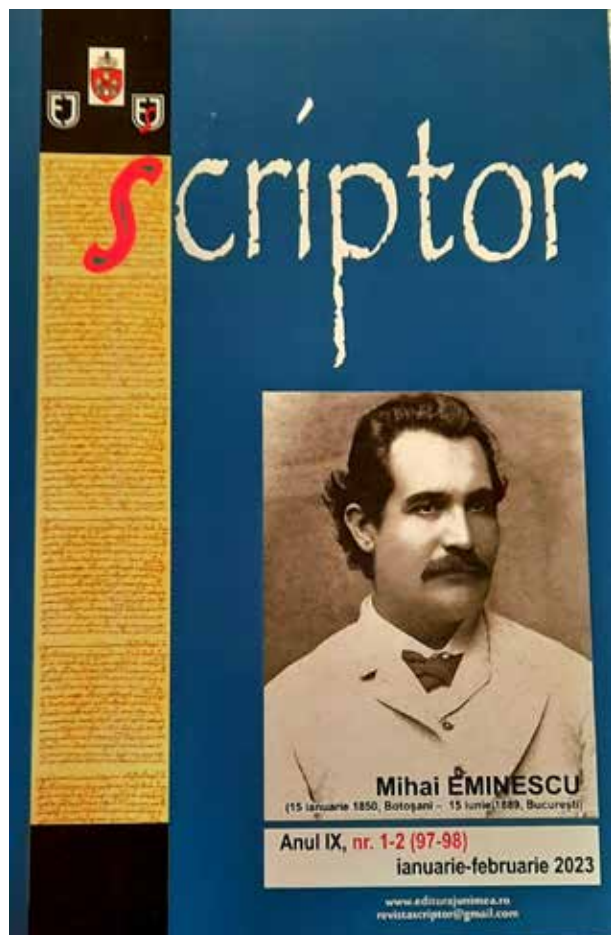
Scriptor nr.1-2 (97-98) ianuarie-februarie 2023.

Spun incursiunea, dar cu clauză de înțelegere, pentru a mă proteja, subsemnatul fiind în încercuirea marelui logofăt Lucian Vasiliu (în fond, nu-i dator fonatorull!) care vrea să mă scoată dator și cu numerele 3 și 4!(ne îndatorăm cu prezentarea în TLA nr.68) În Scriptor din dreapta, ne uimește oglinjoara fermecată și ferecată-n copertă a EMINESCU-lui elegant, cuceritor, genial de frumos, care ne hipnotizează și ne taie răsufierea; ne învoiește înțelegător să răsfoim revista. Scriptorul ar fi fost, ceia ce și este, numai cu atât: Privirea lui Eminescu - tezaur al limbii române!

Pentru încălzire, descălecăm în POEMUL DESENAT de Dragoș PĂTRAȘCU care din *Zigurat* cu Ioan PINTEA ne coboară din cele șapte ceruri cu picioarele pe pământ: „ *mereu urc/ mereu cobor/ aceste trepte de lut/ din spatele casei/ natale/ iarba aprigă și curajoasă/ îmi aprinde tălpile/ înțepat de albine/ între stupi, colivii și lavandă/ eu copilul descult*”

UN POET, O PAGINĂ: Marta PETREU, *Ceață*; Viorel BUCUR (Germania), *Renaștere*; și laureații editurii JUNIMEA la Festivalul-concurs CONACHI, ediția nr. 30, nov.2022, Tecuci:Călin DĂNILĂ, *Așa*; Andrei HURGHEȘ, *Carantină!*. **Mulțumim Scriptor!**

PROZĂ: cu umor, Radu GĂINĂ - *Premiul*; cu tâlc politic, Vasile IANCU - *Paznic la dosare. eminesciana*: Ala SAINENCO, *Prieteni cu Eminescu: Toma (Tomiță) Micheru*. Spre confirmare: „*Tomiță Micheru – relatează Andronic Țăranu – s-ar fi aflat și în compania lui Eminescu, când poetul, pe la vârsta de 24 de ani, venise la Botoșani. „A sosit în Botoșani celebrul violonist Tomiță Micheru, împreună cu soră-sa, care este o fetiță nostimă și drăgălașă, și cântă bine cu chitara. Măine-seara vom petrece împreună la hotel Moldova”, ar fi spus Eminescu.*” și „*Aceeași întâmplare, relatată de lăutari, așază povestea într-o cameră din fostul hotel Moldova din Botoșani. Eminescu ar fi cântat întreaga noapte cu lăutarii, fără să răgușească, Toma Micheri exprimându-și regretul că Eminescu este poet, și nu cântăreț*”; Anastasia DUMITRU, *Agonia geniului în corespondența eminesciană* – „*am avut marea surpriză și bucurie de a descoperi încă o culegere de scrisori, subintitulate Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit: corespondență inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle, scrisori din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea, Editura Polirom, 2000. Printr-o circumstanță favorabilă și incredibilă, Christina Zarifopol-Illias, profesoară de la Universitatea Indiana, Bloomington, a intrat în posesia unui veritabil tezaur: nouăzeci și trei de scrisori adresate de Mihai Eminescu Veronicăi Micle, cincisprezece epistole ale Veronicăi către Eminescu și două către sora acestuia, Harieta, precum și o notă a lui Maiorescu, scrisă poetului. Aceste scrisori inedite fac radiografia*

profundelor sentimente de iubire a celor mai bine cunoscuți îndrăgostiți, dezvăluie dramatismul a două ființe care au trăit între 1850 și 1889, având o existență efemeră de numai 39 de ani. Această iubire imposibilă a fost sursa de inspirație a celor mai frumoase poeme erotice și epistole cutremurătoare care dezvăluie drama unor îndrăgostiți care nu pot fi fericiți.” ; Din lipsă de spațiu, mai nominalizăm: Valentin COȘEREANU, *Ar mai fi avut timp...* (Eugen Simion) ; Gellu DORIAN, *Eminescu, așa cum l-am visat (I)* ; Radu A. CERNĂTESCU, *Metafizica visului* ; Ștefan AFLOROEI, *O imagine metafizică frumoasă și, totuși, greu de înțeles* (Ion Petrovici) ; Șerban AXINTE, *Eugen Simion și primatul autonomiei esteticului*

Adrian Dinu RACHIERU, *Mihai Cimpoi sau „filosofia cumpenei”*; Ioan HOLBAN, *Poezia lui Cristian Simionescu* ; Gheorghe CLIVETI, *Un istoric de exemplară ținută intelectuală* (Florin Platon) ; Grigore ILISEI, *Carmen – „o amintire frumoasă”* (Carmen Veronica Steiciuc); *Gruia NOVAC, Priveștea lumii* (Mircea Radu Iacoban) ; *Livia IACOB, Ritmuri vechi pentru începuturi noi* (Grigore Ilisei); *Lucian SCURTU, Poeme stoice* (Liviu Ioan Stoiciu) ; *Mircea V. CIOBANU (Chișinău), Nichita Danilov: idolatrul, iconarul, iconoclastul* ; *Constantin CUBLEȘAN, „Privesc până unde nici gândul nu poate privi”* (Gellu Dorian) ; *Ioan RĂDUCEA, Atelierul de mituri* (Dragoș Voicu) ; *Diana BOBICĂ (din Canada), Cioburi și dantelării* (Suzănica Tănase); *Călin CIOBOTARI, Uriașul egoist, atât de delicat și atât de puternic...* (Radu Nica); *Dinu-Ioan NICULA, „Oameni de treabă” – râdeți cu lacrimi de sânge* (Paul Negoescu); *Stelian ȚURLEA, Când vine primăvara* (Tony Mott). Cu reverență, atât!

Plumb (februarie 2023, nr. 191)

Ca un Patriarh purtând Cinstitele Daruri, Adam Puslojić ne întâmpină să ne binecuvânteze cu: ***Din Eminescu nespus/ Astăzi sunt cuminte/ ca un vers/ din Eminescu nespus/ exact cum bate uneori/ clopotul Cel Mare/ la biserica din Ipotești/ bate și bate în înălțime/ un vers luminos/ de Eminescu înflorit/ de sub teiul nalt și vechi/ ia vezi tu, fiule,/ cine bate acum/ la ușa noastră/ Părinte, nu/ un muritor.*** Dumitru Brăneanu consemnează: „Adam Puslojić rămâne unul dintre prietenii cei mai statornici ai românilor. A vizitat mai toate zonele istorice și spirituale ale țării noastre pe care, multe dintre ele, le-a cântat în versurile sale. O mare prietenie l-a legat de Nichita Stănescu, prietenie care va continua cu siguranță și în raiul poezilor, acolo unde îl aștepta marele blond.../ Așa cum mi-a mărturisit, era un îndrăgostit de poezia lui Bacovia. În 2014 a participat la manifestarea Toamnă bacoviană – când a câștigat Premiul Național George Bacovia,

Opera Omnia. Era o încântare să-l ascuți recitind din poezia bacoviană, cu o teatralitate trăită și nu făcută.../ A trăit la fel sârbește cât și românește. A fost membru al Academiei Române. Cu plecarea lui Adam(31.12.2022n.n.), noi, băcăuanii suntem mai săraci cu un prieten.”

Revista ne tentează ca de obicei cu excursuri, eseuri, prezentări și cronici angajate și dedicate: **VĂLTORIEEXISTENȚIALE**-Livia Ciupercă ne cheamă la înviorare: „*Cartea nu-i magie, e toiagul memoriei createore într-acest vâlmășag cotidian, atât de nociv, uneori. De ce n-am încerca desprăfuirea cărților din propria bibliotecă, după un așa gest firesc, dătător de speranță?! Și această invitațiune o descoperim, cu fior nostalgic, dacă vom răsfoi recentul volum de versuri, ediție bilingvă, româno-englez, intitulat Maelstrom*

Revista de cultură și atitudine
Plumb
ASOCIATIA CULTURALĂ "PLUMB" BACĂU

AN XIII, FEBRUARIE 2023, nr. 191
APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

ÎN ACEST NUMĂR:

- pagina 3 - **NOTE CORC ÎN SOBOR** (Anita Găvruta)
- pagina 4 - **Amintiri de copil** - Ion Ștefan
- pagina 5 - **Amintiri de copil** - Ana Eliza
- pagina 6 - **VĂLTORIEEXISTENȚIALE** - Livia Ciupercă
- pagina 7 - **Portul Ducelei Răzvanu**, poezie și poezie însoțită
- pagina 8 - **O carte despre război și despre** - Ion Ștefan
- pagina 9 - **Mania Monică Bălan** - Eugen Lăscuș
- pagina 10 - **Portul Ducelei Răzvanu**, poezie și poezie însoțită
- pagina 11 - **Portul Ducelei Răzvanu**, poezie și poezie însoțită
- pagina 12 - **Portul Ducelei Răzvanu**, poezie și poezie însoțită
- pagina 13 - **Mania Monică Bălan** - Eugen Lăscuș
- pagina 14 - **Mania Monică Bălan** - Eugen Lăscuș
- pagina 15 - **Mania Monică Bălan** - Eugen Lăscuș

Adam Puslojić
(11 martie 1943 - 31 decembrie 2022)

COORDONATOR
Adriana Găvruta și Florin BĂCĂU
aături colaboratori din România

Din Eminescu nespus
Astăzi sunt cuminte
ca un vers
din Eminescu nespus
exact cum bate uneori
clopotul Cel Mare
la biserica din Ipotești
bate și bate în înălțime
un vers luminos
de Eminescu înflorit
de sub teiul nalt și vechi
ia vezi tu, fiule,
cine bate acum
la ușa noastră

Părinte, nu
un muritor

A. P.

Adam Puslojić rămâne unul dintre prietenii cei mai statornici ai românilor. A vizitat mai toate zonele istorice și spirituale ale țării noastre pe care, multe dintre ele, le-a cântat în versurile sale. O mare prietenie l-a legat de Nichita Stănescu, prietenie care va continua cu siguranță și în raiul poezilor, acolo unde îl aștepta marele blond.../ Așa cum mi-a mărturisit, era un îndrăgostit de poezia lui Bacovia. În 2014 a participat la manifestarea Toamnă bacoviană – când a câștigat Premiul Național George Bacovia, Opera Omnia. Era o încântare să-l ascuți recitind din poezia bacoviană, cu o teatralitate trăită și nu făcută.../ A trăit la fel sârbește cât și românește. A fost membru al Academiei Române. Cu plecarea lui Adam(31.12.2022n.n.), noi, băcăuanii suntem mai săraci cu un prieten.

(Editura „Călăuza”, Deva, 2022) al prietenei noastre Mariana Zavati Gardner: „era la vedere între pereți de himeră/ tapetați sau nu la modă/ vo-lume moțiau prăfuite/ legate în piele de zimbru/ în dulapuri pe pereți de himeră” (nostalgie).”; Ionel Necula: „**Noapte bună D.R.P./ De ce media românească a tăcut, și s-a complăcut în cea mai oribilă complicitate, nu-mi dau seama. A fost, într-adevăr, președintele Uniunii Scriitorilor în cea mai neagră perioadă a guvernării comuniste, dar asta este istorie și-n urma ei vine, sau trebuie să vină istoricul, care lămurește și**

pune ordine în lucruri. Unde este istoricul?"; ÎNTRE COMIC ȘI SOBRU -Vasilica Grigoraș despre "... prof. univ. dr. docent Nicolae Mătcaș(și cele n.n.) trei cărți a câte două volume. Fiecare volum alcătuit din circa 350 de pagini și cuprinzând în jur de 1300 de epigrame/catrene."- prezentare pentru-o lectură cu haz .; Amprentele poezilor - Paula Bârsan: "...la casa memorială-muzeu Bacovia, în grădina relaxată și caldă, într-un septembrie primitor și promițător, Adrian Jicu, critic, romancier, profesor dar și directorul Bibliotecii Județene" C. Sturdza, îl lansa pe Iorgu, cu autograf și valoroși invitați, tineri și vârstnici deopotrivă. Aflăm fața umană, reală a poetului nostru emblemă, Bacovia, din romanul „IORGU„ de Adrian Jicu, Ed. HUMANITAS, 2022, 250 pg. Printr-o excelență documentare a autorului odată cu accesul la cărți alese, informația cumva ascunsă în cotlonul rafturilor aștepta să fie găsită de cel potrivit.”; Maria Monica Stoica - Eugen Lovinescu -Ipostaze ale scriitorului/ Cristina Ștefan: „O carte complementară Zilei Naționale a Culturii, primită la Filiala Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, mi-a fost profesor în acest weekend. Pe aici, între oamenii care iubesc literatura se leagă niște fire nevăzute ale minții și după lecturi se pot lega prietenii durabile. Cam asta ar trebui să facem, și nu reversul. Vorbim despre un studiu critic amplu: Eugen Lovinescu- Ipostaze ale scriitorului al prof. cercetător Maria Monica Stoica, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2021. Recomand cartea tuturor celor implicați în cultura română pentru că detaliază problematici literare ale acestei personalități interbelice, cu rol covârșitor în ierarhizarea și teoretizarea literaturii vremii.”; Virgil Răzeșul/ Era, pe când nu se zărea...VREAU ȘI EU O RUBLĂ: „ Fie că în anul 1989 (declarat de UNESCO „anul Eminescu”) se împlineau 130 de ani de la moarte, fie că anul următor, 1990, marca 140 de la nașterea lui, fapt este că monetăria Leningradului bătea, în acel an de grație și binecuvântat - care a zdruncinat din temelii societatea și viața noastră, cum nu mai speram - o monedă dedicată poetului nostru, Eminescu. Era o realizare, lege artis, având pe avers efigia, numele (Mihail), semnătura și anii nașterii și morții lui, pe revers stema URSS și anul 1989, iar pe multe scris „odin rubli”, de două ori. Cinste lor! Și celor care au conceput-o, și celor care au aprobat-o și, mai ales, celor au pus-o în faptă. Era o monedă rusească adevărată, cu valoare nominală de 1 (o) rublă, cu un tiraj de două milioane de exemplare (nu fiți cârcotași, că nu e puțin pentru o monedă omagială), din care 10% erau de o calitate specială,

probabil destinate muzeelor și colecționarilor.” Cu voia celor de la Plumb, trecem prin Bacău la:

ATENEU Nr. 641/ ianuarie 2023

Din prima pagină, pictorul Ilie Boca, ne dezbracă privirea și ne-o împătumește culorilor. În revistă, ne luăm după recomandările de pe fronton pentru: Adrian JICU – „Un alt Eminescu. Carte pentru minte, inimă și literatură”: „Subintitulat Romanul unei revoluții fără început și sfârșit, „Solomonarul“ (București, Ed. „Nemira“, 2021) este răspunsul polemic pe care Florin Chirculescu îl dă tuturor acestor încercări de acaparare și de instrumentalizare a chipului poetului-național, într-o carte curajoasă și extrem de necesară pentru o cultură pudibondă și ipocrită cum e cultura română. Interesant mi se pare faptul că, în tot acest talmeș-balmeș dominat de osanale și înjurături, face ordine un nefilolog.” și după ce își întetește pledoaria închei magnific „O carte de o erudiție strivitoare, topită însă sub forma unei narațiuni antrenante, unde se vede mâna prozatorului Sebastian A. Corn. Prin acest volum masiv și incisiv, Florin Chirculescu și-a făcut, cu prisosință, datoria de a ne arăta că există un alt Eminescu, unul care nu se reduce la ceea ce proiectăm noi asupra lui.”; și pentru Elena CIOBANU-Fiară ambiguă, iubirea: ni se povestește ce se întâmplă „Într-o nuvelă foarte apreciată a lui Henry James, publicată în 1903, un bărbat și o femeie din pătura înstărită a Angliei intra în dialog în timp ce se află în casa plină de artefacte a unei familii bogate, suficient de generoasă ca să-și lase prietenii și cunoștințele să le admire periodic uimitoarea colecție. Numele celor doi sugerează anotimpul proaspăt și plin de speranță al primăverii: John Marcher și May Bartram (March și May înseamnă, în engleză, martie, respectiv mai), deși titlul textului (Fiara din junglă) are mai degrabă aerul unei prevestiri sumbre.”

În **eveniment** (nu ne putem permite să trecem peste **eveniment**): Doina CERNICA/ Din nordul Bucovinei, o carte zguduitoare despre **Eminescu**: „După cărțile cernăuțenilor Grigore Crigan, „Cea mai curată lacrimă a noastră. Interviuuri, tablete și articole“ (Cernăuți, Ed. „Misto“, 2009), Vasile Tărățeanu/ Elena Condrei, „Arheul eminescian la Cernăuți. Interviuuri cu acad. Vasile Tărățeanu“ (Botoșani, Editura „Geea“, 2017), precum și a odesitului Vadim Bacinschi, „Argus și slugile sale. Cei care au făcut să moară Eminescu“ (Chișinău, Editura „Serebia“, 2019), iată că din mijlocul românilor înstrăinați în Ucraina ne vine o nouă apariție editorială (mult așteptată în sudul Bucovinei!), a cunoscutei jurnaliste și scriitoare

Maria Toacă: „Veșnic adăpost al ființei noastre“ (Cernăuți, Ed. „Misto“, 2022, publicată în colecția Biblioteca Societății „Golgota“ a Românilor din Ucraina, cu sprijinul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni).”; și ca să nu ne înțepăm în perna cu ace a iscusitului croitor critic, Vasile Spiridon reținem spre edificare **Un ultim recurs**: „Așa cum, citind Dimineața poezilor, am constatat că arta de a iubi a provocat arta de a scrie, ajungând la sfârșitul lecturii eseului *Recurs la natură. Natura ca obiect estetic. Cultura privirii. Studiu de geocritică literară, îmi dau seama că arta de a locui și de a privi a dus la aceleași rezultate creatoare. Eugen Simion s-a retras în „colțul lui de pământ“*

unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspin, lăsându-ne un ultim eseu care nu va putea fi ignorat de cercetătorii care vor dori să studieze poetica spațiului în literatura română.”

Cu timpul spart și cu spațiu secăt facem punte spre **Fragmentariu**, și Al. IOANIDDE ne comunică **DE LA SORA POETULUI...** „Înainte de marele drum, mă rog lui Dumnezeu să-mi dea putere să termin de scris amintirile.” (Margareta Labiș, telefonic, 7 ianuarie) „Avem nevoie de ele.

Doamne-ajută!” (Răspunsul nostru, în numele multora) Fără să pregetăm, ne îmbunăm așteptările...

Vatra Veche Nr.2 (170) februarie 2023 (păcat că e doar în format electronic)

Mă simt ca și cum ași citi în vis. Sunt de urcat și de coborât 88(de pagini) de trepte, sunt neîndemânatec să urmez îndemnul redactorului șef Nicolae Băciuț, din poemul ÎNCHINARE, care pe sub Răsărit pe Dunăre, se ivește: „Sărut dreapta/ celui ce deschide cartea,/ sărut stânga/ celui ce-a învins nătânga/ lene de a fi;/ le sărut pe amândouă,/ care au pe unghii rouă/ de pe filele de carte/ care au trecut prin moarte/ și re-nvie-n fiecare/ ochi din margine de zare./Le sărut pe amândouă:/ Sărut stânga, sărut dreapta/ care țin drept cruce cartea.” Probezi diferența. Rememorez textul primit pe e-mail „Conținut variat și interesant, grafică a-ntâia, format îngrijit, nume sonore...”(V.R.)

Foarte corect, în puține cuvinte, tocmită aprecierea. Selectez din sumarul vast doar două momente: In Memoriam. Acad. Răzvan Theodorescu, Prezentul continuu, de Nicolae Băciuț: „A mai plecat unul dintre greii culturii române, acad. Răzvan Theodorescu, care ne lasă mult mai săraci. Afirmăm, mecanic, că „nimeni nu e de Neînlocuit”! Cred că Răzvan Theodorescu e de neînlocuit! O personalitate coplesitoare, cu care am avut șansa, în mai multe ipostaze, să-mi intersectez existența, să profit de preaplina sa profesional și sufletească.” Și despre Eminescu acoperit de înger: **Eminescu – intra muros, de Ion Andreiță**: „Cu un ultim penel,

într-un loc modest din pronaos, rezervat ctitorilor, Petre Achițenie a zugrăvit portretele Patriarhului Teoctist, Mitropolitului Daniel (al Moldovei, atunci) și al Episcopului Calinic Botoșăneanul – încadrate de-a dreapta și de-a stânga cu portretele lui Mihai Eminescu, Nicolae Iorga, George Enescu, Ștefan Luchian, ctitori ai spiritualității noastre, toți fii ai plaiului botoșănean. Odată recepția făcută, prin respectarea întocmai a contractului, de către personalitățile îndrituite, pictorul a revenit la îndatoririle sale din București (profesor universitar de pictură monumentală la Academia de Arte Frumoase) – sau, cum îi plăcea să zică, la „locuința de serviciu” (casa lui fiind acolo, în Nordul natal al Moldovei). Și nu târziu după acel moment, pe când primea vestea din partea

The American Biographical Institute că a fost ales „Om al Anului”, distins cu Diploma de Aur – veste care l-a bucurat, desigur – o altă știre-trăsnet, sosită din Moldova natală, l-a amărât până la Dumnezeu: de pe friza ctitorilor de la Uspenia, o mână hoată ștersese chipurile lui Eminescu, Iorga, Enescu și Luchian, înlocuindu-le cu niște îngerași.”

Revista te atrage și bucură ochii cu peisaje pline de lirism cu vibrații strunite armonios de pictorul din Galați, Teodor Vișan.

Felicitări trudititorilor inspirați și darnici!

CRONOGRAF

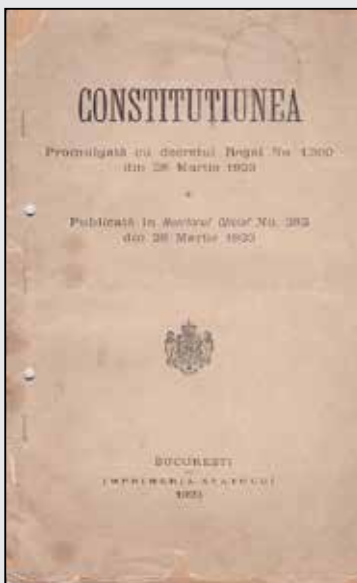
Adrian Racaru

Centenarul Constituției României Întregite/ 1923-2023 (1)

„Pe surse”(!) aflăm că Plenul Curții Constituționale, în ședința din 18 ianuarie a.c., a convenit celebrarea „Centenarul Constituției României Întregite (1923 – 2023)” în cadrul Adunării solemne organizate luni, 27 martie 2023, începând cu ora 10.00, la Palatul Parlamentului, Sala de plen a Senatului „Regele Mihai I al României”.

Din Dicționarul explicativ al limbii române ne împrespătam orizontul de înțelegere, pentru a privi deschiderea istorică a legalității (29 martie 1923) ca pe o izbândă de referință:

„CONSTITUȚIE (< fr., lat.) s. f. ... II. Legea fundamentală a unui stat, care reflectă stadiul de dezvoltare socială, economică și politică a acestuia la un moment dat, stabilind forma de guvernământ și organizare statală, precum și drepturile și obligațiile fundamentale ale cetățenilor. Prima a fost Constituția americană de la 1787, urmată de Constituția franceză de la 1791. În sec. 19 și la începutul sec. 20, constituția scrisă s-a generalizat în Europa și Asia, iar mai apoi și în Africa. În România, prima constituție a fost adoptată la 1866. Au urmat constituțiile de la 1923 și 1938. Altele au fost adoptate în anii 1948, 1952, 1965, 1991.”

Și spre a ne întemeia un riguros omagiu, recurgem la un fragment edificator, din discursul domnului Prof. univ. dr. Mircea Duțu, Directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române:

„Aureolată de a fi consacrat juridic și exprimat politico-instituțional realitatea a ceea ce s-a ipostaziat în imaginarul colectiv drept România Mare ca desăvârșire a procesului de unificare statală la 1 Decembrie 1918, Constituția din 29 martie 1923, al cărei centenar suntem chemați a-l marca, a fost considerată drept unul din vârfulurile, dacă nu cel rămas până acum cel mai înalt, de dezvoltare a constituționalismului românesc, apreciat în contextul dat”.

Procesul de elaborare a constituție a fost amplu și complex. Institutul Social Român condus de Dimitrie Gusti a găzduit între 1921 și 1922 o serie de 23 de prelegeri, vorbitorii fiind: Dimitrie Gusti, Nicolae Iorga, Vintilă I. Brătianu, Constantin G. Dissescu, George Grigorovici, Calypso C. Botez, Mircea Djuvara, Virgil Madgearu, Cesar Partheniu, D. Xenopol, Mihail Manoilescu, Andrei Radulescu, I. Ionescu-Dolj, Alexandru Costin, Emil Miculescu, Anibal Teodorescu, Paul Grecianu, M. Sanielevici,

Romulus Câdea, Grigore Iunian, Ion Nistor, Romul Boilă, Constantin Bacalbașa .

Pentru adoptarea Constituției au concurat și s-au înfruntat pentru susținere în parlament patru proiecte: „unul elaborat de liberalul Ion I.C. Brătianu, al doilea de Romulus Boilă din partea Partidului Național Român, al treilea de către Constantin Stere de la Partidul Țărănesc și al patrulea al lui Constantin Berariu, expert în probleme juridice. Proiectul adoptat a fost cel al lui Ion I.C. Brătianu.”

Dezbaterile din Parlament au fost zgomotoase și cu fumigene de asediu. Opoziția s-a învățoșat scandalos, provocând hârâiala străzii, aprinzând și fitilul petardelor pamfletare prin gazetele tocmită din vreme.

Va urma

ASOCIAȚIA „PRO VALORES” * MUZEUL DE ISTORIE TECUCI * FUNDAȚIA PELIN

Laureații

Concursului Internațional de Artă Plastică „Gheorghe Petrașcu” Ediția I, Tecuci, 2022

CATEGORIA DE VÂRSTĂ -19 ANI

Premiul I și Premiul Asociației Culturale „Ervant Nicogosian” Maria Manchevici (Republica Moldova)
– „Model în rochie roșie”

PREMIUL II (ex-aequo)
Victoria TARCSA – „Frumusețea momentului”

PREMIUL II - EX AEQUO
Teodora NICOLESCU – „Ochiul boului”

PREMIUL III (ex-aequo), Sofia MALYSHKO (Republica Moldova) – „În vizită la bunici”

PREMIUL III - EX AEQUO
Alexandra TERȚEA – „Flori de toamnă”

MENȚIUNE
Dumitru Viorel FLORESCU – „Gh.Petrașcu”- desen

PREMIUL SPECIAL PENTRU EXPRESIVITATE
Silviu ARAP (Republica Moldova) – „Deșertul roz”
PREMIUL SPECIAL PENTRU ORIGINALITATE
Xenia BOHAN (Republica Moldova) – „Visare”